

Doktori (Ph.D.) értekezés

NOVÁK ÁDÁM

A TEREYESI PERÉNYI CSALÁD MŰKÖDÉSE A KEZDETEKTŐL 1458-IG,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL PERÉNYI JÁNOS TÁRNOKMESTERRE

DEBRECENI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
2018

A TEREYESI PERÉNYI CSALÁD MŰKÖDÉSE A KEZDETEKTŐL 1458-IG,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL PERÉNYI JÁNOS TÁRNOKMESTERRE

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében a történelem tudományágban

Írta: **Novák Ádám**

Készült a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi doktori iskolája
(Történelem programja) keretében

Témavezető: Dr.

(olvasható aláírás)

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 20.....

Az értekezés bírálói:

Dr.

Dr.

Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

Dr.

Dr.

A nyilvános vita időpontja: 20.....

Én Novák Ádám a teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.”

Debrecen, 2018. május 4.

.....

Novák Ádám

PhD hallgató

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	- 6 -
I. 1. A témaválasztás indoklása. Célkitűzések	- 6 -
I. 2. A Perényi család a történeti szakirodalomban	- 10 -
I. 3. A forrásbázis és a kutatás módszertanának ismertetése	- 17 -
II. Szuhogy romos várától az arisztokráciáig – A terebesi-ág	- 24 -
II. 1. A Perényiek eredetéről.....	- 24 -
II. 2. Perényi Péter Lajos király szolgálatában	- 27 -
III. 3. A Zsigmond-hű Péterfiak: Miklós, János és Imre	- 34 -
III. A „csorbakői” Perényi család	- 43 -
III. 1. Imre titkos kancellár – Töretlen királyi kegy?.....	- 43 -
III. 2. Perényi Imre birtokai 1418-ban.....	- 62 -
A szentmiklósi uradalom.....	- 63 -
A terebesi uradalom és kapcsolódó birtokok.....	- 64 -
A füzéri uradalom és kapcsolódó birtokok.....	- 66 -
A szinyei uradalom.....	- 69 -
A csorbakői uradalom és kapcsolódó birtokok.....	- 70 -
Az újvári uradalom és kapcsolódó birtokok	- 71 -
A sztropkói uradalom	- 71 -
III. 3. Rezidenciavizsgálat	- 74 -
IV. Az ifjú Perényiek: János és István	- 81 -
IV. 1. Az Imrefiak Zsigmond kíséretében	- 81 -
IV. 2. Familiáris hálózat	- 99 -
A Csontos család	- 100 -
A Felcsebi Orosz család	- 103 -
A Sztáncsi család.....	- 108 -
További familiárisok.....	- 110 -
IV. 3. 1428 és 1437: Mérföldkövek. Az egyesített birtokok.....	- 113 -
Az Imrefiak szerzeményei: Gömör és Fülek	- 114 -
V. Perényi János, a tárnokmester	- 118 -
V. 1. Perényi szerepe az országos politikában (1437–1446).....	- 118 -

V. 2. A kormányzó oldalán (1447–1452).....	- 141 -
V. 3. László király szolgálatában (1453–1458).....	- 160 -
V. 4. Húsz év tárnokmesterként: Perényi János a tárnoki székeken, kapcsolata a városokkal és pecséthasználata.....	- 183 -
A tárnokmesterség és a tárnoki hivatal vázlatos története, működése	- 183 -
Perényi János kapcsolata a tárnoki városokkal.....	- 185 -
Perényi János tárnokmesteri pecséthasználata	- 190 -
VI. Reprezentáció	- 196 -
VI. 1. A terbesi Perényi család címerhasználata 1458-ig.....	- 196 -
VI. 2. Kitekintés: Laikus vallásosság, építkezések, anyagi kultúra.....	- 201 -
Adatok a család vallási életéhez	- 201 -
Az építő Perényiek.....	- 204 -
VII. Összegzés	- 210 -
VIII. Bibliográfia	- 216 -
VIII. 1. Levéltárak, levéltári állagok és jelzetek rövidítései.....	- 216 -
VIII. 2. Forrásközlések	- 217 -
VIII. 3. Felhasznált irodalom.....	- 223 -
IX. Absztrakt.....	- 244 -
X. Summary	- 245 -
XI. Függelék.....	- 246 -

I. Bevezetés

I. 1. A témaválasztás indoklása. Célkitűzések

Az elmúlt évtizedekben bizonyították, hogy a 14–15. századi Magyar Királyság politikai hatalma az uralkodó és az őt támogató bárói családok kezében összpontosult.¹ Vajon ezen családok történetének részletes megismerése nélkül – a mai igényeknek megfelelően – rekonstruálható-e a korabeli hatalmi elit, a politikatörténeti események láncolata? Minden bizonnyal kijelenthető: Aligha. Mégis arányaiban tekintve nagyon kevés értekezés készült a mai napig. Minden bizonnyal erre a megállapításra juthatott Engel Pál, Mályusz Elemér, Kubinyi András és Fügedi Erik is, akik társadalomtörténeti, családtörténeti kutatásaikkal a 20. század második felében lerakták a mai középkorkutatás alapjait.² Néhány esettanulmánytól eltekintve, maguk inkább átfogó képet igyekeztek rajzolni a korszak társadalmáról, hatalmi elitjéről.³ A mai – számítógépet, internetet, adatbázisokat használó – kutatók számára talán felfoghatatlan, milyen mennyiségű adatot dolgoztak fel, rendszereztek és közöltek.⁴ Elismerésszámba megy például, ha egy-egy tanulmány Engel Pál genealógiájában, vagy archontológiájában hibát talál, vagy egyáltalán ki tudja azt egészíteni. A mai kutatótól tehát jogos elvárásként is megfogalmazható, hogy ezeket az adatokat felhasználva minél több, részletes családtörténeti munkát készítsen. A közelmúltban több szerző szentelt e területnek egy-egy tanulmányt,⁵ és születtek doktori értekezések is.⁶ Magunk is úgy határoztunk, hogy disszertációnkat egy család felemelkedésének és egy az azt elősegítő tagjának komplex, több szempontú megismerésének szenteljük.

¹ Ld. ENGEL 1968–70. ENGEL 1977.; ENGEL 1982.; FÜGEDI 1977.

² Néhány kiragadott példa a teljesség igénye nélkül az előző jegyzeten kívül: ENGEL 1987.; ENGEL 1995.; ENGEL 1998A.; ENGEL 1999.; ENGEL 2003A.; ENGEL 2003B.; FÜGEDI 1970.; KUBINYI 1973.; KUBINYI 1979.; KUBINYI 1988.; MÁLYUSZ 1957.; MÁLYUSZ 1984.; MÁLYUSZ† 1994.

³ Például: Salgói Miklósról: ENGEL 1992.; Az Elefánthyakról: FÜGEDI 1999.; Szécsi Dénesről: KUBINYI 1993.; A Tallóciakról: MÁLYUSZ 1984.

⁴ Kiemelkedik mindezekből: ENGEL 1984.; ENGEL 2003A.; ENGEL 2003B.; ENGEL†–C. TÓTH 2005.; FÜGEDI 1970.; KUBINYI 1988.

⁵ EMÖDI 1996.; PETRIK 2000.; BÁRÁNY 2002. PÁLOSFALVI 2003.; RÁCZ 2009.; C. TÓTH 2010A.; ÁRVAI 2013A.; KÁDAS 2014. DVORÁKOVÁ 2009.

⁶ NEUMANN 2007. SZASZKÓ 2013.

A Perényi család három ága, a nyalábi (bárai), rihnei (nemesi) és a terebesi (nádori)⁷ közül az utóbbi első négy generációja másfél évszázad alatt a köznemesi sorból a királyválasztó arisztokráciáig emelkedett. A leghosszabb politikai pályát befutó Perényi János tárnokmester (kb. 1400–1458) tevékenysége rendkívül jól kutatható, forrásadottságai kielégítőek ahhoz, hogy rajta keresztül adatokat szolgáltatassunk a Zsigmond és az első Habsburgok alatti politika-, társadalomtörténethez. Mindezek ellenére történetírásunk eddig nem szentelt külön figyelmet ennek az ágnak. Engel Pál pozopográfiai összefoglalása⁸ talán a mai napig a legtöbb adatot hoz erről a családról, résztanulmányok főszereplői pedig csak a Perényi János tárnokmestert követő generációk voltak.⁹ Mivel Perényi Péter diósgyőri várnagy (1356–1388) fiai hatalmas várbirtokokat nyertek és több meghatározó országos tisztséget töltöttek be, ezért a róluk szóló adatok elérték azt a kritikus tömeget, ami valószínűleg nem tette vonzóvá a család történetének önálló kutatását. Jelen értekezés így tehát a Perényi család első ismert őseitől, Orbántól (1271) Perényi János tárnokmester haláláig (1458) vállalja a család történetének ismertetését.

Mindenekelőtt szükséges megindokolnunk, miért szakítjuk meg okfejtésünk fonalát a tárnokmester 1458-as halálával. Az első érvet a család birtoklástörténete adja. János tárnokmester volt az utolsó, aki egész életében megőrizte, sőt gyarapította a család birtokait és társadalmi, politikai súlyát is megőrizte. Halálával új fejezet nyílt a terebesi Perényiek életében. Mint ahogy azt majd alább látni fogjuk, a család forrásadottsága páratlan lehetőséget nyújt arra, hogy több idősíkban részletesen ábrázoljuk az 1458-as viszonyokkal bezárólag a család birtokainak összetételét. Néhány évvel később azonban a tárnokmester fiainak Mátyás elleni összeesküvés eredményeképp birtokaik felétől meg kell válniuk. Míg a kezdetektől fogva dinamikus birtokszerző tevékenységet folytatnak a család tagjai, addig Perényi János fiai alatt a család egy hatalmas törést szenved el, ezzel ideiglenesen társadalmi és politikai szerepük is alsóbb szintekre kerül.¹⁰

⁷ Orbán fiainak családjai. Miklós leszármazottai a 15. század derekán elvesztették birtokaik zömét és egyszerű nemesi életszínvonalon tengődtek a család 1514-es kihalásáig Karászon, innen ered az elnevezés. János leszármazottait később bárói tisztséget nyernek, de nevezik Kisperényi és ifjabb ágnak is őket. István szépunokája Imre elnyerte II. Ulászlótól a nádori tisztséget, ezért családját utólag is nádorinak nevezik. Minderre ld. TRINGLI 1992. 176–177. és 180. Dolgozatunkban következetesen csak a székhelyre vonatkozó megjelölést használjuk.

⁸ ENGEL 1987. II. 437–440.

⁹ TRINGLI 1992.; PUSKÁR 2003.; C. TÓTH 2010B.

¹⁰ TRINGLI 1992. 186–189.

Vizsgálatunk időintervallumának meghatározásában fontos szerepet kapott az az egybeesés, mely összeköti az uralkodói hatalom megerősödését a „zavaros idők” meghatározó személyiségének, Jánosnak a halálával. Szimbolikusnak is tekinthető, hogy a Zsigmond-korban nevelkedő, „szocializálódó” nemes ifjú, aki érett felnőttként végigharcolta a polgárháborút, az első kormányzóság és V. László uralkodását, majd egy új korszak kezdetén átadta a stafétát utódainak, maga pedig távozott az élők sorából. Ezt a nyilvánvaló egybeesést a kutatónak észre kell vennie és élnie kell vele.

A harmadik, egyben döntő szempontot a korszakolásban a teljes, kerek egész értekezésre való törekvés szolgáltatta. Egy PhD dolgozat terjedelmét és merítését bőven meghaladná, ha a kései középkor relatív forrásbősége mellett egy nádor, helytartó (Imre, †1519) majd egy vajda és koronaőr (Péter, †1548), valamint egy már koraújkorai forrásbázissal rendelkező országbíró (Gábor, †1567) tevékenységét egy Zsigmond-kori titkos kancelláréval (Imre, †1418) egy értekezésen belül tárgyalná. Meglátásunk szerint a forrásbázis – annak minősége, mennyisége, elérhetősége – annyira differenciált a két végpont között, hogy a teljességre való törekvés igénye mellett a célkitűzés ezen keretek között nem megvalósítható. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az 1458-at követő négy generáció története szintén nagyban hozzájárulhat a magyar középkor megismeréséhez. Ezt a kutatás a jövőben kívánjuk elvégezni.¹¹

A fentiek alapján a vizsgált időszak Perényi Péter várnagy, Imre kancellár és János tárnokmester tevékenységének elemzésére korlátozódik, a legnagyobb hangsúlyt utóbbira helyezve, hiszen a legnagyobb forrásanyag róla áll rendelkezésünkre. A dolgozat vázát egy alapos birtoklástörténeti áttekintés adja. Mivel korszakunkban a hatalom leginkább a birtokok nagyságában, főként a várral rendelkező uradalmak számában mutatkozott meg, ezért értelemszerű, hogy a család tagjai ezek gyarapítására törekedtek. Meglátásunk szerint ennek mindent alárendeltek, így kézenfekvő, hogy az okfejtés vezérfonalát a birtokszerzések adják. Egyúttal ennek végletekig pontos kivitelezése sem felelne meg a modern történetírás elvárásainak. Így a nagybirtokos család rezidenciaválasztását, társadalmi hálózatát, címer- és pecséthasználatát, építkezéseit is kívánjuk a forrásadottságokhoz mérten elemezni. Továbbá egyik alapvető célkitűzésünk, hogy a család tagjaival kapcsolatban már-már toposzként megjelenő elemek mögöttes tartalmát ismertessük és szükség esetén megkérdőjelezzük. Gyakran visszatér például, hogy Imre titkos kancellárságának egész ideje alatt (1405–1418) Zsigmond egyik legfőbb tanácsosa,

¹¹ A dolgozat munkahelyi vitáján a bizottság több tagja is hangsúlyozta a kutatás folytatását.

és mindvégig hatalmas befolyással bír. Egy fejezet erejéig ha nem is cáfoljuk a fenti állítást, de igyekszünk azt árnyalni.

Dolgozatunk végén a felhasznált adatok jó részét rendezett, átlátható formában tesszük közzé – mely reményeink szerint dolgozatunk legidőtállóbb egysége lesz. Az egyes uradalmakra, birtokokra vonatkozó források tartalmát táblázatokban közöljük, és térképvázlatokra vetítjük. Reményeink szerint ezek későbbi helytörténeti, vagy történeti földrajzi összefoglaló munkák segédleteit képezhetik. Alapos pecséthasználati vizsgálatot a korszakra vonatkozólag csak minden ismert forrás bevonásával végezhetünk el, ebben a vetületben egy hiányos feldolgozás az egész elemzést bizonyítatlanná teszi. A teljes Diplomatikai Levéltár és a Diplomatikai Fényképgyűjtemény egyes anyagait ma már online kutathatjuk, így összemérhetetlen előnyre tettünk szert a pecséttani vizsgálatok terén a diszciplína máig meghatározó kutatójához, Kumorovitz Lajos Bernáthoz képest. Ezért ezt a lehetőséget kihasználva egy, a szakirodalomban eddig nem létező, egy történeti személyiségre vonatkozó teljes pecsétmutatót állítottunk össze. Perényi János tárnokmester saját jogon kiállított okleveleit, leveleit összegyűjtöttük, és kiegészítettük azokkal, melyeknek csupán megerősítője volt. Így egy teljes pecsétmutató állhat rendelkezésünkre, dolgozatunk végén ezt is közöljük. Egy családtörténeti értekezés elmaradhatatlan része a szóban forgó család leszármazási táblája, így a szakirodalomban és a forrásokban elszórtan fellelhető adatokra támaszkodva közöljük a Perényi család terebesi ágának általunk pontosított családfáját is.¹²

¹² Engel Pál gyűjtésének hihetetlen alaposágát mutatja, hogy csupán egy-két adattal tudtuk kiegészíteni az ezredfordulón publikált munkájában közzétett családfát, holott az ismert és publikált forrásbázis nőtt.

I. 2. A Perényi család a történeti szakirodalomban

Az elbeszélő forrásainkat szemügyre véve, nem jutunk közelebb a család történetéhez. Sem Thuróczi János,¹³ sem a Budai krónika¹⁴ nem említi a család tagjait. Eberhard Windecke emlékiratában csupán Zsigmond király kíséretében bukkan fel Perényi Imre fia János,¹⁵ Antonio Bonfini teljes káoszt teremt a család egyes tagjai között.¹⁶ Az egyetlen igazi tartalmat szolgáltató szerző Jan Długosz volt.¹⁷ Konkrét okleveles források használatát bizonyította nála már Bottló Béla,¹⁸ ahogy látni fogjuk ifj. és id. Perényi János esetében következetesen használja a két férfi megkülönböztetésül szolgáló jelzőket.

A Perényi családról először pontos, máig használható munkát Komáromy András adott közre 1899-ben.¹⁹ Az első a család eredetéről szól, mely alapos kritikával használta az addig megjelent szakirodalmat²⁰ és Wagner Károly kéziratban maradt családtörténeti munkáját is.²¹ Cáfolja Csoma József és Nagy Iván téves feltevéseit, miszerint a család első ismert őse, Dobosi János lett volna. Továbbá kétségbe vonja, hogy ez a bizonyos János III. Andrástól kapta volna Perény birtokot, illetve hogy Nagydobos, a család későbbi Ugocsa megyei birtoka után kapta volna családnevét. Bár csak szakirodalommal tudja alátámasztani de Perény megszerzését 1292 körüle teszi.²² Sajnos több mint száz év elteltével mi sem tudunk közelebbit mondani, hiszen a Perényi birtokra nyert adománylevél nem maradt fenn. A család első ismert ősének valódi neve Orbán és legkorábbi említése 1271-ről való, melyre Györffy György és Engel Pál is rávilágított.²³ A történeti földrajzi alapmunkából tudjuk, hogy Abaúj megye azon részét – melyet a Hernád völgyeként szoktak emlegetni –, a 13. században nyugati hospesekkel telepítették be a

¹³ THURÓCZI

¹⁴ BUDAI KRÓNIKA

¹⁵ 1422 júliusától szeptemberig tartó nürnbergi birodalmi gyűlés résztvevői között említi Eberhard Windecke Perényi Jánost. WINDECKE 124.

¹⁶ BONFINI. A tévedéseket a későbbiek során egyesével tisztázzuk.

¹⁷ DŁUGOSZ

¹⁸ BOTTLÓ 1932.

¹⁹ KOMÁROMY 1899.

²⁰ Főképp Csoma József és Nagy Iván munkáira hivatkozik CSOMA 1897. NAGY 1857–68.

²¹ *Caroli Wagner adversaria genealogico historica és Tabellae genealogicae Familiarum (...)*

²² KOMÁROMY 1899. 2–3.

²³ GYÖRFFY 1987–1998. I. 68. 77. és 131. Beret birtok határjárásánál Orbán comes deteki birtokát említik 1271-ben. Mint ahogy látni fogjuk Detek birtok mindvégig a család közös jószágá lesz, ezért a Perényiek első ismert őseit azonosíthatjuk Orbánban. Vö. ENGEL 1987. II. 439. 1. jegy.

királynék, majd később a kiváltságos földek lassan magánbirtokba mentek át.²⁴ Komáromy azt feltételezi, hogy az egyik ilyen hospes leszármazottja lehetett Orbán, aki az Árpádok szolgálatában tett szert első birtokaira, Perényre és Detekre.²⁵

Orbán fiainak nevét már Nagy Iván is helyesen állapította meg, a tőlük származó három ág leszármazását azonban már több helyen tévesen adja meg.²⁶ Helyesen Miklóstól ered a rihei vagy karászi ág, Jánostól a nyalábi ág, Istvántól pedig a terebesi ág. A szakirodalomban az egyes ágak elnevezése nem konzekvens, gyakran a nemesi–bárai–nádori hármast használják rájuk a szerint, hogy a 16. században és később milyen sorsra jutottak az egyes családok.²⁷ Előbbiről kifejezetten részletes áttekintést ad Komáromi idézett munkájának 2. közleménye.²⁸ A nyalábi ágra vonatkozóan ilyen részletes áttekintés nem született, csupán prozopográfiai adatsort olvashatunk a Zsigmond-korra helyezve a hangsúlyt,²⁹ valamint információkat nyerünk a családról Nyaláb³⁰ és Nagyida³¹ várakhoz kapcsolódó birtokügyek során.

Fontos kihangsúlyoznunk, hogy egyetértünk Tringli István azon megállapításával, miszerint a közös őson és néhány közös birtokon kívül a 15. században semmi közük nem volt egymáshoz a három ág tagjainak.³² Különösen igaz ez a polgárháború (1440–1444) és az első kormányzóság (1446–1452) idejére, erre ékes példát Pálosfalvi Tamás hozott a Rozgonyiak esetében.³³ A második világháború előtti szakirodalomban ezt nem vették figyelembe, ezért számos alkalommal egy családként kezelték az azonos időszakban élő összes Perényit. Gyakran pedig személyeket is felcseréltek, bár ez nem meglepő, hiszen az Orbántól számított négy generációban összesen kilenc Miklós, hét János, négy István valamint három-három Péter és Imre élt.³⁴ Még nehezebbé teszi a dolgot – ahogy Engel Pál

²⁴ GYÖRFFY 1987–1998. I. 49.

²⁵ KOMÁROMY 1899. 4–6.

²⁶ Jánostól eredeztetni a terebesi, és Istvántól a nyalábi ágat. NAGY 1857–68. IX. kötet 226–227.

²⁷ Ld. Az első I. 1. fejezet jegyzetét.

²⁸ KOMÁROMY 1899. Néhány további adat: ENGEL 1987. II. 437.

²⁹ ENGEL 1987. II. 438–39.

³⁰ KOMÁROMY 1894. Különösen: 504–519. Vö. TRINGLI 1992. 179. 22. jegy.; C. TÓTH 2012A. Különösen: 148–161.

³¹ TRINGLI 1992. 177–180.

³² PERÉNYI 7.

³³ PÁLOSFALVI 2003. Különösen: 898–899.

³⁴ Továbbá két-két Simon, Pál, László, és egy-egy Lőrinc, Vince, Dániel, Jakab, András, Gergely és Illés. Vö. ENGEL 2003B.

is kiemelte – a három ág összesen kilenc tagja viselt bárói tisztséget Zsigmond uralkodása alatt.³⁵ A legtöbb félreértésre azonban a terebesi ágból származó János tárnokmester (†1458) és a nyalábi ágból származó János lovászmester (†1452) összetévesztése adott okot. A két személy megkülönböztetése a korszak forrásaiban következetesnek mondható.³⁶ Vagy apjuk nevének feltüntetésével (Péter és Imre fiai) valamint „maior” „senior” vagy „groosen” és „minor” vagy „kleinen” jelzővel illetik őket. Azokban az esetekben, amikor egyiket sem használják, tisztségeikre hivatkoznak.

A fentieket szem előtt tartva a továbbiakban csak a terebesi ágra fókuszálunk. A család leszármazási tábláját Nagy Iván tévesen indította Orbán fia Jánostól, és további hibákat is ejtett.³⁷ Egy tévedést Doby Antal már 1890-ben helyesbített a Turulban, miszerint nem Perényi Imre kancellár fia Istvántól származik Imre nádor, hanem János tárnokmester István nevű fiától.³⁸ A helyesbített családfát először Fügedi Erik közölte 1970-ben, bár táblája elsősorban Perényi Imre rokonságának ábrázolására koncentrált.³⁹ 1977-es munkájában már egy teljesebb családfát publikált.⁴⁰ A korábbi szakirodalmat és saját kutatásait vegyítve Engel Pál adott közre egy stemmát a Zsigmond báróiról szóló munkájának függelékeként 1987-ben.⁴¹ Ez szolgáltatta az alapot a később „Középkori magyar genealógia” c. munkájából ismert máig legteljesebb leszármazási ábrához.⁴²

Szakirodalmunk kevésbé tévedett a családtagok méltóságainak meghatározása terén. Már Nagy Iván is közölt pontos tisztségeket, bár közel sem archontológiai alaposággal.⁴³

³⁵ ENGEL 1987. II. 437. Dolgozatunkban a legjellemzőbb – általában legmagasabb – tisztség megadásával különböztetjük meg a családtagokat.

³⁶ Feltételezhető a kortársaknak sem volt könnyű megkülönböztetni őket, ugyanakkor fontosnak tartották.

³⁷ NAGY 1857–68. IX. kötet 227. I. tábla. Továbbá Imre kancellár fiaként azonosít egy Györgyöt, akivel mások munkájában más ágak kapcsán sem találkozunk. Elképzelhető, hogy a nyalábi ág Imre fia Gergelyéből lett Imre kancellár György gyermeke. Engel Pál megjegyzése szerint Nagy munkájában csak az az értékelhető, amikor Orbánt jelöli meg a család őseként vő. ENGEL 1977. 41. 75. jegy.

³⁸ DOBY 1890. A hibát egyébként két évvel korábban még Csergheő Géza és Csoma József is átvette, amellet hogy munkájukban tévesen azonosították Perényi Imre sírkövét. Vö. CSEGHEŐ–CSOMA 1888.

³⁹ FÜGEDI 1970.164. 31/a. tábla.

⁴⁰ FÜGEDI 1986A. 315. 18. tábla.

⁴¹ ENGEL 1987. II. 456. Úgy tűnik csak a bárói tisztségviselőket kívánta feltüntetni, hiszen a terebesi ág tekintetében Péter diósgyőri várnagy unokái közül csak Miklós lovászmestert ábrázolja Miklós bán fiaként, a tisztséget nem viselő Lászlót nem. Annak ellenére, hogy Fügedi 1977-es munkájában erre is kitért.

⁴² ENGEL 2003B. Perényi 2. tábla: terebesi ág. Tringli István 1992-es munkájában megjelent vázlatok csak a vizsgált korszakra vonatkozó adatokat szolgáltat. TRINGLI 1992. 191.

⁴³ Vö. NAGY 1857–68. IX. kötet 227. I. tábla és 232.

Az első használható, Perényieket is tartalmazó archontológiát Fügedi jelentette meg a már említett „mobilitás” kötetben,⁴⁴ gyűjtésének eredményeit használta fel 1977-ben megjelent értekezésében.⁴⁵ Itt érkeztünk meg egy olyan módszertani, szemléletbeli eltéréshez, melyet Fügedi előszeretettel alkalmazott a 15. századi arisztokrata családokra, de a későbbi kutatások ezt részben cáfolták vagy árnyalták.⁴⁶ Ez nem más, mint a bárói, vagy főúri „klán” terminus használata. Fügedi ugyanis azt mutatja ki többek között a Perényiek példáján, hogy Zsigmond korában a fentebb ismertetett három ág tagjai felváltva viselték a különböző bárói méltóságokat.⁴⁷ A kis és középnemesség szintjén sokkal inkább adathozható az atyafiság⁴⁸ összetartása.⁴⁹ Mint ahogy azt látni fogjuk, a Perényiek esetén ez kiváltképp nem érvényesült. Az egyes ágak között sem, de a szűkebb családon belül még kevésbé. Visszatérve a család tagjainak méltóságviseléséhez, meg kell állapítanunk, hogy Engel Pál világi archontológiája mind a mai napig a legteljesebb segédlet a korszakhoz.⁵⁰ Dolgozatunk egyik célja, hogy az azóta elérhető források bevonásával és más körülmények figyelembevételével még tovább finomítsuk a tisztségviselések idejét.

A család birtoklástörténetére vonatkozó forrásokat a következő fejezetben taglaljuk részletesen, de ezek kigyűjtése a szakirodalmi iránytűk nélkül nehezen megvalósítható feladat lett volna. Először is meg kell említenünk Györffy György,⁵¹ és Csánki Dezső⁵² történeti földrajzi munkáit, amelyek ugyan más-más szerkesztési elv és viszonyok mellett készültek, de igen hasznosnak bizonyultak munkánk során. Ide sorolhatjuk még a millenniumi évre elkészült Magyarország vármegyei és városai sorozat vonatkozó

⁴⁴ FÜGEDI 1970. 103–144. A téma korábbi szakirodalmát ld. 28. 3. jegy. Kiegészítésként: a tárnokmesteri méltóságviselők sorát már ifj. Szentpétery Imre összeállította 1934-ben. SZENTPÉTERY IFJ. 1934. 524–525. Fügedi Külön kiemelte Sebestyén Béla kéziratban maradt munkáját, mely ma a MNL OL DL segédletei között található (Q 282). A 14–15. századi zászlósurakról áttekintő táblázatokat vö. HÓMAN–SZEKFÜ 1928. III/1.; 4.; 6.

⁴⁵ Különösen: FÜGEDI 1986A. 314.

⁴⁶ Hasonlóképp a rokonságokon alapuló „ligák” fogalmához. Vö. PÁLOSFALVI 2003. 898. ENGEL 1968–70. 22.

⁴⁷ „Összefoglalva: Zsigmond hosszú, fél évszázadot felölelő uralkodása alatt két év (1429–1430) kivételével a bárók között mindig akadt legalább egy Perényi.” FÜGEDI 1986A.314.

⁴⁸ Többek szerint szerencsésebb eme terminus használata.

⁴⁹ Ékes bizonyítékokat erre leginkább Fügedi hozott munkáiban: FÜGEDI 1984. és FÜGEDI 1999. Újabban PETRIK 2000.; KÁDAS 2014.

⁵⁰ ENGEL 2003A.

⁵¹ GYÖRFFY 1987–1998.

⁵² CSÁNKI 1890.

köteteket, bár ma már ezek értesülései kevésbé használhatóak.⁵³ További kiindulási alapot szolgáltatott Fügedi Erik,⁵⁴ és Engel Pál⁵⁵ értekezései végén található vár adattár. Utóbbinak természetesen a továbbfejlesztett változata használhatóbb.⁵⁶ A Perényi birtokba került várakról szóló munkákban részletes szakirodalmi és forrásbeli útmutatást kapunk.⁵⁷ A birtokok minőségi vizsgálataihoz nagy segítséget nyújtottak Csukovits Enikő, Draskóczy István és Weisz Boglárka munkái.⁵⁸

A család egyes tagjainak tevékenységére remek kiindulási alapot jelentettek a történeti szintézisek, elsősorban Hóman Bálint és Szekfű Gyula Magyar Történetének harmadik kötete szolgál több információval arról, mikor melyik Perényi vett részt és hogyan az országos politikában. A szerzők felhasználták az akkor elérhető összes fontosabb politikatörténeti forrást, így menleveleket, békeszerződéseket, ún. sokpecsétes okleveleket, adománylevelek narrációit. Innen tudjuk, hogy Perényi Péter fia Miklós részt vett Zsigmond első déli hadjárataiban, majd testvéreivel együtt a nikápolyi csatában. Az 1396-os katasztrófa egyetlen túlélője Imre közreműködött a Zsigmond, elleni 1403-as felkelés leverésében, titkos kancellárként pedig különböző diplomáciai küldetéseket végzett, elsősorban lengyel ügyekben.⁵⁹ Imre kancellárról részletesebben Mályusz Elemér írt, aki a Fejér Györgytől is ismert Lubló-Podolín 1408-as adománylevelével tartalmas narrációjából és más adatokból egy bekezdést szentelt tevékenységének és megítélésének.⁶⁰

⁵³ BORAVSZKY 1896.

⁵⁴ FÜGEDI 1977. 95–214

⁵⁵ ENGEL 1977. 89–193.

⁵⁶ ENGEL 2003A. Kétség nélkül ide vehető még e szerző további munkái: ENGEL 1968–70.; ENGEL 1995. ENGEL 1999. és Engel 2001.

⁵⁷ Borsod, Abaúj és Zemplén megyékre: NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007.; SÁRKÖZI–NOVÁKI–SÁNDORFI 1997.; SÁRKÖZI–NOVÁKI. Csorbakői uradalom: CZEGLÉDY 1988.; NOVÁKI–SÁNDORFI 1992.; SZÖRÉNYI 2003A. és SZÖRÉNYI 2003B. SZÖRÉNYI 2004. SZÖRÉNYI 2006. Füzér: FELD–CABELLO 1980. és SIMON 2000. Beregszentmiklós: MOLNÁR–MOLNÁR D. 2005. és EMÓDI 2005. Újvár: NÓGRÁDY 2014. TEREBS: SLIVKA–VALLAŠEK 1991.

⁵⁸ CSUKOVITS 1997. DRASKÓCZY 1998. WEISZ 2013.

⁵⁹ Vö. HÓMAN–SZEKFŰ 1928. III/4. Itt is megfigyelhető, hogy a Perényi család ágainak tagjait nem különböztetik meg, együtt kezelik, így néha téves megállapításra jutnak. A lengyel követséget Szilágyi Sándorék is tárgyalták vö. SZILÁGYI 1894–98. II./1.

⁶⁰ MÁLYUSZ 1960. 179–180. és MÁLYUSZ 1984. 81.

Imre fia János és István fiatalkori éveiről források hiányában a szakirodalom is szűkszavúan szól. Bárány Attila hívta fel először a figyelmet arra, hogy a testvérpár részt vett a konstanzi zsinathoz kötődő utazásokban.⁶¹ Perényi Jánost Mályusz azonosítja Zsigmond csehek elleni hadjáratában.⁶² E. Kovács Péter nemrég megjelent monográfiájában közöl adatokat Perényi István sienai tartózkodásáról.⁶³ Csukovits Enikő pedig Zsigmond Rómába vezető útjának kíséretében szól Istvánról.⁶⁴

István halálát követően testvére, János politikai súlya látványosan megnőtt, ennek következtében a köztörténeti, politikatörténeti munkákban számtalanszor találkozunk vele. A középkori lengyel-magyar kapcsolatokat tárgyaló Lovcsányi Gyula több részben megjelent értekezésének ötödik közleményében lépten-nyomon összefutunk Perényi névvel: a szepesi területek visszaszerzése ügyében indult tárgyalások küldöttségében,⁶⁵ Albert 1439-ben a lengyelekhez küldött békebizottságában,⁶⁶ az I. Ulászlót a magyar trónra meghívó követségben.⁶⁷ Ez utóbbit a későbbi szakirodalom gyakran említi. 1440-től 1458-as haláláig Engel Pál szavait idézve: „*a pártküzdelmek egyik fontos szereplője volt.*”⁶⁸ A korszak politikatörténeti munkái nehezen kerülhették meg nevét. Ennek ellenére legtöbbször csupán az országos tanácsban való jelenlétét, és az 1450-es években a csehek ellen folytatott harcát emelték ki, elsősorban a Wagner Károly Sáros megye történetéhez közölt oklevelei,⁶⁹ és az 1454 novemberében Terebesen tartott gyűlést lezáró oklevél tárgyalása közben, amelyet a Hazai Oklevéltárban 1880-ban közöltek.⁷⁰

Jól látható tehát, hogy a szakirodalom nem hagyta teljesen érintetlenül a család tagjainak történetét. Azonban, ha jobban szemügyre vesszük az olvasottakat, átfogó családtörténetet nehezen vázolhatunk fel pusztán a szakirodalomból, holott egy titkos kancellár és egy húsz éven át tárnokmesterként működő arisztokrata tevékenységének felderítése jelentős társadalom-, kormányzat- és politikatörténeti adalékokat szolgáltathat

⁶¹ BÁRÁNY 2004. 18. l még. BÁRÁNY 2013. és BÁRÁNY 2014B.

⁶² MÁLYUSZ 1984. 98.

⁶³ E. KOVÁCS 2014. 210–212.

⁶⁴ CSUKOVITS 1998. 16–17.

⁶⁵ LOVCSÁNYI 1886. 692.

⁶⁶ LOVCSÁNYI 1886. 696.

⁶⁷ U. o.

⁶⁸ ENGEL 1987. II. 438.

⁶⁹ WAGNER COLLECTANEA 65–66.

⁷⁰ HO 470–475.

történetírásunknak, ugyanakkor a források széles körének bevonása nélkül ezt aligha vállalhatnánk.⁷¹

⁷¹ A további szakirodalmi említéseket az egyes tematikus fejezetekben tárgyaljuk, mint a pecséthasználati, rezidencia és címerhasználati elemzéseknél.

I. 3. A forrásbázis és a kutatás módszertanának ismertetése

2009-től a középkort kutatók Magyarországon egy olyan eszközt kaptak, ami új távlatokat nyitott mindenki számára: online megtekinthető az összes Mohács előtti levéltári forrás, melyet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár Diplomatikai Levéltárában és Diplomatikai Fényképgyűjteményében tartanak számon.⁷²

Első látásra megtévesztő lehet a Diplomatikai Levéltárban őrzött „Perényi család levéltára” névre hallgató okleveles anyag.⁷³ Megtévesztő, hiszen a három család közül jórészt csak a nyalábi-ág leveles anyagát tartalmazza. Természetesen a legkorábbi, még az ősi birtokokra vonatkozó oklevelek felhasználhatóak a másik három család történetéhez is, de ezen és néhány közös ügyleten kívül nem tartalmaz további adatokat a terebesi-ághoz kapcsolódóan. Az oklevéltár közzétevője, Tringli István is megjegyzi: a terebesi-ág 1567-es kihalását követően a birtokokkal együtt a családi levelesláda is a kincstárra háramlott. Ez nagyrészt helytálló megállapítás, egy kivételtől eltekintve. A Terebesre és Szinyére vonatkozó oklevelek, a nyalábi és terebesi ág közötti örökösödési szerződés egy hitelesített másolata, az 1465-ös újadomány valamint még néhány más birtokra, kölcsönökre vonatkozó okirat a homonnai Druget család birtokába került, és így azt az Eperjesi Állami Levéltár Eperjesi Fióklevéltárában külön fondban őrzik.⁷⁴ Különösen értékes ez tíz oklevél, hiszen további húsz oklevélszöveget tartalmaz, és külföldi állomány lévén regesztái nem kerültek bele a Zsigmondkori Oklevéltár első két kötetébe.⁷⁵ Az eredeti levelesláda tetemes része viszont valóban a kincstári levéltárba olvadt, ahonnan módszeres kutatással kigyűjthetőek. Mint ahogy Borsa Iván⁷⁶ és maga Tringli István is kifejti: a Diplomatikai Levéltár létrehozásánál azon kívül, hogy a proveniencia feltüntetésére kifejezetten ügyeltek, gyakran fizikailag is együtt maradtak az egy birtokhoz tartozó oklevelek. Így a

⁷² Közismertebb nevén DL–DF adatbázis. A 4.2-es változatot megélt DL–DF DVD-ROM 2009-től az internetre költözött és következő frissítésként a rekordokhoz az oklevél képeit is csatolták. (<http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a150506htm?v=pdf&a=start>) Újabban a Hungaricana portál egyik részeként elérhető, mely sokkal modernebb böngészést tesz lehetővé, keresője pedig finomult. (<http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/search/>). Letöltés ideje: 2018. március 31. A dolgozatban felhasznált oklevelek nagy részét ezen a rendszeren keresztül vizsgáltuk. A továbbiakban a megszokott DL és DF rövidítéssel vezetjük be az oklevelek jelzeteit, dolgozatunkban eltekintünk a ma már elfogadott MNL OL rövidítés folyamatos kitételétől.

⁷³ DL Q 148. Perényi család levéltára.

⁷⁴ DRUGETH

⁷⁵ Vö. LELESZ I. 235. és az ott idézett irodalmat. Volt szerencsém ezt az anyagot eredetiben vizsgálni.

⁷⁶ BORSA 1982.

Neo-regestrata acta (E 311) sorozat fasciculusai között találunk csaknem szintiszta Perényi anyagokat, ami megkönnyíti kigyűjtésüket.⁷⁷ Külön csoportot képez a Zichy család zsélyi levéltárának egy része, mely a csorbakői uradalom és más Borsod és Abaúj megyékben fekvő birtokok okleveleit tartalmazza.⁷⁸ Így közel háromszáz oklevélszöveg áll rendelkezésünkre csak a birtoklástörténetre vonatkozóan.⁷⁹ Ezek már lehetővé teszik a birtoklástörténet vázának elkészítését.

Kiegészítésre is szorul az anyag, hiszen a szorosan nem nagyobb uradalmakhoz tartozó birtokok, mint például Emőd és Vizsoly mezővárosok okleveles anyagát más állagokból kell előgyűjtenünk.⁸⁰ Ennek elvégzéséhez kifejezetten nagy segítséget nyújtanak a Zsigmondkori Oklevéltár 1425-ös évig megjelent kötetei, és az 1430-as évek végétől elkezdett regeszták, melyek ma már szoros részét képezik a DL–DF adatbázis rekordjainak. Csupán néhány olyan birtokról van tudomásunk, melyekkel csak a birtokösszeíró oklevelekben találkozunk.⁸¹

Ha a birtokösszeírásokat nézzük, a család remek forrásadottságokkal rendelkezik. 1430-ban a nyalábi és terebesi Perényi család kölcsönös örökösödési szerződést kötött egymással összes birtokukra.⁸² 1454-ben ez a két család, Perényi János tárnokmester feleségének családjával, a Kórógyiakkal hasonló módon állapodott meg.⁸³ V. László hazatérését követően a tárnokmester újadományt kért minden birtokára, így 1455-ből is marad egy teljesnek mondható birtokösszeírás.⁸⁴ A Szilágyi Erzsébettel folytatott pereskedést megelőzően Mátyás király is újadományt adott az összes birtokra 1465-ben,

⁷⁷ Birtokonként csoportosítva, de nem teljesen vegytiszta fasciculusok: Füzér és tartozékai: NRA 818. Alsóregmec: NRA 861. és 923. Kucsin: NRA 411. Csorbakői uradalom: NRA 423. 424. Gömör: NRA 423. Szentmiklósi uradalom: NRA 335. és 423. Újvár és Sztropkó: NRA 407. 424. és 338. Kutlin: NRA 461. Kurityán: NRA 462. 463. 692. 707. 726. 828. Jolsva és Fülek: NRA 408. 423. 424. és 559. Sáros: NRA 405.

⁷⁸ DL Q 206. Zichy család, zsélyi levéltára 217 BB. Egy-két kivételtől eltekintve kiadásuk ZICHY, passim.

⁷⁹ Perényi Miklós bán (†1396), és fiainak birtokára (Patak-Újhely és Szina) vonatkozó okleveleket nem számítva.

⁸⁰ Aranyas: DF U 421. Egri káptalan hiteleshelyi levéltára. Velejte: DL Q 146. Patay család. Monajkeddi: DL Q 67. Esterházy család hercegi ága, Repositorium. Nyárád: DL Q 154 Radvánszky család, sajkócazi levéltára. Vizsoly és Emőd: DL Q 156. Rákóczi-Aspremont család.

⁸¹ Például ilyen a pest megyei Vidám/Vidámtelek, és a borsodi Kisfalud.

⁸² DRUGETH Nr. 32. DF 209 849. és PERÉNYI 438. DL 70 870.

⁸³ DL 24 541. Vö. TRINGLI 1992. 181.

⁸⁴ Sáros kivételével: DL 14909. Sárosra: DL 14 908. TRINGLI 1992. 182.

mely mindközül a legteljesebbnek mondható.⁸⁵ Ezen túl a ritkaságnak számító portális kamarahaszna összeírások is több Perényi birtokról tartalmaznak adatokat. 1427-ben Sáros, Abaúj, Gömör megyékben írták össze a vonatkozó birtokok portaszámain,⁸⁶ 1431-ben Gömör két,⁸⁷ 1441-ből Zemplén egy,⁸⁸ 1457-ből pedig Nógrád négy járásáról maradtak fenn lajstromok.⁸⁹ Utóbbiak és az 1465-ös per portaszámai⁹⁰ felbecsülhetetlen adatokat szolgáltatnak a birtokok méreteiről. Ezek segítségével lehetőségünk van – hogy ha az adománylevél nem is ismert – egy-egy évben pontosan rekonstruáljuk a család birtokában lévő jószágokat. Módunk van arra, hogy szerencsés esetben – mint ahogy azt Füzér példája mutatja – az egyes uradalmak tartozékait hat különböző idősíkból ábrázoljuk.⁹¹

A birtoklástörténet nélkülözhetetlen részét képezi egy családtörténeti munkának. Már csak azért is, mert az adományok, zálogbavételek narrációja fontos részleteket árulnak el a család egyes tagjainak cselekedeteiről, a családi leszármazásról, a viselt tisztségekről.⁹² Ugyanakkor a terebesi Perényi családról csupán ezekre támaszkodva nem tudhatunk meg többet, mint a fentebb ismertetett történészek munkái mondanak. Ezért szükséges – és jogos elvárás is – hogy minél több, nem birtoklástörténetre vonatkozó okleveles és egyéb forrást vonjunk be vizsgálódásunkba.

A familiáris hálózat vizsgálatához kiindulási alapot Engel Pál archontológiája, és különböző forrásközlések jelentették. Ezekből a lehetőségekhez képest familiárisi viszonyrendszer, a várnagyok és alispánok archontológiáját állítottuk össze. A keresést bővítve a jogi képviselőkre és más birtokigazgatókra összeállítottunk egy olyan forrásbázist, mely segítségével meghatározhatóak azok a forrástípusok és okleveles anyagok, amelyek nagy valószínűséggel további familiáris neveket hozhatnak a felszínre. Ezek a dominus nevében tett tiltakozások az egyes hiteleshelyeken, bíróságokon, illetve a Perényiek hatalmaskodásai miatt tett bevallások, peres eljárások. Az erről szóló iratokat a

⁸⁵ DRUGETH Nr. 43. DF 209 861. Ugyanerre utal Tringli István más forrásból: TRINGLI 1992. 184.

⁸⁶ Engel Pál 1989-es kiadását használtam: KAMARAHASZNA.

⁸⁷ DL 35 802. Kiadása: C. TÓTH 2007. 411–418.

⁸⁸ DL 99 507. Kiadása: C. TÓTH 2007. 458–462.

⁸⁹ DF 213 681. Kiadása: KÁDAS 2016. 42–71.

⁹⁰ TRINGLI 1992. 176–177.

⁹¹ Füzér esetén: Adomány (1389), kamarahaszna (1427), Perényi örökösödési szerződés (1430), Kórógyi örökösödési szerződés (1454). V. László újadománya (1455) és Mátyás újadománya (1465).

⁹² „A narratio az adománylevél azon része, amelyben a jog számára is használhatóan leírják, hogy a megadományozott mivel érdemelte ki a királytól a szóban forgó kegyet.” C. TÓTH 2009A. 449. Vö. KRISTÓ 1992. Előszó, különösen: 24–29.

birtokokra vonatkozó anyagban, a jászói és leleszi konvent, az egri káptalan hiteleshelyi levéltárában és a régióban birtokos nemes családok fennmaradt levelesládájában találjuk.

A legtöbb bevallás és vizsgálat Zemplén és Szabolcs megyében a leleszi konvent közvetítésével folyt le, ezért hiteleshelyi levéltára igazán hasznos segítséget nyújtott a vizsgálatához. Bár a Zsigmondkori Oklevéltár első két kötetéből a leleszi konvent hiteleshelyi levéltári anyaga kimaradt, a hiányt pótolta C. Tóth Norbert három közleményében.⁹³ Ennek köszönhetően a vonatkozó oklevelek jó része könnyen használható. A legtöbbet pereskedő család a térségben Csicseri Ormos család volt, akiknek levelesládája számos hatalmaskodásról ad hírt a Perényiek kapcsán. Sokszor szűkszavú, de a gyűjtés tekintetében tökéletesen használható regeszta-gyűjteményt Kárfy Ödön tette közzé a Magyar Történelmi Társaságának a századfordulón.⁹⁴ Több adatot tartalmaz a sóvári Sós család,⁹⁵ a Butkai család,⁹⁶ és a Miglészi család⁹⁷ okleveles anyaga.

Borsod és részben Heves, Gömör és Abaúj megyében tevékenykedő familiárisokról elsősorban az egri káptalan hiteleshelyi és magánlevéltárának középkori oklevelei tanúskodnak, amelyet Sugár István több részletben publikált.⁹⁸ A borsodi ügyek intézőire derült fény a Putnoki család⁹⁹ levelesládájából és a pálos rend ládi kolostorának okleveleiből.¹⁰⁰ Egy-két kósza adat más fondokból is előkerült, de az imént felsoroltak a legjellemzőbbek.

Az okleveles források teljes körű feltárására a kritikai forrásközlés mai állapota szerint nincs mód. A kiadott forrásanyagot a legteljesebb mértékben igyekeztünk felhasználni, a fontos kiadatlan oklevelekre pedig a fent ismertetett nagyobb anyagokban leltünk. Mind a család birtokaira mind az egyes tagok tevékenységére további adatok lappanghatnak a kiadatlan anyagban, de ezek feltárására fordított munka nem állhat arányban a kinyerhető információkkal.

⁹³ LELESZ I.; LELESZ II.; LELESZ III.

⁹⁴ Leveles anyaguk: DL Q 56. Csicsery család. Regesztái: CSICSERI

⁹⁵ Leveles anyaguk: DL Q 170. Soós család.

⁹⁶ Gútkeled nem belől Sárvármonostori ágból származó Butkai család vö. ENGEL 2003B. Leveles anyaguk: DL Q 63. margonyai Dessewffy család.

⁹⁷ Leveles anyaguk: DRUGETH

⁹⁸ HEVES ÉS BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980.

⁹⁹ Rátót nembeli Putnoki család. vö. ENGEL 2003B. Leveles anyaguk: DL Q 154. sajkázai Radvánszky család.

¹⁰⁰ DL MKA Q 312. Acta Paulinorum LÁD. Regeszták: PÁLOS. Sajnos a Perényiek által alapított kurtyáni kolostor leveles anyag nem maradt fenn.

Külön egységet képez a felhasznált forrásokban a családtagok által kiadott oklevelek, levelek gyűjteménye, elsősorban Perényi János tárnokmester esetében. Perényi Péter diósgyőri várnagytól önállóan kiadott oklevél nem maradt fenn, fiai közül Perényi Miklós szőrényi bántól nyolc,¹⁰¹ Perényi János pohárnokmestertől (†1396), egyet sem, Perényi Imre kancellártól egyet ismerünk (1411).¹⁰² Imre fia István asztalnokmestertől egyet (1420–1430),¹⁰³ Perényi János tárnokmester azonban életében negyvennyolc oklevelet és levelet állított ki egyedül¹⁰⁴ és további kettőt másodmagával.¹⁰⁵ Ezek a források elsősorban a család tagjainak tartózkodási helyeiről és pecsétjeiről adnak hírt, János tárnokmester esetében lehetőségünk van hivatali és politikai tevékenységéről is képet kapni általuk. A DL–DF adatbázis segítséget nyújt a listázásban, és az iratok tartalmának megismerésében, a külföldön őrzött harmincegy eredeti oklevél esetében a pecsétékről azonban nem ad információt. Ezért mindegyikről színes fotómásolatot gyűjtöttünk.

Pecsétvizsgálatunk nem lett volna teljes körű, ha figyelmen kívül hagytuk volna az ún. sokpecsétetes okleveleket és leveleket. Csak a legritkább esetben szerepelnek a kiadók, vagy megerősítők „kiadóként” a DL–DF adatbázisban, gyakran csak az első kiadó és társaiként,¹⁰⁶ országnagyokként,¹⁰⁷ vagy az uralkodó nevével¹⁰⁸ vannak kitöltve a vonatkozó rovatok. Hogy Perényi János tárnokmester esetében minél több oklevelet tudjak bevonni a vizsgálat során elkezdtem gyűjteni az 1439 és 1457 közötti sokpecsétetes okleveleket, melyek minimum három pecsétet, vagy annak töredékét hordozzák és nem megyei kiadványok.¹⁰⁹ Az így meglett iratok száma közel hetven. Ezek közül a

¹⁰¹ Eredetiben: DF 285 887. (Másolata: DL 12 816); DL 56 508.; DL 47 933.; DL 56 509.; DL 56 510.; DL 8837.; DL 7937. Átiratban: DF 254 977.

¹⁰² DL 75 406.

¹⁰³ DF 234 054.

¹⁰⁴ Öt darabot átiratból a további negyvenhármát pedig eredetiből ismerjük. Részletezni alább, külön táblázatban fogom.

¹⁰⁵ DF 213 674. és DF 213 596.

¹⁰⁶ Pl. DL 73 005.

¹⁰⁷ Pl. DL 81 210.

¹⁰⁸ Pl. DL 13 619.

¹⁰⁹ Úgy véljük ugyanis, hogy Engel Pál és Kubinyi András (ENGEL 2003A. és KUBINYI 1988.) korszakalkotó, ma már alapvető segédletként használatos, de korántsem teljes gyűjtéseit leszámítva ezek a típusú források méltatlanul kevés figyelmet kaptak. Azon túl, hogy ezek szövegei rendre fontos politikatörténeti adatokat szolgáltatnak, a rajta lévő pecsétek nélkülözhetetlen részét képezik a hatalmi reprezentáció, címer- és pecséthasználati vizsgálatoknak. Továbbá nagyrészt pontos adatot, vagy támpontot adnak a vizsgálandó személy tartózkodási helyéről, a kibocsájtók, megerősítők között betöltött rangsorbeli helyéről. A választott

tárnokmester tizenegynek volt társkiadója, vagy megerősítője. Az ő esetében a hasonló oklevelek csupán átiratban fennmaradt változatait is lajstromoztam, összesen hét darabot, és kiegészítettem további kettővel, ahol csak eskütársként szerepel pecsét nélkül. Ez a gyűjtés kereken hetven oklevélszöveget biztosít számunkra a vizsgálathoz.

A család pecsétanyaga kifejezetten jól kutathatónak tekinthető, bár Miklós bántól és Imre kancellártól csak töredékben maradtak fenn pecsétek, a családi címer ennek ellenére azonosítható. János egymaga négy különböző pecsétet használt, melyek mindegyikéről ismerünk legalább egy ép példányt.¹¹⁰ Építkezéseikről elsősorban Füzér,¹¹¹ Csorbakő,¹¹² Terebes (Parics)¹¹³ várak régészeti feltárásának dokumentációja ad felvilágosítást. Egy, a közelmúltban előkerült kézirat páratlan forrásértékkel bír a család címerhasználatáról, nagy biztonsággal állítható, hogy a Jékely Zsombor által magyar nyelven részletesen ismertetett „címerkönyv” az első színes címerábrázolása a Perényi családnak. Ezt a kiemelkedő forrást részletesen elemezzük dolgozatunkban.¹¹⁴

A hatalmi reprezentáció elemzéséhez elsősorban a címeres emlékeket és a család épített örökségét vettem górcső alá. A vizsgált időszakból három családtag síremléke is fennmaradt, amit egyedülállónak mondhatunk magyar viszonylatban.¹¹⁵ Perényi Imre kancellár síremlékét a kurityáni pálos kolostor ásatása során találták meg a régészek, ma pedig a Herman Ottó Múzeumban őrzik. Imre fia István sírlapja eredeti elhelyezésének szintén a kolostort tartja a szakirodalom, ma viszont a rudabányai római katolikus

időintervallum különösen bővelkedik az ilyen típusú oklevelekben. Gyakran éppen egyes személyek távolléte világít rá egy olyan megállapításra, melyet vizsgálatuk nélkül aligha vehettünk volna számításba. A kutatási programhoz ld. NOVÁK 2015.

¹¹⁰ Részletezve ld. a vonatkozó fejezetben.

¹¹¹ Feld István, Juan Cabello, Simon Zoltán és Gál Viktor kutatási eredményei: FELD–CABELLO 1980.; SIMON 2000. Ld. MÉG NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007.

¹¹² Geodéziai felmérés és terepbejárás Szörényi Gábor András kutatásának eredményei: SZÖRÉNYI 2003A és SZÖRÉNYI 2003B. SZÖRÉNYI 2004. Ld. még NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007.; NOVÁKI–SÁNDORFI 1992.

¹¹³ SLIVKA–VALLAŠEK 1991.

¹¹⁴ JÉKELY 2014. A kódex leírása a 359. oldalról: *Livro de Arautos* portugál kódex, amelyet ma a manchesteri John Rylands Library őriz (Latin Ms 28). A kódex online tanulmányozható, a könyvtár LUNA adatbázisában (<http://enriqueta.man.ac.uk/luna/servlet/Man4MedievalVC~4~4>). Megtekintése még 2018. március 31-én is lehetséges volt. Jékely fekete-fehérben közli a vonatkozó oldalát a kódexnek JÉKELY 2014. 370. 7. kép. Szíves segítségével még közlés előtt rendelkezésemre bocsájtotta a digitális változatot, amiért itt is köszönet illeti.

¹¹⁵ Érdeemes rögtön megjegyezni, hogy a későbbi leszármazottak közül is kettőnek maradt fenn sírköve, vagy annak töredéke.

templomban találjuk falba építve. Testvére, János tárnokmester sírlapja pedig a terebesi római katolikus templomban tekinthető meg szintén a falba építve.¹¹⁶

¹¹⁶ Együtt a három fotót elsőként fekete–fehérben az Arc Hungarica folyóiratban közzétették: ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983. Később a Zsigmond katalógusban színes felvételeken is közzétették Imre fia, János és István sírköveinek fotóját: SIGISMUNDUS 348–349. 4.52–53. Újabban LÖVEI 2017. 399. és 417.

II. Szuhogy romos várától az arisztokráciáig – A terebesi-ág

II. 1. A Perényiek eredetéről

A témában máig kevés tévedést tartalmazó okfejtést Komáromy András publikált 1899-ben.¹¹⁷ Ő – mint ahogy azt fentebb írtuk – egyértelműen cáfolta a 13. század végén élt család ősenek tartott Orbán „Dobosi” előnevének a valóságát, és Perény III. András általi adományozását. Ahhoz hogy közelebb kerüljünk a család eredetéhez meg kell vizsgálnunk Orbán társadalmi helyzetét, tevékenységét és Perény kialakulásának hátterét is.

Orbán tevékenységére csupán töredékes adataink vannak. Első említése 1271-ből való, amikor Beret település határjárásakor az azt rögzítő oklevél a szomszédos, az akkor már elnéptelenedett területet Detek birtokosaként Orbánt említi. Egy 1274-es oklevélből azt is megtudjuk, hogy V. Istvántól nyerte.¹¹⁸ Feltehető, hogy István ifjabb király korában szegődhetett Orbán a szolgálatába, amikor az az ország keleti felében uralkodott.¹¹⁹ Kevésbé valószínű, hogy a majdani uralkodóval kapcsolatuk még korábbra nyúlna vissza, mikor István a stájer hercegség élén állt.¹²⁰ Ebben az esetben Orbánnak 1240–50 körül kellett volna születnie, ami korainak mondható, halála ugyanis a század végére tehető.¹²¹ Az oklevél nem tér ki Orbán státuszára, így nem tudjuk, hogy birtokát milyen szolgálatért nyerte. Orbán nem viselte a Perényi (de Peren) előnevet, vagyis ha Perényt ekkor már bírta is, még nem alakult át birtokának neve családnévvé. Perény Orbán általi birtoklása megkérdőjelezhetetlen, hiszen a tőle származó három család osztozik rajta a későbbiekben. Mivel a birtokadomány nem maradt fenn, így sem a birtokszerzés dátumát, sem okát nem ismerjük.

Orbán következő feltűnése a már említett 1274-es oklevélből ismert. Ekkor IV. László elveszi Orbántól, és másnak adományozta Deteket.¹²² Az irat keletkezését Szentpétery Imre 1274. február 22. és szeptember 3. közé helyezi. Ebben az időszakban a Kőszegi–Gutkeled szövetség volt hatalmon, így arra következtethetünk, hogy Orbán az

¹¹⁷ KOMÁROMY 1899.

¹¹⁸ RA II. 2–3. füzet 2458. sz. Teljes szöveggel ld. HO VIII. 167–168.

¹¹⁹ SZÜCS† 2002. 163.

¹²⁰ SZÜCS† 2002. 122.

¹²¹ A 14. században már csak fiaival találkozunk az okleveles forrásokban. Vö. ENGEL 2003B. Perényi család ágai és KOMÁROMY 1899. 3. 3. jegy.

¹²² RA II. 2–3. füzet 2458. sz.

ellenlábas Csákok táborát erősíthette.¹²³ Amit biztosan tudunk, hogy Orbán V. István szolgálatában állt, 1271 előtt tőle nyerte Detek birtokot, amit 1274-ben elvesztett. Perény birtokát még a 13. században bekövetkező halála előtt nyerte, mint ahogy Detek birtokot is visszaszerezte, hiszen ezeket tovább örökölte. Ugyanebből az okból biztosan állítható, hogy a zempléni Velejte birtok fölötti jogot is ő nyerte el.

Tudjuk, hogy nem volt leszármazottja egyik ősi nemzettségnek sem.¹²⁴ Három birtoka közül leszármazottai a Perény családnevet vették fel.¹²⁵ Ennek három oka lehetett: Orbán innen származott, illetve ez volt a legelső, vagy legnagyobb birtoka. Az első lehetőséghez meg kell vizsgálnunk Perény eredetét. Györffy György jóvoltából a késő Árpád-kori Abaúj megye népesedési viszonyai jól ismertek. Eszerint a Feketeerdőtől délre, a folyók és patakok völgye sűrűn lakott terület volt már a tatárjárás előtt.¹²⁶ Perény birtok a Jósza–Kisida–Kassa vonaltól délre feküdt, vagyis lakott település lehetett már a 12–13. század fordulóján, első említése 1220-ból való, Alsónémeti határjárásánál.¹²⁷ A területet királyi telepítés folytán hospesek, vendégek vették birtokba. Kérdéses, hogy Perény telepesei honnan érkeztek. Kézenfekvőnek tűnik a német származásúak letelepedése hasonlóan más, Hernád-menti birtokokhoz.¹²⁸ Ugyanakkor Szűcs Jenő mutatott rá, hogy betelepítettek nem feltétlen külföldről érkezett elemek voltak, különösen nem kizárólag németek, hanem lehettek a sűrűn lakott magyar területek új szabad föld után kutató lakói is.¹²⁹

Orbán a korszak birtokszerzési gyakorlata szerint, bár nem kizárólagosan, de feltehetően katonai szolgálattal vívhatta ki V. István donációját. Ez teszi lehetővé, hogy ne zárjuk ki Orbán külföldi, vagy más hazai területről való származását. Német eredetű, perényi hospes, és külföldi katonai szolgáltevő létre lehet bizonyíték a család címerének vizsgálata, melyet azonban külön fejezetben tárgyalunk.

¹²³ SZÜCS† 2002. 395–396.

¹²⁴ A család címere nem csak a magyar hereldikában, de a nyugatiban is „unicumnak” számít. GRITZNER 1890. 97.

¹²⁵ Komáromy ebből igyekezett alapos munkával minél biztosabb következtetést levonni. ld. KOMÁROMY 1899. 4–6.

¹²⁶ GYÖRFFY 1987–1998. I. 48–49.

¹²⁷ GYÖRFFY 1987–1998. I.131.

¹²⁸ Ld. A három Németi települést: Al-, Fel-, és Középnémeti. Vö. GYÖRFFY 1987–1998. I.

¹²⁹ SZÜCS† 2002. 52–53. Komáromy arra világít rá, hogy akár itáliai eredetű is lehetett a telepítés. KOMÁROMY 1899. 5.

További biztos információval rendelkezünk Orbánról, miszerint legkevesebb három fiút és egy lányt nemzett.¹³⁰ Három fiától ered a három Perényi-ág. Jánostól a nyalábi, Miklóstól a rihnoi, ezekkel alább részletesen nem foglalkozunk. Annál inkább, Istvánval és leszármazottaival a terebesi ággal.

¹³⁰ ENGEL 2003B.

II. 2. Perényi Péter Lajos király szolgálatában

Mivel Orbán fia Istvánról az oklevelekből nem tudunk meg annál többet, hogy használta a Perényi előnevet,¹³¹ és legkevesebb három fia született: Péter, Imre és András,¹³² így a terebesi Perényiek történetét 1351-től kell kezdenünk. Perényi Orbánfi István fia András június 4-én az egri káptalan előtt csereüzletet kötött ládi Csorba Miklós fia Domokossal Szuhogy és Detek birtokokra való tekintettel. Detek birtok Andrára eső birtokrészéért és további 200 márkáért cserébe megkapta Szuhogy területet,¹³³ a rajta fekvő várossal. Utóbbit ugyan az oklevél nem említ, de tudjuk, hogy a század fordulóján a ládiak felmenője Csorba Miklós építette.¹³⁴ Az adásvétel fontos mérföldkőnek tekinthető a Perényi család elágazásában, ezzel ugyanis a későbbi terebesiek első önálló birtokát szerzi meg András. Az önálló családalapításra való törekvés tehát egyértelmű, amelyért cserébe kisebb vagyont is áldoztak.

A deteki birtokrész azonban a későbbiekben is feltűnik a család jószágai között.¹³⁵ Hogy pontosan mikor, és milyen körülmények között került vissza, arra sajnos adatolható forrásunk nincs. Az ellentmondás feloldásaként egy lehetséges megoldást kínál az a tény, hogy 1381-ben András testvére Péter, Lajos királytól adományként is megkapta Szuhogy területét.¹³⁶ Ez csak úgy lehetséges, hogy a donáció idején a király birtokában volt. Tudjuk, hogy a ládi Csorba família 1376. március 23. előtt Domokos fia Miklóssal kihalt férfiágon,¹³⁷ ezt megelőzően az 1351-es cserét visszarendezhették a felek, majd Perényi

¹³¹ AO II. 341. (Stephani de Peruen)

¹³² ENGEL 2003B. Ezentúl feltételezhetjük, hogy Druget familiáris volt, mint oly sokan a régióból. Ez megmagyarázná azt, hogyan került István fia Péter közvetlenül a király szolgálatába.

¹³³ 1351. jún. 4. DL 77 875. ZICHY IV. 256–258.

¹³⁴ SZÖRÉNYI 2003B. 178–180. Szörényi Gábor András arra következtet, hogy a vár már ekkor leromlott állapotban lehetett. Erre következtethetünk az alacsony vételi árból, és abból, hogy később perényi Imre újrakepítési jogot kapott Zsigmondtól 1403-ban.

¹³⁵ 1427-ben a Perényi családé, és 1455-ben is a terebesiek birtokában. Vö. KAMARAHASZNA 32. DF 209 849. és PERÉNYI 432.

¹³⁶ 1381. nov. 13. DL 77 840. ZICHY IV. 218–219. Az iktatóparancs átiratban fennmaradt a jászói konvent levelében.

¹³⁷ ENGEL 2003B. Tekes rokonsága, 1. tábla. PERÉNYI 133.

szolgálataiért királyától Szuhogy birtokot kérte.¹³⁸ Bár bizonyítani nem tudjuk, mégis egy lehetséges folyamatnak tekinthetjük.¹³⁹

Így vagy úgy, a család nem maradt sokáig önálló birtok nélkül. 1360-ban Perényi Péter, akkor már feltételezhetően regéci várnagyként nyerte első birtokadományát, a sárosi Kucsint.¹⁴⁰ Karrierje bizonyíthatóan már egy évvel korábban elkezdődött, 1359. május 21-én ugyanis udvari lovag volt, akit ezen minőségében a király Abaúj megyébe küldött.¹⁴¹ István három fia közül messze ő érte el a legnagyobb sikereket. Andrást a fent említett csere-megállapodás mesterként címezte, egy hosszan húzódó perben sem említik más tisztségét.¹⁴² 1374-ben hallunk róla utoljára.¹⁴³ Péter másik testvére, Imre csupán egy alkalommal tűnik fel a forrásokban, 1353-ban, róla tudunk a legkevesebbet, feltételezhetően korán meghalt.¹⁴⁴ A szűkebb család sorsa tehát Péter kezében volt, aki hosszú szolgálat során folyamatosan gyarapította a család vagyonát. I. Lajos idejében regéci¹⁴⁵ és csejte¹⁴⁶ jászói/jászóvári¹⁴⁷ várnagyként tevékenykedett.¹⁴⁸ Mindeközben abaúji,¹⁴⁹ turóci,¹⁵⁰ barsi¹⁵¹ ispánként is működött. Lajos király halála Árva várnagyaként, egyben feltehetően a megye ispánjaként érte.¹⁵²

¹³⁸ A tudatosságot feltételezi, hogy korábban Selyeb és Oltvány birtokokat is a ládi Csorbák kihalását követően kapták meg. DL 70 664. PERÉNYI 133.

¹³⁹ Ezt a változatot cáfolja, hogy az 1351-es megállapodást Perényi Péter 1383-ban az egri káptalannal átíratta. Bár lehet, hogy az akkor kezdődő instabil belső politikai helyzet irányította erre.

¹⁴⁰ 1360. márc. 18. DL 4931. Bár az oklevél csak a „magister” jelzővel illeti Pétert, négy nappal később márc. 22-én már regéci várnagy. ENGEL 2003A. ZICHY III. 168

¹⁴¹ ENGEL 2003A. DF 232 803.

¹⁴² DL 5998. CSÁKY I. 135. Szepesi Jakab országbíró elé került András és Szikszói Miklós pere a Kamaróc és Perény közt elterülő föld és az Ida-patak birtoklásáról. A pert szikszói nyerte.

¹⁴³ Vö. ENGEL 2003B. Perényi család, terebesi.

¹⁴⁴ Vö. ENGEL 2003B. Perényi család, terebesi.

¹⁴⁵ Először: 1360. márc. 22. ENGEL 2003A. ZICHY III. 168. Másodszor: 1377. jan. 17. – 1380. febr. 8. (ENGEL 2003A. DL 6397. és DL 6675.

¹⁴⁶ 1362. febr. 19. DF 209 828.

¹⁴⁷ ENGEL 2003A. DF 232 816. mely jelzet nem található a DL–DF adatbázisban, helyette a DF 232 817. jelzet, ami alatt kép nem található. A Monasterium.net adatbázisából is hiányzik az oklevél képe. Megtekintés ideje: 2016. febr. 26. Eredeti oklevél fotóját kértem el a levéltártól. Eredeti jelzete, JÁSZÓ Fasc. 4. Nr. 45. Dátum: 1393. aug. 1. Vö. SPILKA 1943. 58. jegy.

¹⁴⁸ Regéc és Csejte is a király birtokában. Vö. ENGEL 2003A. Jászóvár/Jászóváralja az abaúji ispánság része. Vö. SPILKA 1943. 14. ENGEL 1977. 119.

¹⁴⁹ 1363. ápr. 5. – 1363. aug. 1. ENGEL 2003A. DL 60 292. és ismét a rejtélyes DF 232 816.

¹⁵⁰ 1374. nov. 27. – nov. 28. ENGEL 2003A. DL 6248–9.

Kitartó szolgálataért több adományban is részesült. Kucsinhoz további birtokrészeket szerzett 1374-ben,¹⁵³ majd 1380-ban.¹⁵⁴ 1376. március 23. előtt Abaújban Oltvány és Selyeb birtokokat nyerték,¹⁵⁵ amihez járt még Kazafölde is,¹⁵⁶ és 1378-ban a szintén abaújiként jelölt Szöged birtok.¹⁵⁷ Mind Szuhogy környezetében, amit végül a már említett módon 1381-ben szerzett meg. Vétel és zálog útján is igyekezett jószágait gyarapítani, előbb 1362-ben 400 forintért a Zemplén megyei Mérk Velejte felőli részét vette meg Tolcsvai Lászlótól,¹⁵⁸ majd a szintén zempléni Sára birtok felét vette zálogba 1380-ban.¹⁵⁹ Kucsinért pedig hosszan pereskedett Upori Gál utódjaival, akiknek birtokjogát Lajos király¹⁶⁰ és Bebek István országbíró is kétségbe vonta.¹⁶¹ Feltehetően a pereskedés miatt kellett minden vonatkozó oklevelet teljes szöveggel átírnia és megerősítenie az adományt Lajos királynak.¹⁶² A Perényi ősi birtok részeként kezelt, Péter és családja által használt Litér/Litéri/Litérfölde ügyében is pereskedni volt kénytelen András testvérével együtt.¹⁶³ A nádori bíróság előtt egyezett meg a Monaji Pál által képviselt családdal amely szerint Szöged és Monaj körül bizonyos területeket a további pereskedés elkerülése végett átengedett nekik.¹⁶⁴ A birtokviszonyokat határjárás keretében igyekeztek tisztázni.¹⁶⁵ A zálogvételek, a pereskedés és az adomány megerősítése is arra utal, hogy Péter nagyobb mennyiségű pénzt volt képes felhalmozni, és azt használni céljai elérése érdekében.

Érdemes Lajos király halálakor megállnunk egy kicsit, és összegeznünk Perényi Péter – árvai várnagy – kicsivel több mint harminc éves tevékenységét. Sikerült elkerülnie,

¹⁵¹ 1374. nov. 28. – 1375. jan. 4. ENGEL 2003A. DL 6249. és DF 235 768.

¹⁵² 1382. dec. 11. ENGEL 2003A. DF 272. 103. ua. DL 42 373. A forrás csak közvetetten utal Perényi várnagyságára, így ispánságára.

¹⁵³ 1374. nov. 27. DL 6248.

¹⁵⁴ 1380. szept. 3. DL 6675.

¹⁵⁵ Ekkor már három fiával: Miklóssal, Jánossal és Imrével.

¹⁵⁶ 1376. márc. 23. DL 70 664. PERÉNYI 133.

¹⁵⁷ 1378. jan. 13. DL 77 691. ZICHY IV. 34–35. Valahol Monaj és Selyeb körül, nem egyezik meg a mai Sajószögeddel.

¹⁵⁸ DF 209 828.

¹⁵⁹ DL 77 794. ZICHY IV. 157–158.

¹⁶⁰ DL 4931.

¹⁶¹ DL 2396.

¹⁶² 1367-ben DL 5370. Majd 1368-ban több példányban is: DL 5635.; DL 37 363.

¹⁶³ DL 5998. CSÁKY I. 135.

¹⁶⁴ DL 77 802. ZICHY IV. 169–171.

¹⁶⁵ DF 209 830.

hogy a megyei köznemesség szintjén maradjon, vagy valamely nagybirtokos familiájába szegődjön. Saját jogon, közvetlenül a királynak tartozott hűséggel. Mindezt a király kitartó szolgálatával érte el, tevékenysége pedig nem csak szűkebb hazájára, Abaújra terjedt ki. Testvéreivel együtt igyekezett elválni unokatestvéreiktől és azok családjaitól is. Birtokszerzeményei, bár nem haladhatták meg sokkal a száz jobbágyporta nagyságot,¹⁶⁶ mégis elegendőek lehettek ahhoz, hogy a – már 1376-ban biztosan meglévő – három fiú örököszt felszerelhesse a katonai szolgálathoz szükséges kellékekkel.¹⁶⁷ Abaújban ispáni tisztséget viselt, amit ha összevetünk regéci várnagyságával, meghatározó tekintélyt tulajdoníthatunk neki az 1382 és 1387 közötti bizonytalan politikai viszonyok közepette.

A belviszályban nem lehet tudni, Péter kinek a pártját fogta. Ha a korszak történetével behatóan foglalkozó szakirodalmat tekintjük,¹⁶⁸ mindez nehezen megállapítható. Sőt ha arra gondolunk, hogy Perényi éppen egyike azoknak, akik II. Károlytól és Mária királynőtől egyaránt megkapta ugyanazt a birtokot (Alsóregmec),¹⁶⁹ akkor abszolút nem tudunk állást foglalni a kérdésben. Igaz, a királyi kancellária 1386. március 22-én adott ki Horváti János macsói bán közbenjárására egy újabb adománylevelet Alsóregmecre Perényinek II. Károly nevében annak „sigillum parvum”-a alatt.¹⁷⁰ A korszak forrásait behatóan vizsgáló Süttő Szilárd szerint az oklevelet maga Horváti János bán adta ki – a királyi kancellárián –, és az oklevél valódisága nem kérdőjelezhető meg. Megállapította, hogy a király halála után kelt oklevél dátuma vagy el lett írva, vagy egy „korábbi szóbeli, vagy imbreviatúrában fennmaradt adományozásra utal.”¹⁷¹ Ez az oklevél tehát nem bizonyíthatja Perényi Horvát-pártuságát. Egyet biztosra vehetünk, 1385–86

¹⁶⁶ A birtokok portaszámaira csak következtetni tudunk az 1427-es összeírásokból, de a két legnagyobb birtok Kucsin és Selyeb lehetett, kevesebb, mint 38 portával. Vö. KAMARAHASZNA 52.; 128.

¹⁶⁷ A fiúk életkorára vö. a családfát. Anyagi helyzetét jól jellemzi a kucsini pereskedést lezáró két oklevél, melynek kiállítása nem lehetett olcsó.

¹⁶⁸ FÜGEDI 1986B. Különösen: 100–110.; SÜTTŐ 2003. I. Különösen: 107–111.; BERTÉNYI 2005. és SÜTTŐ 2006.

¹⁶⁹ Károly királytól: 1386. jan. 28. előtt, mert ekkor már a jászói konvent iktatta DL 7190. SÜTTŐ 2003. II. 326–327. Vö. HO VII. 392. Mária királynőtől: 1386. febr. 5. DL 24 690. SÜTTŐ 2003. II. 329. Iktatóparancs: 1386. febr. 19. DL 7192. SÜTTŐ 2003. II. 335. A kérdéses oklevelek tárgyukon túlmutató jelentőségére ld. SÜTTŐ 2006. 238–239.

¹⁷⁰ DL 7199. HO VII. 422.; SÜTTŐ 2003. II. 346–347. Horváti János bánságára Vö. ENGEL 2003A. A tisztség betöltésére vonatkozóan Horváti utolsó említése január 15-ről (DL 29 439.), március 26-án már üresedésben a bánság (DL 7175). Vö. FÜGEDI 1986B. 110. SÜTTŐ 2003. I. 170.

¹⁷¹ SÜTTŐ 2003. I. 216–217.

fordulóján Budán, a királyi/királynői udvarban tartózkodott,¹⁷² feltehetően közről értesülhetett a II. Károly elleni merényletről. Továbbra is Budán időzött, mert sikerült kieszközölnie, hogy Mária királynőtől kapott adományát és az iktatásról szóló jelentést privilegiális formában nagypecsét alatt kiadja a kancellária, június elején.¹⁷³

Szolgálatait sajnos egyik adománylevél sem részletezi, viszont ezzel a szerzeménnyel jóformán megduplázza birtokainak nagyságát, mert Alsóregmeccel együtt nyerte Vilyt, Felsőregmecet és Mikóházát is¹⁷⁴ Abaúj és Zemplén megye határán a Pataki uradalomtól elcsatolva. Az adománylevéllel kapcsolatban még egy dolgot fontos megjegyeznünk: Péternek tisztségét nem említi a levél, csak mint udvari lovag nyeri az adományt, Miklós, János és Imre fiai pedig már udvari ifjak.

Péter udvari lovag és fiai ezt követően egy évig eltűnnek szemünk elől, hogy 1387 májusában újabb adományokat nyerjenek, ezúttal már Zsigmondtól. Az adományban leírtak szerint Károlynak, Lászlónak, Máriának és Erzsébetnek, valamint neki tett szolgálatai fejében kapja Péter a beregi szentmiklósi uradalmat¹⁷⁵ és hozzá újabb falvakat.¹⁷⁶ Az első adomány Damásdon, másik Budán kelt az uralkodó titkospecsétje alatt, vagyis ezek csupán azt bizonyítják, hogy 1387 májusában Zsigmonddal voltak együtt. Bár Mályusz Elemér azt írja, hogy a januári szlavóniai vállalkozásban észak-magyarországi nemesek is részt vettek,¹⁷⁷ biztosat nem tudunk, mikor csatlakoztak Zsigmondhoz. A nyáron, Mária királyné kiszabadítása érdekében indult királyi hadjáratban aktív részvételt vállaltak, hiszen július 13-án Zágrábban Mária királyné titkospecsétjével megerősített adománylevélben Terebest és tartozékait nyerték el.¹⁷⁸ 18 nappal később szinte teljesen megegyező, de semmi konkrét cselekedetet nem említő szöveggel Zsigmond is adományul

¹⁷² 1386. jan. 22-én Károly előtt panaszt tett Perényi Péter. DL 42 346. SÜTTŐ 2003. II. 318–319.

¹⁷³ DL 7192. Az oklevél dátuma szerint 1386. jún. 5. de Süttő Szilárd jún. 10. utánra helyezi. Vö. SÜTTŐ 2003. II. 390–391.

¹⁷⁴ Alsóregmeccel együtt kapta Perényi Felsőregmecet és Vilyt vö. ZSO I. 227, és feltételezhetően Mikóházát és Mátyásházát is, ugyanis ezek csak a Perényiek kezén egyesülnek a füzéri uradalommal. Vö. ENGEL 1995 23. sz. jegyzet.

¹⁷⁵ 1387. máj. 10. DL 7262. ZSO I. 63.

¹⁷⁶ 1387. máj. 27. DL 7266. ZSO I. 75. Verecke és Repede. A Munkácsi uradalomtól elcsatolt településekkel Zsigmond emelte Szolyvaszentmiklós értékét, hiszen a jórészt fával borított hegyvidéki terület folyó menti, sík vidékekkel gyarapodott.

¹⁷⁷ MÁLYUSZ 1984. 21.

¹⁷⁸ DF 209 831. SÜTTŐ 2003. II. 452–453. Ugyan ez az 1405-ös megerősítésből: DF 209 853. Vö. MÁLYUSZ 1984. 31.

adja ugyanazt,¹⁷⁹ az akkor már 1387. július 23-tól zempléni ispán¹⁸⁰ Perényi Péternek.¹⁸¹ A megyei sedria székhelyét,¹⁸² egyben jelentős mezővárossal és kiterjedt uradalommal, tehát a nem sokkal korábban kinevezett zempléni ispán szerzi meg, az egybeesés nem lehet véletlen. Ezt követően Péter tehetős várbirtokosként, zempléni ispánként, november 30-tól pedig diósgyőri¹⁸³ várnagyként Észak-Magyarországon tevékenykedett. Pétert a király udvarában lovagként Miklós fia váltotta, aki gyorsan emelkedett a ranglétrán és 1387. augusztus 13-án relátorként¹⁸⁴ tűnik fel a kancellárián és 22-én már pohárnokmesterként veszi lajstromba egy méltóságsor.¹⁸⁵ Ezzel családjából elsőként a bárók sorába emelkedett, igaz egyelőre nem katonai hatalommal párosult tisztsége, de homo novus-ként bekerült a tágabb királyi tanácsba. Ott rendszeres résztvevője a kormányzati eljárásoknak, 1387. október 6-án ismét relátor. Mi több, október 12-én újabb adományt szerzett családjának. Rihnoi Perényi Pállal közösen kaptak több sárosi települést.¹⁸⁶ Bár a szepesi káptalan az iktatást elvégezte,¹⁸⁷ nem sokkal később mások birtokában találjuk ezeket.¹⁸⁸ Birtoklásuk tehát nem volt hosszú életű. A nemrég birtokba vett szentmiklósi uradalmat viszont Zsigmond kiegészítette egy újabb településsel, Kölcse nyit a királyi birtokban lévő Munkács várától csatolták el az uralkodó parancsára.¹⁸⁹ Ezt sikerült az királyi kettőspeccet alatt is megerősítenie.¹⁹⁰

Péter diósgyőri várnagra rendkívül fontos feladat hárult. Az 1387 végén kivetett hetedadó beszédését diósgyőri várnagyként Borsod és Zemplén megyében mindenképp,¹⁹¹

¹⁷⁹ A kettős adományozásról ld. MÁLYUSZ 1984. 28.

¹⁸⁰ ENGEL 2003A. A hivatkozott oklevél egy zemplén megyei kiadvány, mely Zsigmond átiratában maradt meg. Eredetije a HHSTA Erdődy levéltárában található a D 286. jelzet alatt.

¹⁸¹ Az adomány 1405-ös megerősítéséből DF 209 837. CHD X. 1. 341.

¹⁸² CSUKOVITS 1997. 385.

¹⁸³ DL 7319.

¹⁸⁴ ZsO I. 187.

¹⁸⁵ DL 7248. Vö. ENGEL 2003A. KÁROLYI I. 433. Méltóságsorban.

¹⁸⁶ DL 77 954. ZsO I. 251.

¹⁸⁷ ZsO I. 253.

¹⁸⁸ Vö. ZsO II. 1569.

¹⁸⁹ 1387. nov. 6. DL 7319. ZsO I. 278.; Határolás: DL 7332. ZsO I. 320.; Iktatás: DL 7320. Az adomány megerősítése: DL 7359. és 9129.

¹⁹⁰ DL 7359. ZsO I. 390.

¹⁹¹ Bár ezt a források esetében nem említik, de a későbbiekben a diósgyőri várnagyok egyben borsodi ispánok is. Pl. Perényi Miklós, Pálóci Máté stb. Vö. ENGEL 1977. 22–23. és ENGEL 2003A.

a jelekből kifolyólag Abaújban is,¹⁹² de elképzelhető, hogy az egész tágabb régióban is ő végezte. Hatalmas összegről beszélünk, csak a néhány fennmaradt kifizetési parancsban és nyugtában szereplő összeg eléri a tízezer forintot.¹⁹³ Bizalmi szerepe így megkérdőjelezhetetlen. Ez volt utolsó szolgálattétele uralkodójának, 1388 nyarát már nem élte meg. 1388. március 11-én még Mária királyné udvari tisztjének átadott 300 forintot,¹⁹⁴ március 29-én már fia, Imre intézkedett helyette,¹⁹⁵ április 13-án pedig Miklós nevű fia a diósgyőri várnagy.¹⁹⁶ Halálával a család történetében lezárult egy korszak. Hosszú szívós munkájának eredményeképpen megfelelő rangot és vagyont szerzett ahhoz, hogy vélhetően tehetséges fiát Zsigmond kegyeltjének szemelje ki, és rövid időn belül a tényleges bárók sorába vegye. Megsokszorozta önálló birtokainak kiterjedését, a körülbelül száz portára rúgó birtokainak nagyságát egy zempléni vár, és egy beregi mezővárosi központú uradalommal egészítette ki.¹⁹⁷ Fiai neveltetéséről gondoskodott, Miklós, János és Imre követte apjukat az uralkodóhoz és 1386-ban már udvari ifjak. Közülük a legidősebb – ha elfogadjuk a szakirodalom feltevését¹⁹⁸ –, Miklós még apja halála előtt bárói tisztséget kapott. A legfiatalabb taníttatásáról gondoskodott. Tudjuk, hogy Imrét a prágai egyetem baccalaureusi vizsgára bocsájtotta 1384-ben.¹⁹⁹

¹⁹² Zsigmond tudatta Perényivel, hogy az abaúji Gönc városának adóját 1000 forintra mérsékeltek (!). ZICHY IV. 344. Nem kizárt, hogy abaúji ispáni feladata hatalmazta fel erre. Zsigmond koronázásától kezdve a forrásokban megnevezett ispán a szintén diósgyőri várnagy, Perényi Miklós. Vö. ENGEL 2003A.

¹⁹³ ZICHY IV. 341–346. DL 77 958.; 77 959.; 77 960.; 77 961.; 77 962.; 77 963.; 77 964.; 77 965. Összesen 8 db királyi utasítás és nyugta. Vö. MÁLYUSZ 1984. 30.

¹⁹⁴ DL 77 972. ZICHY IV. 353.

¹⁹⁵ DL 77 973. ZICHY IV. 353–354.

¹⁹⁶ DL 77 974. ZICHY IV. 354.

¹⁹⁷ Megjegyezzük: Alsóregmec, Terebes, és Szentmiklós adományokat ispáni bárói kinevezésüket megelőzően szerezték. Vagyis szigorúan véve nem „vagyontalan köznemesből” lépett a család a bárók sorába. Vö. ENGEL 1977. 35.

¹⁹⁸ Pl. ENGEL 1987. II. 437.

¹⁹⁹ FÜGEDI 1970. 94. és HARASZTI 2015. 86. 55. jegy. Megjegyzi, hogy más szakirodalom szerint fokozatot is szerzett.

III. 3. A Zsigmond-hű Péterfiak: Miklós, János és Imre

Perényi Miklós átvette apja feladatait, az ő keze alatt is átfutnak a hetedadóval teli pénzes ládák,²⁰⁰ mint diósgyőri várnagy. Munkáját Imre testvére is segítette, Zsigmond hozzá is intézett parancsokat.²⁰¹ Zemplén, Borsod és Abaúji megyék irányítását is megörökölte, erre 1388-ból vannak okleveles adataink.²⁰² Engel Pál források nélkül, de joggal vélheti, ispánságait szörényi báni kinevezéséig – mely 1390. augusztus 19. előtt történt²⁰³ – megtartotta.²⁰⁴ 1388 augusztusában már nem az adó behajtása volt az elsődleges feladata. A királyi hadjárat előkészítésén ügyködött,²⁰⁵ mely talán a Boszniában mozgolódó Horváti János vezette lázadók ellen indulhatott. 1389-ben Zsigmond mellett találjuk Budán,²⁰⁶ január 6-án relátor egy adománynál,²⁰⁷ majd Váradra is elkíséri az uralkodót, ahol testvéreivel együtt alsóregmeci birtokukat kiegészítetik Füzér várával és tartozékaival.²⁰⁸ A pohárnokmester június 17-én²⁰⁹ is relátor Budán egy megerősítésnél, így feltehetően jelen volt, mikor Zsigmond megerősítette Füzér adományát és iktatási parancsot adott az egri káptalannak.²¹⁰ Ezt követően is a király kíséretében mozog, így lehetősége van újabb birtokot kérni maga és testvérei számára. Talán diósgyőri szolgálata során ismerte meg a borsodi Aranyas birtokot, melyet Zsigmond kérésére július 9-én Zólyomban örökül adott.²¹¹ Az adománytételek okai nincsenek részletezve.

²⁰⁰ DL 77 974. ZICHY IV. 354. ZsO I. 498.; DL 77 976. ZICHY IV. 355. ZsO I. 499.

²⁰¹ DL 77 981. ZICHY IV. 360.

²⁰² Borsod: 1388. szept. 3. (ENGEL 2003A. DL 7436.); Abaúj: 1388. okt. 28. (ENGEL 2003A. DL 7437.); Zemplén: 1388. dec. 1. (ENGEL 2003A-ban téves (1388. szept. 1.) dátumma ld. Károlyi I. 433. DL 99 462.)

²⁰³ Mályusz és Engel Perényi Miklós bán évi kelet nélküli levelét 1390. szept. 1-re teszi. DL 56 509. ZsO I. 1646. Vö. ENGEL 1998B. 21. 97. jegyz. Ebben az esetben hasonló tárgyban kiadott szintén éves kelet nélküli levele is 1390. aug. 19-én kelhetett Kevén. DL 47 933. Vagyis bánságát legalább aug. 19. előtt kellett elnyernie.

²⁰⁴ ENGEL 1977. 24. és 35. vö. ENGEL 2003A.

²⁰⁵ DL 77 986. ZICHY IV. 365. Vö. WERTNER 1905. 448. A katonai vállalkozásról részleteket nem ismerünk.

²⁰⁶ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 61.

²⁰⁷ ZsO I. 863.

²⁰⁸ 1389. febr. 2. DL 7479. ZsO I. 915. Az egri káptalan átiratából.

²⁰⁹ ZsO I. 1061

²¹⁰ Az adomány 1405-ös megerősítéséből. A DL–DF-ben tévesen jún. 15. dátummal, helyesen 1389. jún. 10. DL 7480.

²¹¹ DF 210 866. ZsO I. 1094. BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 61. Az egri káptalan átiratából. A birtokkal többet nem találkozzunk.

Miklós familiárisaival együtt csatlakozott a 1389. szeptember 12. körül Szerbiába induló hadjáratához, erről kíséretének egyik tagja, Semsei László adománya tanúskodik.²¹² Borač várát november 8-án vették be, a jutalmazásra pedig december 1–7. között került sor Temesváron.²¹³ A sikeres hadjáratról hazatérve Zsigmond nem habozott jutalmat osztani katonáinak,²¹⁴ amiből Perényi sem maradt ki: beregi uradalmukhoz Podherén birtokot választja le Munkácsról.²¹⁵ Az adomány indoklásául különösen Miklós Borač és Čestin várak ostromakor tanúsított bátorságát emeli ki a király. Feltehetően a telet is együtt töltötték a király katonai táborában, a következő év februárjában Váradon, a korábbi füzéri adományt erősítette meg Zsigmond.²¹⁶ Jól látszik, hogy Miklós 1388 augusztusától 1390 tavaszáig Zsigmond környezetében van katonáival együtt. A folyamatos utazás, a késő őszi hadjárat, a téli táborozás nem kevés pénzébe kerülhetett, hiszen ez idő alatt familiárisait is ki kellett fizetni. Ezért is kaphatott Semsei László adományt Zsigmondtól, melyet Perényi járt ki, és ezért szegélyezik Miklós útját adományok. Podherén falu elnyerése eltörpül a füzéri uradalom mellett, melyet a téli hadjárat után meg is tud erősíteni az uralkodóval.

A szerb-török betörések 1390-ben folytatódtak, Sárói László temesi ispán fülelt le egy készülődő portyát. Június-júliusban ellentámadásba lendült és Szerbia braničevói kerületében nyílt csatában legyőzte az ellent, több zászlót is zsákmányolva, melyet elküldött uralkodójának.²¹⁷ Engel Pál mutatott rá, hogy Perényi Miklós is részt vett a hadmozdulatban, ugyanis egy későbbi adománylevelében eme tette is megemlíttetik.²¹⁸ Zsigmond 1390. szept. 29-én a kevei Olnason²¹⁹ már szörényi bánként jutalmazza a részletesen nem ecsetelt törökök elleni harcaért cserébe.²²⁰ Tudván, hogy a pohárnokmesteri méltóságban Miklóst öccse, János követte 1390. május 23-előtt,²²¹ így elképzelhető, hogy Sárói László temesi ispánhoz hasonlóan tavasszal nevezte ki Perényit,

²¹² ENGEL 1998B. 14. 36. jegy. vö. ZsO I. 1265.

²¹³ Vö. ENGEL 1998B. 15. és ENGEL†–C. TÓTH 2005. 62.

²¹⁴ ZsO I. 1271–1282.

²¹⁵ 1389. dec. 2. DL 7535. ZsO I.1275. Érdemes megjegyeznünk, hogy az oklevél 1406-os megerősítésében november 30. dátum szerepel. DL 9131. Ebben az iktatóparancs kelt dec. 2-án.

²¹⁶ Az adomány 1405-ös megerősítéséből. 1390. febr. 8. DL 7480. Vö. ZsO II. 4095.

²¹⁷ ENGEL 1998B. 17.

²¹⁸ DL 70 681. PERÉNYI 163. Egy későbbi átiratból: KRASSÓ 219–222. Vö. ZsO I. 2563.

²¹⁹ Vö. ENGEL 2001. Pontkód: 4KV7.

²²⁰ Eredeti: DL 71 905. ZsO I. 1674. Átirat: DL 7645. ZsO II. 940. Ennek kiadása: CDH X. 1. 610–612.

²²¹ ENGEL 2003A. DL 7603.

vagyis már mint bán vett részt a harcokban.²²² Ugyanakkor itt érdemes kiemelni, hogy 1390 őszére a család már két bárót ad Zsigmond tanácsába, vagyis presztízszüknek emelkedése töretlen.

Az adomány a pataki uradalomra és Újhely várára,²²³ továbbá az abaúji Szinára vonatkozott, amelyek mellett, hogy talán az eddigi legnagyobb értéket képviselő birtok, jogot rá testvérei kizárásával szerez. Ha a korábbi donációkat nézzük, mindegyiket Perényi Péter és fiai, illetve Miklós és testvérei nyerték. Ezzel Lajos, II. Károly, Mária és Zsigmond egységesen a család vagyonát gyarapította. Történt ez annak ellenére, hogy míg 1388 augusztusától Miklós folyamatosan Zsigmond mellett van, testvéreiről nem hallunk, csak mint az adományok kedvezményezettjei. Ettől eltekintve természetesen Miklóssal együtt lehettek 1390 februárjáig, Miklós szörényi bánná történő kinevezésével azonban elváltak útjaik,²²⁴ szeptember 29-től pedig már birtokjogilag is. Ezzel elindult egy újabb elágazási folyamat a családon belül.²²⁵ A frissen kinevezett bán legkésőbb 1370-71 körül születhetett, 1390-ben huszonéves tetterős fiatalember lehetett, aki nemrég nősült, 1396-os halálakor pedig három fiút és egy lányt hagyott hátra.²²⁶ Közös családi vagyonuk hasznának egyharmadát élvezhette, új szerzeményeit pedig senkivel sem kellett megosztania. Uralkodójával jó viszonyt ápolt, aki kemény szolgálatát bőséges jutalommal honorálta. Minden jogunk megvan arra, hogy Miklós bán karrierjét János és Imre pályájától részben különválasszuk, és külön elemezzük.

Miklós új tisztsége nem volt hálás feladat. 1389-től a török agresszió folyamatosan erősödött, a szörényi bán feladata pedig elsősorban a déli határok védelme volt, erre a bánság területén lévő királyi várak jövedelmeit használhatta. Zsigmond déli hadjáratával a bán is Szerbiába készült vonulni. 1390–1391 telét a Száván túl töltötték, többek között Galambóc sikertelen visszaszerzésével.²²⁷ 1391. február 17-én Gyulafehérváron Terebes városának vásártartási engedélyt szerez a királytól.²²⁸ Májusban, amikor Zsigmond feltételezhetően egy Bosznia elleni hadjáratot hirdetett bánágában, pontosabban

²²² Kaplai János utoljára 1390. márc. 16-án szerepel banként, ez után és aug. 19. között kaphatta a kinevezést Perényi.

²²³ Annak patronátusi jogával együtt. TRINGLI 2011B. 385.

²²⁴ Tartózkodási helyeikről nincs tudomásunk, de az újonnan szerzett birtokokat igazgathatták.

²²⁵ MÁLYUSZ 1984. 32.

²²⁶ Vö. Családfa.

²²⁷ ENGEL 1998B. 21–22.

²²⁸ DF 209 833.

Maksondon tevékenykedett, igyekezett katonái számára az elmaradt zsold kifizetését kieszközölni.²²⁹ Augusztus elsején Budán testvéreivel együtt mentesülnek a pataki borkilenced lefizetése alól.²³⁰ Engel Pál okfejtésére alapozva Zsigmond őszi szerémségi harcaiban nem vett részt, hanem a Temesköz védelmét látta el, 1391. október-novemberében nem a királyi sereget erősítette csapataival. Október 22-én Kevén keltezett,²³¹ ezt követően az Érсомlyó kerületre törő ellenség fölött fényes győzelmet aratott.²³² Az általa irányított udvari ifjak és lovagok szépen profitáltak ebből, a Budán kelt adományok egyikének Perényi a relátora 1391. november 30-án.²³³

A sikerek után nagy kudarcot sejtet Engel Perényi báni tisztségének megszűnése mögött. Meglátása szerint az 1392. január-februárban lezajlott török betörés olyan traumát okozott Miklósnak, hogy lemondott báni méltóságáról: „Visszalépése alighanem a török támadás okozta traumával függött össze.”²³⁴ A támadás erejét ugyanis egy krónikát idézve szemlélteti: „Nagy erővel Magyarország ellen jöttek, Buda felé közeledtek, és elpusztították a vidéket. Sok keresztényt rabságba hurcoltak.”²³⁵ Ezzel a – korszakban kifejezetten – szokatlan visszalépéssel magyarázza, hogy Zsigmond, már mint volt bánként adományozta meg 1392. július 12-én.²³⁶ Kétségtelen, hogy súlyos sérülést nem szenvedett el, hiszen a későbbiekben, 1392 nyarán is részt vett a törökök elleni hadjáratban, majd a következő években is.²³⁷ Szerinte kegyvesztett sem lehetett, hiszen Zsigmond hosszan ecsetelte hőstetteit adománylevelében.²³⁸ A korszakban a tisztségről való „lemondás” unikum számba ment, ezért érdemes megfontolnunk, hogy bár kegyvesztett nem lett, de a király fontos katonai feladatra alkalmatlannak találta. Ezt a véleményt erősíthették benne a

²²⁹ DL 12 816. ZsO I. 2021. Nem tévedhetünk nagyot, ha 1391. május-júniusra tesszük Perényi szintén Maksondon kelt datálatlan levelét. DL 56 508. ZsO I. 1824.

²³⁰ DL 7715. ZsO I. 2166. Igaz, nem lehetünk biztosak Miklós jelenlétében, hiszen ekkor már János testvére is Zsigmond báróinak egyike, ő is intézhette a kedvezményt.

²³¹ DF 254 977. Perényi okleveléhez nem tartozik rekord a DL–DF adatbázisban. ZsO I. 2253.

²³² ENGEL 1998B. 22–24. Erre az időszakra datálható egyik utolsó báni levele is. DL 56 510. ZsO I. 1823.

²³³ ZsO I. 2284.

²³⁴ ENGEL 1998B. 24.

²³⁵ U. o.

²³⁶ DL 70 681. PERÉNYI 163. Egy későbbi átíratból: KRASSÓ 219–222. Vö. ZsO I. 2563.

²³⁷ 1394-ben ZsO I. 3514. vö. ENGEL 1994. 275. Továbbá Nikápolynál esett el ZsO II. 4095.

²³⁸ Például Tringli István fordításában: „(...) a vár [ti. Borač] megvívásakor, nem riadva vissza a kövek és dárdák sokaságától, a király dicsőségének növelése érdekében a haláltól sem rettent vissza (...) PERÉNYI 163.

Bebek család tagjai, akik – mint ahogy Engel rámutatott – teret nyertek a déli végeken.²³⁹ Vagyis a fontosabb katonai pozíciókból igyekeztek kiszorítani Zsigmond közvetlen híveit. Közügyektől való visszavonulása kétségtelen, haláláig csak borsodi ispánsága feltételezhető,²⁴⁰ és egy esetben mutatható ki budai jelenléte,²⁴¹ ezen kívül egy alkalommal adott még ki oklevelet Újhelyen.²⁴² Visszavonultság vagy nélkülözés? Oly kevés forrás áll a rendelkezésünkre ennek eldöntéséhez. Egy biztos, a villámgyorsan emelkedő fiatal katona, aki több sikert ért el a harcmezőn, bizalmi megbízatásokat látott el több ízben is, és jelentős vagyont szerzett eddig nem látott rövid időn belül, többé nem viselt országos méltóságot, adományokat sem nyert.²⁴³

Engel Pál megjegyzi, Miklós a korábbi pohárnokmesteri méltósághoz sem tért vissza,²⁴⁴ amit mint láttuk testvére, János vett át tőle, és meg is tartott 1396-os haláláig. Vajon valóban csak melegen tartotta volna számára az udvari tisztségviselői széket? János is az uralkodó mellett tartózkodott legalább egy alkalommal, amikor relátor volt egy adománynál, 1391. március 6-án Szebenben.²⁴⁵ Nem kizárt, hogy az éppen Szerbiából hazatért királyi seregnek ő is tagja volt. A szakirodalomban kevésbé ismert, milyen feladatköre volt a pohárnokmesternek, úgy mint a regionális bírói hatalommal rendelkező és elsősorban katonai feladatot ellátó bánok esetében. Csukovits szerint „a 12. századtól említik, feladata a király és a királyné közvetlen kiszolgálása és az udvari vincellérek felügyelete lehetett. Később tekintélyes udvari méltósággá vált, viselőjét bárónak tekintették.”²⁴⁶ Nyilvánvaló hogy birtoklója elsősorban bárónak, magnificusnak számított már a 14. század végén, és vagyona, befolyása alapján került be a királyi tanácsba. A katonai elit tagjaként kötelessége és érdeke is volt az uralkodó katonai vállalkozásaiban részt venni. János is így tett, bár sikerei nem érhatték el azt a küszöböt, hogy Zsigmond bárminemű különadománnyal díjazza. Pohárnokmestersége mellett 1394–96 között abaúji

²³⁹ Bebek Imre erdélyi vajda, Bebek Detre szlavón bán, Detre egyik fia kalocsai érsek, a másik vránai perjel, szörényi bán pedig a Bebekek embere Gerebenci Szemere lett. ENGEL 1977. 38. és ENGEL 1998B. 24.

²⁴⁰ 1395–96. ENGEL 2003A. Egy 1396. jún. 29-i megyei kiadványból. DL 96 687.

²⁴¹ 1394 ápr. 15-én nyugtát adott ki (ZSO I. 3372.), 1394. ápr. 24-én egy elkobzott birtokot kapott adományul (ZSO I. 3377.)

²⁴² 1393, aug. 10. DL 8837. ZSO I. 3031. PÁLOS 699.

²⁴³ Ez tökéletesen egybeesik az Engel által bebizonyított „1392-es fordulat” következményeivel. ENGEL 1977. 35–38.

²⁴⁴ ENGEL 1998B. 24.

²⁴⁵ 1391. márc. 6. ZSO I. I. 1919.

²⁴⁶ CSUKOVITS 2007. 7.

ispán volt.²⁴⁷ Ebben a tisztségében vehetett részt C. Tóth Norbert szerint a 1395-ös lengyel betörés kivédésében.²⁴⁸ Úgy tűnik abaúji ispánként a család Abaúj megyei váruradalmáért, Füzérért volt felelős, melyet mint láttuk, 1389-ben nyertek közösen.²⁴⁹ Izsépi Pál fia András füzéri várnagyot a Perényi testvérek közül csak Jánossal hozzák kapcsolatba, amikor az hatalmaskodott a Cudarok birtokán.²⁵⁰ Halála előtt Anna nevű feleségétől két fiú gyermeke született: László és Miklós.²⁵¹ Érdekes azonban megjegyeznünk, hogy Miklós 1392-es „visszavonulását” követően János – báró tisztsége ellenére – nem tudott újabb adományokat nyerni Zsigmondtól. Ennek hátterében nem elsősorban János mérsékeltebb kvalitását, hanem az idő közben változó belpolitikai helyzetet kell látnunk.

Miklós és János sorsa Nikápolynál tragikus módon összefonódott, mindketten a csataterén maradtak 1396. szept. 28-án.²⁵² Helyükre a királyi tanácsban, a katasztrófát túlélő Imre került, mint pohárnokmester, legkésőbb 1397. február 25-én²⁵³ még Toplica és Körös között.²⁵⁴ Vagyis Zsigmond hazatérése után szinte azonnal a dalmát partraszállást követően. Nem kizárt, hogy segített királyának a menekülésben, és hazatérése során is vele volt. Mindenesetre a családjában már-már bérelt királyi tanácsbeli helyet, a pohárnokmesterséget kapta meg. Fügedi Erik szerint eme tisztség folyamatos (1388–1404) Perényiek által való betöltését a cím majdnem örökletessé való tételével magyarázza.²⁵⁵ Véleményünk szerint ez kevésbé valószínű. Miklós első bárói címe elsősorban apja, Péter, a második pedig saját érdemeinek elismerésül szolgált. János pohárnokmestersége feltehetően Miklós közbenjárásának és az akkorra összeszedett birtokok nagyságának köszönhető, és mivel Miklós áthelyezésével ez a poszt üresedett meg, nem pedig más, ezt kapta. Imre kinevezésekor – testvére halálával – szintén ez az udvari méltóság üresedett

²⁴⁷ ENGEL 2003A. Engel Korlátfalvi Egyedet a Perényiek familiárisaként azonosította, aki 1395. jan. 21-én alispán volt. ZSO I. 4036. hasonlóképpen Tót Pétert, aki 1395–97 között volt alispán és regéci várnagy. DL 63 705. és DL 83 456.

²⁴⁸ C. TÓTH 2009A. 460.

²⁴⁹ DL 7479.

²⁵⁰ LELESZ I. 223.

²⁵¹ Vö. Családfa.

²⁵² ZSO I. 5339.

²⁵³ ENGEL 2003A. DF 287 893.

²⁵⁴ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 72.

²⁵⁵ FÜGEDI 1977. 314–315.

meg.²⁵⁶ Kormányzati, vagy bírói méltóságokat ekkor még a régi bárói családok kaptak, vagy a már bizonyított új emberek, mint Perényi Péter, Csáki Miklós vagy Maróti János.²⁵⁷ A pohárnokmesterségen kívül magától értetődően Abaúj megye ispáni széke is megüresedett, amit Engel Pál következtetése szerint szintén Imre vett át.²⁵⁸

Így vagy úgy jó ideig Imrének kellett megállnia a helyét családja helyett a bárók sorában. Öt fiú és egy lánygyermek gyámjaként állt a terebesi család élén, egyetlen felnőtt férfiként.²⁵⁹ A gondoskodást láthatjuk az 1397-es adományban, Szinyét és a hozzá tartozó uradalmat ugyanis saját és testvérei törökök ellen vívott küzdelmeiért, főleg a Nikápolyi csatában hullatott vérükért cserébe kapta Zsigmondtól.²⁶⁰ Az oklevél kiállítására július 28-án került sor Nagyszombaton. Valószínűnek látszik, hogy Imre az uralkodó dalmáciai partraszállásától kezdve vele volt, májusban részt vett a nádorválasztó országgyűlésen,²⁶¹ hiszen 1397. június 3-án relátor volt Esztergomban.²⁶² Zsigmond útja innen vezetett Nagyszombatra, ahol kelt a szinyei adomány.²⁶³ Az 1398-as boszniai hadjáratára is elkísérte.²⁶⁴ Ezen az útján egy megerősítő adományt nyert a család összes birtokára, annak minden jogával és hasznával.²⁶⁵ Későbbi adománylevelek beszélnek el Nagyvár ostrománál véghezvitt tetteit 1399-ben. A Prokop morva örgróf által elfoglalt Liptó megyei vár ostromakor²⁶⁶ egy számszerű lábbon találta, ami maradandó sérüléseket okozott.²⁶⁷ Tehát

²⁵⁶ Az ajtónállómester Kanizsai István volt 1395-től. Bár az asztalnokmesteri tiszt is ekkor üresedett meg, de Csetneki György helyére Korbáviai János kerül, aki addig a királyné asztalnokmestere volt. VÖ. ENGEL 2003A.

²⁵⁷ ENGEL 1977. 39–40.

²⁵⁸ VÖ. ENGEL 2003A. Tót Péter (ld. feljebb) Szinyéri Péter és Szőledi János alispánok említése okán.

²⁵⁹ Itt jegyeznénk meg, hogy Kranzieritz Károly közleményében (KRANZIERITZ 2015. 170.) tévesen lajstromozta Miklós fiait a Nikápolynál résztvevők között a ZsO II. 4417. alapján. Az eredeti oklevélből (DL 71 913) – de a regesztából is – egyértelműen kiderül, hogy Miklós és László apjuk nikápolyi elestéért kaptak megerősítést, nem az ő részvételükért. Mályusz megjegyzi, hogy Miklós fiai a Sárkány-rend alapításakor (1408) nincsenek a tagok között, mert csak udvari ifjak – ez utóbbit egyébként maga is írja. VÖ. MÁLYUSZ 1984. 33. A Kranzieritz által említett perhalasztásban is olvasható: Miklós és János gyermekei kiskorúak. VÖ. ZsO I. 5339.

²⁶⁰ 1397. júl. 28. az adomány 1405-ös megerősítéséből. DF 209 838.

²⁶¹ C. TÓTH 2012B. 57–59.

²⁶² ZsO. I. 4807.

²⁶³ VÖ. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 73.

²⁶⁴ KRONOLÓGIA 1986. 235.

²⁶⁵ 1398. ápr. 2. DF 209 835.

²⁶⁶ A hadjáratról: WERTNER 1905. 451. VÖ. KRONOLÓGIA 1986. 236.

bizonyíthatóan 1396 és 1400 között folyamatos hadi szolgálatot tett különböző hadszíntereken. Azon kevesek egyike volt, aki kitartott Zsigmond 1397-től folyamatos gyengülése ellenére is az uralkodó mellett. Zsigmond 1401-es fogságba vetése²⁶⁸ kapcsán nem vetül fel a neve. Ezzel jól bizonyított, ugyanis Bebek Detre nádor után Borsod megye stratégiaiilag fontos ispáni székét kapta meg 1402. május 18. előtt,²⁶⁹ ezzel atyafiával, Zsigmond hú katonájával, Perényi Péterrel együtt az északkeleti vármegyék felett egységesen őrködtek.²⁷⁰ Kettejüket különös kegyben is részesíti, egy oklevélben ugyanis kiveszi őket a valamennyi egyházi és világi bíró jogköre alól.²⁷¹ Legközelebb 1402. szeptember 14-én hallunk róla, amikor 22-ként erősíti meg Zsigmond magyar király és Albert osztrák herceg közötti szerződést.²⁷² Az 1403-as felkelők táborát sem gyarapította, erre bizonyíték az 1403. április 4-i Zalatnokon kiadott sokpecsétetes oklevél, amelyen pecsétje nem szerepel,²⁷³ továbbá Debrői István lázadó csapatait Perényi Péterrel együtt győzték le Patak városánál.²⁷⁴ Zsigmond győzelmét október végétől Székesfehérváron ünnepelte.²⁷⁵ Imre szolgálatait november 5-én jutalmazta Debrői István, az egyik fő lázadó birtokaival, amelyek Csorbakő vára körül feküdtek. Csak neki – unokaöccseit kizárva – adományozta,²⁷⁶ és várépítési jogot biztosított Csorbakő romos várának felújításához.²⁷⁷

Ezzel az adománnyal egy kör bezárult. Mint fentebb írtuk, Imre nagybátyja, András 1351-ben vásárolta meg Szuhogyot és a rajta lévő romos várat. Bár egy időre elveszítették ugyan, András testvére Péter újadományként ismét megszerezte. Most egy generációval később Péter egyetlen fia Imre erre a várra nyert építési engedélyt, hozzá pedig elegendő

²⁶⁷ DL 7480. ZSO II. 4095. Vö. MÁLYUSZ 1984. 48. és 81. MÁLYUSZ 1973. 44–45.

²⁶⁸ 1401. április 28. KRONOLÓGIA 1986. 236.

²⁶⁹ ENGEL 2003A. DL 60 493. ZSO II. 1646. Engel egy nagyszabású személycserét feltételez, melynek Perényi kinevezése is része. Ezt 1402 januárjára időzíti. ENGEL 1977. 24. 44. jegy.

²⁷⁰ Vö. ENGEL 2003A. és ENGEL 1977. 43.

²⁷¹ ZSO II. 1404. és PERÉNYI 233.

²⁷² LÖVEI 2009C. 162. 22. sz.

²⁷³ ZSO II. 2351. DF 288 984. Eredeti: AGAD 5542. Az oklevélen szereplő pecsétek képeit Tóth Péter jóvoltából volt alkalmunk tanulmányozni. Eredményeinkről 2015. okt. 1-jén a „Hungary and Poland in the Middle Ages” c. pécsi konferencián számoltunk be, írásban még nem jelent meg.

²⁷⁴ DL 7480. ZSO II. 4095. Vö. MÁLYUSZ 1984. 81. 1404-es dátummal.

²⁷⁵ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 81. ÉS KRONOLÓGIA 1986. 239. Vö. ZSO II. 2067. A konfliktus lezárásának tekinthető az adományozási folyamat ld. ZSO II. 310–325. o.

²⁷⁶ ZSO II. 2716. és ZICHY V. 346.

²⁷⁷ ZSO II. 2724. Teljes szöveggel kiadta: SZÖRÉNYI 2003B. 184–185. Magyar fordítása uo. 65. jegy.

tartozékot nyert, hogy a költségeket fedezni tudja. Ezzel együtt uradalmat szervezhetett belőle, amelynek nagy részét rokonai kizárásával, csak ő birtokolta. Ha szigorúan csak a birtoklástörténeti folyamatot tekintjük is a Perényi családban Orbántól Perényi Imre pohárnokmesterig, akkor a napnál világosabb, hogy Orbánfi István utódainak folyamatosan igényük és módjuk volt rá, hogy birtokjogilag önállóak legyenek. Láttuk ezt Andrásnál és Péternél, és egy generációval később Miklós bánnál és Imre pohárnokmesternél. Ez egybe eshetett Zsigmond akaratával és személyi politikájával is, a különadományokkal magához és nem a családhoz hű embereket emelt fel maga köré.²⁷⁸ Perényi Imre nagy ívű és önálló karrierje így indulhatott meg az általa alapított, de rövid életű „csorbakői” Perényi család fejeként.

²⁷⁸ Vö. ENGEL 1999.

III. A „csorbakői” Perényi család

III. 1. Imre titkos kancellár – Töretlen királyi kegy?

Zsigmond király Imre hűségét, és érte ontott vérét²⁷⁹ tehát Székesfehérvárott birtokadománnyal és várépítési engedéllyel honorálta, amely lehetőséget teremtett számára saját családi uradalom kialakítására Csorbakő központtal. A rezidenciavizsgálatot egy későbbi fejezetben végezzük el, helyütt Imréről, mint a terebesi Perényi család legidősebb férfitagjáról kell szólnunk. 1403. november 5-én nyerte el Debrői István birtokait, a tél folyamán továbbra is az uralkodóval maradt, december 14-én Budán a szentmiklósi uradalomban is erősség építésére kapott engedélyt Zsigmondtól.²⁸⁰ Öt nappal később, december 19-én kelt az az uralkodói parancs, amely először említi Imre további birtokszerzeményeit Zemplénben, Szabolcsban és Beregben. Ezek szerint az uralkodó már 1403. december 19-én Zólyomban tartózkodott titkospecsétjével, és Perényi Imrével együtt.²⁸¹ A szóban forgó parancs Olaszi, Nyíregyháza és Papi birtokaiba való ellentmondás nélküli beiktatás érdekében szólt a leleszi konventhez. A birtokot Perényi feltehetően már korábban megkapta, a beiktatás ellen azonban a Csicseri Ormos família képviselői ellentmondtak, amelyet szóvá tett uralkodójának. Zsigmond megerősödött belpolitikai helyzetét, de főleg Imre befolyását hivatott bizonyítani eme mandátum, hiszen semmilyen ellentmondást nem fogad el a beiktatás ellen. Fontos továbbá a Perényi pohárnokmesteri tisztsége előtt szereplő „pridem” határozószó is, amely azt mutatja, hogy ekkor már nem ő töltötte be az udvari tisztséget. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy ha birtokokat nyert az uralkodótól, miért kell megválnia pohárnokmesterségétől.

Ennek hátterében – bár okleveles adatokkal ugyan nem tudjuk bizonyítani – de az udvarban betöltött szerepének növekedése állhatott. Zsigmond helyzetének stabilitására való tekintettel megtehetette, hogy egyes bizalmasait mindenféle tisztség nélkül beavassa bizonyos döntéseibe. Engel Pál a pohárnoki tisztség elvesztését 1404. május 8. elé teszi, mert ekkor már a Csicseriek Perényi, mint volt pohárnokmester ellen tiltakoznak.²⁸² Ennek tehát megfeleltethető az 1403. december 19-i oklevél „pridem” határozószó, szemben az

²⁷⁹ „(...) tandem nutu dei relevatus, altara vice in prefatos nostros infideles impetum faciens, ipsos in fugam convertit; horum itaque intuitu laudedignorum servitorum (...)” ZICHY V. 346.

²⁸⁰ ZSO II. 2846. Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 81.

²⁸¹ LELESZ III. 128. Az oklevél adatai még nem épülhettek be az itineráriumba, vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 81.

²⁸² ENGEL 2003A. ZSO 3163.

1404. február 2-án kelt újabb uralkodói utasítással. A parancsot a jászói konventhez címezték, hogy iktassa be minden ellentmondás nélkül Perényit Csorbakő várába és tartozékaiba, melyet még november 5-én adományozott neki.²⁸³ Ebben az oklevélben, bár pohárnokmesternek nevezi Perényit az uralkodó, de nem kizárt, hogy a parancsot az adománylevélről másolták, mely még eme tisztség viselőjeként tartja számon, és láttuk, hogy decemberben már volt pohárnokmesterként vették lajstromba. A konvent 1404. március 16-i jelentésében Perényi nem kapott tisztségmegnevezést,²⁸⁴ mint ahogy Zsigmond 1404. június 14-én kelt ítéletsürgető levelében sem,²⁸⁵ csupán mint „magnificus vir” tartják számon Imrét. Legközelebb csak 1405. április 7-én tűnik fel Perényi a forrásokban,²⁸⁶ de sem ekkor, sem május 28-án nem nevezik meg tisztségét.²⁸⁷ Utóbbi oklevéllel kezdődik meg az a folyamat, amikor Perényi minden birtokára szóló oklevelét megerősíteti a nagykancellárián.

Mályusz Elemér mutatott rá, hogy az oklevelek felülvizsgálatának ötlete Eberhard főkancellártól származik. Egyrészt ezzel kívánták biztosítani a kétes birtokfoglalások kiszűrését, másrészt a kancellár ezzel a kötelezettséggel kívánta megtölteni az államkincstárt és saját zsebét is: 1405 Szent György napjától számítva egy éven belül mindenkinek be kellett mutatnia I. Lajos titkos pecsétje alatt kiadott, Erzsébet és Mária, valamint Zsigmond valamennyi oklevelét.²⁸⁸ A birtokosokra nem kis anyagi terhet rótt ez a kötelezettség. Nem sokkal több, mint egy hónappal április 24. után jutott oda Perényi is, hogy átírassa – maga, vagy valamely familiárisa – Budán a csorbakői adományt. Nagyjából egy hónap telt el a következő újadomány kiállításáig, 1405. június 22-én Terebes adománya került sorra.²⁸⁹ Az oklevél számunkra különösen érdekes, hiszen Perényit „secretarius cancellarius”-nak nevezi, vagyis hivatalos kinevezésére valamikor 1405. május 28. – Csorbakő adományának megerősítése – és június 22. között került sor.²⁹⁰ Tovább szűkíthetjük az időintervallumot, ha figyelembe vesszük alkancellárjának, Felcsebi

²⁸³ A konvent jelentéséből. DL 78 581. ZICHY V. 359–360.

²⁸⁴ U. o.

²⁸⁵ DL 78 591. ZICHY V. 368.

²⁸⁶ ZSO II. 3778.

²⁸⁷ Csorbakő adományának megerősítése DL 8912. Hivatkozik rá: ZSO XI. 669.

²⁸⁸ MÁLYUSZ 1984. 56. és ENGEL† 2015. 114.

²⁸⁹ DF 209 837. DRUGETH Nr. 19.

²⁹⁰ Engel Pál archontológiájában csupán az 1405. augusztus 13-án kelt füzéri újadománytól számította titkos kancellárságát. ENGEL 2003A. Titkos kancellárok

Orosz Miklósnak első feltűnését, amelyet egy oklevél alapján 1405. június 9-re tehetünk.²⁹¹ Látható, hogy Perényit 1405. május 28. és június 9. között nevezték ki titkos kancellárnak. Vagyis Zsigmond 1405 tavaszi, átfogó kancelláriai reformjának egyik utóöngéjét láthatjuk a kinevezésben.²⁹² Ezt követően havonta állították ki Perényi részére az újadományokat, 1405. július 27-én Szinyére,²⁹³ augusztus 13-án pedig Füzérre.²⁹⁴ Feltehetően Mária királynő 1387-es terebesi adományát is ezen a nyáron írták át, sajnos azonban az oklevél sérülése miatt pontos dátuma nem határozható meg.²⁹⁵ Ezt követte 1406. február 26-án a szentmiklósi uradalomhoz tartozó Bereg vármegyei Kölcsény, április 15-én pedig Podherén birtokok megerősítése.

Láttuk, Perényi Imre Zsigmonddal tartott 1403 és 1404 fordulóján a Felső Részezen,²⁹⁶ a lázadás utolsó gócait ekkor számolta fel keleten Maróti János macsói bán és a nyalábi ághoz tartozó Perényi Péter, volt székelyispán.²⁹⁷ 1404. február 2-án Jászónak címzett parancs Kassán kelt, vagyis nagyon közel a hiteleshelyhez, ahol Perényi ügyét végezték. Ő kérhette a parancs kiállítását, vagyis feltehetően nem hagyta el uralkodóját. 1404. június 7-én egy királyi oklevél relátora volt Budán.²⁹⁸ Ezt követően nincs tudomásunk semmilyen közvetlen bizonyítékról sem Perényi tartózkodását, sem tevékenységét illetően, így kancellári kinevezéséig csupán feltételezhetjük, hogy elkísérte Zsigmondot csehországi hadjáratára 1404 júliusa és augusztusa között.²⁹⁹ Tehette mindezt az 1403-as felkelést megelőzőek fényében, amikor családjából egyedüli felnőtt férfiként meg kellett állnia helyét a királyi udvarban. Unokaöccsei és fiai még korán sem voltak elég idősök ahhoz,³⁰⁰ hogy a családot képviseljék az uralkodó közelében. Birtokait – ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk – megbízható, még a nikápolyi csatát követően felfogadott

²⁹¹ ZsO II. 3958.

²⁹² Zsigmond második nagypecsétje 1405. márc. 8-án tűnik fel először. C. TÓTH 2001. 419. különösen a 84. jegyz.

²⁹³ DF 209 838. DRUGETH Nr. 21.

²⁹⁴ DL 7480. ZsO II. 4095.

²⁹⁵ DF 209 853. DRUGETH Nr. 36. Ugyanakkor már itt is titkos kancellárnak nevezi az oklevél. Nem kizárt, hogy Zsigmond terebesi adományával egyidejű keltezése.

²⁹⁶ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 81.

²⁹⁷ KRONOLÓGIA 1986. 239.

²⁹⁸ ZsO II. 3233. Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 82.

²⁹⁹ KRONOLÓGIA 1986. 240. Vö. WERTNER 1911. 74.

³⁰⁰ Ld. a leszármazási táblát.

familiárisai igazgatták, így nem volt oka birtokán tartózkodni. Elsődleges célja Zsigmond szolgálata lehetett, hogy meghálálja korábbi adományait, és esetleg újabbakat harcoljon ki.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy miért nem viselt tisztséget ebben az időszakban. Hiszen befolyása egyre csak nőtt, relátorként közvetítette a kancellária felé az uralkodó akaratát, kijárt neki a nagyságos cím. Későbbi példák igazolják, hogy Zsigmond alatt nem volt tisztségre szüksége valakinek arra, hogy fontos szerepet töltsön be kormányzatában, vagy a diplomáciában. Treutel Miklós volt tárnokmesterként, Csáki Miklós és Marcali Miklós pedig volt erdélyi vajdaként vett részt az 1412-es lengyel-magyar tárgyalásokon.³⁰¹ Elképzelhető, hogy Perényi várt, vagy ígéretet kapott egy előkelőbb tisztségre a pohárnokmesterségnél. Nem kizárt, hogy egy világi titkos kancellári kinevezésének ötlete még nem vetült fel ekkor az uralkodóban. Kormányát láthatóan 1405 tavaszán átszervezte, több tisztségváltás is történt ekkor, nyilván ennek tudható Perényi kinevezése is. Például a pohárnokmesterségben Tari Lőrinc 1405. március 14-én tűnt fel először.³⁰² A kinevezéseknek az 1404 júliusában kezdődő csehországi hadjárat is gátat szabhatott, Zsigmond csupán 1405 februárjában ért vissza Budára.³⁰³

Imre hűségére bizonyíték, a kancellári megbízatás elnyerése. A szakirodalom több helyütt kiemeli, hogy személyében első világi személy került erre a posztra.³⁰⁴ A titkos kancellár diplomáciai, politikai feladatköre tanult, művelt, vagyis egyházi férfiakat követelt. Imréről fentebb elmondtuk, hogy a prágai egyetemen tanult, feltételezhetően egyházi pályára szánták, és csak családja nikápolyi tragédiája (testvéreinek eleste) kényszeríthette a világi életvitelre. Ennek tükrében bizton állíthatjuk, a feladatkör ellátására alkalmas volt.³⁰⁵ Ennél azonban sokkal fontosabb, hogy Zsigmond tudatosan szakítani látszik e téren is a korábbi tendenciákkal. Bónis György szerint az uralkodó bizalma megrendült az egyháziakban, ellene lázadt ugyanis Kanizsai János mellett Makrai Benedek is. Ennek a kiábrándulásnak lehetett eredménye Perényi Imre kinevezése a titkos kancellária élére.³⁰⁶ Perényi halálát követően is Pálóci Máté és Imre, mint világi főurak

³⁰¹ ZsO III. 1839. DF 288 992. Pecsétjükét is elhelyezték az oklevélen Vö. AGAD 5559.

³⁰² ENGEL 2003A. POHÁRNOKMESTEREK

³⁰³ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 82–83.

³⁰⁴ ENGEL 1987. 438.; MÁLYUSZ 1960. 178.; MÁLYUSZ 1984. 81. Őt megelőzően Knoll Péter dömösi prépost, majd erdélyi püspök, Szepesi János zágrábi püspök, Upori István titeli prépost, és Uski János pécsi prépostok töltötték be ezt a tiszteket. ENGEL 2003A. Titkos kancellárok. Vö. BÓNIS 1971. 97–99.

³⁰⁵ Engel Pál egyenesen „korának legműveltebb magyar főúranak” mondja. ENGEL 1987. 438.

³⁰⁶ BÓNIS 1971. 100–101.

viszik a titkos kancelláriát, 1423 után pedig összevonták a főkancellár személyével, aki klerikus volt.³⁰⁷ A Zsigmondi konszolidáció korszakában egyértelműen megfigyelhető a prelátus mellőzése,³⁰⁸ nagy valószínűséggel a titkos kancellár személyválasztásában is ez tükröződik. Ugyanakkor Perényi befolyásának okvetlen túlértékelése ellen Mályusz Elemér int, amikor úgy fogalmazott monográfiájában, „kötelessége inkább az engedelmesség, mint a tanácsadás volt.”³⁰⁹

A kancelláriai tisztség jellegéből kifolyólag Perényit nehéz tetten érni a forrásokban. Önálló oklevéladó tevékenységet nem végzett, relátorként sem találkozhatunk vele.³¹⁰ Kancellársága első három évének mérlegét az 1408. július 10-én kiadott adománylevél segítségével vonhatjuk le. Az oklevél hosszasan taglalja Perényi, Zsigmondnak tett szolgálatait: a nikápoli csatában, és a Nagyvár ostromában való részvételt, Debrői István felkelői ellen vívott pataki csatáját, és a már kancellárként teljesített keleti követjárást.³¹¹ Mályusz Elemér olvasatában – ami a diplomáciai küldetést illeti – Perényi az 1407-es év folyamán többek között Csalapia (Szulejmán) szultánhoz indult követségbe, hogy Bajezid török szultán ellen Kis-Ázsiában keressen szövetségest, ez úton kíséretével együtt fogságba esett, de több napon és éjszakán át hajózva megmenekült.³¹² Ugyanebben az oklevélben olvasható, hogy Perényi titkos kancellárként a királyi titkospecsétért is felelős, ezért szükséges, hogy a jelen lévő további 11 személy is megerősítse pecsétjével.³¹³ Azt azonban kizárhatjuk, hogy a titkos pecsétet konkrétan Perényi Imre őrizte, és a titkos pecsét „itineráriuma” egyben Perényi tartózkodási helyét is jelöli. Ezt az állítást a fent

³⁰⁷ ENGEL 2003A. Titkos kancellárok. Vö. C. TÓTH 2001.passim és KUMOROVITZ 1937B. passim.

³⁰⁸ MÁLYUSZ 1984. 60. A Sárkányos rend tagjai között sem találunk egyháziakat, és Zsigmond alatt többször előfordul, hogy a püspöki, érseki székeket betöltetlenül hagyja, és világi kormányzóság alá vonja. Vö. ENGEL 2003A.

³⁰⁹ MÁLYUSZ 1984. 81.

³¹⁰ Vö. BÓNIS 1971. 101.

³¹¹ Az utóbbira vonatkozó oklevélrészlet: „*Denique ex matura deliberacione, sano intellectu et digesto consilio prelatorum et baronum nostrorum eundem Emericum de Peren pre suis participibus eligentes, in nostris legacionibus et expeditionibus arduis, non solum nostrum et regninostri, verum totius Christianitatis commodum, vtilitatem et profectum tangentibus, ad Chalapiam Turcorum Imperatorem in Turkiam vice versa dirigentes, idem ab inde post multa dispendia et incommoda, que finale exterminium sue vite tangebant, et respiciebant, cum votiuo fine et oplata relacione pluribus mensibus et diebus euolutis ad regnum nostrum regressus*” CDH X/8. 483. o.

³¹² MÁLYUSZ 1984. 81.

³¹³ ZsO II. 6209–10.

idézett oklevél is alátámaszthatja, a hónapokig tartó követségre nem vihette magával Perényi a király pecsétjét. Ennek feloldása, hogy annak familiárisa, alkancellárja őrizte a pecsétet.³¹⁴ Források hiányában így erről az 1405–1407-es évek tekintetében nem tudunk Imre tevékenységéről részletesen beszámolni.

Még mielőtt a fent ismertetett oklevél megszületett volna, Zsigmond király hasonló szöveg kíséretében³¹⁵ Perényinek adományozta a sárosi Újvár és a zempléni Sztropkó uradalmait 1408. május 4-én Erdődön.³¹⁶ A javadalmak korábban hűtlenség okán háramlottak a királyra, aki nem tartotta sokáig kezén a birtokot, Balicki András udvari lovag ugyanis részben tartozása fejében zálogba vette.³¹⁷ Balicki zálogjoga még mindig élt az adomány idején, ezért az uralkodó megígérte Perényinek, hogy azt kiváltja számára, vagy más, hasonló értékű birtokkal kárpótolja majd. A két uradalom zálogértéke nem mondható csekélynek, Balicki tizenkétezer forintért cserébe aknázhatta ki annak javait.³¹⁸ Az örökös pénzproblémával küzdő Zsigmondnak nem sikerült Perényi újadományát tehermentesíteni, ezért július 10-én a szomszédos Szepes megyében Lubló várát, Ólubló, Podolin és Gnézda oppidumokat adományozta neki a korábbiak kiváltásáig.³¹⁹ Ezzel Perényi lett azon kevesek egyike,³²⁰ aki még 1408-ban is kapott váruradalmakat az uralkodótól, és olybá tűnik, befolyása elegendő volt ahhoz, hogy csupán három hónapig nélkülözze az adomány valós hasznát. Bár az új szerzemények távol estek Perényi abaúji és dél-zempléni törzsterületeitől, mégis egy nagy hadi, és kereskedelmi útra fűzhetőek fel. Területileg pedig közel megduplázódott ezzel vagyona, igaz „csupán” egy várat és mezővárosokat szerzett, ugyanakkor nagy kiterjedésű uradalmakat több tucat faluval, és vámszedőhellyel.³²¹

A kárpótlást tehát Imre kicsikarta Zsigmondtól rövid időn belül. Látszik az is, hogy nem bízta a véletlenre az ügyet. Hogy kétség ne merüljön föl, bárótársai is megpecsételték a július 10-i oklevelet három példányban, és három szimpla pecsétes példány is készült. A

³¹⁴ Felcsebi Orosz Miklós titkos alkancellárról a későbbiekben bővebben szólunk.

³¹⁵ Perényi adományleveleinek elbeszélő részeivel Mályusz Elemér foglalkozott részletesen a királyi kancellária és a krónikaírás kapcsolatát vizsgáló munkájában. MÁLYUSZ 1973. 42–47.

³¹⁶ Összesen 10 példányban a DL 9404. és a DL 9406. számok alatt. ZSO II. 6078.

³¹⁷ ZSO II. 3034.

³¹⁸ U. o.

³¹⁹ ZSO II. 6209–10.

³²⁰ ENGEL 1995. 459.

³²¹ Az birtokok ismertetését későbbi fejezetben és a mellékletben végezzük el.

korábbi, májusi oklevelet pedig legalább 10 példányban állították ki. Lubló és a többi adomány beiktatási parancsát még aznap kiadták, és 1408. szeptember 3-án a szepesi káptalan elvégezte a beiktatást.

1408. december 12-én Zsigmond király és Borbála királyné megalakította a Sárkányos rendet, amely egyértelműen a kormányon lévő, királyhű személyek társasága lett. Létrehozásának célja részben Zsigmond hatalmának megszilárdítása, részben pedig az örökösödés megoldása volt.³²² Perényi Imre titkos kancellár a huszonkét alapító báró egyike.³²³ A rend megalapítása remek mérőföldkő ahhoz, hogy megvonjuk Perényi Imre megelőző öt évének mérlegét. Bár Garai Miklós fia Jánost megelőzően utolsó előttinek sorolja az alapító okmány, mégsem lehet kétségünk, hogy a huszonkét báró között előkelőbb helyen foglalt állást Zsigmond tanácsában.³²⁴ Az Engel Pál által használt csoportmegjelölés, az „ötösfogat” – vagyis Garai Miklós, Cillei Herman, Stiborici Stibor, Ozorai Pipó és Eberhard – tekinthető az uralkodó kormányzatának legfontosabb alapkövének. Vizsgáljuk meg, hogy az őket követő csoportosulásban volt-e helye Perényinek! Az 1403-as felkelés katonai leverésében kulcsszerep jutott neki, 1404 nyaráig több adatunk van arra, hogy Zsigmonddal utazott. 1405. május 28. és június 9. között valamikor megkapta a titkos kancellári kinevezést, amely kétség nélkül tekinthető bizalmi állásnak. A következő három év során valamikor – feltehetően 1407-ben – az Oszmán Birodalomban járt követségben. 1408-ban csak akkor tűnt fel legközelebb, amikor ismét egy nagy jutalmat kapott birtokadomány képében, akkor amikor Zsigmond már szűkmarkúan mérte az örökadományokat. 1403 végén elvezetette pohárnokmesteri tisztségét, de nem – országos, vagy középszintű – kormányzati feladatot kapott, hanem kancelláriai, diplomáciai tisztséget. Egyetlen ismert megbízatását sikerrel végrehajtotta, több oklevélben kiemelték annak jelentőségét. Ezek alapján minden túlzás nélkül állítható, hogy Imre kancellár az „ötösfogatot” követően atyafiával, Perényi Péterrel együtt a második vonal első embereinek egyike. Míg apjának, Péter várnagynak és bátyjának, Miklós bánnak elsősorban katonai és kormányzati feladatokat kellett ellátnia, addig Imre ezen túllépve, 1404-től az uralkodó közvetlen környezetéhez tartozó tanácsos lett. Ehhez hozzájárult hűsége, feltételezhető műveltsége, és az idő közben gyarapított vagyona is.

³²² KRONOLÓGIA 1986. 242.

³²³ ENGEL 1977. 59. BARANYAI 1925–1926. passim.

³²⁴ Az előtte felsoroltak szigorú tisztségviselői hierarchia sorrendjében soroltatnak fel, titkos kancellárként csak a tisztség nélküli Garai Jánost előzheti meg.

Ezek alapján igazat adhatunk a fentebb idézett szakirodalomnak: Perényi egész életében fontos szerepet játszott Zsigmond mellett.

Ebben az időszakban vehette feleségül Várdai Katalint, aki a Gútkeled nemzetség Sárvármonostori főágából származó Várdai Aladár leszármazottja volt.³²⁵ A régi, szerteágazó nemzetség azon ágából, amely az Anjou-korban legfeljebb megyei tisztségviselőket adott az országnak.³²⁶ Bár birtokaik sem voltak számottevőek – 1382-ben az észak-szabolcsi kisvárdai uradalom és néhány messzebb fekvő birtok fölött rendelkeztek fennhatósággal³²⁷ – Szabolcs megyében egyedülálló módon várral rendelkezhetek az 1400-as évek elejétől.³²⁸ Az 1403-as felkelésben a lázadók oldalán sorakoztak fel, ugyanis Zsigmond csak 1408-ban adott nekik kegyelmet.³²⁹ Az első nagy áttörést számukra is Zsigmond uralkodásának második fele hozta meg, 1424-ben Várdai Domokos fia Miklós királynéi lovászmesteri tisztséget szerzett.³³⁰ Az ő testvérének, Pelbártnak volt lánya Katalin, akit Perényi feleségül vett. Katalin első említése 1404-ből való, apjának első gyermekei lehettek leánytestvéreivel, Annával és Ilonával.³³¹ Perényi Imre fiainak első említése 1406-ból való, ekkor már egyszerre Istvánt és Jánost is sorolják,³³² vagyis a házasságra valamikor 1405 előtt kerülhetett sor. Sajnos ennél több információval nem rendelkezünk kettejük kapcsolatáról. Hacsak nem tulajdonítunk nagy jelentőséget annak, hogy a Katalint 1404-ben elsőként említő oklevélben a Várdaiak éppen Perényi Imre szabolcsi és zempléni birtokokkal történő adományozása ellen tiltakoznak. Bár ez inkább a saját territórium féltésének tudható be, elképzelhető, hogy ekkor még nem volt Imre és Katalin házas.³³³ Érdekes ugyanis, hogy Várdai Pelbárt és testvére, Perényi mellett Csicseri Orosz Jakab adományozásától is tiltja a királyt. Történetesen ugyanis később mindkét férfi az ő veje lesz, Csicseri Várdai Ilonát vette feleségül.³³⁴

³²⁵ A házasságot Fügedi Erik és Engel Pál is tényként ábrázolja a terebesi családfán, viszont forrásukat nem tüntetik fel. FÜGEDI 1970. 165.; ENGEL 2003B.

³²⁶ ENGEL 2003B. Gútkeled nemzetség 5. tábla, Sárvármonostori ág 10. tábla: Várdaiak.

³²⁷ Vö. ENGEL 2001.

³²⁸ FELD 2000. 56.

³²⁹ ZSO II. 6280.

³³⁰ ENGEL 2003A. Királynéi lovászmesterek

³³¹ ZICHY V. 362.

³³² Vö. Családfa.

³³³ ZICHY V. 362.

³³⁴ FÜGEDI 1970. 165.

Fügedi Erik 1986-s munkájában azt feltételezte, hogy Imre későn, vagy másodjára házasodott össze Várdai Katalinnal. Feltételezését arra alapozza, hogy fiai nem nyertek halála után rögtön bárói tisztelet.³³⁵ Okfejtésének logikája azonban sántít, hiszen a fiatal gyermekekből sem egyik, sem másik következtetése nem eredeztethető automatikusan, így sajnos Fügedi állítására nem alapozhatunk. Információk hiányában nem tudunk következtetni arra, hogy milyen okból esett éppen Várdai Katalinra Perényi választása. 1387 óta családja az arisztokráciához tartozott, és ilyenképp mégis egy köznemesi, bár nagy múltú családból választott magának házastársat. Birtokaik viszonylag közel feküdtek egymáshoz, és a nemrég felemelkedett családi származását kompenzálhatta az előkelő pedigrével.

Kancellárságának első éveiben birtokügyeiről kevés információval rendelkezünk. Három okleveles adat maradt fenn erre vonatkozóan. 1406. június 20-án a leleszi konvent előtt személyesen, vagy megbízottja révén a néhai Vadászi Imre borsodi és zempléni birtokai után Cékei László özvegyének, Monoki Orsolyának 120 forintot új pénzben fizetett anyai és nagyanyai leánynegyed jogcímén.³³⁶ További 60 forintot adott ugyanígy Cékei és Monoki fiának, Györgynek 1408. április 28-án.³³⁷ Imre kancellár tehát az elnyert birtok után nem restellte kifizetni a férfiágon kihalt család leszármazottai járandóságát.³³⁸ 1407. január 21-én a Perényiek színeyi birtoka után Imre a leleszi konvent előtt átvett Korlátfalvi László fia Lászlótól egy bizonyos összeget.³³⁹ Sajnos az oklevél csaknem fele leszakadt, így Perényi nevét is csak egy későbbi, hátoldali jegyzetből ismerjük, így nem tudjuk mennyit, és pontosan milyen okból kapott Korlátfalvitól járandóságot. Elképzelhető, hogy a színeyi uradalom részét képező Györke települést váltotta meg, amelynek így későbbi eltűnése a színeyi uradalomból magyarázatot nyerne.³⁴⁰

Mint tudjuk, éppen tíz évet élt a Sárkányos rend tagjaként, a következőkben azt vizsgáljuk, hogy státusza valóban megmaradt-e. A következő évben, 1409-ben további kedvezményeket nyert, de ezeket az okleveleket Budán, a nagyobbik kancellárián állították

³³⁵ FÜGEDI 1986A. 314.

³³⁶ ZICHY V. 451–452. Vö. Engel 2003B. Bogátradvány nem, Monoki ág.

³³⁷ ZICHY V. 535–536. Engel 2003B. Kaplyon nem, Cékei (Imregi) ág

³³⁸ Vagyis nem Perényi eddig nem ismert lánya után fizetett leánynegyedet, mint ahogy azt Szörényi Gábor András korábban állította. SZÖRÉNYI 2003B. 186.

³³⁹ DF 209 840.

³⁴⁰ Vö. a birtoklástörténeti összefoglalóval.

ki, így Zsigmonddal való utazása nem bizonyítható.³⁴¹ A titkos kancellária adta viszont ki azt az oklevelet, melyben Perényi Miklós bán fiainak pataki és újhelyi jobbágyságait mentesíti a kamarahaszna alól, feltételezhetően az ő közbenjárására.³⁴² Először 1409. április 10-én várépítési engedélyt nyert Podolinra, majd július 25-én a Szent Kereszt megtalálása és felmagasztaltatása ünnepére (május 3. és szeptember 14.) vásártartási jogot ugyanoda.³⁴³ Augusztus 18-án a nagykancellárián átíratta az adományról és a beiktatásról szóló okleveleket.³⁴⁴

1410. május 22-én Perényi végre megkaphatta eredeti adományait,³⁴⁵ bár kétséges, hogy ezzel, vagy a cserébe kapott birtokokkal járt volna-e jobban. Azt sem tudjuk, hogy Balicki megkapta-e a zálogösszeget Újvárért és Sztropkóért, vagy újabb ügyletet ütött nyélbe, amelyre egy pár nappal későbbi oklevél utalhat.³⁴⁶ A birtokviszonyok rendezése sürgős volt, hiszen küszöbön állt egy lengyel-magyar háború, és ebben stratégiai szerepe lehetett Lubló várának.³⁴⁷ Ez a lengyel konfliktus az, amelyben Perényi utoljára aktív szerepet vállalt.

A Magyar és Lengyel Királyság közötti konfliktus Nagy Lajos király halálát követően éleződött ki először. Részben Halics és Lodomeria elfoglalása miatt, ezek ugyanis III. Kázmér halála után visszaszálltak volna a magyar királyra, amit a lengyelek nem hajtottak végre. Részben pedig Mária királynő halálát követően a lengyel uralkodó magyar trónigénye kapcsán. 1395-ben lengyel támadás indult a Magyar Királyság ellen, ami nem járt sikerrel. A konfliktust az 1397 nyarán, Iglón kötött megállapodás zárta le. II. Ulászló és Zsigmond itt tizenhat évre békét kötöttek. Ezt a békét szerették volna 1410 áprilisában meghosszabbítani. A tárgyalás aktualitását azonban a Lengyelország és a Német Lovagrend közötti vita adta. Kezdetben Zsigmond a Lovagrend mellett foglalt állást. A lengyelek azonban nem álltak el a konfliktustól, így Zsigmond, mint a Német-

³⁴¹ Az okleveleket a nagyobb kancellária adta ki, és a kettős felségpecsétlettel lettek megerősítve.

³⁴² ZsO II. 6928.

³⁴³ DL 9535. és 9536. valamint DF 280 231. ZsO II. 6719. és 6923. Előbbit a nagy, utóbbit a kisebb kancellária állította ki.

³⁴⁴ DL 9435.

³⁴⁵ DL 9657. ZsO II. 7599.

³⁴⁶ ZsO II. 7655. Eszerint tizenháromezer forintért kap más helyütt zálogjogot.

³⁴⁷ „(...) azért vette vissza [ti. Lublót], mert in confiniis regni fekszik, s így alkalmas pro gerendis ipsorum confiniorum gubernaculis.” ZsO II. 7599.

Római Birodalom helytartója 1410. június 21-én hadat üzent Lengyelországnak, ha az megtámadja a Lovagrendet.³⁴⁸

A felek 1410. április 6. és 18. között Késmárkon tárgyaltak.³⁴⁹ A tárgyaló küldöttségek összetételéről nincs részletes lajstromunk. Mint ahogy a főbb királyi tisztségviselőkről,³⁵⁰ úgy Perényi Imréről sem tudjuk biztosan, hogy Zsigmondot kísérte-e. Május 22-én adományát azonban Nagyszombatban kapta, ahova Zsigmond a tárgyalásról érkezett.³⁵¹ Ozorai Pipó is itt volt május 14-től,³⁵² így nem kizárt, hogy mindkét fontos tisztségviselője részt vett a tanácskozásokon.³⁵³ A határ menti Lubló várára szüksége volt Zsigmondnak egy esetleges lengyel betörés esetére – vagy éppen Perényi igyekezett tőle szabadulni ugyanezen okból – a birtokok cseréje ezért mehetett végbe. Július 23-án Budán Zsigmond kiadta Újvárra és Sztropkóra az iktatási parancsot,³⁵⁴ a beiktatás pedig augusztus 23-án³⁵⁵ és szeptember 1-jén történt meg.³⁵⁶

A június 21-i hadüzenetet követően Szepes és Sáros megyékbe küldte Rozgonyi Simon országbíró, Bebek János tárnokmestert, a nyalábi ágból való Perényi Péter volt székely ispánt és Perényi Imre titkos kancellárt is, hogy gondoskodjanak a terület védelméről. A felmerülő költségek fedezésére Zsigmond oklevélben utasította a huszonnégy szepesi várost, illetve Bártfát és Eperjest, hogy a fent megnevezetteknek engedelmeskedjenek.³⁵⁷ Stíbor erdélyi vajda szeptember-október folyamán egy támadó sereg élén betört Lengyelországba,³⁵⁸ amelynek a megtorlása ellen készítették el C. Tóth Norbert következtetése szerint egy mozgósítási tervet.³⁵⁹ Az egyedülálló módon

³⁴⁸ A történeteket legutóbb C. Tóth Norbert foglalta össze tanulmányában, amihez minden fontosabb, témába vágó munkát felhasznált. C. TÓTH 2014B. 339–341.

³⁴⁹ KRONOLÓGIA 1986. 243.

³⁵⁰ Sem Stíbor erdélyi vajda, sem Bebek János tárnokmester, sem pedig Ozorai Pipó áprilisi tartózkodási helyét nem ismerjük. C. TÓTH 2004. 472.; 479. és 483.

³⁵¹ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 91.

³⁵² C. TÓTH 2004. 483.

³⁵³ Stíbor májusban már Lengyelországban van, Garai Miklós nádorral együtt. C. TÓTH 2004. 472. és C. TÓTH 2014B. 340. Ulászló király 1500 lovasra szóló menlevele 1410. április 27-én kelt, ez a kompánia lehetett a két főúr kísérete. ZsO II. 7525.

³⁵⁴ DL 9670. és 9733. és 24 708. Vö. ZsO II. 7714.

³⁵⁵ DL 9670.

³⁵⁶ DL 9671

³⁵⁷ ZsO II. 7823.

³⁵⁸ C. TÓTH 2014B. 341. Vö. DVORÁKOVÁ 2009. 104. és 106. és KRONOLÓGIA 1986. 243.

³⁵⁹ C. TÓTH 2009A. 466.

fennmaradt terv szerint Perényi Imre új szerzeménye közelében, Újvár térségében állomásozott 15 lándzsa élén várva a támadást,³⁶⁰ amit sikeresen vissza is vertek.³⁶¹ Perényi 15 lándzsája a kirendelt bárói méltóságok bandériumához képest az alacsony létszámúak közé sorolható. Ez betudható annak, hogy a jegyzék a várható támadási útvonalak kezdetére csoportosították a nagyobb erőket (Lubló, Bártfa, Szepes megye, Máramaros megye), míg a beljebb eső területeken csak utóvédeket állomásoztattak, mint Perényi újvári csapatát is.³⁶²

A lengyel támadás feltehetően 1410 végén, legkésőbb 1411. január elején véget ért, mert a védekező csapatok parancsnokai már elhagyták kijelölt állomáshelyüket és január végén már az adományozások zajlottak.³⁶³ Utóbbiból Imre kancellár is részesült. Január 21-én már Budán tölti idejét, az oda másfél héttel korábban megérkezett uralkodó társaságában.³⁶⁴ Ekkor kapja várépítési engedélyét Sztropkóra,³⁶⁵ majd január 29-én adományul az abaúji Kutlin falut,³⁶⁶ amelynek lefoglalására még december 24-én adott parancsot Perényinek Diakóról.³⁶⁷ Január 12-én tűnik fel először Késmárki György, mint új titkos alkancellár is,³⁶⁸ akit feltehetően már Felcsebi Orosz Miklós leváltását követően kineveztek.³⁶⁹

Budai tartózkodását kihasználva a nagykancellárián átíratta három példányban minden oklevelét, mely Újvár és Sztropkó adományozásához volt köthető.³⁷⁰ Az oklevél érdekessége, hogy Perényi törökországi követségének tulajdonítja, hogy Magyarország azóta biztonságban volt a török támadásoktól. Vitathatatlan, hogy a török seregek nem támadtak magyar területekre 1402 és 1413 között, aminek hátterében Timur Lenk mongol hadvezér 1402-es ankarai győzelme, és az azt követően kialakult belpolitikai helyzet, az oszmán interregnum állt. Az interregnum kétségtelen a magyar érdekeket szolgálta, ahogy ennek hosszú távú fenntartása mennyire köszönhető Perényi Imre követjárásának az

³⁶⁰ C. TÓTH 2009A. 484.

³⁶¹ C. TÓTH 2014B. 341.

³⁶² Vö. C. TÓTH 2009A. 464. 3. térkép és az 484. oldalon lévő adatsort.

³⁶³ C. TÓTH 2009A. 465.

³⁶⁴ Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 92.

³⁶⁵ ZSO III. 62.

³⁶⁶ ZSO III. 96.

³⁶⁷ ZSO II. 8104.

³⁶⁸ ZSO III. 25. Vö. C. TÓTH 2013. 45.

³⁶⁹ Felcsebi utolsó említése 1409. márc. 3-ról ismert. ZSO II. 6621.

³⁷⁰ DL 9733. ZSO III. 80. Nagypecsét alatt. Vö. C. TÓTH 2001. passim

kétséges. Tekinthető ez a titkos kancellár érdemeinek túlhangsúlyozásának, de ennek bizonyítása is további kutatást igényelne, mely messzire vezetne dolgozatunk témájától.

A lengyel és a magyar király az összecsapásokat követően békére törekedett. Küldötteik útján 1411. március 31-én, Iglón november 11-ig fegyverszünetet kötöttek, és megegyeztek, hogy akkor 12-12 küldött révén folytatják a tárgyalásokat. Perényi ezen az egyeztetésen nem vett részt, sem az oklevélben felsoroltak, sem pedig a pecsételők között nem szerepelt.³⁷¹ Ez azonban nem zárja ki, hogy a szintén Iglón tartózkodó Zsigmond környezetében volt.³⁷² A tárgyalásokról visszajövet Zsigmond Kassán adott parancsot a korábban adományozott Kutlin beiktatására,³⁷³ majd április 24-én Tokajban Újvár várára ismételten egy iktatóparancsot.³⁷⁴ Borbála királyné 1411. június 3-i perhalasztó leveléből tudjuk, hogy Belyeni Miklós urával, Perényi Imrével együtt Zsigmonddal, annak német királyi koronázására készül.³⁷⁵ Ebből következtetésképp leszűrhető, hogy Perényi és familiárisa feltehetően Zsigmonddal együtt közeledett Buda felé, egy lippai kitérővel.³⁷⁶ Június 27-én Budára érve Perényi kihasználta az alkalmat és átíratta újonnan szerzett adományit, és a beiktatáshoz kapcsolódó okleveleket.³⁷⁷ Az év végén ismét elváltak egymástól uralkodójával, még szeptember folyamán birtokai felé vette útját. 1411. október 2-án már Terebesen keltezett,³⁷⁸ és minden bizonnyal a Szepességbe vezetett hamarosan az útja, hiszen tagja volt annak a követségnek, ami a fegyverszünet meghosszabbításáról volt hivatott tárgyalni.³⁷⁹ A tárgyaláshoz kapcsolódóan maradt fenn egy levél másolata, amelyben egy ismeretlen szerző Ulászlóhoz fordul kérdéssel, ugyanis az egyeztetések holtpontra jutottak Moldva ügyében. A másolat regesztáját a Zsigmondkori Oklevéltár vonatkozó kötetének kéziratos anyagát összeállító Mályusz Elemér minden kétséget kizáróan helyesen 1411. november 11. utánra datálja a keltezetlen levelet, és meghatározza a szerzők körét is: Rozgonyi Simon országbíró, Rozgonyi János sárosi ispán, nyalábi Perényi Péter volt székely ispán és Perényi Imre titkos kancellár. Vagyis a küldöttség

³⁷¹ ZsO III. 289.; AGAD 5543.

³⁷² Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 92.

³⁷³ ZsO III. 313.

³⁷⁴ ZsO III. 388. Hogy Újvár ismételt beiktatására miért volt szükség, arról az oklevél nem ad tájékoztatást.

³⁷⁵ ZsO III. 514.

³⁷⁶ Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 93.

³⁷⁷ ZsO III. 647. és 684.

³⁷⁸ ZsO III. 1008.

³⁷⁹ ZsO III. 1235–36. Előbbi eredetijeként az oklevéltár tévesen jelöli meg a DF 287 049. számú oklevelet, nyilván sajtóhiba miatt a DF 287 079. helyett.

legelőkelőbb tagjait szedte össze, László knini püspök kivételével. Véleménye szerint a négy világi férfi közül Perényi Imre lehetett a legvalószínűbb, hogy titkos kancellárként személyes levélben forduljon a lengyel királyhoz, hiszen ő volt a küldöttek közül a legrangosabb.³⁸⁰ Tisztségénél fogva a feltételezés helytálló lehet, ugyanakkor más szerzősége sem zárható ki, ahogy a kollektív levélírás sem. Így vagy úgy, Perényi minden diplomáciai tapasztalatát latba vethette az ügyben.

1411–12 fordulóján megváltozott Zsigmond politikai célkitűzése. Érdekei a lengyel-magyar békéhez fűzték, így februárban elkezdődtek a tárgyalások.³⁸¹ Február 18-án Ófaluban két egyházi és nyolc világi méltóság menlevelet adott ki a lengyel küldötteknek.³⁸² Március 9-án *salvus conductus*-t biztosítottak Ulászló királynak is.³⁸³ Az előkészítő tárgyalások sikeresek voltak, hiszen a két uralkodó jelenlétében március 15-én Lublón kiállították az ún. lublói béke okmányát, amelyet az uralkodón kívül a jelenlévők is megerősítettek pecsétjükkel.³⁸⁴ Perényi Imrének sem neve, sem pecsétje nem szerepel az okleveleken. Vagyis a lublói béke előkészítésében Zsigmond fontos diplomatája nem vett részt. Ennek okát familiárisának pere adhatja meg. Belyeni Miklós még 1411. június 3-án kapott perhalasztást Borbála királynétől először vízkereszt nyolcadáig,³⁸⁵ majd valamikor 1412 elején Szent György nyolcadáig.³⁸⁶ Mindezt azért kapta, hogy urával, Perényi Imrével együtt először a király koronázására, majd a szepességi tárgyalására utazzon. Mint tudjuk a koronázáson nem járhatott, de egy későbbi oklevélből kiderül, hogy a Szepességben sem. Bár urával együtt oda készültek, Imre kancellár megbetegedett és vele kellett maradnia – feltehetően otthonában, ezért nem tudott megjelenni a mondott helyen.³⁸⁷ Ezek szerint Perényi egészségi állapota nem tette lehetővé, hogy Zsigmondot tanácsaival szolgálja, így a béke előkészítéséből kimaradt.

Belyenit Zsigmond igazolja, egyúttal inti az összes országos bírát mulasztása miatt. Nem tévedünk nagyot, ha kijelentjük: ez dominuszának a közbenjárására történhetett. Eszerint Perényi betegségéből kilábalt, és Ulászló király magyarországi körutazásának

³⁸⁰ ZsO III. 1196.

³⁸¹ C. TÓTH 2014B. 342.

³⁸² ZsO III. 1767. DF 288 991. AGAD 5558.

³⁸³ ZsO III. 1839. DF 288 992. AGAD 5559.

³⁸⁴ ZsO III. 1854. DF 288 993. AGAD 5560.

³⁸⁵ ZsO III. 514.

³⁸⁶ Zsigmond király levele utal rá. ZsO III. 2282.

³⁸⁷ ZsO III. 2357.

végére (1412 júliusa)³⁸⁸ már az udvarban lehetett. Belyeni felmentő levele Június 15-én kelt,³⁸⁹ Ulászló király pedig július 21. után indult vissza Lengyelországba.³⁹⁰ Szolgálatkészségéről tesz tanúbizonyságot, hogy a külföldre készülő Zsigmond Kanizsai János esztergomi érsekkel és Perényi Péter volt székelyispánnal együtt Imre kancellárnak is felhatalmazást adott 1412. szeptember 17-én, hogy készítsék elő a Szepesség 16 városának elzálogosítását, és hogy a békéről tárgyaljanak Ulászló lengyel és Vencel cseh királlyal.³⁹¹ A tárgyalások sikeresek voltak, a zálogosításra november 8-án került sor Zágrábban, az oklevél megerősítői között ott találjuk Perényi Imrét is.³⁹² A tárgyalások miatt nem juthatott ideje arra, hogy a borsodi nádori ítélőszéken Garai Miklós ítélőmestere előtt megjelenjen, ezért pénzbírságra is marasztalták.³⁹³

A szakirodalomban sokszor olvasható az az állítás, miszerint Imre jórészt Zsigmond környezetében tartózkodott.³⁹⁴ Mint fentebb láttuk, ha éppen nem királya megbízásából diplomáciai feladatát látta el, akkor a megállapítás jórészt helytálló. A képet azonban némiképp árnyalja az 1412 utáni időszak. Zsigmond 1412 végén nyugatra utazott,³⁹⁵ de Imre nem tartott vele. 1413. április 26. és május 3. között biztosan, de feltehetőleg hosszabb ideig Abaúj megyei birtokán, Jánosdon tartózkodott ismét betegségéből kifolyólag.³⁹⁶ Immáron második alkalommal szerzünk tudomást betegségéről. Eszerint Perényi Imre egészsége az 1410-es évekre súlyosan megromolhatott. A lábát ért nyíllövés ugyanis maradandó sérülést okozott,³⁹⁷ amin nem segítettek az állandó diplomáciai utazások. Az ekkor nagyjából negyven-ötven éves³⁹⁸ kancellár a kor viszonyai közepette

³⁸⁸ C. TÓTH 2014B. 346–7.

³⁸⁹ ZsO III. 2282.

³⁹⁰ C. TÓTH 2014B. 347.

³⁹¹ ZsO III. 2694–6.

³⁹² WAGNER ANALECTA I. 212–216.

³⁹³ ZsO III. 2871. 2877. 2904–05.

³⁹⁴ Például: ENGEL 1987.436–437.

³⁹⁵ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 96.

³⁹⁶ ZsO IV. 536.

³⁹⁷ Nagyvár ostromakor egy számszerjő lábán találta, ami maradandó sérüléseket okozott, ZsO II. 6209. Az 1403-as Patak melletti csatában is kiütötték lova nyergéből, ZICHY V. 346.

³⁹⁸ Imre első említése 1374-ből való, lásd a családfát. Mint fentebb írtuk 1384-ben fokozatszerzésre jelentkezett a prágai egyetemen, így akkoriban már 15–20 esztendősen lehetett.

nehezen viselhette utazásainak következményeit.³⁹⁹ Imre csak 1414 novemberében csatlakozott királyához az aacheni koronázáson,⁴⁰⁰ a zsinatot pedig feltehetőleg Borbála királynéval együtt már 1415 őszén otthagyta.⁴⁰¹ Imre az 1416-os évet,⁴⁰² és 1417 nyarat⁴⁰³ a Magyar Királyságban töltötte, feltehetően a királyné kíséretében érkezett csak meg újra Konstanzba 1417 és 1418 fordulóján.⁴⁰⁴ Zsigmond távolléte alatt inkább, mint a királyné és a kinevezett vikáriusok segítőjeként számított rá,⁴⁰⁵ nem pedig diplomataként. Az 1416-os boszniai fogságba esett magyar urak kiszabadítása érdekében kirótt adó Zemplén megyei felelőse lett,⁴⁰⁶ így nem kizárt, hogy részt vett az erről döntő pécsi gyűlésen.⁴⁰⁷ 1416. október 31-én Sajószentpéteren bárótársaival együtt ítélőbíróként ülnökölt.⁴⁰⁸ 1418. március 18-án Konstanzban kérvényt nyújtott be a pápához, megragadva az alkalmat, hogy feltehetően utoljára tartózkodik a pápával egy városban.⁴⁰⁹ Feltehetően ez után nem sokkal, Konstanzban, vagy a hazafelé vezető úton elhunyt, 1418. július 25-én már néhaiként tartják számon.⁴¹⁰

³⁹⁹ A korszak diplomatái az utazás nehézségei, az időjárás viszonyoknak kitettsége miatt gyakran betegedtek meg. HLAVÁČKOVÁ 2010.

⁴⁰⁰ DRTA VII. 249. vö. BÁRÁNY 2004.18.109. jegy. Eszerint szeptember végén hagyták el Magyarországot. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 172. Zsigmond 1414. november 5-től volt Aachenben. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 98.

⁴⁰¹ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 173.

⁴⁰² 1416 májusában az északkeleti megyékben tevékenykedett. ZSO V. 1926. 1416. szeptember 16-án, Rudabányán Borbála királyné előtt egyezkedik. ZSO V. 2296. 1416. október Göncön tesz ugyanígy. ZSO V. 2362. Ítélőbíróként 1416. október 31-én Sajószentpéteren ülnökölt. ZSO V. 2388.

⁴⁰³ Feltehetően személyesen jelent meg 1417. július 15-én a jászói konvent előtt, hogy megegyezzen Kurtyáni Imrével és fiával. ZSO VI. 687.

⁴⁰⁴ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 173–174.

⁴⁰⁵ C. TÓTH 2014A. passim. Előfordult, hogy az otthon maradt bárók együtt intézkedtek. Alkalmanként Perényi is részt vehetett ezeken a tárgyalásokon. Például: ZSO IV. 764. Perényi egyike a döntőbíráknak. ZSO V. 1926. Kapi András és Sebesi Sinka és Pál közötti perben egyike az esküfelvevőknek.

⁴⁰⁶ ZSO V. 2255.

⁴⁰⁷ KRONOLÓGIA 1986.246.

⁴⁰⁸ ZSO V. 2388.

⁴⁰⁹ ZSO VI. 1657.

⁴¹⁰ ZSO VI. 2205. Meg kell jegyeznünk, hogy nem sokkal április 18. előtt Perényit a Sztropkó melletti Kékmező településen idézték meg Perényi Péter országbíró március 13-i parancsára egy perhez kapcsolódóan a király különös jelenléte elé. Az erről szóló oklevelet április 18-án állította ki a jászói konvent. ZSO VI. 1633. Vö. Engel 2003B. Terebesi Perényi család, Perényi Imre jegy. Amennyiben tényleg személyesen idézték meg, akkor Konstanzból erőltetett menetben kellett visszaérnie Észak-Zemplénbe a pápai kérvény

Joggal merül fel a kérdés, hogy ki látta el a titkos kancellária vezetését, míg ő távol volt. Sem az oklevéladás, sem a diplomácia koordinálása nem állt le Perényi nélkül. Zsigmond tanácsadókkal Nyugat-Európában is el volt látva, a kancelláriát pedig a fentebb jelzett Késmárki György alkancellár vezette. Az 1408 után leváltott Felcsebi Orosz Miklós és családja már 1403 előtt Imre familiáját képezte,⁴¹¹ utódjának kapcsolata Perényivel korántsem ilyen egyértelmű. Bár Késmárki is a prágai egyetemre járt, ott fokozatot is szerzett,⁴¹² de legalább 10-20 év különbséggel hallgattak kurzusokat ugyanott. Mályusz Elemér György kanonokot Perényi familiájába sorolja, hiszen ő helyettesíti a király mellett, továbbá Perényi halálát követően Késmárki is elhagyja az alkancellári tisztelet.⁴¹³ Érdeemes felvetnünk a kérdést, vajon biztos-e, hogy Perényi akaratából történt a váltás? Azonban amíg Felcsebi Orosz Miklós a Perényiek uradalma közelében birtokos köznemesi család sarja volt, Késmárki polgári származása sem sorolható a döntő bizonyítékok közé.⁴¹⁴ Úgy gondoljuk alkancellári kinevezése mögött inkább Zsigmond állhat, saját maga választotta ki azt a személyt, aki titkos pecsétjét ténylegesen őrzi, és vezeti a titkos kancelláriát.⁴¹⁵ Bár kétségtelen, hogy Perényi értékelte és elismerte beosztottja munkáját, hiszen pápai kérvényébe őt is belefoglalta.⁴¹⁶ A kinevezése illeszkedne Engel Pál megfigyelésébe is, miszerint 1408–1409 fordulóján Zsigmond kormányzatának frissítésébe kezdett, melynek első momentuma Rozgonyi Simon országbíróvá történt kinevezése.⁴¹⁷ Egyúttal azt is mutatja, hogy a titkos kancellária vezetése ténylegesen megkövetelte a műveltséget, mind Felcsebi, mind Késmárki egyetemet járt egyházi személy volt.⁴¹⁸

Perényi Imre életpályájának változását az is jól mutatja, hogy otthon tartózkodása során uradalma szervezésébe fogott. 1411-ben a Terebes közeli velejtei részbirtokért korábban zálogba vett összeget visszaadta távoli rokonának, Perényi Gergelynek.⁴¹⁹ Birtokperekbe bocsátkozott, amelyet ugyan zömében nem ő, hanem megbízottai intéztek,

benyújtását követően. Valószínűbb, hogy valamely familiárisa vette át az idézést. ZsO VI. 1633. Vö. Engel 2003B. Terebesi Perényi család, Perényi Imre jegy.

⁴¹¹ A familiáris viszony bizonyítékait egy későbbi fejezetben ismertetjük.

⁴¹² C. TÓTH 2013. 65. p.

⁴¹³ MÁLYUSZ 1984. 231.

⁴¹⁴ MÁLYUSZ 1984. 235.

⁴¹⁵ A nagykancellári hatalmát is az alkancellárok kezében tudta jó helyen. Vö. C. TÓTH 2001.421.

⁴¹⁶ LUKSICS I. 64.

⁴¹⁷ ENGEL 1977. 62.

⁴¹⁸ BÓNIS 1971. 114.

⁴¹⁹ ZsO III. 1008.

de ez is mutatja, hogy figyelmének központjába már birtokai kerültek. 1412 tavaszán Putnoki Lászlóval folytatott pereskedését zárták le határjárással, amellyel így a csorbakői várhoz tartozó Ormos település helyzete tisztázódott, annak határait kijelölték.⁴²⁰ A szintén Csorbakőhöz tartozó Kurityánért jogi küzdelmet vívott Kurityáni Imrével és családjával. Már 1412 elején műveltetni kezdte a terület, ez ellen Kurityáni Imre Szent György nyolcadán tiltakozott.⁴²¹ Később 1412 decemberében Perényi a szomszédság jogán tiltakozott Kurityán meg- vagy zálogba vétele ellen.⁴²² Az ügy végére egy évvel később a nádori ítélőszéken került pont, a pert Perényi Imre nyerte, a területet meghatározták.⁴²³ Egy részterületet Kurityánból⁴²⁴ 1413 májusában még zálogba is vettek.⁴²⁵ Később tovább pereskedtek bizonyos „Buskfelde” birtok miatt, itt szintén Kurityánit marasztalták el. A két fél megegyezett, és a korábban zálogba vett birtokot örökül nyerte Perényi, cserébe ő eltekintett a bírságok behajtásától.⁴²⁶ 1413 májusában a szintén közelben fekvő Jánosdi és Vadász,⁴²⁷ majd 1415 márciusában János és Arca birtokok határjárását is elvégeztették.⁴²⁸ A régióhoz tartozott Monajkeddi birtok is, melyet 1415 januárjában vett zálogba a jászói konventtől.⁴²⁹ Az ezzel szomszédos Beret település környékén megegyezés útján néhány ekealjnyi területet is megszerzett 1416 májusában.⁴³⁰ Továbbá még életében pert kezdett a Csorbakőhöz tartozó Nyárad körüli Jakófalváért, hogy azt Kazai Kakas László fiai ellenében megszerezze magának. A perben ítélet Imre életében nem született.⁴³¹

Feltűnő, hogy ilyen nagy figyelmet kapott Csorbakő környéke, de ennek okával a rezidencia elemzés kapcsán foglalkozunk. Szembeötlő az is, hogy a hosszú pereskedések,

⁴²⁰ ZsO III. 2095. A pereskedés előzménye egy hatalmaskodás lehetett. ZsO III. 2905.

⁴²¹ ZsO IV. 519.

⁴²² ZsO III. 3090. Perényi és fiai nevében Nyomári János tiltakozott az egri káptalan előtt, egyúttal Perényi Péter ellen Jánosd, és Perényi Miklós bán fiai ellen Középnémeti és Litérfölde ügyében. ZsO III. 3091–93. ZICHY VI. 216–218.

⁴²³ ZsO IV. 443. és 519.

⁴²⁴ Bizonyos Korithwele és Korythwelgthorok nevű részeket. ZsO VI. 688.

⁴²⁵ ZsO IV. 613. A beiktatásra is sor került az év szeptemberében. DL 10 092.

⁴²⁶ ZsO VI. 688.

⁴²⁷ ZsO IV. 561.

⁴²⁸ ZsO V. 565. és ZICHY VI. 351–353. A regesztában tévesen az abaúji Arca település neve olvasható, de a két település között közel 50 km távolság van, így valószínűbb a borsodi Arca település szomszédsága. Vö. ENGEL 2001.

⁴²⁹ ZsO V. 40.

⁴³⁰ ZsO V. 1887.

⁴³¹ ZsO XI. 669.

tiltakozások, zálogba vételek nem kevés pénzt emészthettek fel, de úgy tűnik a családi kassza bírta a terhelést. A kurityáni ügyből látszik igazán, hogy egy megyei nemes és egy báró közötti per nehezen billenhet hosszú távon előbbi javára. A birtokperek mellett több bizonyítékunk van, arra hogy ebben az időszakban Perényi megbízásából familiárisai keményebben és bátrabban érvényesítették uruk akaratát szomszédjai felett. Mind terebesi,⁴³² mind sztropkói,⁴³³ mind csorbakói várnagyai⁴³⁴ is hatalmaskodtak szomszédjaik fölött. Elmarasztaló ítéletet azonban egyet sem találunk a fennmaradt források között.

Imre kancellár vagyonát és befolyását is latba vetette, hogy akaratát érvényesítse. Egészségének romlása ugyan hátráltatta abban, hogy az utolsó éveiben is Zsigmond környezetében tartózkodjon, de befolyása megmaradt: az ország belügyeinek intézéséből kivette a részét, családja vagyonának gyarapításáért is bevetette meglévő hatalmát. Pénzét nem sajnálta, hogy birtokait növelje, és bőven jutott arra is belőle, hogy fiait Zsigmond mellett tudja, azok szép számú kíséretéről biztosítsa. Az ő életében vált családja a királyság meghatározó részesévé, és megalapozta fiai jövőjét, ezért életpályájának vizsgálata nélkülözhetetlen, melynek fentebb igyekeztünk eleget tenni. A fejezet címében feltett kérdésre ezek után tudunk csak válaszolni. Zsigmond Perényibe vetett bizalma nem rendült meg 1396 és 1418 között egyszer sem. Erre okot sem szolgáltatott, kitartott uralkodója mellett a kezdeti nehézségekben, az 1403-as lázadást követően pedig egyik legbefolyásosabb tanácsosa lett. Bár 1412-től nem tudta kivenni részét Zsigmond politikai törekvéseiből, ebben megromlott egészsége gátolta, és nem kegyvesztettsége. Igaz, háttérbe szorulásának valahol Zsigmond, és új ambiciózus családok tagjai (Pálóciak) előnyét élvezhették: előbbi friss, tettere kész férfiakkal vehette magát körbe, utóbbiak pedig teret nyerhettek szolgálatkészségük bizonyításához.

⁴³² ZsO IV. 1276.; 2456.; ZsO V. 1170; 1324.; 2260. és 2407.

⁴³³ ZsO IV. 1783.

⁴³⁴ ZsO V. 518.

III. 2. Perényi Imre birtokai 1418-ban

Az előző fejezetekben bemutattuk a Perényi család felemelkedését, tagjainak működését. Perényi Imre halálával egy korszak lezárult, így érdemes a fenti adománylevelek, birtokügyek tanulságait levonni és bemutatni, miben rejlik a család bárói hatalma. Engel Páltól és Kubinyi Andrástól tudjuk, hogy a birtok nagysága önmagában nem elegendő mutató ahhoz, hogy meghatározzuk egy-egy család vagyonát, befolyását. A váruradalom az igazi hatalom eredője, bevételi forrást a rajta szedhető vámok, mezővárosok száma és jelentősége adja meg. Az alábbiakban a Perényi Imre által kezelt birtokokat vizsgáljuk meg.

Az adományok megszerzésének sorrendjében haladunk 1418-ig, de hogy pontosabb leírást tudjunk adni az uradalmakról, azok ismertetésekor az 1465-ig vizsgált források adatait is felhasználjuk, mint például a portaszámokat. Az egyes uradalmak bemutatását leíró jellegűnek szántuk, így az adatokat rendszerező birtoktáblázatokat készítettünk a források megjelölésével, amelyet a függelékben csatoltunk dolgozatunkhoz.⁴³⁵ Ezek tartalmazzák az egyes birtokadományozó okleveleket, az 1430-ban a nyalábi és terebesi Perényi család kölcsönös örökösödési szerződésének adatait,⁴³⁶ az 1454-ben Perényi-Kórógyi örökösödési szerződést,⁴³⁷ V. László 1455-ös,⁴³⁸ és Mátyás király 1465-ös újadományát.⁴³⁹ Ezen túl a ritkaságnak számító portális kamarahaszna összeírások is több Perényi birtokról tartalmaznak adatokat. A táblázatokban feltüntettük Sáros, Abaúj, Gömör megyék 1427-ös összeírásait,⁴⁴⁰ ezt kiegészítve 1431-ben Gömör két,⁴⁴¹ 1441-ből Zemplén egy,⁴⁴² 1457-ből pedig Nógrád négy járását tartalmazó adatsorokkal.⁴⁴³ Egy-egy uradalom leírásánál az adott birtok táblázatára hivatkozom. Az egyes uradalmak „Perényiek előtti” történetét a szakirodalom segítségével vázoltuk, e dolgozat célja nem lehetett egy korábbi időszakra vonatkozó alapos forrásfeltárás. Ebből kifolyólag a vizsgált időintervallum

⁴³⁵ Függelék XI/2. Birtoktáblázatok. Tehát az összes forráshivatkozás is ott található.

⁴³⁶ DRUGETH Nr. 32. DF 209 849. és PERÉNYI 438. DL 70 870.

⁴³⁷ DL 24 541. Vö. TRINGLI 1992. 181.

⁴³⁸ Sáros kivételével: DL 14909. Sárosra: DL 14 908. TRINGLI 1992. 182.

⁴³⁹ DRUGETH Nr. 43. DF 209 861. Ugyanerre utal Tringli István más forrásból: TRINGLI 1992. 184.

⁴⁴⁰ Engel Pál 1989-es kiadását használtam: KAMARAHASZNA.

⁴⁴¹ DL 35 802. Kiadása: C. TÓTH 2007. 411–418.

⁴⁴² DL 99 507. Kiadása: C. TÓTH 2007. 458–462.

⁴⁴³ DF 213 681. Kiadása: KÁDAS 2016. 42–71.

adataira koncentrálunk. Az uradalmakat saját készítésű térképvázlatokban is ábrázoltuk, melyek szintén a függelékben tekinthetők meg.⁴⁴⁴

A szentmiklósi uradalom (Bereg vármegye)⁴⁴⁵

Szolyvaszentmiklós először 1263-ban tűnt fel a forrásokban, Munkácsról északkeletre tájolják a Halicsba vezető úton. Ez a két település a Latorca folyó mentén terült el, gyepekön innen való meghatározása pedig elárulja, hogy az ország lakott területének határát jelentették. A táblázatban szereplő tizenhét település közül az Árpád-korban Szolyván és Szentmiklóson kívül csak Kölcse és Vereckét említik. A 14. század elején Bereg vármegye az ország leggyéribben lakott területének számított, benépesülésére ezt követően került sor.⁴⁴⁶ A két tény, miszerint Zsigmond 1387-es adománya csak Szolyvaszentmiklósról szólt, a többi öt falut pedig a királyi birtokban lévő Munkács várától csatolta hozzá, azt bizonyítja, hogy uradalommá csak a Perényiek kezén alakult. A táblázat jól mutatja, hogy 1387-től dinamikusán nőtt az uradalom, feltehetően ez összefügg a folyamatos benépesüléssel és nem újabb adományokról beszélhetünk.

A szentmiklósi várjobbágyokat és servienseket 1331-ben Károly Róbert vette ki a rendes bíróságok joghatósága alól.⁴⁴⁷ A Perényiekhez a királynéi birtokállományból⁴⁴⁸ került 1387-ben, és az adományban már oppidumként említik. Imre 1403-ban várkastély és erősség építésére kapott engedélyt Zsigmondtól.⁴⁴⁹ A későbbiek során azonban egyiket sem említik a források, mint ahogy várnagyokat sem. Az építéstörténet tisztázásához további régészeti vizsgálatok szükségesek.⁴⁵⁰ Annak ellenére, hogy országos jelentőségű kereskedelmi és hadiút mentén feküdt, Kölcse, Szentmiklós, Szolyva és az ekkor már Alsó-, és Felsőverecse csupán az 1450-es '60-as évek fordulóján kapott vámszedési jogot,

⁴⁴⁴ Függelék XI/3. Térképvázlatok.

⁴⁴⁵ Vö. függelék XI/2. 1. táblázat és XI/3. 1. térképvázlat.

⁴⁴⁶ Vö. GYÖRFFY 1987–1998. I. 519–527. és ENGEL 1998A. 27–28.

⁴⁴⁷ AOKLT. XV. 273.

⁴⁴⁸ Vö. ENGEL 2001.

⁴⁴⁹ 1403. december 14. DL 8927., ZsO II. 2846.

⁴⁵⁰ „A jelenleg álló épület építésének első eseménye 1403-ra tehető (...) Az épület magját képező Perényi-féle építkezés mibenléte ismeretlen. Csak feltételezni lehet, hogy annak egyes falait a későbbi átépítések során felhasználták. A XV. századi erődített udvarház létre utal az U formájú alaprajz szabálytalansága. Az épület keleti traktusában a falak vonalvezetése kissé esetlegesnek tűnik, ezért ide – az U hosszabbik szárára – lokalizálható az első épület.” KÁLDI 2003. 334. Vö. FELD 2000. 99–101.

előtte nem.⁴⁵¹ Az uradalom területe Engel Pál térképe szerint 1253,4 km².⁴⁵² Bár ez óriási terület, és portaszámaira tájékoztató adatokkal sem rendelkezünk a korszakból, földrajzi adottságai miatt nem tartozhatott a legtöbb portaszámmal rendelkező uradalmak közé. Erdős hegyvidéken terült el, a korszak viszonyai között mezőgazdasági termelés csak a falvak közvetlen közelében folyhatott. Népesége túlnyomórészt szláv eredetű, erről árulkodnak a településnevek és a forrásokban szereplő jelzők is.⁴⁵³ Bár a terebesi ágból való Perényi Péter diósgyőri várnagy első nagyobb szerzeményei között szerepelt, nem átmenetileg sem vált székhellyé. Ennek oka a zempléni Terebes megszerzése, amelyet Zsigmond szintén 1387-ben adományozott a családnak, és – mint ahogy ezt a későbbiekben látni fogjuk – a további adományoknak köszönhetően a család törzsterülete Abaúj és Zemplén megyékben terült el, ami pedig távol esik ettől az uradalomtól.⁴⁵⁴

A terebesi uradalom és kapcsolódó birtokok (Zemplén vármegye)⁴⁵⁵

A Zemplén megye közepén fekvő uradalmat keletről a Bodrog folyó (ma Ondava) határolta, nyugaton pedig – egy vékony területet leszámítva – a Tokaj-Eperjesi Hegység. A nagyrészt sík terület kedvező mezőgazdasági feltételekkel rendelkezett. Terebes már a 13. században lakott település volt.⁴⁵⁶ Várát a 14. században említik először Parics néven. A síkvidéki, vizesárokkaal övezett várat Károly Róbert örököül adott Druget Fülöpnek majd Vilmosnak, akinek halála után 1342-ben visszaszállt a királyra és a zempléni ispán kezelésében maradt 1387-es eladományozásáig.⁴⁵⁷ Mezővárosi rangját először csak 1439-ben említették.⁴⁵⁸ A 14. század közepétől sedriahelyként működött, kisebb megszakításokkal 1464-ig.⁴⁵⁹ Az 1300-as évek elején már szombati hetivásárt tartottak itt,⁴⁶⁰ 1391-ben Perényi Miklós szörényi bán kért és kapott hetivásár tartására jogot

⁴⁵¹ Vö. WEISZ 2013. a településeknél.

⁴⁵² ENGEL 2001.

⁴⁵³ „Rutenos incolas in se continentem” ZsO I. 278.

⁴⁵⁴ Az uradalom későbbi sorsáról áttekintést ld. EMÖDI 2005. passim. Kutatástörténetére pedig FELD 2000. 99–101.

⁴⁵⁵ Vö. függelék XI/2. 2. és XI/3. 2.

⁴⁵⁶ RA 928. sz.

⁴⁵⁷ Vö. ENGEL 2003A.

⁴⁵⁸ DL 57 691.

⁴⁵⁹ Vö. CSUKOVITS 1997. 385.

⁴⁶⁰ WEISZ 2013. 399.

szeptember 8-ra, kisboldogasszony ünnepére testvéreivel közös birtokára.⁴⁶¹ Az uradalom területe 135 km²,⁴⁶² portaszámai tekintetében feltehetőleg Perényi Imre kancellár életében a legnagyobb uradalomnak számított. 1387-től Perényi Péter várnagy leszármazottainak székhelye volt, Perényi János tárnokmester unokatestvére és testvére halálát követően, valamikor az 1430-as évek végén ide helyezte székhelyét.⁴⁶³ Az uradalomba beékelődött Miglész birtokon, és az ott élő miglészi nemeseken többször hatalmaskodtak.⁴⁶⁴ Vécse területén híd vezetett át a Trnavka-patak fölött.⁴⁶⁵

Velejtén a Perényi család ősi birtokaként⁴⁶⁶ a terebesieknek egyharmad része lehetett. Perényi Imre a rihnoi ágtól 1411 októbere előtt egy időre zálogba vette, feltehetően hogy terebesi uradalmát növelje, de a zálogot rihnoi Perényi Gergely kiváltotta ötvennyolc forintért.⁴⁶⁷ Az egész birtok területe 15,6 km².⁴⁶⁸

Olaszi birtokot 1403-ban kapta Imre Zsigmondtól, az adomány ellen a Csicseriek több évtizedig tiltakoztak.⁴⁶⁹ Ez a birtok ugyan szorosan nem tartozott a terebesi uradalomhoz, a birtokösszeíró oklevelekben azonban mindig utána veszik lajstromba, továbbá igazgatása, kihelyezett officiálissal Terebesről történhetett.⁴⁷⁰ Sárospataktól délre helyezkedett el, a Tisza szabályozását megelőzőleg itt torkollott a Bodrog a Tiszába. Nem meglepő tehát, hogy Olaszi malmát már 1332-ben említik.⁴⁷¹ Olaszi része volt Sára község, melynek vámja minden bizonnyal egy tiszai átkelő létesítésével jött létre. Területe 38,6 km².⁴⁷²

⁴⁶¹ DF 209 833.

⁴⁶² ENGEL 2001.

⁴⁶³ Ld. a következő fejezetben.

⁴⁶⁴ Hatalmaskodásokra példa: ZsO VIII. 1105., ZsO XI. 259.

⁴⁶⁵ WEISZ 2013. 429.

⁴⁶⁶ ld. a táblázat jegyzetét

⁴⁶⁷ ZsO III. 1008.

⁴⁶⁸ ENGEL 2001.

⁴⁶⁹ Vö. CSICSERI

⁴⁷⁰ ZsO IX. 921.

⁴⁷¹ VAJDA 2012. 388.

⁴⁷² ENGEL 2001.

A füzéri uradalom és kapcsolódó birtokok (Abaúj vármegye)⁴⁷³

A Tokaj-Eperjesi-hegység legmagasabb csúcsa, a Nagy-Milic lábánál egy vulkáni sziklakúp tetején magasodik Füzér vára. A 1264-ből való pápai oklevél szól arról, hogy a vár tulajdonosa a 13. század elején a Kompolt nembeli „vak” Andronicus mester volt. Nagy valószínűséggel ő építette és tőle vásárolta meg II. András király. Így egyike lehetett a tatárjárás előtt épült kőváraknak. IV. Béla király leányának Annának, Ratiszláv halicsi herceg özvegyének adományozta.⁴⁷⁴ V. István uralkodásának első évében, 1270-ben a vár kapitányának Rosd Mihálynak, és testvérének Demeternek adta a várat és tartozékait.⁴⁷⁵ Nem sokkal később a család kihalt és az uradalom visszaszállt a királyra. Az Árpád-korban Füzér 1389-es, a Perényieknek szóló adománylevelében említett falvak közül Füzéralja, Nyíri, Kajata Biste és Kápolna már létezett, hasonlóképp az egy évszázaddal később csak vámját megőrző Verengel és másik három, azóta eltűnt településsel. Az uradalomhoz tartozott továbbá Telkibánya is, ami később bányavárosi jogot kapott és így különvált az uradalomtól,⁴⁷⁶ a Zsigmond-korban már nem része annak. Ezek alkották a 15. században a füzéri uradalom egyik felét. Délről a radványi uradalom határolta, mely a pataki erdőispánsághoz tartozott, s annak szétesése után kerülhetett az uradalomhoz.⁴⁷⁷

Füzér az Anjouk alatt végig megmarad királyi honorként. Ekkor jött létre Pusztafalu és Pálháza, valamint ekkor került a vár bevételei közé Nagynémeti közlekedési vámja.⁴⁷⁸ Zsigmond 1387-ben két évre elzálogosította Jolsvai Lesták nádornak 3000 forintért,⁴⁷⁹ de kiváltását követően, 1389-ben Perényi Péter diósgyőri várnagy fiainak adta örökbirtokként a korábban megszerzett – akkor még az uradalmon kívüli, a térképen vízszintes vonalakkal jelölt terület – Alsóregmec és a hozzá tartozó másik négy település mellé. 1410-ben csatolták hozzá Kutlin falut az uradalomhoz. A vár és az uradalom a család birtokában maradt 1567-es kihalásáig.⁴⁸⁰ Az így kialakult uradalom területe 226,9 km² lett.⁴⁸¹

⁴⁷³ Vö. függelék XI/2. 3. és XI/3. 3.

⁴⁷⁴ ÁÚO III. 70.

⁴⁷⁵ ÁÚO VIII. 262.

⁴⁷⁶ 1341-ben már bányavárosként említik AOKLT. XXV. 493.

⁴⁷⁷ GYÖRFFY 1987–1998. I. 133.

⁴⁷⁸ Vö. WEISZ 2013. 244. A források és a szakirodalom sem következetes a Hernád menti Németi települések névhasználatában. A kérdésre vö. GYÖRFFY 1987–1998. I. 121–124., CSÁNKI 1890. a településnél. KAMARAHASZNA 50.

⁴⁷⁹ ZsOI. 643.

⁴⁸⁰ ENGEL 2003B. Csupán 1443–44 között kerül váltságdíjként Pálóci László birtokába. DL 13 910.

⁴⁸¹ ENGEL 2001.

Ingadozó településnek mutatkozik az összesítő táblázat alapján Pusztafalu, amely 1427-ben és 1430-ban nem, de 1454-től ismét a füzéri uradalom tartozékai között tűnt fel. A Nagy-Milic északi lábánál lévő, az Anjouk alatt szintén királyi várként fennálló Szalánc birtokába 1387-ben jutottak a Losonciak, és Pusztafalut sajátjuknak tekintették.⁴⁸² Füzér eladományozását követően 1390-ben Losonci László tiltja a Perényieket a jászói konvent előtt Pusztafalu elfoglalásától.⁴⁸³ Talán már ekkor elcsatolják az uradalomtól, vagy éppen az adománylevélben is tévesen szerepelt. Mindenesetre 1419-ben arról értesülünk, hogy Losonci László fiainak akarata ellenére a füzéri jobbágyság előszeretettel használja a Pusztafaluhoz tartozó erdőket.⁴⁸⁴ Úgy tűnik azonban a polgárháború idején, vagy az után, a kérdéses település Füzérhez került, ahova egyébként – figyelembe véve a földrajzi viszonyokat⁴⁸⁵ – inkább tartozik.

Kutlin és Vereng helyét pontosan meghatározni ma már nem lehet, ezért nem jelöltük a térképen. Vereng vámja feltehetőleg az uradalom határán, Kápolna környékén lehetett, Kutlin pedig Biste, Radvány, Vily környékén.⁴⁸⁶ Érdemes megemlítenünk Nagynémeti vámjának helyzetét. A térképen jól látható, hogy külön esik az uradalomtól, sőt maga a birtok nem része az uradalomnak, amiből probléma is adódott. 1398-ban a nyalábi ágból Perényi Péter székelyispán és két unokatestvére, Gergely és János Zsigmondtól adományul nyerte a kihalt Hernádi család birtokát, Nagynémetit.⁴⁸⁷ 1412-ben a terebesi ágból Perényi Imre kancellár familiárisa, dominusa és annak rokonai nevében az egri káptalan előtt tiltakozott az ellen, hogy Perényi Péter volt székelyispán nem engedi Imrének a vámot beszélni Nagynémetiben.⁴⁸⁸ A helyzet Kenyhecnémeti megszerzésével változhatott, valamikor 1427 előtt. Az 1427-es összeírásban terebesi Perényi Imre kancellár fia János és Miklós bán fia Miklós lovászmester portaszámaik alapján $\frac{1}{4}$ - $\frac{3}{4}$ arányban osztottak az uradalmon.

A Hernád jobb partján fekvő Perény a család három ősi birtoka közül való, így a terebesi család annak csak egyharmadát birtokolhatta. Mivel a felosztás módjáról pontos

⁴⁸² ZsO I. 158.

⁴⁸³ ZsO I. 1628.

⁴⁸⁴ ZsO VII. 646.

⁴⁸⁵ Részben bizonyítja ezt, hogy a trianoni határrendezést követően is Magyarország határain belül maradt.

⁴⁸⁶ ZsO X. 466.

⁴⁸⁷ 1398. okt. 20. Adomány Perényi Simon és Imre fiainak fele-fele részben: ZsO I. 5536.

⁴⁸⁸ ZsO III. 3092. ZICHY VI. 217., majd egy évvel később a probléma még nem oldódott meg: ZsO IV. 955. ZICHY VI. 271.

információnk nincs, ezért térképünkön az egész birtokot jelöltük. Templomának védőszentje Szent György.⁴⁸⁹ Ezen birtok közelében fekszik Kácsik falu, amelynek kiterjedését sem ismerjük. Imre kancellár fiai a tudatos birtokkoncentráció folyamatának jegyében a váruradalmon kívül álló települést 1423-ban a sárosi Újvár határában található Henning birtokra cserélték.⁴⁹⁰

Az uradalom jelentősége a Perényi birodalmon belül kettős volt. Egyik a vár erődítettségéből, védhetőségéből, elhelyezkedéséből ered. A vár egy hegyekkel övezett kisebb medencében épült, országos utakról nem láthatóan, ugyanakkor egy napi járóföldre a családi székhelytől, Terebestől. A vár erődítésének fejlesztése közben mindig figyelték arra, hogy ha mégis támadás érné, kifejezetten jól védhető legyen, szemben a síkföldön fekvő székhelytől.⁴⁹¹ Éppen ezért a későbbi korokban bizonyítottan,⁴⁹² de már feltehetően korábban is „tárházként”, menedékként szolgálhatott.⁴⁹³ Másik jelentősége az öt déli falu (Mikóháza, Vily, Alsóregmec, Felsőregmec, Mátyásháza) nagyságában rejlik, ahol 1427-ben az északi 146 porta mellé 128-at számoltak össze, ezzel pedig portaszámok tekintetében az uradalmak között a középmezőnybe tartozik. Területén keresztül vezetett a Kassáról Abaújváron és Újhelyen át Leleszre vezető helyi kereskedelmi út, amelyhez kapcsolódóan – a táblázat adatai szerint – az uradalom kezdetben három, majd 1465-ben négy vám jövedelmét is élvezhette. Ehhez járult még hozzá a későbbiekben további három, a Terebesi-medence felé vezető utakon szedhető vám, és a Szikszóról Kassára vezető országos kereskedelmi út és hadiút⁴⁹⁴ mentén fekvő Nagynémeti vám. Más Perényi birtokhoz nem tartozott ennyi vámhely, és országos viszonylatban is soknak számít. Bár adatokkal nem rendelkezünk a vámok mértékéről, számukból következőleg azonban jókora jövedelmet biztosíthattak uraiknak.

⁴⁸⁹ LUKSICS I. 49.

⁴⁹⁰ Vö. függelék XI/2. 3. és XI/2. 6.

⁴⁹¹ A vár történetéről, régészeti feltárásáról, építéstörténetéről és erődítettségéről ld. FELD–CABELLO 1980. passim., SIMON 2000. passim. és NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007. 49–52.

⁴⁹² Szapolyai János 1526. november 10-i koronázása után Perényi Péter koronaőr Füzérre vitte a Koronát. Szerémi György után FELD–CABELLO 1980. 57. Vö. SZERÉMI 63.

⁴⁹³ Perényi János öt alkalommal keltez a várból., DF 228 708., DF 285 007., DF 240 179., DF 242 414., és 1442. febr. 22-én a polgárháború alatt is DL 84 454.

⁴⁹⁴ DRASKÓCZY 1998. 49.

A szinyei uradalom (Abaúj vármegye)⁴⁹⁵

Az uradalom Kassától keletre, a Tokaj-Eperjesi hegység nyugati oldalán az Ósva patak völgyében terül el, amely a Hernádba torkollik. A tartozékok közül Zsír, Kemence, Kelecsény és Bordafalva kivételével már az Árpád-korban létező települések voltak.⁴⁹⁶ A termékeny völgy tette lehetővé Szinye számára, hogy mezőgazdasági termelésnek köszönhetően elérje a mezővárosi méretet. Ez az utolsó olyan uradalom, amit terebesi Perényi Péter diósgyőri várnagy fiai együtt szereztek, a nikápolyi csatát követően 1397-ben Imre pohárnokmester, Miklós volt szörényi bán fiai László és Miklós, és János volt pohárnokmester fiai kapták.⁴⁹⁷ Eladományozása előtt királyi honorként tartották számon. A települések portaszámának átlaga 1427-ben 18 volt, ami szintén említésre méltó. Az adományban szerepel Györke falu, amelyet 1427-ben már Ruszkai László birtokában találunk.⁴⁹⁸ Nincs róla információnk, miként szakadhatott ki az uradalomból, pedig 51 porta sorsáról döntöttek. Perényi Imre Korlátfalvi Lászlóval kötött üzlete kapcsolódhat ehhez.⁴⁹⁹ Bordafalva sorsáról sem tudunk semmit. Elképzelhető, hogy az adomány szerzése után jött létre és népesült be. Az uradalom jelentőségét emeli, hogy a Kassától keletre induló kereskedelmi helyi út az uradalmon keresztül, a patak völgyében fut végig és Rozgonyt megkerülve csatlakozik az Eperjest Kassával összekötő nagy kereskedelmi útba.⁵⁰⁰ Ennek köszönhetően Zsír már a 14. század végén rendelkezik vámszedő hellyel, Szinye pedig 1454–55 között kaphatott hasonló jogot, hiszen az 1454-es szerződésben vámját még nem említik, az 1455-ös újadományban azonban igen. Az uradalom a portaszámok tekintetében a Perényi birodalomban az alsó középosztályhoz tartozott. Az 1427-es összeírásban Perényi Imre fia János és Miklós fia Miklós portaszámaik alapján 1/8-ad 7/8-ad arányban osztottak az uradalmon.

⁴⁹⁵ Vö. függelék XI/2. 4. és XI/3. 4.

⁴⁹⁶ GYÖRFFY 1987–1998. I. Abaúj megye települései.

⁴⁹⁷ Az adomány átírásánál csak Imre, a megerősítésében viszont már unokaöccsei is szerepelnek. Vö. DF 209 838.

⁴⁹⁸ A térképvázlaton vízszintes vonallal jelölve.

⁴⁹⁹ DF 209 840. Perényi Imre és testvérei jegyajándékot fizettek Szinyei Jánosnak és a Balkányi családnak 1414-ben. A vonatkozó birtok nem derül ki az oklevélből, de ennek is lehet köze a Györkei birtokhoz. ZSO IV 1820. Mindenesetre Perényi Imre fia János 1432-ben tiltakozik annak eladományozása ellen. ZICHY VIII. 474.

⁵⁰⁰ DRASKÓCZY 1998. 56. Vö. GYÖRFFY 1987–1998. I. Abaúj megye térképe

A csorbakői uradalom és kapcsolódó birtokok (Borsod és Abaúj vármegyék)⁵⁰¹

Csorbakő várának romjai Szuhogy község északi határában fekszenek a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye északi területén a Rudabányai-hegység délkeleti oldalában. Szuhogy települést – és bár az oklevél nem említi, de a határában lévő várromot – 1351-ben Perényi István, a terebesi-ág megalapítójának fia, András cserélte el Ládi Csorba Miklós fia Domokostól. Ez volt a terebesi-ág első saját birtoka. A várat már 1343-ban is romként tartották számon,⁵⁰² és a 14. század elején pusztulhatott el. Ormost, Nyáradot, Tövissest és Kelecsényt a Zsigmond elleni felkelés leverésben játszott szerepéért kapta Perényi Imre 1403-ban a hűtlenné vált Vadászi Imre birtokaiként Vadász, Jánosd, Balázsháza és Németmező mellett. Szentmiklóshoz hasonlóan ez az uradalom is a Perényiek alatt vált egy egésszé, Csorbakő várának újjáépítésére Zsigmond külön oklevélben adott engedélyt 1403-ban. Szentmiklóssal ellentétben vélhetően el is indult az építkezés, hiszen a régészeti feltárások bizonyították a 15. század eleji épületrészek meglétét.⁵⁰³

A táblázatban felsorolt többi birtokot két külön csoportba oszthatjuk, s bár szorosan nem a csorbakői uradalom részei, igazgatásuk feltehetően ebből a várból történt, ezért itt tárgyaljuk őket. Az első birtokcsoportot a Perényi ősi birtok Detek és Perényi Péter egyik birtokszerzeménye Selyeb alkotta 1403-ig, akkor egészült ki a Vadászi területekkel. Ide tartozott a zálogba vett Kendi, a Kurityánért elcserélt Tengerfalva. A másik birtokcsoport a Perényiek alatt a Sajó és a Tisza egybefolyásánál jött létre Kisfalud központtal, ahol feltehetőleg rév működött,⁵⁰⁴ és kihelyezett официálison keresztül igazgatták.⁵⁰⁵ Bár ez a birtok nem volt nagy kiterjedésű, de éppen a rév miatt igen értékes stratégiai terület volt, hiszen az Alföldet Nógráddal összekötő útvonalon feküdt. Ide számítható a kérészéletű Aranyos is. Az uradalom mindvégig a család kezén marad egy átmeneti időszak kivételével.⁵⁰⁶ Az uradalom jelentőségével a rezidenciavizsgálat során bővebben is foglalkozunk.

⁵⁰¹ Vö. függelék XI/2. 5. és XI/3. 5.

⁵⁰² AOKLT. XXVII. 693.

⁵⁰³ ENGEL 2003A. Csorbakő. A vár történetére, és leírására ld. SZÖRÉNYI 2003A. passim, SZÖRÉNYI 2003B. passim, SZÖRÉNYI 2004. NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007.120–122.

⁵⁰⁴ KÁKÓCKI 2016. 46–47.

⁵⁰⁵ ZsO I. 289.; ZsO X. 1054.

⁵⁰⁶ A Pálóci Simonnal vívott harc során váltságdíja fejében 1443-tól 1445-ig Pálóci használatában van. DL 13 846.

Az újvári uradalom és kapcsolódó birtokok (Sáros vármegye)⁵⁰⁷

A kővár fából készült elődjét Ákos nembeli Mikcs építtette 1341 előtt. I. Lajos 1342-ben megengedte, hogy kővárrá alakítsa át. Fiai, köztük Loránd örökölte, őt követték a tőle származó Újváriak.⁵⁰⁸ A család 1398-as kihalásával a királyra szállt, és rövid zálogba vételeket követően adományként 1408-ban került Perényi Imréhez Sztropkóval együtt. Mivel az továbbra is zálogban volt, így annak kiváltásáig Zsigmond lekötötte neki 1408-ban Lublót és Podolint. Zálogmentesen 1410-ben kaphatta meg Perényi. Az uradalomban 1427-ben 131 portát számoltak össze.

Újvár a 13. század végén a magyar-lengyel határt védő gyepű egyik kapuja volt. Vámját már az Árpád-korban szedték, feltehetőleg a „kapu” védelmére, később pedig a vár építésére. A 14. században a határ észak felé tolódott Palocsa váráig, de a Lengyelországot összekötő Eperjes–Kisszeben–Héthárs–Palocsa nagy út továbbra is a vár alatt haladt el a Tárca folyó völgyében. Jelentőségét tovább emeli, hogy nem csak kereskedelmi, hanem hadi út is volt egyben.⁵⁰⁹

A vártól független birtok volt Kucsin, amely a Tapoly folyó völgyében feküdt a Bártfára vezető út mellett. A birtokösszeíró oklevelek kivétel nélkül az újvári uradalmat követően veszik lajstromba a településeit, ezért itt tárgyaljuk. Perényi Péter várnagy második szerzeménye 1363-ból, így a terebesi ág közös birtoka. 1427-ben Perényi Miklós neve alatt szerepel. Vámszedő hely nem volt, ezt a forrásokban egy alkalommal sem említik, de 1427-ben a maga 104 portájával nem elhanyagolható birtok. Területe 39,3 km² volt.⁵¹⁰

A sztropkói uradalom (Zemplén vármegye)⁵¹¹

Az uradalom Zemplén vármegye északi részén terült el északnyugatról a Cudarok makovicaival és ladoméri, keletről a Drugetek homonnai, délről pedig a Rozgonyiak csicsvai uradalmától határolva. Nyugati határát az Ondava folyó jelenti, bal partján alakult meg Sztropkó és Kékmező (Turány) település. Az Árpád-kor végéig Sztropkó jelentette az

⁵⁰⁷ Vö. függelék XI/2. 6. és XI/3. 6.

⁵⁰⁸ ENGEL 2003A. Újvár.

⁵⁰⁹ Vö. WEISZ 2013. 410-411. és DRASKÓCZY 1998. 50.

⁵¹⁰ ENGEL 2001.

⁵¹¹ Vö. függelék XI/2. 7. és XI/3. 7.

északi gyepűrendszer határát, így az uradalom kialakulása a 14. században történhetett meg, párhuzamosan a terület benépesülésével.⁵¹²

Bár Borovszky Samu munkájában a Cudaroknak tulajdonítja a vár építését a tatárjárást követően, ennek írásos emlékéiről azonban nem tudunk.⁵¹³ A 14. század végén az Ákos nembeli Mikcsfi család kezén volt az uradalom, 1398-as kihalásukat követően a királyra szállt. 1408-ban Zsigmond Újvári Miklós fia Lászlótól annak halálát követően Újvárral együtt adta Perényi Imrének, ténylegesen azonban csak két évvel később vehette birtokba. Az adományokban várról nem esik szó, csupán egyik példányának szövege „Sztropko opidum” után „Thoporo castellum”-ot említ, az 1410-es adomány pedig „Kekmezew fortalitium”-ot.⁵¹⁴ Az 1411-es várépítési engedélynek is két példánya maradt meg, az egyikből hiányzik a Kékmezőre történő utalás. A „Thoporo” névalak 1413-ban is visszaköszön, amikor először várnagyát említik.⁵¹⁵ A kiterjedt uradalmat egy központból irányítani kellett, jelentős castrum 1411 előtt nem állhatott sem Sztropkón, sem Kékmezőn, különben a források említették volna, továbbá Perényi Imre nem kért volna építési engedélyt. Annak tükrében, hogy két évvel később a Terebesen csaknem tíz évet várnagyként szolgáló miszlai Csontos Bertalant⁵¹⁶ ura sztropkói várnagynak helyezte át, azt sugallja, hogy uradalom szervezésébe, vár építésébe fogtak.

Az uradalom települései számának növekedéséből jól látszik a terület folyamatos benépesülése. A településnevek alapján nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy a betelepülők zöme szláv eredetű volt. Gondot jelentett néhány névalak azonosítása, például az 1408-as felsorolásban négy olyan települést olvashatunk (Chenkerhaw, Novaknizna, Zalolousche, Rabonych), amit már 1430-ban, de később sem találunk. Ez azonban nem feltétlenül jelenti a települések megszűnését, elképzelhető hogy csupán a nevük változott, vagy újratereltek, viszont nagy biztonsággal nem rendelhető melléjük egy későbbi névalak sem.

Mezővárosi ranggal Sztropkó már az adomány idején, 1408-ban biztosan rendelkezett, és opidumként tartották számon a későbbi források is. Vámját viszont csak 1408-ban és 1465-ben említik. A 14. századig vámszedőhellyel a Sztropkótól északra

⁵¹² Vö. GYÖRFFY 1987–1998. I. Abaújmegye kialakulása.

⁵¹³ BOROVSKY 1896. Sztropkó

⁵¹⁴ Mályusz Elemér jegyzete szerint ZSO II. 6078.

⁵¹⁵ ZSO IV. 1783. Az oklevél 1414-ben kelt, de a panasz alapját képező hatalmaskodás 1413. nov. 1. körül történt.

⁵¹⁶ KÁROLYI I. 525 és ZSO II. 3575.

fekvő Sztrancsina rendelkezett.⁵¹⁷ 1453-ban azonban harmincadhely.⁵¹⁸ Az 1441-es zempléni adóösszeírás erre a járásra vonatkozó része nem maradt fenn, így portaszámairól tájékoztató adattal sem rendelkezünk. Területe 438 km² volt.

Perényi Imre a fent ismertetett birtokok hasznát élvezhette. Ebből nyílt lehetősége az adománylevelek kiállítására,⁵¹⁹ az 1405-ös oklevél revízió költségére, amelyek némelyike magas kivitelű kancelláriai munka, gazdag díszítettséggel.⁵²⁰ Zsigmond oldalán többször viselt hadat, diplomáciai útjaira is kísérettel mehetett, amelyek mindegyike költséges vállalkozás. Élete során több, elhúzódó pereskedésbe fogott, s bár nem váruradalmakat, de több kisebb birtokot zálogba vett. Várépítési engedélyt kért és kapott Csorbakőre, Podolinra, Sztropkóra (vagy Kékmezőre). Felmerül a kérdés, hogy ezek közül melyiket tartotta igazán fontosnak, melyik uradalmi központját igyekezett hatalmához, és vagyonához képest főúri reprezentálásra alkalmassá tenni, családjának otthonát megteremteni. A következő fejezetben erre keressük a választ.

⁵¹⁷ Vö. WEISZ 2013. 393.

⁵¹⁸ CSÁNKI

⁵¹⁹ Itt érdemes megjegyeznünk, hogy például Újvár és Sztropkó adománya összesen 10 db (DL 9404. és 9406), Lubló és Podolin lekötése 5 db (DL 9431–2–3), utóbbi megerősítése 2 db (DL 9435.), Újvár és Sztropkó tényleges adománya 4 db példányban (DL 9657.) maradt az utókorra. Az ügyleteket átíró oklevél pedig összesen 3 db példányban (DL 9733.). Mindez 1408 és 1410 között került kiállításra.

⁵²⁰ Szinye: DF 209 838.; Terebes: DF 209 853.; Kölcény: DL 9129.; Podherén: DL 9131.

III. 3. Rezidenciavizsgálat

A történettudomány régóta meghaladta azt a nézetet, miszerint a több várral, erősséggel rendelkező bárók mindegyikre otthonukként tekintettek. A huszadik század első feléig úgy tekintett a szakirodalom egy vár birtokosaira, hogy azok „fészkeket” tartottak ott. Alapvetően téves feltételezés az, hogy ha egy család háromnál több várral, várkastéllyal rendelkezik, akkor mindegyiket ugyanúgy lakhatásra használta. Esetenként az is előfordulhatott, hogy a család törzsterületeitől messze fekvő várat ugyanolyan lakhelyként aposztrofálták, mint a tényleges székhelyüket. Nyugati társadalomtörténeti módszertan átültetésével Kubinyi András fektette le a rezidenciavizsgálat alapjait áttekintő művében.⁵²¹ Bár a régészek és történészek évtizedekkel korábban felismerték a korábbi gyakorlat helytelenségét, módszertanát nem dolgozták ki. Egy középkori arisztokrata család – ha mindennapjait nem is rekonstruálhatjuk teljesen –, tagjainak politikai törekvéseit, cselekedeteik mozgatórugóját jól értelmezhetjük ennek segítségével. Perényi Péter felmenői esetében a kérdés egyszerű: ősi székhelyük az abaúji Perény birtoka lehetett, míg Péter királyi szolgálatának eredménye lesz majd Szentmiklós és Terebes megszerzése, amelyet azonban ő már nem sokáig élvezhetett. Az igazi fejtörést tehát fiai rezidenciájának meghatározása okozza. Látnunk kell, hogy a „terebesi Perényi ág” nevet csak a későbbi szakirodalom adta nekik, mivel a család későbbi tagjai – Perényi János tárnokmestertől kezdődően – ezt a birtokukat tekintették otthonuknak. Perényi Péter fiainak rezidenciaválasztását eddig nem vizsgálta senki, terebesi székhelyüket is inkább csak sejtjük, mint bizonyítani tudjuk, illetve a későbbi korok alapján valószínűsítjük. Mint látni fogjuk, Perényi Imre kancellár rezidenciavizsgálatával az ő, és fiai működése is új megvilágításba kerülhet.

Kubinyi fogalom meghatározása szerint a főúri rezidencia alatt a következőt kell értenünk: „*azt az épületet – és átvitt értelemben azt a települést, amelyben a rezidencia áll – ahol a főúri udvartartás általában tartózkodni szokott.*”⁵²² Vagyis elsősorban nem magát az épületet, esetleg épületegységet kell értenünk rezidencia alatt, hanem egy szűken vett települést (uradalmat) kell meghatároznunk. Perényi Imre esetében 1418-ban hét ilyen uradalom jöhetett szóba.⁵²³ Kubinyi hat plusz egy alapvető szempontot állított fel a rezidenciavizsgálat elvégzéséhez.

⁵²¹ KUBINYI 1991. passim.

⁵²² KUBINYI 1991. 220.

⁵²³ Beregszentmiklós, Terebes, Füzer, Szinye, Csorbakő, Újvár és Sztropkó.

Az első kritérium az, ha valaki saját maga nevezi meg rezidenciájának helyét. Bár ritkán fordul elő ilyesmi, és a kutató szerencsésnek mondható ebben az esetben, de ez kétségen felüli kiindulási pontot jelent. A második kritérium a keltezési helyek vizsgálata, vagy itinerárium. Hogy a keltezési helyekhez tényleges tartózkodás kapcsolódik-e, annak vizsgálata körülményes.⁵²⁴ Elképzelhető, hogy az adott személy nem adott ki oklevelet. Ennek oka lehetett az, hogy nem viseltek országos tisztséget, például a Zsigmond-korban a Homonnai Drugetek.⁵²⁵ Ugyanakkor a viselt tisztség jellege is lehetett olyan, hogy nem kötődött hozzá saját néven rendszeres oklevéladás. Ilyen volt például az udvari tisztségviselők, vagy éppen a titkos kancellárok, és kincstartók feladatköre.⁵²⁶ A túlzottan sok, és szerteágazó oklevéladás, mint a nádori, vagy országbírói levelek is zavart tudnak kelteni az adatokban.⁵²⁷ Míg ez utóbbit módszeres diplomatikai és szfragisztikai vizsgálatokkal meg lehet szűrni,⁵²⁸ addig oklevelek hiányában további vizsgálati kritériumokat kell állítani a rezidenciavizsgálat tekintetében. Ilyen lehet a harmadik szempont, a család tagjainak – feleség, gyermekek – oklevéladó tevékenysége. Ezek az adatok is esetlegesek, ugyanakkor egyértelmű jelét adják a rezidenciának. A negyedik terület, amin keresztül elemezni lehet a kérdést, a temetkezési helyek megválasztása egy-egy család esetében. Ha sikerül meghatároznunk egy igazgatási központot egy-egy birtokállományon belül, az is célhoz vezethet. Ennek vizsgálatához gazdasági jellegű iratok, és a régészeti leletek szolgáltathatnak alapanyagot. Hatodik szempontot Kubinyi a levéltár, vagy kincstár őrzési helyének meghatározásával állította fel. Mivel a késő középkorban az írásbeliség már elterjedt és elfogadott lett, a birtokjogokat az adomány-, ítélet-, vagy záloglevelek bizonyították. A levéltár őrzése legalább olyan fontos volt, mint a vár falainak védelme. A kifejezetten nagy értékkel rendelkező vagyontárgyak őrzőhelye is mutathat egy-egy rezidencia jellegére. Kubinyi plusz egy szempontként a pénzverde helyét emeli ki. Nem egyenrangú pontként, mert a pénzverés joga egy-két ismert esetet kivéve egyáltalán nem jellemző a bárói családokra.⁵²⁹

⁵²⁴ Be kell látnia a kutatónak, hogy csupán közvetett információkra hagyatkozhat a tényleges tartózkodás megállapítása során.

⁵²⁵ Vö. ENGEL 2003A.

⁵²⁶ FÜGEDI 1970. 4.

⁵²⁷ C. TÓTH 2004. 466.

⁵²⁸ Ld. Szócs Tibor munkáit: NÁDOROK és SZŐCS 2014. passim

⁵²⁹ KUBINYI 1991. 216–218.

A vizsgálati kritériumokon túl érdemes számba venni a szakirodalom más megfigyeléseit is. A rezidenciák kétharmada Kubinyi vizsgálatai alapján több mint kétszáz kilométerre feküdt az ország központjának számító Budától, több mint kilencven százalékuk városban, vagy mezővárosban volt. A rezidencia általában egy várban volt, de folyamatos igény volt a kényelmes lakhatásra, így fokozatosan jelentek meg a kastélyok és kúriák is a sorban. A laikus főurak vallásossága megkövetelte, hogy rezidenciájukhoz közel – vagy abban – lehetőségük legyen hitük megvallására. Ezért Kubinyi is a legtöbb esetben talált a rezidencia közelében kápolnát, vagy szerzetesi rendházat.⁵³⁰

Vegyük sorra a Perényiek esetében ezeket a kritériumokat! 1418-ig a család két tagja adott ki csupán saját jogon oklevelet, Perényi Miklós bán és Imre kancellár. Miklós nyolc levele közül hat a szörényi bánság területén kelt szolgálata alatt, egyet Budán, egyet pedig a pataki uradalomhoz tartozó Újhelyen keltezett.⁵³¹ Ezek közül csak utóbbi lehet mérvadó. Imre oklevelet saját jogon egyet adott ki, Terebesen, egy a településhez kapcsolódó ügyben.⁵³² Itineráriumuk nem lehet releváns szempont, mert kiadott leveleiken kívül az uralkodó környezetében találjuk őket. Gyermekük, feleségük az ő életükben nem adtak ki levelet, így ez nem hozhat közelebb minket a kérdés megválaszolásához. Temetkezési helyeik közül Imréé ismert. Az általa a csorbakői vár közelében alapított felsőnyárádi (újházi) pálos kolostor romjai között találták meg sírkövét.⁵³³ Apja végső nyughelye nem ismert, testvérei halálukat pedig a nikápolyi csatában lelték, így csupán egy emlékhely jöhetne szóba sír gyanánt, de ezt sem tárták még fel a kutatók. Igazgatási központ gyanánt az uradalmak székhelyét kell számításba vennünk, vagyis ez sem szolgáltat közelebbi információt. „Tárházként” leginkább Füzér és Újvár vára funkcionálhatott, mindkettő nehezen megközelíthető, jól védhető magaslati erősség. Pénzverési joggal a család nem rendelkezett, így a plusz egy szempontot nem vehetjük figyelembe.

A szempontok alapján számba vehető helyek tehát a közös birtokok közül Füzér és Terebes, a saját jogon bírt területek közül pedig Újhely Miklós bán, Csorbakő és Újvár pedig Imre kancellár esetében tekinthetők rezidenciának. Be kell látnunk, hogy az ismertett szempontok nem szolgáltatnak egyértelmű adatot a kérdés eldöntéséhez. Korábbi családtörténeti munkák közül Neumann Tibor Korlátkövieket bemutató dolgozata

⁵³⁰ Uo. 2018–219.

⁵³¹ DL 47 933.; DL 56 509.; DL 12 816.; DL 56 508.; DF 254 977.; DL 56.510; DL 8837.; DL 7937.

⁵³² DL 75 406.

⁵³³ CZEGLÉDY 1988. 224.

jelenthet még módszertani alapot a további elemzéshez.⁵³⁴ További adalékokat remélhetünk e szerint a bárók perbehívási, idézési helyéről. Az arisztokrata családok kiterjedt birtokaiknál, és erőszakosan érvényesített hatalmuknál fogva gyakran keveredhettek peres ügyekbe, amelyek kivizsgálása során alperesként megidézhették őket. Az idézés helye az eljárás során keletkezett iratokban rögzítésre került, melyet így a kutató felhasználhat. Elsősorban a későközépkori forrásadottságoknak köszönhetően Neumann figyelembe vette okfejtésében a végrendelkezés helyét, melyhez szükséges volt a főúr titkára, jogásza, így legtöbbször végakarataikat rezidenciájukon foglalták írásba. Segítséget nyújthatnak az előnevek, amiket az adott család a rokonaik megkülönböztetése végett tett családnévük elé. Gyakran családi birtokuk, rezidenciájuk helynevet használták, mely – az eredetihez hasonlóan – családnévvé is alakulhatott. Egy hosszabb időintervallum vizsgálata során utolsó, negyedik szempontként felvetődik a szerző szerint az a tényező, hogy a család a kor divatja szerint, azt követve, igyekszik a megfelelő lakóhelyet megválasztani. Míg a 13–14. században ezek a jól őrzött hegyvidéki várak voltak, addig a 15. században kedveltebbek lettek a síkvidéki várkastélyok, a 16. században pedig a kúriák. Jelen folyamatot a vizsgálati időintervallumban figyelmen kívül kell hagynunk, hiszen az első váuradalom megszerzése (1387) és 1418 közötti idő rövidebbé ezt nem teszi lehetővé.

Perbehívásra három példát ismerünk ebből az időszakból. 1405. március 15. és április 7. között a jászói konvent kiküldöttjei Perényi Imre kancellárt és néhai testvérének János fiát Miklóst a füzéri uradalomhoz tartozó Kápolna birtokon idézték meg a király különös jelenléte elé.⁵³⁵ 1413. április 26. és május 3. között Perényi Imre vallomását a Csorbakőhöz közeli Jánosdon vették fel.⁵³⁶ Nem sokkal 1418. április 18. előtt pedig szintén Imrét a Sztropkó melletti Kékmező településen idézték meg Perényi Péter országbíró március 13-i parancsára egy perhez kapcsolódóan a király különös jelenléte elé.⁵³⁷ Három alkalommal három helyen találtak Perényi Imrere az ügyintézők. Az 1405-ös és az 1418-as eset kapcsán elmondható, valószínűleg, hogy személyesen ő vette át az idézést. Kápolnán vámszedő familiárisaik képviselhették urukat, lévén az ügyben a kassaiak vámmmentességében vizsgálódtak. A kékmezői idézés pedig túl közelinek tekinthető konstanzi tartózkodásához, feltehetően ott is familiárisai intézkedtek. A jánosdi

⁵³⁴ NEUMANN 2007. 134–144.

⁵³⁵ ZsO II. 3778.

⁵³⁶ ZsO IV. 536.

⁵³⁷ ZsO VI. 1633.

vallomásfelvétel esetében ténylegesen Perényi Imrét kérdezhették ki, tehát vizsgálatunkhoz releváns adatot ez az eset szolgáltat.⁵³⁸

Ha az előneveket vizsgáljuk, a Perényiek esetében tökéletes példát találunk Neumann felvetésére. Perényi Miklós bánt, és fiait „pataki” előnévvel jelölték a forrásokban az 1390-es években elnyert pataki uradalom után. Vagyis különálló szerzeményüket felhasználták arra, hogy megkülönbéztessék magukat közeli rokonaiktól.⁵³⁹ Imrét és fiait nem illették előnévvel, így az ő esetükben ez nem mérvadó szempont. Mint ahogy a végrendelkezés helye sem.⁵⁴⁰

A fentiek alapján tehát azt látjuk, hogy Perényi Péter fiai közül Miklós bán és annak leszármazottai fontosnak tartották maguk megkülönböztetését közeli rokonaiktól, ezt pedig saját jogon szerzett birtokuk szerint tették meg. Miklós bán 1393. augusztus 10-én a pataki uradalom várából, Újhelyből keltezett.⁵⁴¹ Fia, Miklós 1418-ban a konstanzi zsinat alkalmával a pataki, az újhelyi és a perényi egyházaknak kért búcsúengedélyt a pápától.⁵⁴² Gyakran nevezték őket patakinak (de Pathak), főként mikor egy oklevélben említik őket rokonaikkal.⁵⁴³ Felesége Rozgonyi Hedvig 1427-ben Patakról,⁵⁴⁴ 1429-ben pedig Újhelyből írt levelet,⁵⁴⁵ és azt is tudjuk, hogy Patakon udvarházuk volt.⁵⁴⁶ Érdeemes megvizsgálunk Miklós testvérének, Imrének volt-e birtokai alapján elkülönülési szándéka.

Szentmiklóst, Terebest, Füzért, Szinyét Perényi Péter fiai együtt nyerték, Imre első különálló szerzeménye Csorbakő volt. Zsigmond adományának eredményeként Perényi Imre először jutott kizárólagos tulajdonosként birtokokhoz. Hogy miért nem Terebesen képzelte el Perényi Imre székhelyét, az abból eredeztethető, hogy 1403-ban és egészen

⁵³⁸ Ez az adat joggal veti fel a kérdést: létezett-e Jánosdon főúri lakhelyként, szállásként értelmezhető épület? Az a tény, miszerint a 15. században egyértelműen kerültek a hegyvidéki várakban történő életvitelszerű lakhatást, a kényelmesebb – jobb klímájú – síkvidéki szállásokat keresték, nem zárja ki ennek lehetőségét. A régészeti feltárások erre nem találtak még adatot, így ezzel részletesebben e dolgot keretében nem tudunk foglalkozni.

⁵³⁹ Vö. ENGEL 2003B. Perényi család terebesi ága.

⁵⁴⁰ Egyik Perényitől sem ismerünk végrendeletet 1418-ig.

⁵⁴¹ DL 8837. PÁLOS 699.

⁵⁴² LUKSICS I. 49.

⁵⁴³ Például: ZsO III. 205.; ZsO V. 1170. és 2370. Vö. ENGEL 1987. I. 437.

⁵⁴⁴ DL 80 121. ZICHY VIII. 338.

⁵⁴⁵ DF 234 260.

⁵⁴⁶ DÉTSHY 1966. 182.

1418-as haláláig három unokaöccsével együtt kellett osztoznia ezen az uradalmon.⁵⁴⁷ Bár ugyan ez igaz magára a szuhogyi területre is, ahol Csorbakő várát igyekezett királyi engedéllyel felújítani. Az építés költségeit azonban csak a környező birtokok jövedelméből fedezhették, amelyekben viszont nagyrészt – Selyeb, Kisfalud, Odoma kivételével – egyedül Imre volt birtokos. Az építkezések eredményeként kétszintes várat emeltek.⁵⁴⁸ Bár 1408-ban Sárosban váruradalmat (Újvár), Zemplénben pedig uradalmat várépítési engedéllyel (Sztropkó) szerzett, építkezésekről nincs tudomásunk. Vagyis Csorbakő várának építését elsődlegesnek tekintette.

1408-ban, a csorbakői uradalomhoz tartozó Nyárádon az immáron csorbakői uradalomban pálos kolostort alapított, azt a szükséges kegytárgyakkal ellátta, továbbá Márton pápától még búcsúengedélyt is kért.⁵⁴⁹ A közeli Kurityán nevű birtokért hosszasan pereskedett, amit vélhetően a kolostornak akart adni, de halála miatt ez már fiaira maradt.⁵⁵⁰ A régészeti feltárások során itt találták meg sírkövét is,⁵⁵¹ vagyis családi temetkezési hely létrehozásán fáradozott. Fentebb láttuk azt is, hogy életének utolsó öt évében több birtokpert folytatott a Csorbakőtől légvonalban 30 km távolságba lévő Jánosd-Selyeb-Felsővadász térségében, és birtokrészeket vett zálogba. Ez jól láthatóan tudatos birtokszervezésre utal.

Összegezvén a fent elmondottakat Perényi Imre tartózkodása, családon belüli birtokviszonya, kolostoralapítása, temetkezése, építkezése és birtokszervezése is arra utal, hogy a Csorbakő várához közeli borsodi és abaúji területeknek nagy figyelmet szentelt. Családja önálló rezidenciáján dolgozott, hogy fiai jövője biztosítva legyen, és ne csak a rokonokkal közös birtokok jövedelmére alapozhassanak. Nem láthatta ugyanis előre unokaöccsei magtalan halálát. Dinasztiaalapításra példát kortársain kívül saját családjában is bőven találhatott. A család ősenek, Orbánnak három fia így alapított saját dinasztiját, sőt Imre testvére is, Miklós bán amint tehetett kivonult saját szerzeményére Terebesről. A titkos kancellárnak az 1410-es évek elejéig még megadatott az, hogy a terebesi ág legidősebb férfitagjaként az egész birtokállomány jövedelmét saját céljaira használja. 1409-től kezdve viszont Imre testvérének a néhai Miklós bán fia Miklós már a királyi udvarban tevékenykedett udvari ifjúként, tíz éven át Zsigmond kíséretét alkotta, mint látni

⁵⁴⁷ Miklós bán fiai, Miklós és László, valamint János pohárnokmester fia Miklós. Vö. Családfa.

⁵⁴⁸ NOVÁKI-SÁRKÖZY-FELD 2007. 120.

⁵⁴⁹ CZEGLÉDY 1988. 224. LUKSICS I. 64.

⁵⁵⁰ ZsO VII. 2215. 2232.

⁵⁵¹ ENGEL-LÖVEI-VARGA 1983.35.

fogjuk Imre fiaival együtt. 1418-as halálát követően a közös birtokok jövedelmei rövid ideig öt, majd hosszabbig négy fiatal férfinak kellett osztania, vagyis a saját birtok jelentősége felértékelődött. Kijelenthetjük, hogy a titkos kancellár lerakta egy „csorbakői” Perényi család alapjait. Ezt szem előtt kell tartanunk, mikor Perényi Imre fiai János és István működését vizsgáljuk.

IV. Az ifjú Perényiek: János és István

IV. 1. Az Imrefiak Zsigmond kíséretében

Fentebb már kifejtettük, Perényi Imre házasságából két fiúgyermek született, István és János valamivel 1406 előtt.⁵⁵² Nem tudhatjuk biztosan melyik testvér volt az idősebb, bár Szörényi András Gábor tényként közli János elsőszülöttségét, állítását azonban nem bizonyítja.⁵⁵³ Igaz, általában János nevét írják előbb, mikor Imre fiaira hivatkoznak, ami bár azon túl, hogy nem következetesek a nótáriusok, nem is bizonyítana semmit a születés sorrendjéről.⁵⁵⁴ Világrajövetelük idejét sem tudjuk biztosan megállapítani, de nagyon fiatalon kerülhettek Zsigmond udvarába. Az uralkodó kíséretéhez 1414 végén, Borbála királyné és apjuk, Imre társaságában csatlakozhattak az aacheni koronázáson.⁵⁵⁵ Imre kancellár ezt követően feltehetően Borbála királynéval együtt hazautazott,⁵⁵⁶ fiait pedig „szép számú kísérettel”⁵⁵⁷ a királyi udvarra bízta. A Perényi ifjak Zsigmondot elkísérték Perpignanba, ahol az uralkodó 1415 szeptember-októberében I. Ferdinánd aragóniai királlyal folytatott tárgyalásokat.⁵⁵⁸ Erről tanúskodik egy későbbi adománylevél⁵⁵⁹ és István rudabányai, valamint János terebesi sírköve is,⁵⁶⁰ pontosabban az azokon megtalálható aragóniai Kanna-rend jelképe.⁵⁶¹

A király 1415 őszén tovább folytatta diplomáciai utazását, az aragóniai uralkodó után VI. Károlyt Párizsban, majd V. Henrik angol királyt is személyesen kereste fel, hogy tárgyaljon a nyugati egyház egyesítéséről.⁵⁶² Az Imrefiak is vele tartottak. A fentebb említett oklevél is utal erre, valamint az, hogy a Perényi család több tagja – Közép-

⁵⁵² Vö. Családfa függelék: XI/1.

⁵⁵³ SZÖRÉNYI 2003B 187.

⁵⁵⁴ Példa István elsőbbségére: Zichy V. 442. Jánoséra: Zichy VI. 216–217. Méltóságsorokban azonban Jánost veszik például előre: CDH XI. 312.; DRH 276.; CDH X/7. 615.; DL 12 688. CDH X/7. 791. Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁵⁵ Az aacheni koronázáson név szerint ugyan csak Perényi Imrét említik (DRTA VII. 249.), de mint láttuk Perényi erre az eseményre csatlakozhatott Zsigmondhoz, és vihette ki fiait.

⁵⁵⁶ Borbála itineráriumát ld. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 173. Imre 1416 tavaszán már otthon volt. ZSO V. 1926.

⁵⁵⁷ DL 13 410.

⁵⁵⁸ KRONOLÓGIA 1986. 246.

⁵⁵⁹ DL 13 410.

⁵⁶⁰ ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983.35–37.

⁵⁶¹ BÁRÁNY 2014B. 32. jegy.

⁵⁶² A diplomáciai utazás háteréről, a dinasztikus kapcsolatokról bővebben ld. Bárány 2014A. és irodalmát.

Európában, de Európában is ritka módon – elnyerték az angol uralkodó dinasztia, a Lancaster-ház devizáját az ún. SS láncot vagy gallért. Az egyedülálló kegy bizonyítékának a Jékely Zsombor által felfedezett manchester-i címeres kézirat tekinthető, melyet a Konstanzi zsinat 600. éves évfordulója alkalmából szervezett konferencián ismertetett.⁵⁶³ E szerint rihnoi Perényi Pál fia Miklós lovászmester,⁵⁶⁴ terebesi (pataki) Miklós fia Miklós lovászmester,⁵⁶⁵ terebesi János fia Miklós, és terebesi Imre fia János kapták meg az elismerést, valamint pataki Miklós familiárisa, Buzlai Balázs. Bárány Attila írásában figyelmeztetett rá, hogy az SS lánc nem a Térdszalagrend jelvénye, az insignia inkább az angol uralkodó dinasztiához köthető. Kifejezetten szűkmarkúan adományozták. Elnyerése politikai szándékot sejtet a háttérben, és a legmagasabb királyi kegyről árulkodik. Mivel Zsigmond maga is megkapta ezt a kitüntetést,⁵⁶⁶ feltételezhetjük, hogy a Perényiek részben ennek köszönhetően nyerték el.

Érdemes megállnunk egy pillanatra és kísérletet tenni arra, hogy megállapítsuk: a Perényi család két ágának tagjai milyen korúak lehettek. A négy, tekercsen szereplő férfi közül rihnoi Pál fia Miklósnak volt egyedül bárói tisztsége, ezzel családjában elérte az addigi legmagasabb méltóságot,⁵⁶⁷ 1417-ben legkevesebb 23 éves.⁵⁶⁸ Vele egykorú, vagy idősebb lehetett a terebesi ágból pataki Miklós bán fia Miklós, aki már 1409-ben udvari ifjú volt.⁵⁶⁹ Tehetséges katona volt, mert később a lovászmesteri,⁵⁷⁰ majd a Vág menti kapitányság feladatkörét látta el,⁵⁷¹ 1417-ben legkevesebb 25 éves.⁵⁷² Őt követte a terebesi

⁵⁶³ Livro de Arautos. Manchester, The John Rylands Library, Latin MS 28. 43. fol. JÉKELY 2014. 355–370.

⁵⁶⁴ A kézirat és a források szerint is lovászmester. Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁶⁵ A kézirat szerint lovászmester, a források szerint csak rihnoi Miklós halála, 1420 után. Vö. ENGEL 2003A. A kézirat ábrázolása Miklós esetében kopott, az SS lánc helyén, így Jékely – joggal – nem veszi be a jutalmazottak közé. Ugyanakkor nem földtől elrugaszkodott feltételezés, hogy a lánc az ő címerén is szerepelne, hisz önmagában bármilyen lánc is csak ezeken a címereken szerepel. A kérdést véglegesen lappangó síremléke válaszolná meg. Vö. JÉKELY 2014.360. és a kézirat 42. 44. főlíáját.

⁵⁶⁶ BÁRÁNY 2014B. 16–19.

⁵⁶⁷ Nagybátya, rihnoi Miklós fia Miklós székely ispán volt. Vö. ENGEL 2003B.

⁵⁶⁸ Apjáról, Pálról 1394-ben hallunk utoljára

⁵⁶⁹ ZSO II. 6928. Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁷⁰ 1420-tól. Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁷¹ HORVÁTH R. 2003. 231–232.

⁵⁷² Apja, Miklós 1396-ban halt meg Nikápolynál, legkevesebb négy gyermeket hagyott hátra, akik közül Miklós lehetett a legidősebb, mert név szerint csak őt említik az 1398-as adományban. Vö. Családfa függelék: XI/1.

ágból János fia Miklós, aki tisztséget életében nem töltött be, és 1417-ben 20–21 éves.⁵⁷³ A legfiatalabb a terebesi ágból Imre fiai, János, és a tekercsen nem szereplő István voltak, akik 1417-ben legkevesebb 11 évesek, de inkább idősebbek voltak.⁵⁷⁴

Véleményem szerint Perényi Imre fia János unokatestvére, Miklós bán fia Miklós, de elsősorban Pál fia Miklós lovászmester jóvoltából nyerhette el a láncot: Zsigmond a diplomáciai tárgyalás egy aktusaként részesült a kitüntetésben, amelybe bevonta lovászmesterét, Pál fia Miklóst, és egykori jó katonájának fiát, Miklós szörényi bán fia Miklóst, aki familiárisukat és unokatestvéreit is beajánlotta.⁵⁷⁵ Az sem kizárt, hogy együttesen hajtottak végre angliai tartózkodásuk során olyan cselekedetet, amellyel kiérdemelték V. Henrik jóakarátát. A történeti kutatás mindeddig nem tárta fel ennek a hátterét, így a fentebb ismertetett okok csupán hipotézisek.⁵⁷⁶ Az ugyanakkor tény, hogy Perényi János büszkén viselte adományát, 1458-as sírkövén is szerepel.⁵⁷⁷ Bár testvére, István sírkövén a Kanna rend jelképével szemben ez nem tűnik fel, a kézirat sem veszi lajstromba,⁵⁷⁸ angliai tartózkodását mégis oktan lenne kétségbe vonni. János jelenlétét sem csak ez a jelvény és a tekercs bizonyítja. Albert király későbbi adománylevelében megemlíttette, hogy Zsigmonddal „(...) Germanie, Francie, Anglie, Aragonie et alias quamplures regnorum ac mundi partes (...)” járt.⁵⁷⁹ V. László is hasonló formulát használt: „(...) Germanie, Francie, Anglie, Aragonie, Lyrgeanie, Polonoe ac Bohemie et alias quamplures regnorum et mundi partes (...)”.⁵⁸⁰

A Lancaster-ház devizája alapján Bárány Attila Zsigmond király 1416-os angliai kíséretéről írt munkájában Perényi Jánost fontos diplomataként ábrázolja, aki aktív részese

⁵⁷³ Apja, János szintén 1396-ban hunyt el, két gyermeket hagyott hátra, aki közül Miklós lehetett a fiatalabb, mert csak Lászlót említették név szerint az 1398-as adományban. Vö. Családfa függelék: XI/1.

⁵⁷⁴ Nevükben először 1406-ban tiltakoztak. Vö. Családfa függelék: XI/1.

⁵⁷⁵ Ugyanez igaz lehet János fia Miklósról is, aki Jánossal egy szinten állhatott a ranglétrán.

⁵⁷⁶ Az sem kizárt, hogy a tekercs készítő címerfestő kötelező címer tartozékként kezelte a láncot, vagy a nevekben vétett elírást.

⁵⁷⁷ Síremléke a terebesi római katolikus templomban található. Vö. ENGEL–LŐVEI–VARGA 38. Újabban JÉKELY 2014. 370. függelék: XI/7. 5. Érdekességgént megjegyezzük, hogy korábban a Sárkányos Rendet alapító uralkodó, Zsigmond nevének kezdőbetűjét látták a lánc szemeiben. FEJÉR 1817. 39.

⁵⁷⁸ Ennek oka abból eredeztethető, hogy ugyanazon családból csak egy fiút festettek meg. A nyalábi ágból Perényi Péter és fiai nem voltak jelen Konstanzban, vagy az angliai kíséretben. Vö. BÁRÁNY 2004. passim.

⁵⁷⁹ DL 13 410. Vö. BÁRÁNY 2004.18.

⁵⁸⁰ DL 14 627. Vö. BÁRÁNY 2004.18.

volt az angol zsinati követséggel történő tárgyalásoknak.⁵⁸¹ A később felfedezett címeres kézirat azonban ezt némiképp árnyalja, és valószínűbb, hogy János rokonainak köszönhetette az SS lánc elnyerését, fiatal koránál fogva aligha játszott fontos szerepet az udvarban. Unokatestvéreivel rossz viszonya nem lehetett, egymás birtokainak háborgatásáról csak egy alkalommal hallunk, az is inkább a birtokokat igazgató Perényi Imréhez köthető.⁵⁸² Mint látni fogjuk közös birtokaik fölött szépen megosztottak, Mikós bán fia Miklós pedig 1428-as végrendeletében Perényi Jánosra hagyta kucsini nagy lovát, vagyis feltételezhetően csataménjét, ami becses ajándék lehetett egy katonabárától.⁵⁸³ Más lapra tartozik távolabbi rokonával, rihnoi Pál fia Mikóssal folytatott viszonya, amelyről sokat nem tudunk, közös birtokokkal – a család ősi birtokain kívül – nem rendelkeztek, közös említésükről nincs más tudomásunk. A család három fő ága – mint ahogy a bevezetőben is írtuk – laza kapcsolatban állt egymással.

A konstanzi zsinat, és a hozzá kapcsolódó utazások voltak az Imrefiak első próbatételei Zsigmond mellett. Apjuk, Imre kancellár vagyonára, familiáris hálózatára, befolyására támaszkodhattak. Imre 1418-as halála után megváltozott helyzetbe kerültek. Míg apjuknak 1398 óta kijárt a „magnificus vir” megszólítás,⁵⁸⁴ Zsigmond egyik bárója volt, addig Perényi Jánost a „strennuus” (!) jelzővel illették⁵⁸⁵ és a források az „egregius” megszólítást használták rá és testvéreire.⁵⁸⁶ Unokatestvérük, az 1420-tól lovászmester pataki Perényi Miklós báróként természetesen megkapta a nagyságos jelzőt.⁵⁸⁷ Imre kancellár tekintélye 1418-as halála után nem hatott Zsigmondra, fiai nem emelkedtek automatikusan bárói rangra. Zsigmond kegyeiért nagy volt a verseny. Még a nádor fiának, Garai Lászlónak sem járt automatikusan bárói tisztség, mindenkinek ki kellett érdemelnie, és az uralkodó nem kivételezett a Sárkányos rend tagjainak utódaival sem.⁵⁸⁸ Helyettük a feltehetően tehetséges katona, Miklós bán fia Miklós képviselte családjukat lovászmesterként a királyi tanácsban, de ő is csak két évvel Imre halála után. Így az

⁵⁸¹ BÁRÁNY 2004.18. Igaz, még Jékely felfedezése előtt, az nem ismerve.

⁵⁸² ZsO IV. 668. és 2456.

⁵⁸³ DL 39.287–8. „equi magni”

⁵⁸⁴ DF 209 835.

⁵⁸⁵ ZsO VII. 2215. A jelző használatára vö. KURCZ 1988. 180.

⁵⁸⁶ ZsO XI. 434.

⁵⁸⁷ Például: ZsO X. 1373.

⁵⁸⁸ Engel 1977. 60–61.

újonnan felemelt arisztokrata család ifjú tagjainak maguknak kellett kiharcolniuk az elismerést.

Érdemes megjegyeznünk, hogy Miklós bán fia Miklós működéséről keveset árul el a szakirodalom.⁵⁸⁹ Tisztségeinek ismertetésén túl nem tudunk róla többet, holott jól látszik: az 1420-as években ő volt a terbesi Perényi család meghatározó figurája. 1418-tól máramarosi ispán, 1420-tól lovászmester, 1421-től vágmenti kapitány és trencsényi ispán, 1423-tól zemplényi ispán 1425-től pedig nyitrai ispán volt haláláig.⁵⁹⁰ Lovászmesterségét, trencsényi és nyitrai ispánságát kétséget kizáróan katona feladatukra kapta, nem beszélve a vág kapitánya címről, mely a középkori Magyar Királyságban az első cím volt, amely egy váruradalom vagy megye határain túlnyúló jogkört biztosított viselőjének.⁵⁹¹ Jó katonára a husziták folyamatos fenyegetése miatt volt szükség. Emellett fontos résztvevője volt az országos politikának is, pecsétjét megtaláljuk az 1423-as lengyel-magyar tárgyalásokhoz kapcsolódó menlevélen,⁵⁹² valamint az Albert osztrák herceg részére kiállított oklevélen, amelyben bizonyítják, hogy Zsigmond visszaadta Borbála királynénak a korábban elvett birtokokat.⁵⁹³ Jelen dolgozatban azonban nem rá, hanem a terebesi család folytatóira, Imre fiaira koncentrálunk, lévén Miklóssal 1428-ban kihal a „pataki-ág”.⁵⁹⁴ Az okleveles források jobb feldolgozása hamarosan jobb feltételeket teremt arra,⁵⁹⁵ hogy egy önálló tanulmányban foglalkozzunk vele, addig azonban, csak mint Imre fiainak unokatestvéreként vesszük számba. Ezért tartjuk fontosnak, hogy János és István fiatalkori életpályáját Zsigmondnak tett szolgálataik fényében vizsgáljuk.

Az Imre fiaknak első lehetőségük a bizonyításra Zsigmond 1419 őszén, a Velence ellen mozgósított seregében nyílhatott. Október 1-jén Zsigmond Marcali Dénes szlavón bánt küldte egy sereg élén Észak-Itáliába, Friaulba.⁵⁹⁶ A hadjárat hosszáról nem tudunk sokat, feltehetően 1420 tavaszáig elhúzódott.⁵⁹⁷ Ennek a különítménynek lehetett tagja Perényi János, aki 1420. április 12-én Firenzében hordozható oltár használatára nyert

⁵⁸⁹ A legrészletesebb tájékoztatást Engel Pál prozopográfiai áttekintése adja. ENGEL 1987. II. 437–438.

⁵⁹⁰ Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁹¹ HORVÁTH R. 2003. 231–232.

⁵⁹² 1423. márc. 19. AGAD 5566. (DF 288 998.) 12. pecsét Perényi Miklós lovászmesteré.

⁵⁹³ Az oklevél: DL 39 284. ZSO XI. 598. A pecsétről: MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. II. 466. Kép: D. 2. h.

⁵⁹⁴ Vö. Családfa függelék: XI/1.

⁵⁹⁵ Teljes körű forrásfeltárást biztosíthatnak a Zsigmondkori Oklevéltár közeljövőben megjelenő kötetei.

⁵⁹⁶ MÁLYUSZ 1984. 93. Vö. ZSO VII. 991–993. Vö. WERTNER 1911. 410–411. és KRONOLÓGIA 1986. 248.

⁵⁹⁷ Marcali 1419 őszén perhalasztásokba kezdett (ZSO VII. 1010–11.), és a bán még 1420. május 7-én sem tárgyalat pereket. ZSO VII. 1705.

engedélyt a pápától.⁵⁹⁸ Amellett, hogy a hosszú itáliai tartózkodás nem kevés pénzébe kerülhetett a családnak, a pápai engedély megszerzése is a büdzsét terhelte.⁵⁹⁹ Mégis nélkülözhetetlennek tartotta az engedély megszerzését. Ennek oka a reprezentáció iránti vágya, és a lehetőség a pápa udvarában történő megjelenésre lehet, amely jelentős státuszszimbólum volt. Később igazán hasznos volt ez számára, 1420 tavaszától ugyanis Zsigmond a kiátkozott cseh földön viselt hadat.⁶⁰⁰ A csehországi első keresztes hadjáratban (1420 május–november) ugyanis ő, de lehet, hogy István testvére is részt vett.⁶⁰¹ Nem sokkal a prágai csata után (július 14.) 1420. szeptember 22-én Perényi János és István – előbbi, mint udvari lovag – engedélyt kaptak arra, hogy kegyes adományt tegyenek.⁶⁰² János tehát a Velence elleni, testvére és unokatestvérei, Miklós bán fiai Mikós és László, valamint János fia Miklós pedig a törökök elleni hadjáratban készülhetett a huszitákra. Zsigmond 1419 október–november folyamán serege élén az Al-Duna mentén benyomult Bulgáriába, legyőzött egy török sereget, és visszacsatolta az országhoz Szörény várát.⁶⁰³ 1419. november 6-án a nádori bíróság Csapi Pál és társa, illetve Perényi János és István valamint fent említett rokonaik perét királyi rendeletre a törökök elleni hadjárat okán elhalasztotta.⁶⁰⁴ A Perényiek távollétét pár nappal későbbi, másik perhalasztó levele is erősíti.⁶⁰⁵ Így vagy úgy, az ifjak Zsigmond hadi vállalkozásaiból igyekeztek részüket kivenni, és mint az engedély írta „vitézül harcoltak”.⁶⁰⁶

Az 1421-es évből csupán perhalasztások maradtak ránk, nevükben familiárisaik jártak el az országbíró előtt,⁶⁰⁷ vagyis királyuk mellett maradtak cseh földön, akinek

⁵⁹⁸ LUKCSICS I. 269. V. Márton ekkoriban Firenzében tartotta udvarát.

⁵⁹⁹ CSUKOVITS 2003. 91–98.

⁶⁰⁰ V. Márton 1420. március 1-jén adta ki bulláját, melyben keresztes háborút hirdetett a cseh husziták ellen, Zsigmond 1420 május elején nyomult be Csehországba. KRONOLÓGIA 1986. 248.

⁶⁰¹ Az első csehországi keresztes hadjáratra vö. VESZPRÉMY 2014. passim. Különösen 447–451.

⁶⁰² ZsO VII. 2215.

⁶⁰³ KRONOLÓGIA 1986. 248.

⁶⁰⁴ ZsO VII. 1065. Vö. ZsO VII. 1064.

⁶⁰⁵ ZsO VII. 1087. János fia Miklósról éppen 1419-ben hallunk utoljára, nem kizárt, hogy ezen a hadjáraton vesztette életét. Vö. Családfa függelék XI/1.

⁶⁰⁶ ZsO VII. 2215. Mályusz Elemér fordításában.

⁶⁰⁷ ZsO VIII. 220. és 611.

szüksége volt hadakozókra.⁶⁰⁸ Ki is vették a harcokból a maguk részét, 1426-ban a király Alsó- és Felsőteleke sadományában ismerte el Csehországban a husziták elleni harcokban véghezvitt tetteiket.⁶⁰⁹ Zsigmond csak 1422 májusában érkezett vissza Magyarországra.⁶¹⁰ 1422. szeptember 1-jén az Orosz és az Ormos Csicseriek panaszt tettek a különös jelenlét bírósága előtt Perényi Imre fiaira és azok familiárisaira, akik Olaszi birtokukból kiindulva számos hatalmaskodást követtek el a panaszosok ellen.⁶¹¹ Ugyanők Perényi Miklós bán fiait is bepanaszolták 1422. november 16-án, akik pataki birtokuk felől károsították meg őket.⁶¹² A panasz szövegéből nem következtethetünk arra, hogy az ifjak maguk is részt vettek volna a garázdálkodásban, elvégezheték helyettük familiárisaik is. Erre utal Eberhard Windecke elbeszélése, melyben a két testvér közül Jánost a nürnbergi birtodalmi gyűlés résztvevői között sorolja fel, mely 1422 júliusától szeptemberig tartot.⁶¹³

Zsigmondot sorozatos csehországi vereségei és az állandónak mondható török fenyegetés arra sarkallta, hogy a cseh ügyekbe beavatkozó lengyel és litván uralkodókkal ne sodródjon háborús konfliktusba. 1422 decemberében magyar küldöttséget menesztettek a lengyel tárgyalásokra, majd 1423 tavaszán Zsigmond, és tizenhét beazonosítható magyar főúr⁶¹⁴ találkozott a lengyel-litván küldöttekkel a Szepességben.⁶¹⁵ Pataki Perényi Miklós lovászmestert a források név szerint is említik. Imre fiainak nem vállalhattak jelentős szerepet a diplomáciai megbízatások alkalmával, legfeljebb a kíséretet gyarapíthatták. Inkább Miklósnak köszönheték azt is, hogy a terebesi Perényiek közös birtokán, Kucsiban szállt meg 1423 április 17-én, vagy legalábbis vonult át Zsigmond a béketárgyalásokat követően.⁶¹⁶ Kíséretük tagságára mutat rá az, hogy nem sokkal később a király kassai tartózkodása során Zsigmond engedélyt adott Perényi Jánosnak és Istvánnak, hogy Vitányi István fiaival elcseréljék Kutlin birtokukat az Újvár közelében található

⁶⁰⁸ 1421 októberében indul útnak Zsigmond a második cseh keresztes hadjáratra. KRONOLÓGIA 1986. 249. Vö. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 105–106. WERTNER 1911. 413–415. A csehországi hadjáratokra ld. TÓTH-SZABÓ 1917. 56–75.

⁶⁰⁹ „(...) regnum nostrum Bohemie, pro extirpandis et elidendis Huzitis hereticam (...)” ZsO XIII. 1006. Ld. még DL 11 845.

⁶¹⁰ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 111.

⁶¹¹ ZsO IX. 921.

⁶¹² ZsO IX. 1138.

⁶¹³ WINDECKE 124.

⁶¹⁴ MON. POL. XII. 128. sz.

⁶¹⁵ A tárgyalások részleteire ld. C. TÓTH 2014B. 351–352.

⁶¹⁶ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 114. ZsO X. 405.

Heningre április 27-én.⁶¹⁷ Az iktatási parancsot egy héttel később adta ki Zsigmond még mindig Kassán május 3-án.⁶¹⁸

Az 1424-es évet Perényi János terebesi birtokán kezdte. Egyrészt január 27-én távol maradt a Sajószentpéteren ülésező Borsod megyei gyűléstől,⁶¹⁹ másrészt január 31-én nyugtát állított ki saját, és testvére nevében Feledi Leusták részére, melyben igazolja, hogy a korábbi zálogösszeget, háromezer forintot megkapta.⁶²⁰ Érdeemes kicsit elidőznünk ennél az oklevélnél. Azon túl, hogy Perényi János első ismert saját jogon kiadott oklevele, melyen kivételes módon a pecsét is épen maradt,⁶²¹ a nyugta összege is említésre méltó. Háromezer forint nem kis összeg, az érték szerint a zálogba vett birtokok nem lehetnek elhanyagolhatóak. Perényi Imre nagyjából tíz éve kétszáz forintért vett zálogba a jászói konventtől egy kisebb pusztát, Monajkedit Abaúj megyében. A most kiváltott birtokok értéke ennek a tizenötszöröse. Sajnos az oklevél nem nevezi meg a birtokokat. Ugyanakkor ezek megegyezhetnek azokkal, melyek zálogba adásától tiltja Kisfalui Lukács Feledit 1424. február 17-én.⁶²² Ebben az esetben öt gömöri, és hét borsodi birtokról, illetve birtokrészről volt szó, amely arányos lehet az összeggel.⁶²³ Ez az eset is mutatja, hogy az Imrefiak nem remélhettek nagy adományokat Zsigmondtól, így birtokcserékkel ésszerűsítették uradalmaikat, valamint jószágaik jövedelmét használták fel arra, hogy zálogba vegyenek további birtokokat. Nem csak megszorult nemeseknek „hiteleztek”, hanem az uralkodónak is, katonai kiadásaiért cserébe négyszáz forintot adtak zálogba a Csorbakő várának szomszédságában fekvő Alsó- és Felsőtelekes birtokokért 1425. augusztus 11-én,⁶²⁴ majd 1426. március 10-én újabb hatvan forintot.⁶²⁵

Annál is inkább, hiszen pereskedés útján már nem gyarapodhattak. Míg apjuk több birtokperbe bonyolódott, és elmarasztalásának nyoma nem maradt fenn, addig egy még általa kezdett perben nem fiainak kedvezően alakult a döntés. A nádori bíróság előtt 1424.

⁶¹⁷ ZsO X. 446.

⁶¹⁸ ZsO X. 515.

⁶¹⁹ ZsO XI. 72.

⁶²⁰ ZsO XI. 82.

⁶²¹ Képét ld. függelék XI/7. 6. 1.

⁶²² ZsO XI. 148.

⁶²³ Az 1427-es kamarahaszna összeírás szerint Feledi Leusták apjának, Jánosnak Feleden 16 portája volt a 24-ből. (80), a Serkei Dezsőfi családnak Serkén 64 (90), Simonyiban 41 (90), Détéren 20 (79), Gesztetén 21 (80). KAMARAHASZNA 80., 90., 90., 79., 80. A borsodi birtokok portaszámai ismeretlenek.

⁶²⁴ ZsO XII. 921–2.

⁶²⁵ ZsO XIII. 286.

június 9-én képviselő útján a borsodi Jakófalva birtokért léptek fel jogi úton. Az ítéletlevélben Kazai Kakas László fiait hozták ki győztesen, így hosszú idő után ez az első elmarasztaló ítélete a Perényieknek egy birtokperben.⁶²⁶

Zsigmond 1424 tavaszán részt vett Zsófia lengyel királyné koronázásán Krakkóban.⁶²⁷ Kíséretének összetétele azonban rejtély.⁶²⁸ Perényi Imre fiainak jelenléte Zsigmond környezetében ezt követően 1430-ig csupán esetlegesen mutatható ki. Mint láttuk, 1425. augusztus 11-én Budán zálogba vették Zsigmondtól Alsó- és Felsőtelekest,⁶²⁹ aminek fejében további kölcsönt adtak neki 1426. március 10-én Bécsben.⁶³⁰ Ezeket 1426. augusztus 24-én Budán örökül is megkapták.⁶³¹ Adományukat a nagykancellárián meg is erősítették 1427. február 22-én.⁶³² Itineráriumukat csupán ezekre az adatokra tudjuk építeni, saját jogon nem adtak ki levelet, idézésükről nincs tudomásunk, relátorként nem szerepelnek oklevelekben. Ebből arra következtethetünk, hogy nem tartoztak Zsigmond közvetlen környezetéhez, nem játszottak meghatározó szerepet sem a kormányzatban, sem a diplomáciában. A nagy vagyonnal rendelkező „vitézlő ifjak” életét éltek, és segítették Zsigmondot, mikor módjuk volt rá. Különösen szembetűnő az Imrefiak második vonalba szorulása nem csak apjukhoz, de Perényi Miklós lovászmesterhez képest is, aki – mint láttuk – fontos szerepet látott el az ország védelmének megszervezésében és volt tagja a legfontosabb döntések alkalmával az országnagyoknak.

1426 és 1428 között a forrásokban csak egy Sáros és egy Szabolcs megyei hatalmaskodással kapcsolatban találkozunk az Imrefiak neveivel. Sáros megye előtt 1426. május 1-jén Somosi Elek lánya Zsófia tett panaszt Perényi Péter fia János, és Somos Elek fia György mellett Perényi Imre fia Jánosra és Istvánra, hogy azok márciusban Somos, Margonya és Kereszteskomlós birtokait elfoglalták.⁶³³ A szóban forgó birtokok határosak a terebesi Perényi család birtokával, Kucsinnal. Az ügyet a szepesi káptalan vizsgálta ki. Május 21-én a káptalan kiküldöttei és a megye alispánja, valamint szolgabírái

⁶²⁶ ZsO XI. 669.

⁶²⁷ C. TÓTH 2014B. 353–354.

⁶²⁸ Vö. C. TÓTH 2014B. 353–354.; DŁUGOSZ Lib. 11. (1413–1430) 194–196. Ozorai Pipó biztosan nem vett részt ezen az eseményen: C. TÓTH 2004. 487.

⁶²⁹ ZsO XII. 921–2.

⁶³⁰ ZsO XIII. 286.

⁶³¹ ZsO XIII. 1006.

⁶³² DL 11 845.

⁶³³ ZsO XIII. 515.

tanuvallomásokat vettek fel több szomszédos birtokostól. A dolog érdekessége, hogy a káptalan jelentése szerint a vallomások felvételénél személyesen jelent meg Perényi Imre fia János az alperesek részéről. A vallomások zöme az alperesek ellen szólt,

A szabolcsi Nyíregyháza településre 1403-tól formálhattak jogot a Perényiek, amikor Imre 1403 decemberében adományt kapott rá.⁶³⁴ A jószág azonban Szabolcs megye mélyén feküdt, távol minden más birtokuktól. Perényi István és János ennek ellenére kísérletet tett hasznosítására, amelynek eredménye lehetett, hogy 1426-ban több, környékbeli család tett rájuk panaszt. Elsőként 1426. augusztus 24-én a Kállóiak Szabolcs megye előtt panaszt tettek, miszerint Perényi János erőszakoskodott az orosi jobbágyaikon, és erővel Nyíregyházára hordatta azok szénáját.⁶³⁵ Szeptember legelején pedig a Bátoriak panaszolták be Budán Perényi Jánost és familiárisait,⁶³⁶ majd erre válaszul Perényi István a testvére nevében is vizsgálatot kezdeményezett a Bátoriak ellen is 1426. szeptember 4-én.⁶³⁷ Nyíregyháza birtokot ugyan 1430 februárjában még a Perényiek birtokában sorolják fel,⁶³⁸ de még ugyanabban az évben már a Bátorikat iktatták be a leleszi konvent előtt.⁶³⁹ A két hatalmaskodási ügyből az körvonalazódni látszik, hogy a testvérek feltehetően megosztották erejüket. Míg István a királyi udvarban, Zsigomd környezetében ténykedett,⁶⁴⁰ addig János a birtokaik ügyeit intézte. Feltehetően a két Telekesre szóló zálogvételeket, és adományokat is István eszközölte ki saját és testvére nevében.

Ezen túl még egy panasztevő oklevél ismeretes 1427. május 7-ről. A zempléni Olaszira évek óta igényt formáló Csicseri család⁶⁴¹ tiltakozott a leleszi konvent előtt annak eladományozása, vagy zálogba vétele ellen.⁶⁴² 1428-ban Perényi Miklós lovászmester végrendeletében tűnik föl még a Perényi testvérek neve. Mint már említettük Jánosra csataménjét, azon kívül pedig Imre fiaira hagyta közös birtokaikat – mint hogy másképp nem is történhetett volna –, valamint meghagyta nekik, hogy testvérének, Lászlónak

⁶³⁴ A beiktatási parancs ismert: LELESZ III. 128.

⁶³⁵ ZSO XIII. 1012. Vö. SZABOLCS II. 391. sz.

⁶³⁶ ZSO XIII. 1051. Vö. LÁSZLÓ 1995. 533.

⁶³⁷ ZSO XIII. 1078. Vö. LÁSZLÓ 1995. 533.

⁶³⁸ PERÉNYI 417.

⁶³⁹ LÁSZLÓ 1995. 534.

⁶⁴⁰ 1426. szeptember 4-én Zsigomd Budán tartózkodott, mikor István panaszt tett. ENGEL†–C. TÓTH 2005. 120.

⁶⁴¹ 1406-tól ld. ZSO II. 5127. 1409: ZSO II. 7117.

⁶⁴² DL 31 436. Vö. CSICSERI 228.

özvegyét Katalint fizessék László birtokai után.⁶⁴³ Szeretné, ha felesége, Rozgonyi Hedvig kapná meg saját birtokait, Szinát és Patakot. Ennek érdekében először 1428. május 27-én „szeretett atyját”,⁶⁴⁴ id. Rozgonyi János kincstartót, későbbi tárnokmestert, apósát bízta meg,⁶⁴⁵ hogy az uralkodónál járjon közbe és segítse lányát az ügyek elintézésében,⁶⁴⁶ később, június 29-én már Perényi Imre fiait is bevonta ebbe a feladatba.⁶⁴⁷ Jól látszik, hogy Rozgonyi befolyásához nagyobb reményeket fűzött. A két uradalom azonban túl nagy volt ahhoz, hogy Zsigmond ellenálljon a kísértésnek, és kegyeltjeinek, a Pálóciaknak juttatta 1429-ben,⁶⁴⁸ lévén hogy Perényi Miklós bán önálló szerzeménye volt ez az uradalom, így családjának kihalásával az a királyra szállt. Patak idegen kézre kerülésével felborult a zempléni birtokegyensúly. Az Imrefiak nem is törődtek bele könnyen a veszteségbe. 1436-ban a király személyes jelenléte előtt igyekeztek igényt formálni rá, s a birtokra vonatkozó oklevelüket bemutatták. Zsigmond ezt nem fogadta el hitelesnek, így a birtok továbbra is maradt a Pálóciaké.⁶⁴⁹ Miklós végrendeletének végrehajtása sokáig elhúzódott, csak 1432-ben került sor arra, hogy özvegyi járandóságként Perényi János kétezer forintot adjon Hedvignek.⁶⁵⁰

Megjegyzendő, hogy Perényi János nevével találkozhatunk azon négy magyar előkelő között, akik Velencétől 1429. január 20-án a Szentföldre nyertek hatvan főig menlevelet.⁶⁵¹ Az adat Wenzel Gusztáv közlése által került be történetírásunkba,⁶⁵² a nyomtatásban megjelent 1854-es hivatkozott forrásszövegből azonban nem derül ki egyértelműen, hogy Imre fia Jánosról, vagy a nyalábi ágból származó Péter fia Jánosról van szó.⁶⁵³ Bár nem kizárt, hogy Imre fia János az 1420-as évek végén érkezettnek látta az időt, hogy társaival – mint Marcali Imrével és Tamási Henrikkel – elzarándokoljon a

⁶⁴³ Perényi Miklós végrendelete DL 39 287–8.

⁶⁴⁴ „patrem nostrum dilectissimum” DL 39 287.

⁶⁴⁵ Vö. Engel 2003A–B.

⁶⁴⁶ Uo.

⁶⁴⁷ DL 39 288.

⁶⁴⁸ ENGEL 1987. 436. DÉTSHY 1966. 182.

⁶⁴⁹ DL 12 880. Vö. DÉTSHY 1966. 182. Megjegyezzük, hogy a Pálóciakat ekkor György esztergomi érsek, és Máté nádor képviselte, az apelláció kimenetele nem lehetett kétséges.

⁶⁵⁰ DF 232 913.

⁶⁵¹ CSUKOVITS 2003. 110.

⁶⁵² Wenzel Gusztáv Jeruzsálemi magyar alapítványok és zarándoklatok c. előadásának kivonatát az Új Magyar Múzeum 1854-es száma közli a 471–474. oldalon.

⁶⁵³ A problémára Csukovits Enikő is felhívta a figyelmet. CSUKOVITS 2003. 152.

Szentföldre. A januári dátum megengedi,⁶⁵⁴ hogy a megvalósult zárandoklatot követően 1430. január 11-én Tamási Henrik Pozsonyból,⁶⁵⁵ Marcali Imre március 3-án Babócsáról keltezzen,⁶⁵⁶ a két Perényi János (Imre és Péter fiai) pedig a szepesi káptalan előtt örökösödési szerződést kössön 1430. február 2-án.⁶⁵⁷ Az alapján, hogy 1419-ben Perényi Imre fia János Firenzében járt a pápánál, majd később 1450-ben Rómába utazott a Szentévre, feltételezhetjük, hogy ő volt az, aki 1429-ben a Szentföldre látogatott.⁶⁵⁸

Patak uradalmának elvesztése sarkallhatta az Imrefiakat arra, hogy a fenti örökösödési szerződést megkössék összes birtokaikra vonatkozóan a nyalábi Perényiekkel, Péter országbíró fiaival, Jánossal és Miklóssal. Kapcsolatuk ezt követően még szorosabbra fonódott, Péter országbíró, Imre kancellár fiai közösen kaptak gömöri birtokokat is Zsigmondtól 1430. június 25-én Köpcsényben.⁶⁵⁹ Az Imrefiak útja itt kettévált, János itthon maradt, erre bizonyíték, hogy Péter országbíró fia Jánossal együtt jelent meg a nagykancellária előtt, hogy a gömöri adományra szóló okleveleket átírassa 1431. március 23-án, feltehetően Budán,⁶⁶⁰ majd július 12-én, hogy az örökösödési szerződésükkel tegyenek ugyanígy.⁶⁶¹ Perényi János otthonmaradásáról a hatalmaskodásokról fennmaradt oklevelek is tanúskodnak. 1431. augusztus 18-án a váradi káptalan előtt az egri káptalan Istvánt kihagyva, csak Jánosra tett panaszt palkonyai birtokán elszenvedett sérelméért.⁶⁶² 1432. február 1-jén ugyanannak nevében, szintén egy palkonyai ügyben tettek panaszt a váci káptalan előtt ismét csak Perényi János nevét említve.⁶⁶³ János nevében tiltakozott familiárisa, Radványi Benedek a szepesi káptalan előtt a korábban az abaúji Szinye részét képező Györke birtok elidegenítése ellen.⁶⁶⁴ A szomszédok birtokának háborgatását, és a

⁶⁵⁴ Egy szentföldi zárandoklat időtartamára ld. CSUKOVITS 2003. 106–119.

⁶⁵⁵ DF 202 461.

⁶⁵⁶ DL 12 215.

⁶⁵⁷ Az örökösödési szerződés több példányban is fennmaradt: A terebesi család levéltárában átiratban: DF 209 849. A nyalábiak levéltárában eredetiben: DL 70 857. szám alatt három és a DL 70 858. jelzet alatt egy példányban. Kiadásukra ld. PERÉNYI 417–8.

⁶⁵⁸ Tudjuk, hogy apja is el kívánt zárandokolni a Szentföldre, fogadalma alól azonban betegsége okán felmentést kért halála előtt. Vö. CSUKOVITS 2003. 152.

⁶⁵⁹ DL 70 859. PERÉNYI 420. és DL 12 284. Bővebben ld. függelék XI/2. 8. táblázat, és 3. 8. térképvázlat.

⁶⁶⁰ DL 12 286. és DL 70 867. PERÉNYI 435.

⁶⁶¹ DL 75 428.; DF 209 849.; DL 70 870. PERÉNYI 438.

⁶⁶² HEVES 466. DF 210 472.

⁶⁶³ HEVES 467. DF 210 475.

⁶⁶⁴ ZICHY VIII. 474.

kanonokok előtti megjelenést minden bizonnyal familiárisaira hagyta, legfeljebb utasításokkal látta el őket. Maga 1432. április 1-jén jászói konvent kiküldöttje előtt Terebesen keltezte azt a levelet, amelyben pataki Perényi Miklós egykori lovászmester özvegyét fizeti ki.⁶⁶⁵ Ifjú, hadra fogható báróként az ország védelmében vehetett részt a birtokok ügyeinek intézésén túl. Nincs konkrét bizonyítékunk arra, hogy 1431. és 1434 között a törökök, vagy csehek ellen harcolt volna.⁶⁶⁶ Tóth-Szabó Pál a cseh huszitákról írt munkájában – megjelölés nélkül ugyan – Perényi Péter fia Jánost emlegeti a csehek ellen Rózsahegynél védekező magyar csapatok kapitányaként.⁶⁶⁷

István testvére elkísérte Zsigmondot arra a nagy utazásra, amelynek végén a császári korona a fejére került Rómában.⁶⁶⁸ 1430 őszen a királyi kíséret tagja volt Nürnbergben.⁶⁶⁹ Tagja lehetett annak a diplomáciai küldöttségnek, melyet Zsigmond Rómába menesztett V. Márton pápához 1430–31 fordulóján. A pápai kérvények tanúsága szerint többek között Csapi László és Gatalóci Mátyás alkancellár⁶⁷⁰ mellett Perényi István is a pápa elé járult: 1431. január 22-én a pápától nyert teljes bűnbocsánatot, és engedélyt hordozható oltár használatához.⁶⁷¹ A küldöttség sikerrel járhatott, ennek eredményeként április 19-én Nürnbergben a birodalmi gyűlés során Zsigmondtól adományt nyert magának és testvérének Perényi Péter fia Jánossal egyetemben. Neve mellett már az asztalnokmesteri címet vezették fel.⁶⁷² 1431. november 25-én Milánóban más országnagyokkal együtt jelen volt Zsigmond Itália királyává történő koronázásán.⁶⁷³ Perényi János egy későbbi adománylevele is arról tanúskodik, hogy öccse egyedül vezette familiájukat Zsigmond utazása során.⁶⁷⁴ Csukovits Enikő azt feltételezi, hogy István a római koronázás előtt visszatért Magyarországra, mivel nem szerepelt a római pápai bullát kérvényező

⁶⁶⁵ DF 232 913.

⁶⁶⁶ WERTNER 1911. 443–448. és 537–541.

⁶⁶⁷ TÓTH-SZABÓ 1917. 125.

⁶⁶⁸ CSUKOVITS 1998. 11. 14–15.

⁶⁶⁹ DRTH IX. 476. Vö. KRONOLÓGIA 1986. 253.

⁶⁷⁰ LUKSICS I. 261–262. o.

⁶⁷¹ LUKSICS I. 1442. 1444. 1446.

⁶⁷² DL 12 373. és DL 70 868. PERÉNYI 436.

⁶⁷³ DRTH X. 196.

⁶⁷⁴ DL 13 410. „(...) quibus etiam condam Magnificus Stephanus, de eadem Peren, consimiliter Magister Dapiferorum Domini Sigismundi Imperatoris, (...) et pretacto condam patri nostro in partibus Alemanie, Lombardie et Tuscie, ad quas pro suscepcone sacrarum coronarum imperialium intrauerat. (...)” CDH XI. 293.

között.⁶⁷⁵ Ugyanakkor E. Kovács Péter kutatásaiból tudjuk, hogy Perényi István a Sienában veszteglő Zsigmondtól feladatokat kapott. 1433 januárjában Montepescalibe, februárban pedig Batignanoba küldték 14 lovas kíséretében.⁶⁷⁶ Valóban nem szerepel az 1433-as római kérvényezők sorában, ennek oka az lehetett, hogy két évvel korábban már megszerezte a számára szükséges engedélyeket. Vagyis jól látszik, hogy Perényi István folyamatosan egyre nagyobb és nagyobb tekintélyt harcolt ki magának.

A súlytalanság állapotából István és János csak unokatestvérük halálát követően, de nem közvetlen sikerült kikerülniük. Amellett, hogy diplomáciai, katonai megbízásokat láttak el, a szűkmarkú uralkodótól adományban részesültek, még a korabeli kútfők is fontosnak tartják a nevüket megemlíteni a birodalmi gyűlésen, és a milánói koronázáson. István saját jogon nyert kegyet a pápától. Kifejezetten hosszú időt töltött el az uralkodó mellett, s bár nem bizonyítható, hogy 1430-tól 1434-ig folyamatosan külföldön tartózkodott, ennek a fele is anyagilag igencsak megterhelő, amit jól láthatóan jelentős kíséretével együtt elbír. Tetejébe János és István bárói rangra emelkedett, megkapták az asztalnokmesteri tisztséget. Apjuk halála után (1418) tizenhárom évvel megkapták ezt a bárói kinevezést, igaz csak a hatalommal nem, mint inkább presztízzsel járó asztalnokmesteri tisztséget.

Ezzel a tisztséggel kapcsolatban az archontológiai vizsgálatok során Engel Pál egy ellentmondásra lett figyelmes. Míg 1431. április 19-én a titkos kancellária által kiadott oklevelében Istvánt és Jánost is asztalnokmesternek nevezik, addig a nagykancellária méltóságsoraiban csupán egy évvel később 1432. április 22-én veszik lajstromba őket.⁶⁷⁷ Illetve csak Istvánt, Jánost nem. János első méltóságsorban történő említése 1434. november 15-ről ismert,⁶⁷⁸ vagyis nagyjából egy hónappal Zsigmond hazaérkezése után.⁶⁷⁹ Tovább bonyolítja a helyzetet, ha ismertetjük Németh Péter okfejtését a tisztség betöltése kapcsán. Bátori István életpályájának ismertetése során kétségbe vonja Engel Pál archontológiájában foglaltakat, miszerint Bátori 1431-ben elvesztette az asztalnokmesterséget.⁶⁸⁰ Érvként hozza fel, hogy 1432-ben Pálóci Máté országbírónál, és

⁶⁷⁵ CSUKOVITS 1998. 11. 17.

⁶⁷⁶ E. KOVÁCS 2014. 210–11.

⁶⁷⁷ DL 24 720. Vö. ENGEL 2003B.

⁶⁷⁸ CDH XI. 313. Vö. ENGEL 2003B.

⁶⁷⁹ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 129.

⁶⁸⁰ ENGEL 2003A.

1433-ben a leleszi konventben is a „magister dapiferorum” címet aggatják Bátorira.⁶⁸¹ Véleménye szerint Zsigmond a Perényieknek beígérte a tisztséget, ténylegesen azonban Bátori maradt a székben. Ennek ellentmond, hogy Perényi Istvánt a fent sorolt források mindegyike asztalnokmesterként ismeri, valamint 1432-es nyugtájában Perényi János is annak címzi magát. A kérdést C. Tóth Norbert sem oldja fel az ecsedi Bátoriakról szóló munkájában.⁶⁸² A rendelkezésre álló adatokból az olvasó azt feltételezheti, hogy némi zavar volt a korabeli írnokok között. Könnyen feltételezhető az is, hogy Zsigmond figyelmét messze nem kötötte le magyar királyságának udvari tisztségviselőinek neve, vagy száma. Hármójuk közül Perényi István volt vele Itáliában, mint láttuk sokat tett uralkodójáért. Őt a nagykancellária is megnevezte, mint asztalnokmestert. Bátori presztízsből mit sem veszített, a nádor és a hiteleshely is aktív báróként lajstromozta. A leginkább Perényi János lóg ki a sorból, asztalnokmesternek saját levelében mondja magát, a méltóságsorban csak 1434. november 15-től szerepel.

Ezzel a kérdéssel elérkeztünk az 1435-ös évhez. Zsigmond hazatért, életében utoljára. 1435 februárjában Pozsonyban országgyűlést tartott. Átalakította kormányát. Pálóci Máté nádornak, Bátori István országbírónak lépett elő,⁶⁸³ az Imrefiak pedig minden kétséget kizáróan asztalnokmesternek. Ezt az állapotot rögzíti az 1435. március 8-án kelt oklevél méltóságsora is.⁶⁸⁴ 1433-ban Zsigmond védelmi tervezetében⁶⁸⁵ és majdan az 1435-ös hadi dekrétumban Perényi Jánost – testvére említése nélkül – a nyugati határ védelmére rendelték ki. Eszerint igen jelentős haderőt volt köteles kiállítani egy esetleges cseh betörés alkalmával, mintegy kétszáz lovast. Ha szemügyre vesszük a listában felsorolt előkelőket, akkor kétségtelen, hogy a birtokai nagyságával arányban volt ez a jelentős csapattest. A legtöbb személytől csupán 50–50 fő kiállítását várták el, míg például Esztergom és Komárom megyétől összesen kívánt ennyit az uralkodó.⁶⁸⁶

Vélhetően Zsigmonddal maradtak Pozsonyban és vele tartottak cseh földre is.⁶⁸⁷ Ebben az időszakban történhetett kettejük zempléni ispánnak történt kinevezése is.

⁶⁸¹ NÉMETH 2006. 296.

⁶⁸² C. TÓTH 2009B. 10.

⁶⁸³ C. TÓTH 2012B. 62.

⁶⁸⁴ DRH 275–6. Vö. ENGEL 2003A.

⁶⁸⁵ KÖSZEGHY 1892. passim. Különösen 606.

⁶⁸⁶ TÓTH-SZABÓ 1917. 132. CDH X/7. 267.

⁶⁸⁷ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 129–130.

Október 4-én már a hozzájuk köthető Cseleji Péter fia János ad ki alispánként oklevelet.⁶⁸⁸ Visszaérkezésük után a rendszeresen pénzszerűkében lévő Zsigmond ismét igénybe vette Perényiek vagyonát, és azok birtokéhségét. Ezúttal Jolsva és Fülek várát és a hozzá tartozó birtokokat vették zálogba háromezer forintért, 1435. október 10-én.⁶⁸⁹ Imre kancellár 1408-as birtokgyarapodása óta ez az első igazán nagy szerzeménye a Perényi családnak. Ezt is elsősorban vagyonuknak, mint befolyásuknak, hatalmuknak köszönhatték. Akkora hatalommal még nem rendelkeztek, hogy a Pálóciakkal felvegyék a versenyt. Mint ahogy fentebb már írtuk, 1436 márciusában Zsigmond Pest városában Patak ügyében elmarasztalta a Perényieket a Pálóciakkal szemben.⁶⁹⁰ Perényi János tagja volt a Késmárkon, a lengyel követekkel tárgyaló küldöttségnek. A találkozó célja a Szepesség visszaváltása volt,⁶⁹¹ Jan Długosztól értesülünk a követség összetételéről. Eszerint Pálóci Máté nádor, és Perényi János ugocsa ispán mellett harmadik világiként volt jelen „Ioannes maior de Peren”, vagyis Perényi Imre fia János.⁶⁹² A tárgyalás nem volt sikeres, ez a megbízatása viszont arról tanúskodik, hogy még Zsigmond életében növekedett tekintélye.

Az 1436–37-es években csak peres iratokból szerzünk tudomást a Perényiekről. Folytatódik perük – most a nádori bíróságon – a Csicseriekkel az olasz birtokrész háborgatása miatt.⁶⁹³ Az ügy kapcsán Perényi Jánost – vagy megbízottját – 1436. június 16-án „Weth”-i birtokán megidézte a leleszi konvent kiküldöttje.⁶⁹⁴ Terebesi uradalmuk szomszédságában nem engedik beiktatni „Kysezeni Pyke” Balázs feleségét, Katalint és annak fiát, Istvánt Pelejte nyolc jobbágytelkébe.⁶⁹⁵ November 19-én Zemplén megye alispánjai az Imrefiak nevében nyugtát állítottak ki Nagymihályi György özvegyének bírság jogcímén.⁶⁹⁶ Az 1437-es év azonban nagy változást hozott az Imrefiak életében, 1437-ben – feltehetően január 22. előtt – Perényi István elhalálozott.⁶⁹⁷ Ezzel Jánosra hagyta összes birtokukat, és mindazon nemeseket, kik eddig családjukat szolgálták.

⁶⁸⁸ DL 99 497. Vö. ENGEL 2003A.

⁶⁸⁹ DL 12 770.

⁶⁹⁰ DL 12 880.

⁶⁹¹ LOVCSÁNYI 1886. 692.

⁶⁹² DŁUGOSZ Lib. 11–12 (1431–1444) 166. Vö. WAGNER ANALECTA II. 96.

⁶⁹³ DL 31 471.; DL 31 474–5.; DL 31 480. Vö. CSICSERI 236.

⁶⁹⁴ DL 31 479. Vö. CSICSERI 236.

⁶⁹⁵ DL 88 123.

⁶⁹⁶ SZTÁRAY II. 328.

⁶⁹⁷ Az évre ld. síremlékét: ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983. 36. Január 22-én már nem szerepel méltóságsorban. Vö. DL 95 000.

Az 1430-as években kerülhetett sor Perényi János és Kórógyi Katalin közötti házasságra. Bár Katalin első említése csak 1443-ból való, ekkor már János felesége és azt is tudjuk, hogy 1445-ben már két élő gyermekük volt, István és Ilona.⁶⁹⁸ A gyermekek Pálóci Simon fogságába estek, tehát nem lehettek már karon ülő kisdedek. Érdekes János választása abban a tekintetben, hogy míg apja Imre, és unokatestvére Miklós is a régióból választott magának feleséget (Várdai és Rozgonyi) Katalin a délvidéken birtokos Kórógyi Fülöp leánya volt. Ha bizonyítás nélkül elfogadjuk: házasságuk mögött családi és birtokpolitika húzódik, akkor ezeknek mozgatóit igen nehéz meghatároznunk. A Kórógyi családba történt beházasodás mindenképpen szintlépésnek könyvelhető el. Katalin felmenői már az Anjouk alatt bárói pozíciókat töltötték be.⁶⁹⁹ Apja, Fülöp bár 1403-ban a Zsigmond ellen lázadók oldalára állt,⁷⁰⁰ később királynéi tárnokmester lett, és Zsigmond megbízható híve volt.⁷⁰¹ A Cilleiek után a Kórógyiak az első olyan család a Magyar Királyságban, amely a világi arisztokrácia soraiból nyugat-európai értelemben vett grófi címet viselt.⁷⁰² Ennek megfelelően vörös pecsétviaszt használhatott. Katalin már 1434 előtt rokonságba került a Garai családdal, fivére János Miklós nádor leányát, Borbálát vette nőül.⁷⁰³ Házasságával tehát Perényi nem regionális hatalmát szerette volna növelni, hanem családjának presztízsét, politikai súlyát. Mondhatjuk ezt akkor is, ha tudjuk: a családi kapcsolatokat, rokoni szálakat nem kell túlértékelnünk.⁷⁰⁴

Ugyanakkor tudjuk, Katalin édesanyja Jolsvai Ilona volt, aki Leusták nádor utolsó élő leszármazottja az 1430-as években. Nem kizárt, hogy a Perényi fivérek gömöri terjeszkedésében játszott szerepet ez a házasság. Leusták nádor nikápolyi fogságba esése megroppantotta családját. Bár Zsigmond hű híve volt, és temérdek adományra tett szert általa Liptó, Hont, Gömör és Bars megyékben, örököse György ezt nem tudta apja tekintélye nélkül kamatoztatni, s a vagyon lassan elenyészett. Testvére Ilona, és általa

⁶⁹⁸ Vö. Leszármazási ábra függelék XI/1.

⁶⁹⁹ Id. Kórógyi Fülöp udvari lovag, fiai László és István bolgár illetve macsói bánok. Vö. ENGEL 2003B. Kórógyi család.

⁷⁰⁰ Erre bizonyíték az 1403. ápr. 4-i Zalatnokon kiadott sokpecsétes oklevél, melyen pecsétjét megtaláljuk. ZSO II. 2351. DF 288 984. Eredeti: AGAD 5542. Vö. II. Fejezet.

⁷⁰¹ Többek között az uralkodót is elkísérte Konstanzba. Vö. NEUMANN 2014. passim.

⁷⁰² NEUMANN 2014. 107.

⁷⁰³ ÁRVAI 2013B. 113. Vö. ENGEL 2003B. Kórógyi család

⁷⁰⁴ Külön okfejtést szentelt a kiterjedt rokoni kapcsolatok súlyának Fügedi Erik. FÜGEDI 1970. A későbbi szakirodalom azonban részben cáfolta állításait. Jó példa erre Pálosfalvi Tamás Rozgonyiakról készített munkája. PÁLOSFALVI 2003.

Kórógyi Fülöp a birtokok töredékére jogot formálhatott, de ennek nyomát a forrásokban nem találjuk, és ekkor még Kórógyi és Perényi tulajdonban sincsenek egykori Jolsvai jószágok. Ennek a hipotézisnek bizonyítása, cáfolata további kutatások tükrében is kérdéses, viszont fontosnak tartottuk ennek a szempontnak is a felvetését.

A következő fejezetben Perényi Imre és fiainak familiáris hálózatát vizsgáljuk, kísérletet teszünk a „szép számú” kíséret tagjainak meghatározására. Vizsgálatunk célja, hogy meghatározzuk a fent elmondott utazásokon, küldetéseken kikre számíthattak az Imrefiak.

IV. 2. Familiáris hálózat

Az Anjouk és Zsigmond magyarországi uralmának alapja az a szűk arisztokrata réteg volt, akik saját, vagy honor birtokukra támaszkodva felügyelték az ország katonai és gazdasági hatalmának nagy részét. Ezt alapul véve a mindenkori uralkodók a bíraskodásban és a végrehajtásban is számított rájuk. Önmagában ez az ötven-hatvan család⁷⁰⁵ nem elég ahhoz, hogy a Magyar Királyság minden szegletében képviselje a királyi hatalmat. Ezért szüksége volt mindegyiknek egy saját szolgáló körre, egy famíliára, ami képviselte saját és a király érdekeit helyette.⁷⁰⁶ A korábbi szakirodalom rámutatott, hogy egy-egy bárói família a kis-, és középbirtokos nemes rétegből verbuválódott a kölcsönös segítségre alapozva. A bárók szolgálatukba fogadták a feltörekvő nemes családok sarjait. Számukra ez volt a legmeghatározóbb kapcsolatrendszer, az egyetlen lehetőség az érvényesülésre.⁷⁰⁷ Csak ezeken a szálakon keresztül juthatott egy középbirtokos nemes tisztséghez, a tisztség révén pedig jövedelemhez, birtokhoz.⁷⁰⁸ A hosszú és jó szolgálatot a dominuszok is meghálálták, birtokokat csikartak ki az uralkodótól, vagy más világi, egyházi javadalomhoz segítettek familiárisaikat.⁷⁰⁹

A mindenki számára előnyös kapcsolat vélhetően egy szóbeli megállapodáson nyugodott, amelyet mindaddig fenntartottak, amíg a felek számára az kedvező volt.⁷¹⁰ A familiák felbomlásához elsősorban a dominusz, vagy a királyság belpolitikai helyzetében beállt változás vezethetett. Egy bárói család kegyvesztettsége – mint a Homonnai Drugetek esetében 1403-at követően⁷¹¹ – azzal járhatott, hogy familiájuk egy része elpártolt tőlük, máshol keresték boldogulásukat. Úgy tűnik, hogy amikor ez a folyamat nagyobb méreteket öltött, és rendszertelenné vált, akkor akár egy belpolitikai válságot is képes volt elnyújtani. Erre lehet példa az 1440-es évek zavarait követően az 1450-es évek társadalmi

⁷⁰⁵ ENGEL 1968–70. 26.

⁷⁰⁶ A familiaritás rendszerét részleteiben ismertető alapmunkának Szekfű Gyula (SZEKFŰ 1912. különösen 46–110.), Mályusz Elemér (MÁLYUSZ 1940. különösen: 318–332. Vö. MÁLYUSZ 1957. az 1440-es 50-es évekre különösen: 52–58.), és Kubinyi András (KUBINYI 1973.) munkáit tekinthetjük.

⁷⁰⁷ MÁLYUSZ 1940. 320–321.

⁷⁰⁸ SZEKFŰ 1912 131–152.

⁷⁰⁹ A familiáris viszonyok kutatása újabb lendületet kapott a közelmúltban. Petrik Iván a zempléni Pelejte család foglalkozott: PETRIK 2000. A szintén a régióban ténykedő Semsei család történetét Kádas István dolgozta fel: KÁDAS 2014A.

⁷¹⁰ Az eskütételre példa: MÁLYUSZ 1940. 324.

⁷¹¹ ENGEL 1977. 42.

változása.⁷¹² A Zsigmond-éra 1403-at követő harmincnégy évig tartó békéje viszont remek lehetőséget teremt egy-egy család familiáris hálózatának vizsgálatához. Esetünkben Perényi Imre, mint a terebesi család fejének familiárisi körét, és fiainak kíséretét is rekonstruálni tudjuk. Természetesen csupán részben, hiszen ezek a kis, és középnemesek nagyon nehezen érhetőek tetten a forrásokban. Elsősorban a familiáris és a dominusz kapcsolatára kell találnunk adatot, majd végigkísérni az adott személynek, vagy éppen családjának tevékenységét. Mint látni fogjuk, teljes portré megrajzolását csak néhány esetben van módunk véghezvinni. Ezen túl az adattöredékeket egy nagyobb rendszerbe illesztve mutatunk rá a Perényiek birtokai, rezidenciái és a familiáris hálózatuk közötti kapcsolatra.

A Csontos család⁷¹³

A család első ismert őse Imre, a Miszlai nevet viselte. A Kassától délre található Miszla patakról kaphatta a nevét. A későbbi oklevelekből kiderül, családjá tulajdonában volt az abaúji Koksó falu egy része „Alsokokso”,⁷¹⁴ ami ebben a térségben található. A településrészt nevezték Koksómindszentnek vagy Alsókoksómindszentnek – később Kassamindszent, ma Valaliky –, így ez az elnevezés is fel-feltűnt a forrásokban a családdal összefüggésben. A helyzetet csak bonyolítja, hogy 1403-ban adományul nyerték a zempléni Legenyét, amit a kútfők előszeretettel használtak családnévként. Az oklevelekben csak a Csontos névhasználat következetes, így bemutatásuk során ezt használjuk.

Imre egyike azoknak a kisnemeseknek, akik a Hernád termékeny völgyében, számos szomszédja között néhány telek tulajdonosa volt.⁷¹⁵ 1400. december 7-én mint királyi ember, 1401. október 4-én pedig abaúji szolgabíró tűnt fel.⁷¹⁶ Az ebben az időben kinevezett abaúji ispán, Perényi Imre látókörébe ekkor kerülhetett a család, leginkább Imre fia Bertalan. 1403. szeptember 29-én Esztergomban Zsigmondtól a zempléni Legenyét kapták adományul hűséges szolgálataikért atyafiukkal Ronyvai Balázs fia Péterrel

⁷¹² MÁLYUSZ 1940. 326. Részletes példákért ld. PÁLOSFALVI 2004. 216–218.

⁷¹³ Leszármazási ábrájukat ld. függelék XI/4. 1. családfa.

⁷¹⁴ ZsO VI. 2067.

⁷¹⁵ A Csontos Bertalan neve alatt szereplő Csontosfalván 1427-ben két portát számoltak össze. KAMARAHASZNA 27.

⁷¹⁶ ZICHY V. 231.; ZsO II. 1253. Vö. KÁDAS 2014B. 110.

együtt.⁷¹⁷ Az oklevél nem részletezi, de a jutalmat a felkelés leverésében játszott hathatós tevékenységükért nyerték el, így már ekkor a régió „erős emberét” Perényi Imrét szolgálhatták. Erre szolgál bizonyítékul egy 1456-os konvent előtti bevallása, miszerint Legenyét Perényi Imre közbenjárására nyerte el Bertalan.⁷¹⁸ Ronyvai Péter még többször feltűnik Bertalan mellett az oklevelekben, de pontos rokoni kapcsolataikra nem derült fény. Ettől függetlenül atyafiságuk nem kizárt. A november eleji székesfehérvári jutalomosztás alkalmával is sor került rájuk, Perényi Imre csorbakői adományát követően emberei is új birtokot kaptak, ezúttal a szabolcsi Újór falut.⁷¹⁹ Bertalan királyi emberként részt vett Csorbakő beiktatásán is.⁷²⁰

Úgy tűnik, hogy Bertalan az elkövetkező években tetemes vagyonra tett szert Zemplénben. Két darab portája mellé, ha az 1441-es zempléni adólajstromból indulunk ki, akkor Legenyén további huszonkét portával gazdagodott.⁷²¹ Újór is hasonló adottságokkal rendelkezhetett, bár ehhez viszonyítási alapunk sincs. Karrierje is beindult. 1404-ben már a Perényiek – feltehetően Imre – terebesi várnagya.⁷²² Jövedelméből a terebesi uradalom közelében lévő Pelejte egy részét is zálogba vette, még 1404 előtt.⁷²³ Bár Újőrt jogtalanul kobozták el a Csicseri családtól és adták oda Csontoséknak, és így 1405. október 26-án vissza kellett adniuk,⁷²⁴ egzisztenciája megmaradt. Perényi familiárisként részt vett a környék nemeseinek zaklatásában, 1410-ben egy hatalmaskodási panaszban találkozunk nevével.⁷²⁵ A család ősi birtoka mellett Abaújban Alsóbárcán 12 portát vett zálogba 1411. július 3-án.⁷²⁶ Terebesről 1413. november 1. előtt áthelyezték Sztropkóra, ott is várnagyi megbízatást kapott.⁷²⁷ Úgy tűnik ha el is kísérte Imre kancellárt Aachenbe, nem maradt ott Perényi János és István kíséretében. 1414. március 19-én a panaszosok szerint Kékmező környékén hatalmaskodott,⁷²⁸ királyi emberként volt kijelölve 1415. február 22-én,⁷²⁹

⁷¹⁷ ZsO II. 2635.

⁷¹⁸ DF 222 664.

⁷¹⁹ ZsO II. 2734.

⁷²⁰ ZICHY V. 359.

⁷²¹ C. TÓTH 2007. 459.

⁷²² KÁROLYI I. 525

⁷²³ Uo.

⁷²⁴ ZsO II. 4220.

⁷²⁵ ZsO II. 7668.

⁷²⁶ ZsO III. 643

⁷²⁷ ZsO IV. 1783.

⁷²⁸ ZsO IV. 1783.

december 22-én pedig ismételtén Alsóbárcán szerzett zálogjogot.⁷³⁰ A család ősi birtokán kívül szolgálati helye környékén is igyekezett jószágokat szerezni, a Sóváriaktól Dávidvágását vette zálogba száz forintért, ami igazán szép összeg egy familiáristól.⁷³¹ Talán már a nyugati utazásra készülődött, amikor az ezért visszajáró összeget számára letétbe helyezték a leleszi konvent sekrestyájében 1417. szeptember 4-én.⁷³² A betegeskedő Perényi Imrét kísérhette Konstanzba a zsinat lezárására. Hazafelé Bázelen, 1418. június 11-én a kancellár egyik utolsó kedvezménye lehetett, hogy Zsigmond címeradományt tett Bertalannak és Ronyvai Balázsnak.⁷³³ Néhány nappal később Strassburgban újadományt nyert Csontosfalvára, nem feledkezett meg rokonáról sem, az oklevél szövege „frater”-ét, Sebestyén fia Mihály nevét is tartalmazza.⁷³⁴ Az oklevél relátora pedig nem volt más, mint Perényi Miklós bán fia Miklós. Az újadományhoz így a jelek szerint köze lehetett Perényinek, ő járhatta ki családjá régi szolgájának a jogbiztosító oklevelet. Még ebben az évben újabb területet vett zálogba, ekkor már a Legenye közelében lévő Csörgön.⁷³⁵

Ezt követően már csak hatalmaskodásai felől hallunk, amiket a terebesi uradalomba ékelődött Miglészen,⁷³⁶ majd később 1426-ban Nyíregyházán követett el.⁷³⁷ Utolsó említése az 1427-es abaúji kamarahaszna összeírásban található.⁷³⁸ Összegezve tehát megállapítható, hogy Csontosfalvi birtokáról feljutott két váruradalom élére, meg többszörözte vagyonát, címeradományt nyert Bázelen, és ősbirtokára is jogbiztosító újadományt nyert. Mindezt szorgos munkával, feltehetően elsősorban katonai szolgálattal érte el. Ezzel kapcsolatban csak következtetni tudunk, ugyanis nincs róla konkrét tudomásunk, hogy a Perényiek famíliájában bármelyik hadjáraton is részt vett, vagy hogy Imrét diplomáciai küldetésében segítette volna. A hatalmaskodásokból és pozíciójából elsősorban uradalomigazgató szerepe látszik kikristályosodni. Testvére Csontos Péter maradt a Perényiek szolgálatában, de hasonlóan fényes karriert inkább Bertalan fiai futottak be, Miklós és János ugyanis folyamatos a Perényiek ügyeiben kerülnek

⁷²⁹ ZsO V. 275.

⁷³⁰ ZsO V. 1343.

⁷³¹ ZsO VI. 893.

⁷³² U.o.

⁷³³ NAGY 1886. passim.

⁷³⁴ ZsO VI. 2067.

⁷³⁵ ZsO VI. 2121.

⁷³⁶ ZsO VII. 1105. és ZsO XI. 259.

⁷³⁷ ZsO XIII. 1051.

⁷³⁸ KAMARAHASZNA 27.

megemlítésre.⁷³⁹ Bár János 1456-ban súlyos betegen – talán halálára készülve – jelent meg a leleszi konvent előtt és adta el Legenyét negyven forintért Perényi Jánosnak,⁷⁴⁰ úgy tűnik felépült, hiszen az 1460-as években a Perényiek füzéri várnagyát Csontos Jánosnak hívták.⁷⁴¹ Legenye is visszakerülhetett Csontosékhoz, hiszen Perényi János fiainak 1465-ös birtokösszeírásában nem szerepelt.⁷⁴²

A pontosan nem ismert rokoni szálak ellenére Ronyvai Csontos Péterről is szólnunk kell. Talán kissé Bertalan árnyékában, de hasonlóan kitartóan szolgált a Perényi „családban”. Adományait együtt nyerték, címeradományukból pedig kitűnik, hogy az Imrefiakat ő kísérhette el Aragóniába, Franciaországba és Angliába.⁷⁴³ Ezt követően azonban nem hallunk sem róla, sem leszármazottairól.

A Felcsebi Orosz család⁷⁴⁴

A család ősei feltehetően már a 14. században birtokosok voltak Zemplén megye középső részének keleti felén. A Cseb nevű birtok már 1399-ben két részre oszlott, az egyiket Berettői Kardos Miklós fia István zálogosította el Lőrinc diák fia Miklósnak.⁷⁴⁵ Eme Miklós fia János nem sokkal később 1403-ban a Zsigmond ellen lázadók oldalára állt, így birtokai elvesztek, azt Alcsebi Miklós klerikus – a későbbi váci püspök⁷⁴⁶ – kérte rokonainak Zsigmondtól.⁷⁴⁷ Cseb egyik fele tehát az Alcsebiekhez került, a település másik részén pedig a Felcsebi család osztozott meg. Családfájukat nem találjuk Engel Pál genealógiai munkájában, viszont népes családjuk leszármazását három oklevél segítségével könnyen megrajzolhatjuk.⁷⁴⁸ Eszerint a család első ismert őse bizonyos Tamás, akinek legkevesebb négy fia volt: Péter, Imre, Pál és Mihály. Jelen dolgozatban mi utóbbi családjával foglalkozunk részletesen, az ő fiainak volt kötődésük a Perényi családhoz.

⁷³⁹ Hatalmaskodásban Miklós: ZSO X. 1373.; ZSO XII. 203.. János: SZERBIA 163–164.

⁷⁴⁰ DF 222 664. Vö. CSÁNKI I. Zemplén megye.

⁷⁴¹ DL 16 769.

⁷⁴² DF 209 861.

⁷⁴³ NAGY 1886. 162–163.

⁷⁴⁴ Leszármazási ábrájukat ld. függelék XI/4. 2. családfa.

⁷⁴⁵ ZSO I. 5666.

⁷⁴⁶ ENGEL 2003A

⁷⁴⁷ ZSO II. 3040.

⁷⁴⁸ Ld. leszármazási ábra jegyzeténél.

A család első kapcsolata Perényiekhez 1402-re tehető, amikor Mihály fia Jakab alpolhárnokmestert relátorként jegyzik.⁷⁴⁹ A tisztséget, mint láttuk Perényi Imre töltötte be 1396 és 1403 között, így helyettese nagy valószínűséggel familiárisa volt. A Terebes szomszédságában élő kismanesi család sarja feltehetően a század fordulóján csatlakozott a térségben nagy befolyást szerző Perényi családhoz. Döntése helyesnek bizonyult, rokonaival ellentétben csak neki sikerült kitörnie a megyei nemesek közül. 1403. november 7-én addigi birtokaikhoz képest hatalmas vagyonra tettek szert testvéreivel, Miklóssal és Lászlóval. A Csicseri család ungi Csicsér, Vaján, Siskóc, és szabolcsi Komoró valamint Vis birtokokat kapták Zsigmondtól Székesfehérváron.⁷⁵⁰

Az oklevél szövege önmagában is érdekes. Jakabot először illetik az „Orosz” ragadványnévvel, mely a későbbiekben unokatestvéreitől egyértelműen megkülönbözteti. Testvérét, Miklóst pedig leleszi prépostnak nevezi. Ezek szerint ezt a stallumot már 1403. november 7. előtt megkapta. A prépostság Pálóci Domokos 1403. január 29. előtti halála óta üresen állt,⁷⁵¹ a konvent saját iratai szerint 1405-ig bizonyos István látta el a préposti feladatokat.⁷⁵² Az ellentmondás feloldását egy későbbi oklevélben találjuk. 1405. június 9-én Rozgonyi László mester Zsigmond előtt tiltakozott a Felcsebiek birtokszerzése ellen, közben pedig Miklóst a leleszi konvent gubernátorának nevezi.⁷⁵³ Vagyis Felcsebi Miklóst a király – feltehetően Perényi Imre sugallatára – nevezte ki a konvent élére, ami viszont nem ismerte el vezetőjének, így nem tartották nyilván. Ezt az elméletet erősíti egy másik oklevél is, melyben Zsigmond szólítja fel a konventet, hogy fogadják el Miklóst prépostjuknak.⁷⁵⁴ Sajnos a levél datálatlan, Mályusz Elemér csupán közvetett bizonyítékok alapján 1405. október 16. elé teszi.⁷⁵⁵ Az 1405-ös dátumot erősíti, hogy ettől kezdve a Kumorovitz Lajos Bernát által használt leleszi névsor is már Miklósnak nevezi prépostját, igaz a későbbi Csicseri Orosz Miklóst.⁷⁵⁶ A prépostok archontológiájába tehát egy hiba is csúszott. Betudható ez annak, hogy Felcsebi Orosz Miklóst 1414 után egy szintén „Orosz” ragadványnevű, szintén „Cs”-vel kezdődő családnevű Miklós követte a konvent élén,

⁷⁴⁹ ZsO II. 1973.

⁷⁵⁰ ZsO II. 2758.

⁷⁵¹ A dátumra vö. Engel 2003B. Pálóci család.

⁷⁵² KUMOROVITZ 1928. 10.

⁷⁵³ ZsO II. 3958.

⁷⁵⁴ ZsO II. 3575.

⁷⁵⁵ Uo. jegyzet.

⁷⁵⁶ KUMOROVITZ 1928. 10. Vö. KUMOROVITZ 1934. 9. II. Mikós néven.

akinek családja ugyanúgy bírta Csicseri birtokot. Ezek a tényezők téveszthették meg Engel Pált is, amikor Csicseri Orosz Miklós leleszi prépostot megpróbálta beszerkeszteni genealógiai munkájába.⁷⁵⁷ Részben ennek is köszönhető, hogy a Felcsebi családot nem találjuk a leszármazási táblák között. A Zsigmondkori Oklevéltár későbbi köteteinek szerkesztői a feldolgozott oklevelek tükrében felismerték a problémát, és a névmutatókban feltűntették Felcsebi Orosz Miklós prépostságát.⁷⁵⁸

A Csebiek – és természetesen Perényi Imre – befolyása jól érzékelhető abban, hogy a Várdaiak,⁷⁵⁹ Rozgonyi László⁷⁶⁰ és a Csicseriek⁷⁶¹ igyekeztek minél több fórum előtt tiltakozni, eltiltani Zsigmondot újabb birtokok adományozástól, a Felcsebieket az adományok kérésétől. Legtöbbször a Csicseriek panaszkodtak ősi családi birtokuk elvesztése miatt.⁷⁶² Sérrelmezték, hogy a vagyonuk hűtlenségük miatt úszott el, holott nem vettek részt a lázadás támogatásában. Mint láttuk a Csontos családdal szemben eredményes volt a tiltakozásuk, Újör birtokukat már 1405-ben visszakapták. A Felcsebiekkel nem volt ilyen könnyű dolguk, ebben az is közrejátszhatott, hogy Miklós 1405. június 9-től Perényi Imre titkos kancellár helyettese lett,⁷⁶³ így közvetlen felügyelete volt a titkos kancelláriára. Hasonlóan Csontos Bertalanhoz Jakab lehetőségei is megszaporodtak, 1404-ben zálogba vette Pelejte egy részét éppen Csontost követően.⁷⁶⁴ 1406-ban testvéreivel, Lászlóval, Istvánnal együtt a szabolcsi Győr települést nyerték Zsigmondtól.⁷⁶⁵ Az oklevél Jakabot osztrozsácsi várnagynak mondja. A szlavóniai vár meglehetősen messze esett a Felcsebiek, de még a Perényiek törzsterületétől is, így nehezen érthető, miért a titkos kancellár egyik familiárisa került annak élére. Talán megoldást jelenthet a problémára, hogy a vár 1405-ben került vissza királyi tulajdonba,⁷⁶⁶ annak élére pedig egy megbízható embert küldtek a királyi udvarból. Ez lehetett Perényi Imre embere Felcsebi Orosz Jakab, akinek

⁷⁵⁷ Vö. ENGEL 2003B. Csicseri 1. tábla. Az ungi nemességgel foglalkozó művében ez a kiegészítés nem szerepel. ENGEL 1998A. 143.

⁷⁵⁸ ZsO IV. 665. Csebi Miklós leleszi prépost 1405–1414. ZsO V. 715. oldal. Csicseri Orosz Miklós 1414-től leleszi prépost. Vagy mint C. Tóth Norbert a második pótkötetben. LELESZ II. 222. jegyz.

⁷⁵⁹ ZsO II. 3163.

⁷⁶⁰ ZsO II. 3958.

⁷⁶¹ ZsO II. 3664.

⁷⁶² 1406: CSICSERI 59.; ZsO II. 5127. 1409: ZsO II. 7117.

⁷⁶³ ZsO II. 3958.

⁷⁶⁴ KÁROLYI I. 525

⁷⁶⁵ ZsO II. 4448. Mai neve Győröcske. Vö. ENGEL 2001.

⁷⁶⁶ Vö. ENGEL 2003A.

megbízatása nem tartott soká, hiszen többet nem szerepel neve mellett a tisztség. Még ugyanabban az évben, 1406. november 19-én ismét hatalmas adományt nyert a család, a hűtlenség bűnébe esett Bölcsi Kiscudar Péter özvegyének birtokait szerezték meg, Jakab ekkor már csak volt alpohárnokmester. Szatmárban Varsány, Parasznya, Szalka, Remeteszeg, Jármí és Tunyog lett az övék.⁷⁶⁷ Az adománylevelet hamar át is írták privilégiális formában.⁷⁶⁸

A fenti adomány jól mutatja, hogy milyen előnyökkel járhatott a királyi udvarban a legbelsőbb körhöz tartozni, amint felmerült egy birtokszerzési lehetőség, a királyi titkos alkancellárnak lehetősége adatott arra lecsapni. A család vagyona bizonyíthatóan nőtt. Jakab zálogba vette a Felcseb szomszédságában lévő Berettő birtok felét 1407. június 7. előtt,⁷⁶⁹ és ekkortájt a Losonciaktól a szabolcsi Pálca és „Kasow” birtokot.⁷⁷⁰ 1407. december 20-án Miklós préposti kinevezését a pápa is megerősítette.⁷⁷¹ 1408. március 12-én Zsigmond engedélyt adott a családnak, hogy tetszésük szerint az ungi Csicsér, a szatmári Varsány, a szabolcsi Győr és a zempléni Boly birtokukon erősséget (castella seu fortalitia cum lignis vel lapidibus) építsenek.⁷⁷² Ezek szerint a család igyekezett megvetni lábát a középnemesség soraiban, ahol egy saját erősséggel rendelkeztek az előkelők. Külön érdemes hangsúlyoznunk, hogy ezen a főként mocsaras területen, ahol fán kívül más nyersanyag nem volt, akár kővár építésére is lehetőséget kaptak. Továbbá egy újabb birtokszerzeményről szerzünk tudomást, időközben tulajdonuk lett Boly is. Jótevőjükkal a viszonyt továbbra is fenntartották, 1408-ban Miklós még mindig alkancellár volt, Jakabot pedig Perényi Imrével együtt utasították egy zempléni birtokügylet elvégzésére 1408. szeptember 30-án.⁷⁷³

1409. március 3-án Zsigmond Ung megyéhez írt parancsában Miklóst még alkancellárnak nevezi, amikor azonban Szatmár és Ung megyének ír 1410. május 1-jén, hogy mérsékelje Felcsebi Oroszok jobbágynak adóterheit, Miklós már csak leleszi prépost. Valamilyen okból Miklóst leváltották tisztjéből. Valami megtört 1409 és 1410 fordulóján. A hét éve töretlenül emelkedő családtagok karrierje ettől kezdve zuhanni

⁷⁶⁷ ZsO II. 5119.

⁷⁶⁸ DF 252 607. ZsO II. 5345.

⁷⁶⁹ LELESZ II. 161.

⁷⁷⁰ BÁNFFY I. 512. ZsO II. 6166.

⁷⁷¹ ZsO II. 5853.

⁷⁷² ZsO II. 5986. ZICHY V. 533.

⁷⁷³ ZsO II. 6347.

kezdezt. 1410. június 28-án a Csicseriek tiltakozása és panasza beérett.⁷⁷⁴ Zsigmond a Csicseriek katonai szolgálatára hivatkozva szemet hunyt a hűtlenség bűne felett, és visszaadta számukra a korábban Felcsebi Orosz Jakab és testvéreinek adományozott birtokokat, Csicsert, Vajánt, Siskóczot, Komorót és Vist. 1411. január 12-én már Késmárki György a titkos alkancellár.⁷⁷⁵ A folytonosságot – Perényin kívül – csupán Bossányi Lőrinc fia Márton a titkos kancellária notariususa jelentette, aki 1406-tól 1416-ig látta el ezt a tisztelet.⁷⁷⁶

Az 1410-es években szinte csak hatalmaskodási perekben találkozunk a Felcsebi Oroszok nevével a forrásokban.⁷⁷⁷ Egy kivételt találhatunk, 1413. november 11-én a szabolcsi Boly egy részét veszik meg harmincöt forintért.⁷⁷⁸ Úgy tűnik, Miklós megtarthatta a leleszi prépost székét egészen 1414-es haláláig. Testvére, László nem futott be nagy karriert a királyi udvarban, 1412–13-ban beregi, szabolcsi, abaúji, és sárosi nádori bírságbehajtóként tűnik fel.⁷⁷⁹ Az évtized végén újabb csapás éri a családot, 1419-ben a Csaholyiak panaszt nyújtottak be a Felcsebiek adománya ellen, melyben Varsányt, Parasznyát, Szalkát, Remeteszeget, Jármít és Tunyogot kapták.⁷⁸⁰ A panaszból 1423-ban pereskedés lett. A Csaholyiak a különös jelenlét bírósága előtt megvádolták a néhai Felcsebi Orosz Miklóst, hogy 1408-ban jogtalanul állítatott ki családjá nevére birtokadományozó oklevelet, hiszen a birtokok tulajdonosa nem esett a hűtlenség bűnébe. A család képviselője Orosz László fia László hiába mutatta be az adománylevelet, annak átiratát, és a beiktatásról szóló konventi jelentést, a király úgy ítélte, hogy hallgassák ki az ügyben érintet Várdaiakat, azok tegyenek esküt.⁷⁸¹ Az eljárás ezen lépéséről nem értesülünk az oklevelekből, már csak az ítélet végrehajtásáról szóló konventi jelentés áll rendelkezésünkre. 1424. márciusában a leleszi konvent kiküldöttje a Csaholyi családot beiktatta a kérdéses birtokokba – Jármí kivételével –, a Felcsebiek tiltakozását figyelmen kívül hagyva.⁷⁸² Bár minden vonatkozó adat nem áll rendelkezésünkre, mégis azt

⁷⁷⁴ A Csicseri család történetére részletesen ld. ENGEL 1998A. 60–64.

⁷⁷⁵ ZsO III. 25.

⁷⁷⁶ LUKAČKA 1997. passim. Vö. BÓNIS 1971. 103.

⁷⁷⁷ ZsO IV. 194. ZsO V. 1225–28. ZsO V. 2019. ZsO VI. 560. ZsO VI. 1545. ZsO VII. 495. ZsO VIII. 1196–97.

⁷⁷⁸ ZsO IV. 1079

⁷⁷⁹ Vö. a leszármazási ábrát ld. függelék XI/4. 2.

⁷⁸⁰ ZsO VII.1187.

⁷⁸¹ ZsO X. 1168.

⁷⁸² ZsO XI. 317.

szűrhetjük le ebből a történetből, hogy az 1408-ban jól értesült, és a titkos kancellárián ténykedő Orosz Miklós vizsgálat nélkül magának foglaltatta le a Bölcsi Kiscudar örökséget, s hogy abból gond ne legyen, gyorsan meg is erősítette azt a királyi kettős felségpecséttel. A prépost, és dominusza, Perényi Imre halálát követően nem volt olyan erős „lobbi” Orosz László fia László mögött, hogy egy kétes perben a javára döntsének. A három nagyobb tömbbe csoportosítható szerzeményből – Csicsér és társai, Parasznya és társain kívül – csak Győröcske, Zábrág és Boly maradt meg. Adományban ugyan csak Győröcske szerepelt, de mint láttuk fentebb Bolyban is birtokjogot szereztek, Zábrágot pedig 1425-ben kénytelen volt Felcsebi Orosz László fia László elzálogosítani.⁷⁸³

Húsz év, illetve egy generáció alatt a család karrierje meredeken emelkedett Perényi Imre segítségével, majd 1409 és 1410 fordulóján – talán Miklós alkancellár kapzsisága miatt – ez a lendület megtört. El is hagyhatták a Perényiek famíliáját, egyetlen utalás sincs arra, hogy tovább szolgáltak volna. Az 1420-as években a Perényiek támogatása nélkül pedig eljutottak oda, ahonnan indultak, 1424-ben Felcseb részei fölött marakodtak rokonaikkal,⁷⁸⁴ és részbirtokokra szóló okleveleiket erősítették meg.⁷⁸⁵

A Sztáncsi család⁷⁸⁶

A dolgozatban részletesebben ismertetett három család közül az egyetlen, melynek családi leszármazását a szakirodalom is ismeri.⁷⁸⁷ Ugyanakkor a Diplomatikai Levéltárból hiányzó oklevelek segítségével pontosítható, így érdemes velük részletesebben is foglalkozni.⁷⁸⁸ Károly Róbert alatt tűnt fel az első ismert tagja a családnak, János fia Péter az északkeleti országrész teljhatalmú urának, Druget Fülöp jeszenői várnagya volt, aki ezt a tisztséget 1322 és 1330 között biztosan betöltötte.⁷⁸⁹ Meglévő családi birtoka a zempléni Sztáncs mellé 1327-ben nyerte Abaújban Széplakot, mely korábban Aba Amádé birtoka volt, így nyilvánvalóan a király és Druget oldalán harcolt. 1317-ben Gönc, 1321-ben pedig Trencsén és Tapolcsány bevételénél is jelen volt,⁷⁹⁰ és talán még a rozgonyi csatában is.

⁷⁸³ ZsO XII. 611.

⁷⁸⁴ ZsO XI. 890.

⁷⁸⁵ ZsO XI. 1097. vö. AOKLT XIII. 261.

⁷⁸⁶ Leszármazási ábrájukat ld. függelék XI/3. családfa.

⁷⁸⁷ ENGEL 2003B. Sztáncsi család

⁷⁸⁸ AMK AS (Stanch) Nr. 1–4. (Az oklevelek mikrofilmjei nem kerültek a DF adatbázisába)

⁷⁸⁹ ZSOLDOS 2017. 243.

⁷⁹⁰ ZSOLDOS 2017. 150.

Ezt követően olykor Széplakiként is említik. 1351-ben is, amikor utoljára hallunk felőle,⁷⁹¹ ezt követően már csak öt fiát említik, Fülöpöt, Miklóst, Lázárt, Jánost és Andrást.

Neveik megyei birtokperekben, hatalmaskodásokban tűnnek fel 1351-től. Ezekből kiderül, hogy Fülöpöt gyakran nevezték Széplakinak, fiát pedig Kunnak, Miklóst deáknak, Andrást pedig papnak. Sztáncs, és Kazsu közötti határviták alakultak ki, és fel-fel tűntek az abaúji és zempléni megyegyűléseken.⁷⁹² 1378-ban Lajos király előtt megerősítették Széplaki adományukat.⁷⁹³

A család vérvonala Miklós fia Péterben folytatódott. Az ő fiainak, Miklósnak és Andrásnak sikerült hosszú idő után először kitörni a megyei kismanesség közül. Utóbbi 1426-ban Özdögei Besenyő Pál szlavón bán familiárisa volt.⁷⁹⁴ Katonai szolgálatát Széplak tizenkilenc⁷⁹⁵ és Sztáncs nagyjából húsz portájára alapozhatta.⁷⁹⁶ Az 1430-as évek elején állhattak a Perényi ifjak szolgálatába. 1435-ben János és István alsztalnokmeterei mindketten, tudjuk, hogy elkísérték Istvánt Zsigmond császárrá koronázására Rómába, hazaérkezésüket követően nyertek adományt a Rédeiekkal közösen.⁷⁹⁷ Az oklevél azt is elmeséli, hogy Sztáncsi András – Rédei Mátyással együtt – a Tiberis hídján lettek lovaggá ütve.⁷⁹⁸ Az Imrefiak befolyásának, regionális hatalmuknak erősödése látható abban, hogy kisbirtokos nemesség felső rétegéből származó Sztáncsiak az ő familiájukban látják a boldogulásuk kulcsát.

Választásuk helyessége bebizonyosodott, legalább egy újabb birtokrészrel gazdagodtak – még ha azt közösen is nyerték a Rédeiekkal. András feltehetően végig megőrizte helyettesi tisztét a Perényi ifjak, majd később csak János asztalnokmestersége idején.⁷⁹⁹ Utoljára 1444-ben hallunk felőle, akkor Zemplén megye küldötteként vett részt

⁷⁹¹ DF 269 781. ADALÉKOK 1914. 316.

⁷⁹² AMK AS AA.1. (Stanch) Nr. 1–4.; ADALÉKOK 1913. 217–218.; ZICHY III. 280., 302–303.; ZICHY IV. 307., 434–435., 522–523., 532.; ZICHY V. 231–232., 552–553., 581–582.; ZICHY VIII. 235.; ZsO II. 6629.; ZsO IV. 1337., 2853., 2109.; ZsO V. 1909.; ZsO VI. 2191.; ZsO XI. 83.

⁷⁹³ DF 269 793. ADALÉKOK 1916. 17.

⁷⁹⁴ ZICHY VIII. 303.

⁷⁹⁵ KAMARAHASZNA 40.

⁷⁹⁶ C. TÓTH 2007. 459.

⁷⁹⁷ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1990. 61.

⁷⁹⁸ E. KOVÁCS 2014. 217. (DF 250 969.) Sztáncsi nem élt a pápai kérvény benyújtásának lehetőségével, ezért korábban nem mutatták ki a király kíséretében. CSUKOVITS 1998. passim.

⁷⁹⁹ ZICHY XII. 172–174.

az áprilisi országgyűlésen.⁸⁰⁰ Katalin nevű lánya Csapi János diósgyőri várnagyhoz, Csapi László alkancellár unokaöccséhez ment feleségül.⁸⁰¹ Testvére, Miklós háromszor alispánságot vállalt Zemplénben. Az első leghosszabban követhető tisztségviselése 1436. július 31. és 1439. június 9. között bizonyítható.⁸⁰² Ezt követően csak 1446. szeptember 6-án tűnt fel ismét,⁸⁰³ nem tévedünk azonban nagyot, ha az alispánságát még 1440-ben is betölthette. 1447. szeptember 13-án testvére feltételezhető halála után zempléni küldött.⁸⁰⁴ A viszonylagos béke idején ismét egy hosszabb ideig vezethette a megyegyűléseket, 1454. január 8. és 1455. június 17. között adatolható tisztségviselése.⁸⁰⁵ Egyben ez az utolsó év, amikor hallhatunk felőle, feltehetően vele halt ki a család. Életében azonban kitartott a Perényiek, főleg Perényi János mellett.

A család története is jól mutatja, hogy Perényi famíliájához igazán csak az 1430-as évektől volt igazán érdemes tartozni, illetve a Sztáncsiak csatlakozása is azt mutatja, a térség meghatározó arisztokrata családjává csak ekkor váltak ismét.

További familiárisok

A fent ismertetett három család története amellet hogy többször kapcsolódik össze a Perényiek históriájával forrásokkal adatolhatóan is, jól mutatja a család regionális befolyásának változását. Rajtuk kívül természetesen sokkal több nemes szolgált a famíliában birtokigazgatóként, helyettesként, jogi képviselőként, vagy szimpla szolgálattelvőként. Az ismert familiárisok listáját a függelékben közöljük.⁸⁰⁶ Közülük még egy két családot érdemes kiemelni.

Korlátfalvi László fia Egyed Perényi Péter fia János abaúji alispánja volt 1395-ben,⁸⁰⁷ majd Imre jogi képviselője volt 1406-ban.⁸⁰⁸ Talán neki volt rokona Korlátfalvi „Lancelát” László, aki 1422-ben olaszi offciálisként,⁸⁰⁹ 1424-ben jogi képviselőként tűnik

⁸⁰⁰ DRH 336.

⁸⁰¹ ZICHY X. 122–123. Vö. ENGEL 2003B. Baksa rokonsága 8. tábla: Csapi (Eszenyi).

⁸⁰² DL 99 501.; DL 57 690.

⁸⁰³ DL 88 203.

⁸⁰⁴ Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁰⁵ SZTÁRAY II. 508.; DL 66 944.

⁸⁰⁶ Ld. függelék XI/6.

⁸⁰⁷ ZsO I. 4036.

⁸⁰⁸ ZICHY V. 440.

⁸⁰⁹ ZsO IX. 921.

fel.⁸¹⁰ Nyomári Tamás fia János és László közül előbbi már 1412-től,⁸¹¹ utóbbi 1417-től⁸¹² jogi képviselője a Perényieknek 1420-ig.⁸¹³ Hangácsi Jakab 1414-ben Perényi Imre újbárai várnagya,⁸¹⁴ 1417 és 1420 között jogi képviselője volt Hangácsi Pállal – vélhetően testvérével – együtt.⁸¹⁵ Berencsi „Magnus” Mihály hosszabb ideig tetten érhető terebesi várnagyként, első említése 1413-ból,⁸¹⁶ utolsó pedig 1422-ből való,⁸¹⁷ de már 1412-től Perényi familiáris volt.⁸¹⁸ 1426-ban Perényi István bírságmentességet kért a nádortól Barcai Lászlónak és Upori Lászlónak és fiának, Balázsnak.⁸¹⁹

Külön érdemes foglalkoznunk a Semsei család tagjaival. Részletes vizsgálatnak atyafiságukat Kádas István vetette alá, véleménye szerint a Semseiek – név szerint Demeter fia László és János, valamint annak fiai – az 1380-as évek végétől a Perényi család szolgálatában álltak.⁸²⁰ Valóban, Demeter fia László Perényi Miklós bán katonája 1389-ben,⁸²¹ majd Perényi János alpohárnokmestere 1395-től 1396-os haláláig.⁸²² László testvérének, Jánosnak fiai – különösen István – az 1420-as években a nyalábi Perényiek familiárisa, nevesen Perényi Péter országbíró zempléni alispánja.⁸²³ Mint fentebb rámutattunk, a két család története, birtokai, így véleményünk szerint familiája is elválasztandó egymástól. Igaz, a Semseiek ismét feltűnnek Perényi János tárnokmester szolgálatában. Semsei Frank fiai, László és Rudolf 1452-ben egy hatalmaskodás résztvevői, László pedig 1454-ben altárnokmester.⁸²⁴

Készítettünk egy térképvázlatot, melyen a familiárisok névadó ősi birtokainak meghatározására tettünk kísérletet, vagyis a családnévükben megjelölt helység nevét

⁸¹⁰ ZsO XI. 669.

⁸¹¹ ZICHY VI. 216-9.

⁸¹² ZsO VI. 724.

⁸¹³ ZsO VII. 2276

⁸¹⁴ ZsO V. 1324.

⁸¹⁵ Jakab: ZsO VI. 724. ZsO VII. 2232. lásd még ZsO V. 1324. Pál: ZsO VI. 2703.

⁸¹⁶ ZsO IV. 1276.

⁸¹⁷ ZsO IX. 1138.

⁸¹⁸ ZsO III. 2877.

⁸¹⁹ ZsO XIII. 2147–48.

⁸²⁰ KÁDAS 2014. 447.

⁸²¹ ZsO I. 1265.

⁸²² ZsO I. 4114., ZsO I. 4496.

⁸²³ KÁDAS 2014. 447.

⁸²⁴ DL 106 096., DL 14 784.

jelöltük be.⁸²⁵ Ez alapján fényt deríthetünk a Perényi család „toborzási” területére, arra az akció rádiuszra, melyen belül a familiárisaikat kiválasztották, illetve hatalmi befolyásuk volt. Ha három időegységre osztjuk vizsgált korszakunkat, akkor jól látható, hogy 1403 előtt (Csorbakő megszerzése), 1403 és 1437 között (Perényi István halála), majd 1437 után honnan kerültek ki zömében a familiárisok. Az egyes besorolásokat a legkorábbi említés alapján tettük meg. A térképvázlat alapján kijelenthető, hogy az ismert források szerint a Perényiek famíliája az Abaújban, Észak-Borsodban és Közép-Zemplénben élő nemesek számára volt vonzó. 1403 előtt elsősorban Perény (Alsómindszenti, Gagyi, Semsei, Korlátfalvi) és Terebes (Felcsebi, Szinyéri, Izsépi) közeléből álltak szolgálatukba. Csorbakő megszerzését követően jelennek meg Abaúj és Borsod megye határáról a familiárisok (Berencsi, Hangácsi, Nyomári), majd az 1420-as évektől a zempléni terület kerül a középpontba (Leszteméri, Pelejtei, Cseleji, Kazsui, Sztáncsi, Kázméri). 1437 után pedig egyértelműen a füzéri és a terebesi uradalomhoz közeli területek birtokosai tűnnek fel a Perényiek szolgálatában.

A bemutatott kép nyilvánvalóan hiányos és torz, hiszen az 1430-as évektől kezdve a feldolgozott források egyre ritkulnak, a szentmiklósi, újvári, füleki uradalom vezetőiről, szolgálattelvőiről alig tudunk valamit. A tendencia viszont nyilvánvaló, Kubinyi András elmélete, melyet az Újlaki család kapcsán vezetett le itt is helytállónak tűnik: a bárói családok birtokai körül saját birtokkal rendelkező nemesek igyekeztek a hatalom birtokosának szolgálatába állni, ezzel a bárói család hatalma túlnyúlhat annak birtokhatárain.⁸²⁶ Vagyis egy család befolyása nem csak saját, de familiárisai birtokára is kiterjeszthető. Ha ezt elfogadjuk, akkor a Perényiek Terebes 1387-es megszerzésétől a Terebesi-medencében meghatározó hatalommal bírtak, hasonlóképpen a Hernád völgyében Kassától délre. Az 1410-es években befolyást szereztek délebbre is, ennek azonban nem sikerült huzamosabb ideig megmaradnia.

⁸²⁵ Ld. függelék XI/3. 9. térképvázlat. A településnevekből eredeztetett családnevek elméleti háttérére ld. ENGEL 1998A. 9–26. Különösen: 19–21.

⁸²⁶ KUBINYI 1973. passim, különösen 5.

IV. 3. 1428 és 1437: Mérföldkövek. Az egyesített birtokok

Perényi Imre kancellár halála után István és János „kényszerpályára” szorult. Elvesztették befolyásos apjukat, bárói tisztséghez unokatestvérük, Miklós jutott, csupán a „csorbakői” család erőforrásaira támaszkodhattak. A terebesi ág birtokait ugyanis megosztva használták. A közös területek felosztásáról nem rendelkezünk mindenre kiterjedő információval. Támpontot talán az 1427-es kamarahaszna összeírások adhatnak.⁸²⁷ Ezek nem tartalmazzák ugyan Borsod, Zemplén és Bereg vármegyék adatait, de Abaúj és Sáros vármegyékét igen, és ebben az egyes portákhoz rendelt tulajdonosok is adottak. Sáros megyében például a közös Kucsint Perényi Miklós, az abaúji Selyebet azonban Perényi János neve alatt találjuk. Közös birtokolt uradalmakat is felosztva találjuk, mégpedig pontos arányok alapján. Füzér esetében Miklós nevén a porták háromnegyed, János nevén egynegyed része volt. Szinye esetében a porták tulajdona hétnyolcad részben Miklósé, egynyolcad részben Jánosé. Az adatok mögött egy szóbeli, vagy egy azóta elveszett írásbeli szerződést sejtethetünk, vagyis egy birtokosztályról Perényi Péter leszármazottai között. Ha ezeket az adatokat egy térképre vetítjük, akkor azt láthatjuk, hogy az Imrefiak törzsterülete a csorbakői uradalomhoz közel, Borsod és Abaúj megye határa körül terült el. Szinye és Füzér uradalmából kisebb részt kaptak, a távoli Kucsintól pedig teljesen elestek. Nem csoda tehát, hogy ha birtokadományokat nem remélhettek, birtokcserékkel és zálogba vételekkel igyekeztek saját tulajdonukat kiegészíteni, gyarapítani. Ilyen például az Újvárhoz csatolt Henning, és a zálogba vett Alsó- és Felsőtelekes Csorbakő mellett.

Mint a fenti rezidenciavizsgálat alapján is kijelenthető, Perényi Péter fia Miklós 1392-es pataki külön birtokszerzeményétől számítva fia 1428-as haláláig a terebesi Perényi családon belül két külön ágat különböztethetünk meg. Az egyik ág pataki Miklóstól ered, rezidenciáját Patakon rendezte be. Imre észak-borsodi, dél-abaúji birtokaira alapozva Csorbakőn rendezte be székhelyét és tőle eredeztethető a csorbakői ág. A harmadik testvér, János fiai nem tölthettek be jelentős szerepet a családban, hasonlóképpen az országos politikához. Önálló birtokokkal nem rendelkeztek, így a közös birtokokból nekik járó javadalmakat élvezték, lakhelyük pedig Terebesen lehetett.⁸²⁸ Ezt a tételt látszik igazolni az a térképvázlat is, melyet a familiáris hálózatról készítettünk. Még Imre életében megindult a dél-abaúji birtokkoncentráció, fiai alatt pedig folytatódott, majd lezárult,

⁸²⁷ KAMARAHASZNA

⁸²⁸ A történetírásban ez a nézet azért nem honosodhatott meg, mivel mind János, mind Miklós fiai utód nélkül haltak meg, és a később jelentős karriereket befutó terebesi Perényiek a csorbakői ágból kerültek ki.

továbbá a meghatározó familiáris kör is innen szegődött szolgálatába Istvánnak és Jánosnak.

A fordulat Miklós bán fia Miklós 1428-as halála után állt be. Az alábbi táblázat jól mutatja, hogy bár a pataki család saját birtokai elvesztek, István és János kezén egyesültek a közös és saját birtokok.⁸²⁹ Egyik napról a másikra hét uradalom, öt vár, négy mezőváros, és száznál több falu fölött rendelkezhettek. Ennek eredménye meg is lett az országos politikában. Öt éven belül bárói rangot kaptak, több birtokadományt, ispánságot és a füleki váruradalmat is birtokba vehették – bírták az uralkodó kegyét, és megfelelő vagyonnal is rendelkeztek.

	Közös	„pataki-ág”	„csorbakői-ág”
Uradalom	4	1	3
Vár	2	1	3
Mezőváros	3	3	1
Falu	51	12	57
Vám	8	1	3

A terebesi Perényi családon belüli birtokmegoszlás 1428-ban⁸³⁰

Az Imrefiak szerzeményei: Gömör és Fülek

Gömör mezővárosát és a hozzá kapcsolódó birtokokat⁸³¹ Perényi Péter és Perényi Imre fiai, János és Miklós, illetve István és János kapták Zsigmondtól 1430-ban. Tringli István ezt az adományt a „gömöri birtokszerző törekvések” részének nevezi.⁸³² Tényleges birtokbavételük azonban kétséges. Az 1430-as örökösödési szerződésben nem szerepelnek, ami érthető, hiszen négy hónappal később kelt a donáció. Az 1431-es kamarahaszna összeírásban azonban Bebek Miklós néven szerepel, Gömör és Zabar is. Bár a hiteleshelyi beiktatás megtörtént Gömör, Berzété, Körös és Rudna esetében még 1430-ban.⁸³³ A másik

⁸²⁹ Vö. függelék XI/3. 12. térképvázlat

⁸³⁰ Az adatokat vö. függelék XI/2. birtoktáblázataival.

⁸³¹ Vö. függelék XI/2. 8. birtoktáblázat és 3. 8. térképvázlat.

⁸³² TRINGLI 1992. 181.

⁸³³ PERÉNYI 421.

három faluban ugyanakkor Pelsőci Bebek Miklós és István nevében ellentmondtak a beiktatásnak.⁸³⁴ Ennek ellenére 1454-ben és 1455-ben is listázták a gömöri adományt, szemben 1465-tel. Tringli István szerint 1460-ban Szapolyai István és Rozgonyi Sebestyén kapta meg a birtokokat.⁸³⁵ Fontos megjegyeznünk, hogy ezek a területek nem egy vár köré szerveződtek, és az 1430-as években a Pelsőci Bebek territórium közepén feküdtek egymástól elszigetelve, így nem meglepő, hogy birtoklásuk nem volt hosszú távú.⁸³⁶ Vagyis ezt az adományt de jure birtokolták a Perényiek, de facto azonban nem tudták ténylegesen uralmuk alá vonni.

A legjelentősebb alkotóeleme ennek az adománynak kétségtelenül a Sajó menti Gömör mezővárosa. A Szepesség felé vivő főútvonal mellett fekvő várát I. István király idején építhették, mint határvárat, majd ispáni székhely lett.⁸³⁷ Állandó sedriahely⁸³⁸ és heti vásártartó város.⁸³⁹ Tőle északra szintén a Sajó völgyében Rozsnyó és Krasznahorka közelében egy tömbben helyezkedett el az Árpád-kori berzétei uradalom maradványa Berzéte, Körös és Rudna település. Az uradalom tartozékai az évek alatt folyamatosan elszakadtak, és az említett Rozsnyó és Krasznahorka mellett folyamatosan csökkent jelentősége. Rudna és Berzéte területén vas és aranylelőhelyet ismertek, vagyis a Perényiek első olyan birtoka, ahol nemesfémeket bányászhattak.⁸⁴⁰ Berzéte mellett a 13. században várat is emlegetnek, amelynek nyoma sem marad két évszázaddal később.⁸⁴¹ 1427-ben összesen 88 portával rendelkezett az „uradalom.” A másik három település pedig jóval délebbre, egymástól is elszórva feküdt. Radnótfalva és Balázsfalva a Rima bal partján álltak a szécsi uradalom két végén, Zabar pedig Gömör megye legdélebbi csücskében árválkodott.⁸⁴² Mindez egy erős igazgatási központ és egy erős megyei befolyás nélkül kevésbé gyümölcsöző javadalom.

A füleki uradalmat először 1435-ben Zsigmond adta zálogba a Perényieknek.⁸⁴³ Fülek azon kevés várak egyike, amely már a tatárjárás előtt állt, sőt 1242 elejéig ellen is

⁸³⁴ PERÉNYI 425.

⁸³⁵ TRINGLI 1992. 180.

⁸³⁶ Vö. ENGEL 2001.

⁸³⁷ GYÖRFFY 1987–1998. II. 500.

⁸³⁸ CSUKOVITS 1997. 366. és 382.

⁸³⁹ ZsO IV. 553.

⁸⁴⁰ GYÖRFFY 1987–1998. II. 487., 518., 543.

⁸⁴¹ Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁴² A helyhiány miatt a térképvázlaton való feltüntetését mellőztem.

⁸⁴³ Vö. függelék XI/2. 9. birtoktáblázat és 3. 9. térképvázlat.

állt a mongol támadásoknak. Határjárását az Árpád-korból ismerjük. Eszerint az uradalom területe az Árpád korban kisebb volt, nem terjedt ki a már létező Kovácsi, Garáb, Brezó településekre. Füleken kívül az uradalomban csak Sávoly és Bába volt lakott település. Az Ipoly forrásvidékénél fekvő terület csak az Árpád-kor után települ meg, hasonlóan a Guszona, Galamba, Rátka és Böjtfalva körüli területhez, mint birtok azonban már a 13. században a füleki uradalomhoz tartoztak.⁸⁴⁴

1320-tól királyi vár, Zsigmond 1390 körül adományozza el Jolsvai Leustáknak. 1427-től ismét királyi vár.⁸⁴⁵ Erődítetttsége már a korban is jelentős, uradalmának nagysága a terebesivel vetekszik, bár portaszámait csak töredékesen ismerjük. Ennek oka, hogy csak a Gömörbe átnyúló tartozékok portáit írták össze 1427-ben és 1431-ben. 1457-ben bár Perényi János neve alatt felsorolták a füleki uradalom összes nógrádi tartozékát, azok portaszámait nem jegyezték fel.⁸⁴⁶ Az uradalom az Ipoly folyó mellett terül el, két nagyobb egységre osztva. Az egyik az Ipoly forrásvidékénél a hegyek lábánál Hradistya központtal alakult ki. A másik pedig a Fülekk vára alatt mezővárossá nőtt hasonló nevű település körül elhelyezkedő falvak csoportja négy, Gömör megyébe átnyúló településsel (Guszona, Bucsony, Balogfalva, Böjtfalva). Az uradalom jövedelmeit három vásárvám gyarapította: Fülekk,⁸⁴⁷ Gömör,⁸⁴⁸ a korábban a sági prépostság birtokában lévő honti Egekk⁸⁴⁹ vámja, továbbá a Nyitránál működő ipolyi rév vámja és a gömöri hosszúaszói vám.

Az új szerzeményeket tehát János és István csatolta a családi birtokokhoz. Elképzelhető, hogy létezett a testvérek között is egy birtokfelosztás. Efelől nincs tudomásunk.⁸⁵⁰ Szörényi Gábor András azt feltételezte, hogy István vitte tovább a „csorbakői” vagyont, János pedig a közös vagyont. Bár egyértelművé nem teszi, de sejthető, ezt a véleményét a

⁸⁴⁴ GYÖRFFY 1987–1998. IV. 241–243.

⁸⁴⁵ Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁴⁶ Ennek oka: „*possessiones infranominate [ti. a szöveg alatti kilenc település] domini Iohannis de Peren, quas dicare non permiserunt videlicet*” KÁDAS 2016. 43.

⁸⁴⁷ WEISZ 2013.165.

⁸⁴⁸ Ld. Gömörnél

⁸⁴⁹ WEISZ 2013. 131.

⁸⁵⁰ Feltételezhetően nem volt, hiszen egy családi birtokosztályt követően, az egyik fél halála után annak birtokai a királyra szálltak volna. Vö. ENGEL 1998A. 21–26.

későbbi temetkezési helyekből vezette le, István sírkövét Rudabányán (Csorbakő közelében), Jánosét pedig Terebesen találták meg.⁸⁵¹ Az állítás nem cáfolható, a gondolatmenetet árnyalja csupán az, hogy István és János halála között több mint húsz év telt el.

A birtokok megoszlása ismételten nem bizonyult hosszú távon fontosnak, István 1437-ben meghalt, és az a birtokrendszer, melynek alapjait Perényi Péter diósgyőri várnagy helyezte le, annak halála után ötven évvel ismét egy kézen összpontosult. Perényi János asztalnokmester az egészet annak rendelkezésére bocsátta, hogy saját céljait elérje. Így alakulhatott ki az a birtokkegyüttes, amellyel János az ország hetedik legnagyobb birtokosa lett.⁸⁵² Ezt követően tehetette át székhelyét Terebesre, amely döntése végleg megpecsételte a család ezen ágának elnevezését. A rezidencia áthelyezése nem igényel különösebb bizonyítást. Amellett, hogy Perényi János sírköve itt található, és 1439 után húsz alkalommal kelezett innen,⁸⁵³ egyikben „*loco habitacionis nostre*”-ként jellemzi Terebest.⁸⁵⁴ A család eme rezidenciájára, már Kubinyi András is rámutatott.⁸⁵⁵

Láthattuk, még Zsigmond idejében kapott diplomáciai megbízatást, vagyis 1437-ben már a politikacsinálók közé tartozott. Ekkor már több mint húsz évet töltött el az uralkodó udvarában. Kilépett apja árnyékából, már nem az egykori kancellár fia, hanem nagyhatalmú birtokos, az északkeleti országrész meghatározó családjának feje volt. A zsigmondi éra egyik legcselekvőképesebb tagjaként vághatott neki Albert király uralkodásának, amely pályájának csúcsát jelentette.

⁸⁵¹ SZÖRÉNYI 2003B 187–189.

⁸⁵² ENGEL 1968–70. 30.

⁸⁵³ Vö. függelék XI/8. táblázat

⁸⁵⁴ IVÁNYI EPERJES. 391. sz.

⁸⁵⁵ KUBINYI 1991. 216.

V. Perényi János, a tárnokmester

V. 1. Perényi szerepe az országos politikában (1437–1446)

Luxemburgi Zsigmond 1437. december 9-én a morvaországi Znaimban távozott az élők sorából.⁸⁵⁶ Halála előtt öt nappal arról is gondoskodott, hogy azt követően is részben az ő akarata teljesüljön. Azokat, akik veje, Habsburg Albert magyar királlyá választása ellen voltak vagy meggyőzte – mint Ország Mihály kincstartónak, vagy Rozgonyi György pozsonyi ispánnak⁸⁵⁷ és Lévai Cseh Péter erdélyi vajdának⁸⁵⁸ tett – adományával, vagy börtönbe vetette, mint Borbála királynét.⁸⁵⁹ December 18-án Pozsonyban súlyos ígéretek árán választották meg végül Albertet magyar királynak. A királyválasztással részletesen Szabó Dezső foglalkozott 1917-es munkájában, és vele egyetértésben Mályusz Elemér is arra az álláspontra helyezkedett,⁸⁶⁰ hogy a választást Albert hívei nagyon gyorsan igyekeztek lebonyolítani. Szabó azzal szemléltette a gyorsaságot, hogy a győri káptalan még 1437. december 22-én is Zsigmondnak címezte oklevelét.⁸⁶¹ Ezzel a gyorsasággal – és némi szándékos hírzárlattal – sikerült kizárni Albert ellenzőit a választásról. A kicsikart ígéretek azonban olyannyira kedvezőek voltak, hogy ezzel elejét vették a távolmaradtak ellenállásának.⁸⁶²

A királyválasztók névsorára eddig nem talált történetírásunk forrást. Szabó kis létszámú országnagy kezébe helyezi a döntést. Ha megvizsgáljuk az 1437-es év december második felében kelt okleveleket, akkor kiderül, hogy kinek volt lehetősége részt venni a királyválasztó gyűlésen. Tallóci Frank szörényi bán biztos nem ért oda Pozsonyba, hiszen december 16-án Kninben keltezett,⁸⁶³ ugyanakkor testvére Tallóci Matkó horvát-dalmát-szlavón bán december 19-én éppen Pozsonyban adott ki egy oklevelet.⁸⁶⁴ Talán nem járunk messze az igazságtól, ha kijelentjük, Rozgonyi János tárnokmester sem vett részt ezen a

⁸⁵⁶ KRONOLÓGIA 1986. 257.

⁸⁵⁷ DL 13 127

⁸⁵⁸ DF 283 424.

⁸⁵⁹ MÁLYUSZ† 1994. 121.

⁸⁶⁰ SZABÓ 1917. 317–318. MÁLYUSZ† 1994. 121.

⁸⁶¹ SZABÓ 1917. 319. 1. jegyz. December 21-i dátummal hivatkozza a DL 13 136. sz. oklevelet.

⁸⁶² MÁLYUSZ† 1994. 121–122.

⁸⁶³ DL 44 182.

⁸⁶⁴ DF 208 612. Vö. MÁLYUSZ 1980. 560.

gyűlésen, mert december 28-án Varanóból írt Bártfa városának.⁸⁶⁵ Azok, akik Zsigmond király halálakor jelen voltak, nagy eséllyel részesei lehettek az eseménynek, úgy mint a fent nevezett adománygyerő, és okleveleinek relátorai: Marcali Imre, Csapi László volt alkancellár, Aranyi István nógrádi ispán.⁸⁶⁶

Perényi Jánost azonban egyik kategóriában sem találjuk meg. Legutoljára 1437. június 9-én hallunk felőle, amikor Budán, Hédervári Lőrinc nádor ítéletet hozott a közte és Rozgonyi Hedvig közötti birtokperben, melynek központjában két sárosi és két abaúji település állt, ami után Perényinek négyszáz aranyat kellett fizetnie.⁸⁶⁷ A választás és a koronázás között (január 1.) közel két hét telt el,⁸⁶⁸ ez az idő elég lehetett a királyi asztalnokmesternek, hogy megérkezzen a székesfehérvári jeles eseményre, bár megjegyzendő, hogy mint a királyválasztás a koronázás is gyorsan végbement. Nem tudjuk Perényi János milyen érzelmekkel viseltetett Albert király iránt, de ha voltak kétségei, azt hamar eloszlatta az új uralkodó, hosszú idő után ugyanis újra királyi adományban részesült. 1438. február 15-én az abaúji Vizsolyt és a borsodi Emőd mezővárosát kapta.⁸⁶⁹ Az újdonsült koronás fő az 1438-as év első hónapjaiban igyekezett saját tetszése szerint átalakítani kormányát.⁸⁷⁰ Mályusz Elemér véleménye szerint Albert takarékosan bánt az adományokkal.⁸⁷¹ Meglátása szerint kevesen kaptak igazán nagy adományokat. A Pálóciaknak, a Rozgonyiaknak, a Nánai Kompoltoknak, a Gerseieknek és Lévai Cseh Péternek sikerült nagyobb adományhoz jutni, ugyanakkor Hédervári Lőrinc nádornak, a Tallóciaknak, Berzevici Pohárnok Mihálynak igazán lekicsinylő birtokot juttatott.⁸⁷² Hozzájuk képest Mályusz jelentősebb vagyonnak titulálja Perényi János fenti szerzeményét, megjegyzi azonban, hogy az adomány korábbra is datálható, mivel csak kivonata maradt ránk egy későbbi oklevélből.⁸⁷³ Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ha ez így is lett volna, semmiképp nem adhatta Zsigmond a családnak 1430, a Perényi családok örökösödési szerződése előtt.⁸⁷⁴ Az adománylevélben toposzszerűen említik Zsigmond

⁸⁶⁵ IVÁNYI BÁRTFA 312. sz.

⁸⁶⁶ ENGEL†–C. TÓTH 2005. 131. 1354. jegyz.

⁸⁶⁷ DL 13 047.

⁸⁶⁸ THURÓCZI XXV. fejezet.

⁸⁶⁹ DL 71 976.

⁸⁷⁰ MÁLYUSZ† 1994. 124–125.

⁸⁷¹ MÁLYUSZ† 1994. 126–127. Lásd még MÁLYUSZ 1978. 299–302.

⁸⁷² Uo.

⁸⁷³ MÁLYUSZ 1978. 302.

⁸⁷⁴ Vö. függelék XI/2. 3. táblázat

király koronázásáért tett érdemeit, valamint Erzsébet királyné szolgálatát, de ami sokkal érdekesebb az az, hogy Jánost „Zsigmond király volt asztalnokmestereként” aposztrofálja az oklevél.⁸⁷⁵

Ezzel kifejezésre juttatták, hogy János csak Zsigmond idejében volt asztalnokmester. Mivel éppen adományt nyert, kétséget kizáróan bírta Albert bizalmát. Valószínűbb, hogy Albert feltehetően már ekkor megígért Jánosnak egy előkelőbb tisztséget, megnevezni azonban még nem tudta. Csak 1438. szeptember 8-án szerepel tárnokmesterként egy méltóságsorban.⁸⁷⁶ Engel Pál gyűjtése szerint csupán ezt az egy méltóságsort ismerjük Albert király időszakából,⁸⁷⁷ így korábbi privilégiumok végén hiába keresnénk Perényi nevét, méltóságsorok alapján nem fogjuk megtudni, mikor kaphatta pontosan kinevezését.⁸⁷⁸ A februári adományt követően nem sokkal, 1438. február 22-én Albert Rozgonyi István temesi, Rozgonyi István és György pozsonyi, valamint Perényi János zempléni ispánoknak és alispánjaiknak címezte védlevelét. Bárói tisztségét itt sem említette.⁸⁷⁹ Mályusz Elemér véleménye szerint Albert tudatos személycseréin kívül esett a tárnokmester leváltása, Rozgonyi János halála után⁸⁸⁰ nyílt lehetősége kinevezni Perényit tárnokmesternek, Ország Mihályt pedig ezt követően annak megüresedett asztalnokmesteri tisztségébe.⁸⁸¹ Pálosfalvi Tamástól tudjuk, hogy 1438. április 2-án és 3-án Rozgonyi még mindig tárnokmester,⁸⁸² annak ellenére, hogy saját magát volt tárnokmesternek titulálja

⁸⁷⁵ (...) Magnifici Johannes de Peren als magistri dapiferorum quondam domini Sigismundi Imperator (...). DL 71 976. Mályusz Elemér azonban felhívja a figyelmet, hogy az oklevélnek csak kivonata maradt fenn, így annak részletes tartalmával nem ismerkedhetünk meg. MÁLYUSZ† 1994. 127–128.

⁸⁷⁶ TELEKI X. 22–23.

⁸⁷⁷ ENGEL 2003A. Felhasznált méltóságsorok jegyzéke – Raguza jogainak megerősítése

⁸⁷⁸ A méltóságsorok hiányát, és ennek az egynek létrejöttét világosan ismerteti Mályusz Elemér. MÁLYUSZ 1978. 294–295.

⁸⁷⁹ DL 44 194. Vö. CDH XI. 65–66.

⁸⁸⁰ Rozgonyi János halálát Engel Pál 1438. április 3. és 1440. január 1. közé teszi, ami nem egy szűk intervallum.

⁸⁸¹ MÁLYUSZ† 1994. 125.

⁸⁸² PÁLOSFALVI 2003. 900. 14. jegyz. Javítja Engel archontológiáját: Rozgonyi János (Lőrinc fia) nem királynéi tárnokmester vö. ENGEL 2003A. Batori István oklevele alapján helyes észrevétel: (...) Magnifico Johanne de Rozgon tavarnicorum *regalium* (...) DL 13171. Bár Erzsébet királyné 1438. ápr. 2-i oklevele elgondolkodtató: „(...) Egregios Laurentium, Johannem, Oswaldum et Rynoldum filios magnifici Johannis de predicta Rozgon magistri tavarnicorum *nostrum* (...)” DL 13170.

nyugtájában már 1438. február 12-én.⁸⁸³ Továbbá Ország 1438. április 5-én már asztalnokmester.⁸⁸⁴ Mályusz véleményével Pálosfalvi is egyetért, források hiányában pedig nekünk sincs okunk azzal vitatkozni: a Rozgony Lőrinc fia János halálával megüresedett tárnokmesteri széket kapta Perényi János valamikor 1438. április 3. és szeptember 8. között.

Hogy ez idő alatt Perényi milyen tevékenységet folytatott, arról keveset tudunk. Hédervári Lőrinc nádorral,⁸⁸⁵ Bátori István országbíróval,⁸⁸⁶ Lévai Cseh Péter volt erdélyi vajdával,⁸⁸⁷ Tallóci Matkó dalmát-horvát-szlavón bánnal,⁸⁸⁸ Garai László macsói bánnal,⁸⁸⁹ Szentgyörgyi László kincstartóval,⁸⁹⁰ Tamási vajdafi Henrik udvarmester,⁸⁹¹ Ország Mihály asztalnokmesterrel,⁸⁹² Pálóci László lovászmesterrel,⁸⁹³ Pálóci Simon lovászmesterrel,⁸⁹⁴ Szentgyörgyi Bazini György visegrádi várkapitánnyal,⁸⁹⁵ Szécsi Tamás királynéi kincstartóval,⁸⁹⁶ Rohonci István udvari lovaggal,⁸⁹⁷ Rozgonyi Simon veszprémi püspökkel⁸⁹⁸ és Benedek fehérvári préposttal⁸⁹⁹ ellentétben egyszer sem relátor az uralkodói okleveleken 1438 márciusa és szeptembere között. E szerint nem tagja annak a

⁸⁸³ (...) Nos Johannes de Rozgon *pridem* Tavarnicorum Regalium magister (...) egregius Renoldus filius nostrum (...) DL 13 155. Vö. ENGEL 2003A. Nem kizárt, hogy Rozgonyinak szintén ígértek ekkor egy nagyobb tisztséget, ami később láthatóan nem realizálódott.

⁸⁸⁴ (...) Magnifici Michalis Orsaag filii quondam Gaspar de Guth magistri dapiferorum nostrum (...) DL 13 174. Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁸⁵ DL 71 474., DL 13160., DL 84 436. DL 71976. Vö. MÁLYUSZ 1978. 330. 26. jegyz.

⁸⁸⁶ DF 271 264.

⁸⁸⁷ DL 44 195. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 32. jegyz.

⁸⁸⁸ DL 88 134., DL 61 533. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 28. jegyz.

⁸⁸⁹ DL 13 162. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 33. jegyz.

⁸⁹⁰ DF 274 706. DL 12 260. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 29. jegyz.

⁸⁹¹ DL 13 164., DF 283 513., DF 261 700., DL 13 165., DL 71 706., DF 238 200., DL 88 135., DL 100 541., DL 73 405., DL 100 723. Vö. MÁLYUSZ 1978. 330. 27. jegyz. és 340. 88. jegyz.

⁸⁹² DL 13 267. Vö. MÁLYUSZ 1978. 340. 90. jegyz.

⁸⁹³ DL 13 184., DL 13 192. Vö. MÁLYUSZ 1978. 339. 82. jegyz. és 340. 85. jegyz.

⁸⁹⁴ DL 62 813. Vö. MÁLYUSZ 1978. 340. 86. jegyz.

⁸⁹⁵ DF 209 274., DF 270 254.

⁸⁹⁶ DL 88 132. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 31. jegyz.

⁸⁹⁷ DL 102 081. Vö. MÁLYUSZ 1978. 340. 89. jegyz.

⁸⁹⁸ DL 800. Vö. MÁLYUSZ 1978. 331. 34. jegyz.

⁸⁹⁹ DF 202 663., DF 249 482., DF 200 450., DL 88 143., DF 202 664., DL 57 681. Vö. MÁLYUSZ 1978. 340. 84. jegyz.

szűk körnek, akik Albert király utasításait hajtják végre távolléte során.⁹⁰⁰ Ennek ellenkezőjét sejteti ugyan Mályusz 1994-es posztumusz munkájában, de állítását nem hivatkozva, s mint láttuk ez 1438 őszéig biztosan cáfolható.⁹⁰¹ Ez is igazolja, hogy tárnokmesteri kinevezése inkább az év második felére tehető.

Felmerülhet az is, hogy Albert király mellett van, ezért nincs nyoma az itthoni forrásokban. Erre okot adhat az, hogy nem is olyan rég Zsigmondtól kapott diplomáciai megbízatást, harcolt Csehországban, ismerhette a viszonyokat, s az uralkodónak mindig szüksége lehetett egy tehetsős, tapasztalt, nagy kísérettel rendelkező főúrra. Bizonyítékunk erre sincs, sőt 1438. szeptember 14-én a Csicseriek ellen a zempléni Olaszihoz közeli Vis birtokon elkövetett hatalmaskodás miatti perben Saarangh birtokon megidézték Bátori országbíró elé Mihály nap nyolcadára.⁹⁰² Nem biztos persze, hogy őt magát idézték meg, az idézést egy familiárisa is átvehette. Az azonban biztos, hogy november elején Budán tartózkodott az udvarban. November 7-i első relatori ellenjegyzése mellett,⁹⁰³ a királynéi udvar bőkezű támogatójának bizonyult. November 4-én hatezer forintért zálogba vette Fülek várát, és további hatezer-hét forint fejében ígéretet tett Jolsva várának kiváltására is a Bebekektől.⁹⁰⁴ Áttételesen tehát tizenkétezer-hét forint fejében jutott hozzá két gömöri uradalomhoz, az oklevél tanúsága szerint most élete végéig. Erzsébet királyné akaratát Albert király is megerősítette külön oklevélben.⁹⁰⁵

1438 őszen tehát Budán, az udvarban ténykedett, és erről a távollévő uralkodó is tudott. Az egy darab relation kívül nincs bizonyíték, hogy a kormányzásban aktív szerepet

⁹⁰⁰ „A magyar kancellária, mint intézmény nem követte Albertet, hanem az egyetlen királyi pecsét birtokában, mintha csak Budán tartózkodna uralkodója, nevében itthon adta ki okleveleit, a kancelláriai jegyzetben utalva arra, hogy miként kapta az utasítást.” MÁLYUSZ† 1994. 129. „Azok nevét ugyanis, akik a királyi tanácsban az általuk előterjesztett ügyekért felelősek voltak, az Albert legközvetlenebb környezetének összetételében bekövetkezett változás eredményeül jegyezhetette a kancellária az oklevelek élére.” MÁLYUSZ 1978. 297.

⁹⁰¹ MÁLYUSZ† 1994. 131.

⁹⁰² CSICSERI 556. Vö. DL 31 491. Az ügy az említett napon nem került tárgyalásra, legalábbis forrás nem maradt fenn róla. 1439. január 15-én feltehetően ugyanazon hatalmaskodás kapcsán tettek Perényi ellen kifejezetten részletes panaszt a Csicseriek a királyi panaszfelvevő irodában. Az ügy kivizsgálását Szabolcs megyére bízta. DL 31 499. Vö. CSICSERI 557–558.

⁹⁰³ DL 13 249.

⁹⁰⁴ DL 38 655. és DL 13 248. Jolsvával a későbbiekben részletesen is foglalkozunk.

⁹⁰⁵ DL 13 249. Az ügylet kapcsán Mályusz a kancellária működését szemlélteti. MÁLYUSZ 1978. 310–311.

kapott volna.⁹⁰⁶ Talán télre ott is hagyta az udvart, és visszahúzódott birtokára, vagy új szerzeményeire fordította figyelmét. Csak 1439 tavaszán mutatható ki budai jelenléte. Március 14-én tárnoki széket tartott több város küldöttjével,⁹⁰⁷ de már március 11-én az országbíró előtt személyesen tiltotta Vámosi Bebek Péter székelyispánt és rokonait⁹⁰⁸ Jolsva és tartozékainak elfoglalásától.⁹⁰⁹ A kölcsön átruházás nem mehetett olyan könnyedén. Az ügynek lezárása ekkor még nem látszik, a kapcsolódó történésekre később térünk ki részletesen. Egyúttal március 18-án az országbírótól iktatási parancsot kért Fülekre, amelyet az egri káptalan el is végzett március 25-én, bár nem sokkal később Csapi Imre fiai, István és Ákos nevében ellentmondtak az iktatásnak.⁹¹⁰ Nem tudni hol érte utol Albert király még február 24-én közvetlenül Boroszlóból küldött parancsa, amelyben utasította a tárnokmestert, hogy vizsgálja ki Mikefalvi István és Egyed besztercebányaiak hatalmaskodásáról tett panaszát.⁹¹¹

A király áprilisi hazatértét követően⁹¹² fontos megbízatást kapott. Albert 1439. május 3-án Pozsonyból Benedek választott győri püspök, Holicz Gáspár birodalmi és cseh királyi kancellár, Rozgonyi István pozsonyi ispán és szepesi kapitány, Hohenberg István és Pohárnok István zólyomi várnagy mellett Perényi János tárnokmestert is követként küldte III. Ulászló lengyel királyhoz.⁹¹³ A követség célja az volt, hogy a két uralkodó közötti fegyverszünetet meghosszabbítsa, vagy akár békét kössenek a felek.⁹¹⁴ A követségben történő eljárás lehetett az oka, hogy Perényi – és követársai – nem erősítették meg az országnagyok által 1439. május 30-án kiállított oklevelet, amelyben megígérték Albertnek és Erzsébetnek, hogy az előző napi dekrétumban foglaltakon felül nem támasztanak

⁹⁰⁶ Erre az egy oklevélre alapozza Mályusz azon állítását, mely szerint Perényi egyike volt a távollévő Albert vikáriusainak, véleményünk szerint ez vajmi kevés bizonyíték erre. MÁLYUSZ 1978. 312–313.

⁹⁰⁷ BTOE 1216. és 1220. Vö. függelék: XI/8.

⁹⁰⁸ Detre fia Péter székelyispánt, Imre vajda fia László fia Imrét, és Detre fia Miklós fia Lászlót.

⁹⁰⁹ DL 13 323.

⁹¹⁰ DL 13 334.

⁹¹¹ DL 63 952.

⁹¹² KRONOLÓGIA 1986. 258. 1439. április 21-től itthon MÁLYUSZ 1978. 318.

⁹¹³ MON. POL. XII. T. II. 391–392. DF 289 002.

⁹¹⁴ A követség összetételét valamiért Lovcsányi Gyula a lengyel-magyar középkori kapcsolatokról írt munkájában teljesen másképp adta meg. LOVCSÁNYI 1886. 696. Bár nem hivatkozta forrását, az valószínű Wagner Károly munkája lehetett, mely Dlugoszt vette alapul, miszerint 1439. pünkösdjén, vagyis május 24-én Lublón ültek össze a felek. WAGNER ANNALECTA II. 97.

további követeléseket velük szemben.⁹¹⁵ Szintúgy egyikük sem relátor a királyi kancellárián.⁹¹⁶ A követség sikeres volt, hiszen visszatérésüket követően 1439. június 27-én jelentős adományt nyert Alberttől. Az északkeleti országrész utolsó királyi várát, Sárost kapta meg, melynek kiterjedése jócskán megcsappant Zsigmond alatt, ugyanakkor Sáros megye ispánjának honorja maradt eddig.⁹¹⁷ Két nappal később, június 29-én e mellé nyerte el a sárosi vár szomszédságában található Töltséket, melynek vámja volt értékes.⁹¹⁸ Perényi ekkor kihasználta az alkalmat, és az uralkodótól ismételten iktatást kért Fülek várára.⁹¹⁹ A váci káptalan végre szeptember 10-én el is végezte az iktatást ellentmondás nélkül.⁹²⁰

Sáros jutalom mellett az uralkodó tudatos védelmi politikája is lehetett. Egyértelműen látható, hogy Perényi bár nem tartozik ekkor az országos politikusok első vonalába, hatalmas vagyonnal rendelkezett, béketárgyalások alkalmával társa tudott lenni Albert közvetlen akaratát képviselő diplomatáinak, ha más nem, kíséretével nyomatékosítani tudta az uralkodó álláspontját. Ugyanakkor nem számíthatott rá, hogy hathatós segítséget nyújtana a délről érkező törökök ellen. Már János apja, Imre sem vette ki részét aktívan a déli hadjáratokból, mint láttuk fiai is inkább a cseh határvidéken teljesítettek szolgálatot. Sáros várának megszerzésével viszont teljesen kiépülhetett Perényi – és általa az uralkodó támogatóinak – felvonulási útvonala, amelyet Diósgyőrtől Kassán, Eperjesen és Kiszzebenen át Lublóig az ő birtokai szegélyeztek.⁹²¹ Az északkeleti terület feletti befolyásával csak a Rozgonyiak és a Pálóciak vetekedhettek, bár ez utóbbiaknak saját birtokuk jóval szerényebb erőt képviselt.⁹²²

A budai adományozást követően Perényi hazautazott Terebesre, ott érte utol a jászói konvent küldöttje Erzsébet királyné levelével július 14-én,⁹²³ amely utasítja Perényit, hogy Sáros birtokbavétele előtt fizesse ki a korábban zálogjogon azt birtokló Sóvári Soós

⁹¹⁵ Vö. Engel 2003A. VII. fejezet, 1439A. Az oklevelet megerősítő pecsétek közül több leszakadt, ezek alapján egy főpap és legalább egy, legfeljebb három világi előkelő pecsételt még eredetileg. Vö. DRH 301.

⁹¹⁶ MÁLYUSZ 1978. 318.

⁹¹⁷ DL 13 410.

⁹¹⁸ DL 13 413.

⁹¹⁹ DL 13 414. Az adomány kancellária-történeti vonatkozását ld. MÁLYUSZ 1978. 322–323.

⁹²⁰ Uo.

⁹²¹ Vö. függelék: XI/3. 13.

⁹²² Vö. ENGEL 2001.

⁹²³ DL 57 692.

Pétert.⁹²⁴ A jelentés szerint Perényi élőszóban kívánt válaszolni a levélre, hogy ezt megtette-e, vagy miképp alakult ennek tükrében a birtokba iktatás, azt nem tudjuk.⁹²⁵ A Szendrő várának felmentésére indult seregnek⁹²⁶ nem volt tagja, különben nagy valószínűséggel megerősítője lett volna a Tüdőrévnél rendkívüli adót elhatározó oklevélnek szeptember 17-én.⁹²⁷

János 1439 nyarán találkozhatott utoljára királyával, ő ugyanis októbert 27-én Neszmélyben, vérhas következtében elhalálozott. Érdekes itt megállnunk egy pillanatra és megvonni Albert rövid uralkodásának mérlegét Perényi János szempontjából. A Zsigmondi-érához képest előrelépése megkérdőjelezhetetlen. A birtokszerzemények magukért beszélnek, és előkelő bárói posztot kapott a királyi tanácsban. Vizsgálandó az is, miért éppen tárnokmester lett belőle. A nádor és országbíró személye nem változott Albert alatt, Hédervári és Bátori tekintélye és befolyása meglehetősen szilárdnak mondható. Katonai megbízatást nem kapott, arra jól bejáratott személyek álltak rendelkezésére Albertnek Lévai Cseh Péter majd Losonci Dezső személyében az erdélyi vajda, a Tallóciak és Garai László személyében a báni tisztségekben.⁹²⁸ Az udvari méltóságok közül a kincstartói és az ajtónállómesteri bizalmas embereknek volt fenntartva, mint Szentgyörgyi László, Tamási Henrik és László. Asztalnokmester Ország Mihály lett, lovászmesterek a Pálóci ifjak, László és Simon, nagybátyjuk, a kancellár és esztergomi érsek György jóvoltából. Egyetlen megüresedett hely a tárnokmesterség volt, ebbéli kinevezés mögött talán Erzsébet királyné húzódott meg. Mályusz Elemér Erzsébet kormányzáshoz való ragaszkodását többek között azzal is bizonyította, hogy a szabad királyi városok fölött királyként rendelkezett.⁹²⁹ Nem állhatott érdeke ellen, ha az ezek fölötti bírói hatalmat hozzá hű ember kezébe helyezik. Ez azonban csupán feltételezés, Erzsébet szűk köréhez Perényi nehezen köthető, a királyné okleveleinek relátorai között sem szerepel.⁹³⁰ Albert

⁹²⁴ DL 57 691. A Sáváriak szerepének növekedésére ld. MÁLYUSZ 1978. 320.

⁹²⁵ Albert király fenti iktatási parancsa alapján a szepesi káptalan a beiktatást ellentmondás nélkül elvégezte. DL 13 411. és DL 105 263.

⁹²⁶ KRONOLÓGIA 1986. 259.

⁹²⁷ ENGEL 2003B. 1439B. Vö. MÁLYUSZ 1978. 324–326.

⁹²⁸ A bárói tiszttel felérő pozsonyi, székely, szepesi ispánságok pedig a Rozgonyiak és kusalyi Jakcs Mihály kezén voltak, az időszakban nem voltak hálás szerepek. Vö. ENGEL 2003A.

⁹²⁹ MÁLYUSZ† 1994. 131.

⁹³⁰ Kiragadott példák: Szécsi Tamás kincstartó DF 207 849., DL 80 704., DL 80 705., DF 228 656., DF 281 451. Korbáviai Ivánka királynéi udvarmester: DL 44 235., DF 23 9717., DL 57 691. Szentgyörgyi Bazini György királyi udvarmester: DL 24 532., DF 250 205.

idején egyetlen fontos megbízatást kapott, ami nem más, mint egy diplomáciai küldetés.⁹³¹ Szerepét tehát nem érdemes alulértékelnünk ebben a feszült időszakban, de továbbra is az országos politika második vonalába sorolható.

Az Albert király halálát követő események, és Perényi János döntéseinek megértéséhez nélkülözhetetlen a legfontosabb politikatörténeti dátumok és események ismertetése I. Ulászló megkoronázásáig. Az 1439-40-es évek fordulójának eseményei az alábbi nevezetes dátumokkal fémjelezhetőek, az egyes eseményeknél megemlített országnagyok névsorát lábjegyzetben közöltük.

- 1439. októbert 27. – Albert király Neszmélyben elhunyt.⁹³²
- 1439. október 31. – Albert király szűk tanácsa Győrben tartózkodott.⁹³³
- 1439. november 11. – Erzsébet királyné és az országnagyok elhelyezték a Szent Koronát Visegrádon.⁹³⁴
- 1440. január eleje – Az országnagyok Budán gyülekeztek.
- 1440. január 18. – Az országnagyok III. Ulászló királyt meghívták a magyar trónra, Krakkóba követeket menesztettek.⁹³⁵

⁹³¹ Bár sem a kormányzatban, sem az uralkodó, vagy a királyné környezetében, sem hadjáratokon nem mutatható ki Perényi, de a forrásokban nem megjelenő pusztai katonai jelenléte, mozgósítható kísérete Budán, vagy északkeleten fontos fogaskereke lehetett Albert politikai gépezetének.

⁹³² KRONOLÓGIA 1986. 259.

⁹³³ DF 239 734. Az országnagyok felszólították Pozsony város bíráját és esküdtjeit, hogy azt a 4000 arany forint összeget, amellyel a dézsmabérletből tartoznak, adják megbízottjuk kezéhez, mivel a királyné ezzel a pénzzel akarja törleszteni a Stiborici Sarleski Miklóssal szembeni, még fennálló tartozását. Aláírók: Rozgonyi Simon veszprémi püspök, Mihály fia Benedek győri püspök, Hédervári Lőrinc nádor, Pálóczi László udvarmester, Marcali György asztalnokmester, Pálóczi Simon, alsólendvai Bánfi Pál.

⁹³⁴ DL 13 457. Ekkor jelen volt Bazini Györgyön kívül Mihály fia Benedek győri püspök, Losonci Dezső erdélyi vajda, Bátori István országbíró, Kusalyi Jakcs Mihály és Csáki Ferenc volt székely ispánok, Rozgonyi István korábbi temesi ispán, nyalábi Perényi Péter fia János, Korbáviai György udvarmester, Szécsi Tamás királynéi kincstartó és Szendi István fia Mihály.

⁹³⁵ DF 289 005. AGAD 5574. MON. POL. XII. 409–411. Az oklevelet megerősítő névsora: Szécsi Dénes esztergomi érsek, De Dominis János zenggi püspök, Gatalóci Mátyás váci püspök, Szalánkeméni Mikola Jakab szerémi püspök, Cillei Ulrik Zagoria és Cille grófja, Garai László macsói bán, Kórógyi János Castell grófja, Korbáviai György Modrus és Cetina grófja, Tamási vajdafi Henrik volt ajtónállómester, Marcali bánfi György, Marcali vajdafi János volt ajtónállómester, Kusalyi Jakcs Mihály volt székelyispán és Bátmonostori Töttös László kincstartó. A követek: János zenggi püspök; Tallóci Matkó horvát-szlavón-dalmát bán; Bátori

- 1440. február 21-re virradó éjjel – Erzsébet királyné Kottaner Jánosné ellopta a Szent Koronát Visegrádról.⁹³⁶
- 1440. február 22. – Erzsébet királyné fiúgyermeknek adott életet Komáromban.⁹³⁷
- 1440. március 2. – III. Ulászló lengyel király választott magyar királynak címezte magát.⁹³⁸
- 1440. március 8. – III. Ulászló lengyel király ünnepélyesen elfogadta a magyar rendek meghívását a magyar trónra.⁹³⁹
- 1440. március 12. – A magyar rendek követeket menesztenek Krakkóba, hogy megsürgessék Ulászló király országba jövetelét.⁹⁴⁰
- 1440. április 9 és 19. között – III. Ulászló elindult Krakkóból⁹⁴¹
- 1440. május 15. – Szécsi Dénes esztergomi érsek királlyá koronázta V. Lászlót Székesfehérvárott.⁹⁴²
- 1440. május 21. – III. Ulászló bevonult Budára.⁹⁴³
- 1440. június 15. – III. Ulászló magyar és lengyel hívei menlevelet adtak Erzsébet királyné és hívei részére.⁹⁴⁴

István volt országbíró; Perényi János tárnokmester; Pálóci László ajtónállómester; Marcali Imre somogyi és verőcei ispán.

⁹³⁶ KRONOLÓGIA 1986. 259.

⁹³⁷ Uo.

⁹³⁸ „(...) Electus rex Hungariae (...) feria quarta ante Dominicam Letare (...)” AGAD 357.

⁹³⁹ DL 39 291. DOK. POL. 94–97.

⁹⁴⁰ DF 289 127. AGAD 5573. MON. POL. XII. 412–413. Az oklevelet megerősíti: Mihály fia Benedek győri püspök, Hédervári László pannonhalmi apát, Hédervári Lőrinc nádor, Rozgonyi István és György pozsonyi ispánok, Maróti László, Pálóci Simon volt lovászmester, nyalábi Perényi Péter fia János volt máramarosi ispán, Homonnai Druget István, Lévai László, Szécsényi László, Tari Rupert királynéi lovászmester, Dombai Frank, gersei Pető Péter, Hatvani Mátyás. Követek: Rozgonyi Simon veszprémi püspök, Újlaki Miklós macsóí bán, Bebek Imre székelly ispán, Hédervári István. ENGEL 2003A. VII. fejezet 1440A.

⁹⁴¹ Krakkó: AGAD 355.; 4722. Szandec: AGAD 7283.

⁹⁴² KRONOLÓGIA 1986. 260. THURÓCZI XXIX. fejezet alapján a jelenlévők: Szécsi Dénes esztergomi érsek Gatalóci Mátyás veszprémi és Mihály fia Benedek győri püspökök, Cillei Ulrik, Újlaki Miklós és Garai László macsóí bánok, Garai Botos András, Tamási vajdafi László és Henrik illetve Szécsi Tamás.

⁹⁴³ KRONOLÓGIA 1986. 260.

⁹⁴⁴ DL 13 554. KOVACHICH 492–494. Megerősítők: De Dominis János zengi püspök, Szalánkeméni Mikola Jakab szerémi püspök, Hédervári Lőrinc nádor, Tallóci Matkó horvát-dalmát-szlavon bán, nyalábi Perényi Péter fia János ugocsai ispán, Marcali János somogyi ispán, Pálóci László udvarmester, Tallóci Frank szőrényi bán, Ország János.

- 1440. június 29. – Budán az országnagyok hűséget esküdtek III. Ulászlónak és érvénytelenítették V. László megválasztását.⁹⁴⁵
- 1440. július 17. Szécsi Dénes esztergomi érsek megkoronázta I. Ulászló királyt Székesfehérvárott.⁹⁴⁶

Perényi neve nem tűnik fel az 1439-es év végi forrásokban, amelyek bizonyítanak, hogy kivette volna részét a válságkezelésből. Nem tagja a Győrben ülésező szűk csoportnak, nem tanúja a Korona elhelyezésének Visegrádon. Az év elején, Budán összegyűlt tanácskozásnak minden bizonnyal részese, hiszen beválasztották a krakkói követségbe, amely III. Ulászlót volt hivatott a magyar trónra meghívni. Jól látszik, a lengyel-magyar perszonálunió 1440 januárjában széles konszenzusnak örvendett. Az ország aktuálisan meghatározó személyei Ulászlót képzelték el Albert örökösének, úgymint az egyház feje, Szécsi Dénes esztergomi érsek, a kancellária vezetője Gatalóci Mátyás, a Dunántúl és a Délvidék legnagyobb urai Garai, Cillei, Kórógyi, Korbáviai, s a követek között találjuk Tallóci Matkót, a néhai kancellár unokaöccsét Pálóci Lászlót és a volt országbíró, Batori Istvánt. Téves lenne tehát azt feltételezni, hogy már ekkor „pártot” ütöttek a magyar bárók Erzsébet és Ulászló között.⁹⁴⁷ A tanács döntése józannak és logikusnak látszik az adott időpontban. Albert végakarátát teljesíteni a magyar belviszonyok közepette nehéz lett volna, a külső török fenyegetés pedig megoldásért kiáltott. Ekkor még nem tudhatta senki, Erzsébet fiúnak vagy lánynak ad életet, vagy egyáltalán életben marad-e újszülött és édesanya.

Természetesen vannak hiányzók, kinek nevét érdemes megemlítenünk. Albert kormányából éppen annak feje, Hédervári Lőrinc nádor, Losonci Dezső erdélyi vajda, Bebek Imre székelyispán és az akkor még éppen csak felkapaszkodott Újlaki Miklós macsói bán, a prelátus tagjai közül pedig Rozgonyi Simon veszprémi püspök. Távolmaradásuk ugyanakkor nem jelenti azt, hogy Ulászlót elleneznék, hiszen nem sokkal később Losonci kivételével mindenki a lengyel uralkodó behívását sürgette. Hiányuk mellett inkább a kivárás taktikáját kell látnunk – vagy távolmaradásukat –, de ez ugyanúgy bizonyítatlan marad, mint az oklevelet megpecsételők motivációja.

⁹⁴⁵ DF 289 006. AGAD 5575. DOGIEL I. 54–56. Névsorára ld. ENGEL 2003A. VII. fejezet 1440C.

⁹⁴⁶ DF 289 009. AGAD 5581. KOVACHICH 492–494. Névsorára ld. ENGEL 2003A. VII. fejezet 1440C.

⁹⁴⁷ HÓMAN–SZEKFÜ 1928. Küzdelem a török ellen.

Ha megvizsgáljuk a követség összetételét, akkor legkevésbé Perényi személyén lepődhetünk meg, jól kiegészíti társait. Zsigmond és Albert alatt is egyike volt a lengyelekkel folytatott tárgyalásoknak. Mint fentebb utaltunk rá, a Diósgyőrt és Krakkót összekötő hadi út mentén számos birtokkal rendelkezett. A követség útvonala pedig ezen keresztül haladt, így a delegáció utazása biztosított, gördülékeny és viszonylag kényelmes is lehetett neki köszönhetően. Tiszteletreméltó pozíciót töltött be a kormányban, és vagyonához mérten kísérettel is emelhetette a követség presztízsét. A küldöttek élén De Dominis János zenggi püspök személyében a nélkülözhetetlen egyházi előkelőt kell látnunk, aki még elég nagy presztízzsel rendelkezett, nélkülözhető személye a mindennapi kormányzásból.⁹⁴⁸ Tallóci Matkó és Marcali Imre katonai kíséretét vethette latba, Bátori az egyik főbíró tekintélyével érkezett Krakkóba, Pálóci pedig később jó diplomatának bizonyult, tehetségét már ekkor csillogtathatta.⁹⁴⁹

Kijelenthetjük, hogy félútig egyáltalán nem siettek. Több mint négy hét alatt érték el Kassára, ott február 17-én kelteztek. Késlekedésüknek oka lehetett, hogy a követek kiszálltak saját birtokaikra. Pálóci László – ekkor már volt – udvarmester pénzt szerzett a követséghez, a leleszi konvent előtt február 3-án négyszáz forintért zálogba adta néhány birtokát, majd február 6-án és 7-én Helmecről írt.⁹⁵⁰ Úgy tűnik azonban, Kassától fokozták az iramot, ugyanazon nap, 1440. február 17-ről ismeretes Perényinek – és társainak – Kassáról és Eperjesről is levele,⁹⁵¹ március 2. előtt pedig már Krakkóba értek. A követség nyilvános sikerét követően március 9-én még Krakkóban adtak ki közösen egy oklevelet,⁹⁵² ezt követően feltehetően elindultak vissza Magyarországra, nem várva meg Ulászló király indulását. Ezt bizonyítja, hogy Tallóci Matkó bán már március 16-án Kissebenből keltezett.⁹⁵³ A követek útja ezután szerteágazott. Mint tudjuk, Tallóci és Marcali Erzsébethez siettek, aki lefogatta őket még a hónap végén.⁹⁵⁴ Csak eme

⁹⁴⁸ Meg kell azt is jegyeznünk, hogy a zágrábi káptalan custosa, „Ioannes de Zredna” a magyar királyi kancellária protonotáriusa, vagyis Vitéz János is elkísérte a követeket. DF 289 004. KATONA Ordine XIII. 37–40. Vö. BÓNIS 1971. 149–150.

⁹⁴⁹ A követség tagja lehetett még Ország Mihály asztalnokmester (MON. POL. XII. 411–412.) és Rozgonyi Rénold is (PÁLOSFALVI 2003. 904.)

⁹⁵⁰ ZICHY IX. 1–3.

⁹⁵¹ Kassa: IVÁNYI EPERJES 272. sz. Eperjes: IVÁNYI BÁRTFA 354. sz.

⁹⁵² DF 289 004. KATONA Ordine XIII. 37–40.

⁹⁵³ DL 55 199. Vö. PÁLOSFALVI 2000. 49. 21. jegyz.

⁹⁵⁴ PÁLOSFALVI 2000. 49–50. MÁLYUSZ 1980. 565.

mozzanatot követően lehet beszélünk a két uralkodó-jelölt közötti választásról, vagyis Ulászló vagy Erzsébet pártiságról.⁹⁵⁵

Vajon Perényi János tárnokmester hogyan döntött 1440 március-áprilisában? A kérdés eldöntéséhez következtetésünk fonalából ki kell zárnunk az 1440. június 29-i, és július 17-i oklevelek megerősítésének tényét. Ezek ugyanis azon túl, hogy bizonyítják Perényi jelenlétét Budán és Székesfehérvárott az oklevelek kiállításának ideje körül,⁹⁵⁶ nem alkalmasak arra, hogy igazolják: Perényi is egyetértett a benne foglaltakkal. V. László koronázását semmisé tette, és hűséget esküdött ekkor Ulászlónak Szécsi Dénes esztergomi érsek, aki megkoronázta mindkét uralkodót. Ugyanez elmondható Garai Lászlóról, vagy Kórógyi Jánosról, akik 1441 januárjában Bátaszéknél megütköztek I. Ulászló seregével.⁹⁵⁷ Az igazán valamit sejtető bizonyítékok csupán közvetettek. Követtársai közül csupán ő nincs jelen, mikor Ulászló hívei menlevelet adtak ki Budán 1440. június 15-én. Továbbá megjegyzendő, hogy követtársához Pálóci Lászlóhoz,⁹⁵⁸ vagy Nánai Kompolt Jánoshoz⁹⁵⁹ és a nyalábi ágból való Perényi Péter fiaihoz Jánoshoz és Miklóshoz⁹⁶⁰ hasonlóan adományokat nyert volna Brankovics György szerb despota magyarországi birtokaiból július végén. Feltehetően ekkor már nem is volt Budán, hanem visszahúzódott távoli birtokaira, és legközelebb csak az 1444-es országgyűlésen tért vissza fővárosba.⁹⁶¹

Erzsébet özvegy királyné a Szent Korona, és bizonyos nyugati birtokok Frigyes császárnak történt elzálogosításával 1440 augusztusában tetemes mennyiségű pénzhez jutott.⁹⁶² Feltehetően ezen bérelte fel Brandisi Jan Jiškra cseh zsoldosvezért⁹⁶³ és nagyjából 5000 zsoldos katonáját, akik augusztusban megérkeztek Felső-Magyarország középső régiójába.⁹⁶⁴ Szeptemberben már az ő megjelenésének hatására, és talán „idegen elemei” támogatásával támadták meg a kassaiak a jászói prépostságot.⁹⁶⁵ Ez a „hadművelet”

⁹⁵⁵ PÁLOSFALVI 2003. 903.

⁹⁵⁶ Egy-egy ilyen kiemelkedően sok pecsétet tartalmazó oklevél elkészítése időt vett igénybe. LŐVEI 2009A. passim.

⁹⁵⁷ KRONOLÓGIA 1986. 260. Vö. THURÓCZI XXXII. fejezet. TEKE 1980. 102–103.

⁹⁵⁸ DF 212 066. BALAJTHY 1837. 25–26.

⁹⁵⁹ DL 13 564. DL 39 125

⁹⁶⁰ DF 269 912.

⁹⁶¹ DRH 334–337. Vö. ENGEL 2003A. Főrendek 1444A.

⁹⁶² TÓTH-SZABÓ 1917.178.

⁹⁶³ TRINGLI 2003. 44. és ROMSICS 2007. 224. TEKE 1980. 101.

⁹⁶⁴ 1440. aug. 22-én a garamszentbenedeki monostort vették ostrom alá csapatai. OSLANSKÝ 1996. 20.

⁹⁶⁵ SPILKA 1943. 18.

kudarcba fulladt. Feltehetően nem a jászói újonnan erősített monostor erejének köszönhetően, hanem mert nem Jiškra teljes hadereje vette ostrom alá. Inkább a jászói prépostság jobbágysai lázadhattak fel, különösen Alsó- és Felsőmecenéz lakói,⁹⁶⁶ akik vonakodtak részt venni korábban a jászói prépost várépítési munkálatában.⁹⁶⁷ A konfliktusról I. Ulászló 1440. szeptember 11-én Budán kiadott mandátumából értesülünk, amelyből az is kiderül, hogy a Jásztót támadók ellen sereget küldött Pálóci László ajtónállómester, Pálóci Simon lovászmester, Vámosi Bebek Imre székelyispán, Pelsőci Bebek Miklós és István, valamint Tornai Szilveszter vezetésével.⁹⁶⁸ A névsor arról árulkodik, hogy Ulászló a térségben befolyásos és birtokos országnagyokat küldte a Felső Részekre, hogy akaratának érvényt szerezzenek.

János tárnokmester Ulászló táborától való távolmaradását bizonyítja, hogy a fenti névsorba nem került be. Annak ellenére, hogy 1441-ben az északkeleti országrészben tartózkodott hiszen 1441. december 3. előtt kölesönzött a nyalábi ágból való Perényi Péter fia Jánosnak négyezer-ötszáz forintot ugocsai birtokainak zálogjoga fejében.⁹⁶⁹ 1442. február 22-én Füzéren keltezett,⁹⁷⁰ március 27-én Terebesről írt Bártfának,⁹⁷¹ 1443. február 2-án szintén Terebesen állított ki nyugtát.⁹⁷² Mindeközben Ulászló király 1441 tavaszán, a Dunántúlon hadjáratot vezetett, amely során négy olyan oklevelet adott ki, amelyen legnagyobb hívei is elhelyezték pecsétjeiket.⁹⁷³ Ezek közül egyikén sem szerepel Perényi János tárnokmester. Ha egyáltalán Ulászló király udvarában is így, azaz tárnokmesterként tartották őt számon. Engel Pál korszakra vonatkozó archontológiai munkája szerint Ország János 1443. április 4. és 1444. április 18. között tárnokmester volt. Előbbi említés a budai káptalantól származik, utóbbi pedig Ulászló király dekrétumában olvasható.⁹⁷⁴ Bár Perényi 1442. februári és márciusi illetve 1443-as okleveleiben tárnokmesternek nevezi magát, ezek saját oklevelei, amelyek nem lehetnek feltétlenül az archontológia forrásai, különösen

⁹⁶⁶ A két település a jászói prépostság tulajdonában. Vö. ENGEL 2001.

⁹⁶⁷ 1436-ban Szaniszló prépost (1435–1440) Zsigmond királytól engedélyt kap erősség építésére. Az ellentétre lásd SPILKA 1943. 16–17.

⁹⁶⁸ DF 232 964. Vö. TÓTH-SZABÓ 1903. 312.; SPILKA 1943. 18. PÁLOSFALVI 2002. 33.

⁹⁶⁹ DL 70 896. Vö. PERÉNYI 466.

⁹⁷⁰ DL 84 454. Vö. LÓNYAI 628.

⁹⁷¹ IVÁNYI BÁRTFA 380. sz.

⁹⁷² DL 13 705.

⁹⁷³ DL 13 619. SIMONTORNYA 106–109.; DF 287 160. FRAKNÓI 1899. 20–21.; DF 287 162.–DF 258 346.; DF 287 161.–DF 258 347. KATONA Ordine XIII. 150–153.

⁹⁷⁴ DL 88 183. és DRH 334–337. Vö. ENGEL 2003A.

ebben az időszakban. Ifj. Szentpétery Imre tárnokmesteri archontológiájában 1441 és 1444 között V. László tárnokmestereként veszi lajstromba Perényit. Ugyanitt pedig Országot – igaz Mihályt és nem pedig Jánost – Ulászló tárnokmesterének tartja.⁹⁷⁵ Talán ez a megközelítés a helytálló: 1441-ben Ulászló király leváltotta a tőle elpártolt bárót, helyére Ország Jánost nevezte ki, Perényi ezt nem fogadta el, és mivel V. László – az általa elismert uralkodó – nem vonta meg tisztségét, így használta azt.⁹⁷⁶

Meg kell vizsgálnunk Jiškrához fűződő viszonyát is. Ulászló lengyel földről utánpótlást és támogatást remélt, Jiškra és katonái azonban 1440 végére, 1441 elejére a Magyar Királyságot Lengyelországgal összekötő hadi út⁹⁷⁷ mentén építették ki hídfőállásaikat. Tóth-Szabó Pál a cseh huszitákról szóló írásában azt olvashatjuk, hogy Jiškra „*Még a kora őszön [ti. 1440] birtokába vette a zólyomi uradalmat és Sáros megye főispánságát, megszállotta az alsó bányavárosokat Barsban és Zólyomban Körmöcbányától Korponáig, Szepesben Lőcsét, Sárosban Bártfát s könnyű szerrel Eperjest, (...) azután Abaújban Kassát, a sárosi várból kivetette Perényi János tárnokmestert s maga ült bele, sőt hódított még Zemplénben is, elfoglalván Tokaj várát.*”⁹⁷⁸ Ez alapján azt gondolhatnánk, hogy a zsoldosvezér már ekkor Perényi rovására ténykedett a Felső Részekben. De Pálosfalvi Tamás már korábban rámutatott, hogy ekkor még biztosan nem volt jelen Zólyomban és Barsban.⁹⁷⁹ Elsősorban Szepes, Sáros és Abaúj megyék szabad királyi városai működtek vele együtt, mint Kassa, Eperjes, Bártfa és Lőcse, vagyis nem birtokolta azokat. Ezeken kívül csupán néhány fontosabb stratégiai pontot ellenőrzött. Sáros várával kapcsolatban Tóth-Szabó pedig téves megállapítást hozott. Sáros birtokbavételét Tóth-Szabó tévesen két oklevélre alapozta,⁹⁸⁰ és már Jiškra megjelenésének idejére tette. Ugyanakkor ezek Albert Perényinek tett adományát rejtik, s a foglalás tényét csak V. László oklevelei közlik jó tíz évvel később, a cselekmény dátumát pedig nem adják meg.⁹⁸¹ Ennél többet nem tudhatunk meg kezdeti kapcsolatukról. Nyílt ellenségek nem lehettek, hiszen Kassa 1441 július-augusztus közötti ostromában nem vett részt a források

⁹⁷⁵ SZENTPÉTERY IFJ. 1934.525.

⁹⁷⁶ A viszonyok tisztázását nehezíti az is, hogy az egyetlen ismert méltóságsor – mely ezúttal is Raguzához köthető – üresedést jelez a tisztségben 1444. február 2-án. Vö. ENGEL 2003A.

⁹⁷⁷ DRASKÓCZY 1998. 50. és 56.

⁹⁷⁸ TÓTH-SZABÓ 1917.184.

⁹⁷⁹ PÁLOSFALVI 2002. 33–34.

⁹⁸⁰ DL 13 410., 13 411.

⁹⁸¹ DL 14 908., 14 910.

szerint. Az a tény, hogy Perényi Péter fia János Jiškra fogságából az általa zálogba adott összeg fejében kerül ki, arra enged következtetni, hogy a térségben tartózkodott, esetleg bejárása volt Jiškra táborába, ahol a fogollyal tárgyalhatott.

Ulászló 1441-ben a Dunántúlon és Szlavóniában sikeresen felülkerekedett Erzsébet hívein,⁹⁸² de a Felső-Részek elvesztése, és a bányavárosok, köztük Körmöcbánya és pénzverdájának hiánya egyre jobban érezte hatását a királyi kincstárban.⁹⁸³ A királyné 1442. január 28-án Jiškrát nevezte ki Zólyom és a bányavárosok főkapitányává, hogy hatékonyabbá tegye a védelmet.⁹⁸⁴ A bányavárosok gazdasági ereje Erzsébet pozíciót javította, egyúttal Ulászlót gyengítette, ezért Pozsony 1442-es ostromát⁹⁸⁵ követően a hadi tevékenység súlypontját erre a térségre helyezte. Rozgonyi Simon egri püspök vezetésével több sereget küldött a térségbe, sikertelenül.⁹⁸⁶ Az 1442-es év Ulászló és Erzsébet békekötésével, illetve utóbbi december 19-i halálával ért véget.⁹⁸⁷ Jiškra a királyné halálát követően sem hagyott fel tevékenységével. Továbbra is V. László királyt, illetve annak gyámját, Habsburg Frigyeszt szolgálta. A körmöci és kassai pénzverdékben László király nevében veretett aranyforintot.⁹⁸⁸ Az 1443 áprilisában Budán tartott országgyűlést követően az Odrawansch Péter által vezetett lengyel kontingens hazájába igyekezett egy állítólagos lengyelországi tatár betörés hírére. Húsvét után indultak el, Rozgonyi Simon püspök kísérte őket Egerig. Długosz leírása szerint az ott tartott lakoma során Jiškra parancsára Jan Talafúz kassai kapitány megjelent kisebb csapatával. Kihasználva különítményének mozgékonyágát, több helyen felgyújtotta a várost, több irányból riasztotta a védőket, így olyan zűrzavar keletkezett, hogy lehetősége nyílt kirabolni a várost, és foglyul ejtetnie a lengyel vezért. Rozgonyi, miután feleszmélt a rajtaütésből, a csehek után eredt. Ezek a zsákmány miatt lassan haladtak, így csakhamar utolérték őket. Heves csatában sikerült kiszabadítania Odrawansch Pétert, és rabláncra verni Talafúzt, akit ezután Budára vitetett.⁹⁸⁹

⁹⁸² TRINGLI 2003. 21–22

⁹⁸³ A pénz rontásához és a pénzverési jog adományozásához is kellett nyúlnia. Vö. HÖGYE 1971–72. passim.

⁹⁸⁴ DF 249 796. Részben közli: VACH 1957. 217. 181. jegyz.

⁹⁸⁵ KRONOLÓGIA 1986. 261.

⁹⁸⁶ PÁLOSFALVI 2003. 921.

⁹⁸⁷ KRONOLÓGIA 1986. 262.

⁹⁸⁸ POHL 1971–72. 51. és uo. 1. jegyz. Újabban: GYÖNGYÖSSY 2012. 256. Ld. még uo. bibliográfia.

⁹⁸⁹ Feltehetőleg ez is 1443-ban történt. TÓTH-SZABÓ 1903. 9.; TÓTH-SZABÓ 1917. 196.

Ulászló a törökök elleni ún. „hosszú hadjáratot” készítette elő,⁹⁹⁰ ezért szüksége volt egy békére a hátszágában. Ennek érdekében Ulászló fegyverszünetet kötött III. Frigyes német királlyal 1443 nyarán, a Felső Részekre pedig Rozgonyi Simont küldte, hogy fegyverszünetre lépjen Jiškrával. Mivel egyik fél sem szeretett volna a másikkal nyílt csatába bocsátkozni, ezért szeptember 1-jén az Igló alatti táborban megállapodást kötöttek, amely szerint a fegyverek 1444. szeptember 29-ig hallgattak.⁹⁹¹ Amellett, hogy Rozgonyi bátyja, György egyik lányának kezét is felajánlották Jiškrának a békesség megtartása érdekében,⁹⁹² a megállapodás keretében fogolycserére is sor került. Lőcse város Bártfának írott leveléből derül ki, hogy Talafúz mellett bizonyos „*grossen Pereny Janusch*”-t is szabadon engedtek ekkor.⁹⁹³ Vajon azonos-e ez a Perényi János a mi tárnokmesterünkkel?

Szinte biztos állíthatjuk, hogy a korszakban tevékenykedő két Perényi János közül, Perényi Péter fia János a nyalábi ágból és Perényi Imre fia János a terebesi ágból, utóbbiról beszélt a levélíró. A két személy megkülönböztetése a korszak forrásaiban következetesnek mondható. Vagy apjuk nevének feltüntetésével (Péter és Imre fiai) valamint „maior” „senior” vagy „groosen” és „minor” vagy „kleinen” jelzővel illetik őket. Azokban az esetekben, amikor egyiket sem használják, tisztségeikre hivatkoznak. Péter fia ifjabb János Albert király halálakor máramarosi ispán volt, Imre fia idősebb János pedig tárnokmester.⁹⁹⁴ Imre fia mellett szól az is, hogy 1443. július 13-án sztropkói várnagyai, Varjú Miklós és Demétei György Bártfa városától 20 zsoldost és harci szekeret, valamint ostromgépet kértek Rozgonyi Simon egri püspök ellen.⁹⁹⁵ Mindezt pedig nem Perényi János, hanem felesége Kórógyi Katalin parancsára.⁹⁹⁶ Ez pedig nem jelenthet mást, mint azt hogy a család feje, János tárnokmester távollétében felesége irányította a Perényi birtokokat. A szóban forgó levél pedig 1443 áprilisa után kelt, mikor is Talafúz egri rajtaütése, majd későbbi fogságba esése megtörtént. Vagyis Talafúz Eger városára törő csapatában nagy valószínűséggel Perényi János tárnokmester is részt vehetett. V. László

⁹⁹⁰ KRONOLÓGIA 1986. 262.

⁹⁹¹ DF 270 262. TELEKI X. 135–140.

⁹⁹² PÁLOSFALVI 2003. 923.

⁹⁹³ DF 213098. IVÁNYI BÁRTFA 409. sz. Idézi: PÁLOSFALVI 2003. 923. 186. jegyz.

⁹⁹⁴ Vö. ENGEL 2003A. és ENGEL 2003B. Vö. TRINGLI 1992. 175–178.

⁹⁹⁵ DF 213 095. Vö. IVÁNYI BÁRTFA 406. sz. SZIRMAY–KOVACHICH 1804. 25–26. „(...) nobis auxilium transmittre velitis, videlicet ad 20. stipendiatos cum ipsorum rebus, et ballistis super nostras expensas, insuper vestram machinam Thaerspochzet (...)”

⁹⁹⁶ Uo. „(...) exmittere Geneosae Dominae nostrae Catharinae conthorali Magnifici Ioannis de Peren (...)”

király későbbi, 1453-as adománylevelében Perényi érdemei között említi, hogy kezdettől fogva kitartott mellette, még súlyos fogságot is elviselt.⁹⁹⁷ Igaz, ahogy a későbbiekben látni fogjuk, nem ez volt Perényi első fogsága.

A fogságból kiszabadulva 1444 tavaszán Perényi azzal a ténnyel szembesülhetett, hogy Erzsébet királyné halálának, és Ulászló 1443–44-es török elleni hosszú hadjárata sikerének következtében a Jagelló uralkodó helyzete megerősödött, és Perényi elszigetelődése visszafordíthatatlanná vált. Bár hallgatólagos szövetségesének, Jiškrának helyzete északkeleten szilárd volt, az országos politikában nem remélhetett babérokat. Ékes bizonyítéka ennek, hogy április 18-án, amikor I. Ulászló kiadta a budai országgyűlés végzéseit – amelyen Perényi is részt vett –, annak megerősítői között csupán mint „*Johannes senior de Peren*” szerepelt az aktuális hierarchiát tükröző rangsor kevésbé előkelő traktusában.⁹⁹⁸ Bárói tisztségének elvesztését tetézte, hogy legkésőbb 1444. július 8-tól a zempléni ispáni tiszttét is elveszítette, helyét a frissen országbírónak is kinevezett Rozgonyi György vette át.⁹⁹⁹ Megrendült befolyását használhatta ki Ulászló hű lovászmestere Pálóci Simon, akivel Perényi János magánháborút vívott az 1444-es év során. egymás ellen. Erről az ádáz küzdelemről ad viszonylag részletesen számot egy 1445. május 5-én kelt országgyűlési ítéletlevél.¹⁰⁰⁰

Az 1441-es évben Pálóci László és Simon között is éles konfliktus robbant ki, amelyet 1444. május 1-jén a budai káptalan előtt igyekezett rendezni: megosztva szerzett birtokaik felét egymással 32 évre elcserélték. László a dédesi uradalom, Simon pedig Ajnácskő kizárólagos birtokosa lett.¹⁰⁰¹ Valamikor ezután vehette kezdetét a Perényi János és Pálóci Simon közötti harc. Perényi több familiárisával együtt fogságba is került, ahonnan Pálóci László közbenjárására szabadulhatott ki. Felmerül a kérdés, hogy az ismételt fogság nem azonos-e a korábbival. Erre vonatkozóan némi tájékozódási pontot Pálóci László „önzetlen” segítsége adhat. Nem sokkal 1444. szeptember 28. előtt – feltehetően a közbenjárásért cserébe – Perényi zálogul adta Lászlónak a beregszentmiklósi uradalmat, továbbá Olaszit, Sárát, Emődöt, Vizsolyt, és a füzéri uradalomhoz tartozó,

⁹⁹⁷ DL 14 627.

⁹⁹⁸ DRH 334.

⁹⁹⁹ ENGEL 2003A. Megjegyzendő, hogy már az április 18-i oklevélben sem nevezik ispánnak Szécsényi László nógrádi, vagy Tamási vajdafi Henrik pozsegai ispánnal ellentétben.

¹⁰⁰⁰ DL 13 846.

¹⁰⁰¹ DF 210 825. BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980.150. A konfliktus részleteire ld. NOVÁK 2016. 314–317.

Újhelyhez legközelebb eső Mikóháza falut.¹⁰⁰² Perényi kiszabadulásáért cserébe Simonnak adta Csorbakő várát, maga helyett pedig Ilona és István nevű gyermekeit továbbá Sági Balázs fia Jánost¹⁰⁰³ adta foglyul.

A konfliktus okát homály fedi. Nem járunk messze azonban a valóságtól, ha Pálóci kezdeményezését tételezzük fel. Napnál világosabb, hogy Ulászló kitartó hívei nyeregben érezhették magukat, s e helyzetből adódik, hogy igyekeztek minél több hasznát hajtani pozíciójuknak. Pálóci lényegében büntetlenül támadhatta meg a lázadó Perényit, növelve ezzel régió belüli befolyását az uralkodónak tett szolgálat leple alatt. Kétségtelen, hogy törekvését siker koronázta. Megszerezte Csorbakő várát és tartozékait, amely azon túl, hogy Perényi fontos birtoka, ne feledjük, hogy apja öröksége, annak temetkezési helye, továbbá családi alapítású kolostoruk is itt feküdt. Pálóci László pedig Beregben, Abaújban és Zemplénben rövidítette meg Perényit. Érdekes ide citálnunk a nyalábi ágból való ifj. Perényi János sorsát, aki a kassai ostrom során esett fogságba, amiért súlyos árat fizetett, elvesztette a nagyidai uradalmat, és további veszteségeket könyvelt el.¹⁰⁰⁴ Teljesen érthető tehát, hogy a vereséget nem volt hajlandó elfogadni, és ellentámadásba lendült, feltehetően 1444–45 fordulóján.

1444. november 30-án már biztosan kiszabadult fogságából, mert Kassán Jiškra oldalán Szécsi Dénes érsek és Szécsi Tamás komáromi és Rozgonyi György pozsonyi¹⁰⁰⁵ ispán mellett részt vett a lengyel–magyar béketárgyaláson.¹⁰⁰⁶ Tóth-Szabó szerint a találkozó célja Ulászló számára biztonság nyújtása a török elleni hadjáratához. A tárgyalások eredményeként két éves fegyverszüneti megállapodást kötöttek. Szintén Tóth-Szabó véleménye az, hogy ekkor még nem tudhattak Ulászló várnai vereségéről (november 10.). Az kétségtelen, hogy a tárgyalásokat hamarabb kezdték meg, és a csatát túlélők csak jóval később értek Magyarországra. A vereség híre decemberben már feltehetően kitudódott, ez ösztönözhetette arra Perényit, hogy Pálóci ellen fellépjen. Jan Talafúz cseh

¹⁰⁰² DL 13 803. Bár egy későbbi oklevélben (DL 15 910.) Füzér várát és összes tartozékait is említik, ugyanakkor a többi birtokról ez az oklevél nem ejt szót. Simon Zoltán Füzér várával foglalkozó művében „bonyolult szerződésnek” nevezi az ügyletet. SIMON 2000. 12. A várral korábban foglalkozó Feld István és Juan Cabello sem látott tisztábban: egyenesen Füzér várának bevételeit említik. FELD–CABELLO 1980. 39–40.

¹⁰⁰³ Vö. ENGEL 2003B. Ákos nem 2. Sági.

¹⁰⁰⁴ Ifj. János Ulászló király hűségére esküdött fel, és a Kassát ostromló sereg egyik vezére volt. Az ostrom közben fogságba esett. További sorsát részletesen Tringli István fejtette fel. TRINGLI 1992. 177–178.

¹⁰⁰⁵ „Georgius de Posingen” vö. ENGEL 2003A. Pozsonyi ispánok.

¹⁰⁰⁶ MON. POL. II. Pars altera nr. 2. (1–4). Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 204–205. Sajnos az eredeti oklevél, melyet Újszandecen a városháza levéltárában őriztek, az 1894. április 17-én támadt tűzben elpusztult.

zsoldos segítségét¹⁰⁰⁷ is igénybe véve támadta meg Pálóci Simon pataki birtokát, ott egy kolostorból emelt erősséget tartott megszállva.¹⁰⁰⁸ A csehekkel ápolt szoros viszonya egy szabolcsi nemesek kiadta oklevélből is kiviláglik. Csaholyi János és társai 1445. január 7-én szövetséget kötöttek Perényi János és Jiškra ellen, vagyis hatalmaskodásuk fenyegetése már a Szabolcs megyeieket aggasztotta.¹⁰⁰⁹

A várnai csatavesztés és Ulászló király eltűnése – ekkor még nem voltak biztosak halálában – arra kényszerítette az országnagyokat, köztük Szécsi Dénes érseket, Gatalóci Mátyás veszprémi püspököt, Hédervári Lőrinc nádort, Újlaki Miklós és Hunyadi János erdélyi vajdát, hogy február 8-án április 4-re országgyűlést hirdessenek Pestre.¹⁰¹⁰ Ezen az országgyűlésen született meg az eseményeket összefoglaló és rendezni kívánó ítéletlevél. A résztvevők hatalmát, és a helyzet súlyosságát mutatja, hogy a béke helyreállítását célzó országgyűlés mondta ki az ítéletet a felek között, élükön Szécsi érsekkel és Hédervári nádorral.¹⁰¹¹ A pataki uradalom esetében a status quo az 1445. évi országgyűlésig fennmaradt. Akkor május 30-ig adtak haladékot az ítéletet kimondó országnagyok arra, hogy a bitorolt uradalmakat bocsájtsák vissza egymásnak, és a foglyokat engedjék szabadon. Mielőtt ez megtörtént volna Pálóci Simon utasította familiárisait, hogy a csorbakői uradalomban található jószágokat hajtsák el, amit május 27. körül, a határidő lejárta előtt meg is tettek.¹⁰¹² Érdekes még megjegyeznünk, hogy Perényi ellenében lépett fel a konfliktus során Szécsényi László, serkei Lórándfi György, Gecsei „Etre” István,¹⁰¹³ Szentmihályi György és Agárdi Antal fia László,¹⁰¹⁴ vagyis mind-mind olyan közép és kismanesek, akik Nógrád, Hont és Heves megyében Jiškra ellen harcoltak az 1441–43

¹⁰⁰⁷ Hédervári Lőrinc nádor Perényihez írt levele alapján. DL 80 827. ZICHY IX. 90–91. Vö. SZERÉMI–ERNYEI 1912. 407.

¹⁰⁰⁸ DL 13 846. A pataki vár építéstörténete kapcsán Détshy Mihály, Janó Ákos és közvetve Szűcs Jenő között kialakult szakmai polémiaának sarkalatos pontja volt az 1445. májusi ítéletlevél. Munkáikban a hatalmaskodás indíttatását, körülményeit nem mindig pontosan adták meg – magát az oklevelet is 1444-re datálták tévesen –, bár kétségtelen, hogy a pataki uradalom fejlődéséről részletes leírást adtak válaszaikban. A vita mérőkövei: DÉTSHY 1966. passim; JANÓ 1997. passim; DÉTSHY 1999. passim; JANÓ 2000. passim. A vita összegzése: JANÓ 2008.

¹⁰⁰⁹ DL 55 295.

¹⁰¹⁰ DL 50 583. és DL 80 828. Utóbbinak kiadás: ZICHY IX. 91–93. Vö. KRONOLÓGIA 1986. 264–5.

¹⁰¹¹ DL 13 846.

¹⁰¹² DF 222 218. Vö. SZÖRÉNYI 2003B. 190–191.

¹⁰¹³ Vö. ENGEL 2003B. Gecsei (Abaúj m.)

¹⁰¹⁴ Vö. Uo. Agárdi-rokonság 1. tábla: Agárdi

közötti időszakban.¹⁰¹⁵ A konfliktus végleges rendezésére 1446. január 29-én került sor, amikor a leleszi konvent előtt Pálóci László visszabocsájtotta Perényinek a zálogba vett birtokokat.¹⁰¹⁶

Jól látható, hogy Perényi János 1443-ban Jiškra és V. László oldalán harcba szállt a polgárháborúban. A tárnokmester nem követte a többi keleti országnagyot – Pálóciak, Bebekek, Rozgonyi Simon országbíró utódai, nyalábi és rihnoi Perényiek – Ulászló pártján. Ennek okát Zsigmond, Albert, Erzsébet és Utószülött László iránti megingathatatlan hűségében látja a szakirodalom. A feltétel nélküli lojalitást, mint politikai mozgatórugót azonban érdemes fenntartásokkal kezelni. Szemben a századforduló romantikus nemzettudatot visszavetítő történetírók véleményével, Pálosfalvi Tamás munkájában utal arra, hogy az arisztokrata családok tagjai ekkoriban elsősorban saját családi, és gazdasági érdekeiket tartották szem előtt.¹⁰¹⁷ Kétségtelen, hogy a mai korszakban fel nem fogható ereje volt az uralkodó iránti hűségnek. Ugyanakkor számos történeti példát hozhatunk a bárói családok által, a létfenntartás érdekében hozott döntésekre, melyeket az uralkodójukkal szemben hoztak. Ennek okán Perényi János tárnokmester birtokainak elhelyezkedésében kell keresnünk pártállásának indikátorát. Abaúji, sárosi birtokai Jiškra közvetlen művelési területén, zempléni és borsodi uradalmi pedig annak szomszédságában terültek el. Perényi beláthatta, hogy érdemben nem védheti meg birtokait a csehekkel szemben, ezért inkább szövetkezett velük.

1445 tavaszán a Pesten összegyűlt országnagyok, nemesek és városi követek I. Ulászló király távollétére a rend helyreállítása érdekében hét főkapitányt választottak. Újlaki Miklós, Hunyadi János, Rozgonyi György, Jan Jiškra, Bebek Imre, Ország Mihály és Szentmiklósi Pongrác vállalta a feladatot, hogy békét teremtsen az országban.¹⁰¹⁸ Perényi János ezen az országgyűlésen biztosan részt vett, és úgy tűnik visszakapta bárói tisztségét, mert 1445. július 8-án már tárnokmesterként említik. A Szinán összegyűlt északkeleti országnagyok, vármegyék és városok küldöttei rendeletekben kívánták megvalósítani az országgyűlés határozatait. Rozgonyi György országbíró, Vámosi Bebek Imre főkapitány, és Jiškra nevében eljáró Dobrai Barcal Miklós a rendekkel kötött megállapodását első

¹⁰¹⁵ Vö. NOVÁK 2016. 317–322.

¹⁰¹⁶ DL 13 910. Az oklevél hivatkozik Hédervári Lőrinc nádor ítéletlevelére, melyet azonban nem sikerült fellelnünk.

¹⁰¹⁷ PÁLOSFALVI 2003. 897–902.

¹⁰¹⁸ TEKE 1980. 146.

helyen Perényi tárnokmesterként erősítette meg.¹⁰¹⁹ Ugyanez a presztízs mutatkozik meg Zsófia lengyel királyné levelében. 1445. július 23-án írt a két főkapitánynak, Dobrai Barcalnak, Perényinek és másik négy északkeleti nagybirtokoshoz, hogy Komorovszki Péter zsoldos kapitány ügyét hamarosan rendezzi.¹⁰²⁰ Az év hátralévő részében már nem hallunk felőle, sem levél, sem oklevél nem maradt tőle, az országtanács Zsámbékon kelt országgyűlési meghívójának nem aláírója.¹⁰²¹ Jiškrával sem mozgott együtt, aki pedig Zólyomban adóslevelet állított ki Szenici Makovec Jánosnak.¹⁰²² Azt tudjuk, hogy 1445. november 8. előtt megbízatást adott Péter papnak, hogy az országnagyok 1445. május 5-i ítéletlevelét átírassa a leleszi konventtel.¹⁰²³ Az 1445–46-os év fordulóján korábbi magánháborújának lezárását készítette elő, ez csúcsosodott ki a Pálóci Lászlóval a leleszi konvent előtt történő 1446. január 29-i megegyezésben.¹⁰²⁴

Hunyadi János kormányzóvá választásának idején¹⁰²⁵ nem tudni Perényi jelen volt-e 1446 júniusában a Rákos mezején. Az országtanácsban még ekkor sem vállalhatott fontos szerepet.¹⁰²⁶ Június 16-án az országnagyok Debrentei Tamásnak adományozták a betöltetlen egri püspökséget, de az oklevélen nem találjuk Perényi pecsétjét.¹⁰²⁷ Hunyadi kormányának átalakítása őt nem érintette, megőrizte tárnokmesteri tisztségét.¹⁰²⁸ Sőt, Engel Pál valószínűsíti, hogy Bacskai István, de főleg Sztáncsi Miklós zempléni alispán révén ismét Perényi János töltötte be legkésőbb 1446. szeptember 6-tól a megye ispáni

¹⁰¹⁹ DF 270 275. TELEKI X. 164–169.

¹⁰²⁰ Név szerint említik még Pálóci László királyi ajtónállómestert, Ónodi Cudar Simont, Homonnai Druget István és Nagymihályi Lászlót. IVÁNYI BARTFA 432. sz. DOK. POL. 111–112.

¹⁰²¹ DF 240 862. KNAUZ 1859. 34–35. és DF 250 106. TELEKI X. 180–181. Aláírók: Szécsi Dénes esztergomi érsek, Kecseti „Agmánd” Péter váci, Csetneki László nyitrai püspökök, Hédervári Lőrinc nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda, Rozgonyi György országbíró, Garai László macsói bán, Pelsőci Bebek Imre és István, Ónodi Cudar Simon, Tari Rupert és serkei Lorántfi György.

¹⁰²² DF 250 168. TÓTH-SZABÓ 1917. 216–217. Jiškra mellett az oklevelet még további három tanú megerősítette, de egyik sem Perényi.

¹⁰²³ DL 13 846. „Petrus presbiter capellanus”.

¹⁰²⁴ DL 13 910.

¹⁰²⁵ TEKE 1980. 159.

¹⁰²⁶ Érdekes, hogy Teke Zsuzsanna egyértelműen Hunyadi támogatói között sorolta fel Perényit, de mivel állítását nem hivatkozta, így megállapítása nem lehet perdöntő. TEKE 1980. 148.

¹⁰²⁷ DL 102 498. FRAKNÓI 1899. VI–VII. Aláírók: Szécsi Dénes esztergomi érsek, Hunyadi János kormányzó, Újlaki Miklós és Bebek Imre erdélyi vajdák, Garai László macsói bán, és Szécsi Tamás.

¹⁰²⁸ Nem ismerünk olyat, aki ebben az időszakban tárnokként tűnne fel, és az év végén tárnokmesterként adott ki oklevelet hivatali ügyben. IVÁNYI EPERJES 309. sz.

tisztjét.¹⁰²⁹ A következtetésnek igazat kell adnunk, mivel fentebb láttuk, Sztáncsi Miklóst a Zsigmond-korban szoros kapcsolat fűzte Perényi famíliájához.

Hunyadi János kormányzóságának kezdetével egy új hatalmi rendszerbe lépett a Magyar Királyság, vele együtt annak tárnokmestere, Perényi János is. A zsigmondi éra békés évtizedeit követően nagyon mozgalmas kilenc év során kellett megállniuk helyüket az arisztokrata családok vezetőinek. Voltak olyanok, akik mérhetetlen vagyonra és befolyásra tettek szert, élükön Hunyadi kormányzóval, de ebbe a kategóriába sorolható Újlaki Miklós is. Volt, akinek sikerült gyarapítania vagyonát, mint Pálóci László – immáron – országbírónak, és voltak, akik családjuk vagyonának jórésztét elveszítették, mint ifj. Perényi János a nyalábi ágból.¹⁰³⁰ A Rozgonyi család három ága más és más stratégiához nyúlt,¹⁰³¹ ennek következtében más és más módon viszonyultak Hunyadihoz. A Tallóci fivérek közül csupán Frankó és Petkó élte meg az 1446-os évet, a család legnagyobb támasza Matkó 1445. elején elhunyt, soha nem jutottak többé olyan befolyáshoz, mint Zsigmond, Albert, vagy Ulászló alatt.¹⁰³²

Perényi János is sok mindenben ment keresztül ebben az időszakban. Alberttől országos bírói méltóságot és adományokat nyert, fontos szerep hárult rá Ulászló meghívásában. A polgárháborúban először külső szemlélőként annak hasznát hajtotta, később elszenvedője volt a köz- és jogbiztonság hiányának. Perényi mellé új szomszéd költözött a cseh Jiškra személyében, bár jó viszonyt ápoltak, János öröme nem lehetett felhőtlen e tekintetben. Így vagy úgy, Perényi a szerencsésebbek közé tartozott. Családjában élén egy személyben megállta a helyét, birtokjogait nem vesztette el, még ha ideiglenesen hasznát nem mindnek hajthatta. Regionális befolyásáért ádáz harcot vívott, amelyből győztesen került ki, az országos politikában pedig megőrizte korábbi státuszát, s annak lehetőségét, hogy onnan feljebb lépjen. A következő fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a rendelkezésére álló erőforrásokat hogyan használta ki, és mit hagyhatott örökölni fiaira.

¹⁰²⁹ DL 88 203. Vö. ENGEL 2003A.

¹⁰³⁰ TRINGLI 1992. 177–178.

¹⁰³¹ PÁLOSFALVI 2003.

¹⁰³² MÁLYUSZ 1980. 568–571.

V. 2. A kormányzó oldalán (1447–1452)

Perényit az 1447-es év terebesi birtokán érthette, 1446. december 30-án innen küldte perhalasztó levelét Eperjes városának.¹⁰³³ A március 12-re meghirdetett budai országgyűlésen személyesen megjelenhetett, mivel április 1-jén tárnoki széket tartott, annak másnapján ítéletlevelet adott ki,¹⁰³⁴ és átírta Hebenstreyth János kassai bíró levelét.¹⁰³⁵ A tárnoki szék időpontja egybeesik Pozsony városának küldöttei Budára érkezésével, ami március második felére tehető.¹⁰³⁶ 1447 elején az országtanács küldöttséget menesztett III. Frigyeshez.¹⁰³⁷ Perényi a tárgyalók között nem szerepelt, így nem volt szerepe a 1447. június 1-i fegyverszüneti megállapodás tető alá hozatalában.¹⁰³⁸ Június 16-án így keltezhetett Pesten,¹⁰³⁹ ahol az országtanács és Hunyadi János is ténykedett.¹⁰⁴⁰

Felmerülhet a kérdés, vajon Perényi részt vett-e a kormányzat napi munkájában? 1446 és 1452 között Hunyadi kormányzósága idején az országtanács képezte a legfőbb központi hatalmat, élén a kormányzó állt az uralkodóhoz képest erősen korlátozott hatalmával. A mindennapi kormányzati ügyeket ez a testület végezte, az 1445-ös országgyűlési végzés 15. cikkelye szerint saját pecsétje segítségével, melyet behatóan Szentpétery Imre ismertetett.¹⁰⁴¹ Ugyanő, összegezve Knauz Nándor¹⁰⁴² és saját kutatásainak eredményeit az országtanács működéséről a következőt írta: *„Az országos rendek időről-időre összegyülekezve gyakorolták legfelsőbb hatalmukat. Hogy ezeken a gyűléseken a rendek közül minden esetben hányan és kik vettek részt, ma már nem igen tudjuk megállapítani; csak azt látjuk, hogy ezeket a gyűléseket az országnak igen különböző helyein tartották, minthogy kiadványaik Pestről, Budáról, Váczról,*

¹⁰³³ DF 228 693. IVÁNYI EPERJES 309. sz.

¹⁰³⁴ DL 14 074.

¹⁰³⁵ DF 263 717.

¹⁰³⁶ KNAUZ 1859. 56–57.

¹⁰³⁷ Uo. Ld. még TEKE 1980. 156.

¹⁰³⁸ DF 287 192. KATONA Ordine XIII. 541–543. Pecsétjükkel megerősítették: Szécsi Dénes esztergomi érsek, Salánki Ágoston győri püspök, Hédervári Lőrinc nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda, Pálóci László országbíró, Garai László macsói bán, Ország Mihály kincstartó, Szécsi Tamás komáromi ispán.

¹⁰³⁹ DF 227 188. Vö. KNAUZ 1859. 69.

¹⁰⁴⁰ ENGEL 1984. 982.

¹⁰⁴¹ Okfejtése szerint három különböző pecsétről volt szó, mondanivalónk tekintetében ezek között nem szükséges különbséget tennünk. Bővebben SZENTPÉTERY 1902. 157–161.

¹⁰⁴² KNAUZ 1859. passim. Különösen: 1–18.

*Székesfehérvárról stb. vannak keltezve.*¹⁰⁴³ Az országtanács működésével Bónis György foglalkozott behatóbban. Tőle tudjuk, hogy a testület irodájának működtetői között elsősorban a főkancellárt, Agmándi Péter váci püspököt kell látnunk, munkáját pedig Vitéz János, mint alkancellár, és protonotáriusai segíthették.¹⁰⁴⁴ Mellettük viszont alkalmasint részt vehettek világi előkelők is a munkában, elsősorban a perdöntések alkalmával.

Ebből az időszakból ismerünk ugyan közel egy tucat olyan ún. sokpecsétes oklevelet, mely elárulja a jelenlévő országnagyok kilétét, de ezek egyike sem a mindennapi kormányzati ügyekhez köthető, annál nagyobb súlyú, gyakran diplomáciai ügyeket rögzítenek. A gyakran úton, hadjáraton lévő kormányzó helyett a mindennapi ügyek vitele is nagy felelősséggel és hatalommal jár, ezért érdemes ebben az időszakban Perényi, az országtanács, az országnagyok és Hunyadi mozgását összevetni. Erre segítségünkre van a Perényi János által kiadott oklevelek és levelek jegyzéke,¹⁰⁴⁵ Knauz Nándor munkája,¹⁰⁴⁶ a sokpecsétes oklevelek listája¹⁰⁴⁷ és Hunyadi János kormányzó itineráriuma.¹⁰⁴⁸ Természetesen az esetleges egyezések nem bizonyítják, hogy az országtanács okleveleinek kiadásához Perényinek köze lett volna, de mindenképpen ad egy viszonyítási alapot a tárnokmester országos befolyásához.

1447-ben tehát Perényi a márciusi országgyűlés során Budán tartózkodott, június 16-án pedig Hunyadival és az országtanáccsal együtt Pesten. Hunyadi és Jiškra rimaszombati megállapodása csupán egykorú másolatban maradt meg, pecsétjeit nem ismerjük, az oklevél szövege nem említi Perényit.¹⁰⁴⁹ Az országtanács a nyár folyamán Vácra tette át rövid időre a székhelyét – vélhetően Péter püspök miatt –,¹⁰⁵⁰ de ott sem tudjuk a tárnokmestert kimutatni, mint ahogy Hunyadival történő utazását sem tudjuk igazolni. A szeptember közepén megtartott országgyűlés során már maga is jelen volt.¹⁰⁵¹ Szeptember

¹⁰⁴³ SZENTPÉTERY 1902. 161.

¹⁰⁴⁴ Például Mohori Vidfi János, Botos István, aki 1451-től alkancellár lett. BÓNIS 1971. 159–160.

¹⁰⁴⁵ Ld. függelék XI/8.

¹⁰⁴⁶ KNAUZ 1859. Különösen: 18–112.

¹⁰⁴⁷ NOVÁK 2015. 202. 23. jegyz.

¹⁰⁴⁸ ENGEL 1984. Különösen: 980–986.

¹⁰⁴⁹ DL 80 888. Az adatbázis szerint ugyan eredeti az oklevél, de annak közlője Horváth Sándor egykorú másolatnak gondolta, amit igazol szokatlan formája és anyaga is. ZICHY IX.169–171.

¹⁰⁵⁰ KNAUZ 1859. 73–74.

¹⁰⁵¹ Az országgyűlés választotta meg Garai Lászlót nádorrá, mely minden bizonnyal Hédervári Imre felmentő levele előtt nyílt, hiszen Garait ebben a levélben szeptember 13-án nádornak nevezik. Pecsétként azonban még a bánit használja, így kinevezése friss lehetett. SZENTPÉTERY 1902. A dátumra és Perényi jelenlétére vö.

15-én és 17-én Budáról írt parancsot Nagysáros és Kisszeben városok tanácsának, hogy vizsgálják ki az eperjesi és bártfai bírók ügyét.¹⁰⁵² Ezen az országgyűlésen választották meg az elhunyt Hédervári Lőrinc nádor helyére Garai Lászlót, hirdették ki a III. Frigyesel kötött békét és Hunyadi birtokba vehette Buda várát. Fontos események történtek tehát, a tárnokmester nyilvánvalóan részt kívánt venni bennük.

Az országgyűlést szeptember végén berekesztették. Az év hátralévő részében Hunyadi Havasalföldre vezetett hadjáratot,¹⁰⁵³ az országtanács pedig Péter püspökkel együtt Vácra költözött.¹⁰⁵⁴ Perényi is elhagyta az ország központját, 1448. február 13-án már Terebesen keltezett.¹⁰⁵⁵ 1448 májusában országgyűlést tartottak Pesten,¹⁰⁵⁶ Perényit viszont nem találjuk a résztvevők között, bár a gyűlésre városi küldöttek is érkeztek.¹⁰⁵⁷ Április 24-én még Füžerről írt Eperjesnek.¹⁰⁵⁸ A tárnokmesternek saját birtoka védelmében kellett fellépnie. Május 5-én – mikor már Hunyadi is Budán volt¹⁰⁵⁹ – Terebesről írt Bártfának.¹⁰⁶⁰ A levél szerint az elmúlt napokban „istentelen latrok” csalárd módon elfoglalták a sárosi Újvárat, azóta is bitorolják, és onnan nagy kárára lehetnek nem csak neki, de a város polgárságának és az egész környéknek is. Ezért annak visszafoglalásához segítséget kért a polgároktól. Vajon kik lehettek a „nefandissimi latrones”? A választ Tóth-Szabó Pál adta meg munkájában. Véleménye szerint ez a huszita betörések óta kialakult egy sajátos katonáskodó csoport, a bratrik – testvérek, koldusok – első feltűnése a térségben. Ezek a „szegénylegények” cseh, lengyel, német és magyar származású hadakozó szabadcsapatok voltak, akik harcmodorukat a huszita hadviselésből merítették, de eszmeiségüket nem vették át. Önös érdekből a környék lakosságát zaklató, nem megkerülhető harcértéket képviselő zsoldosok, akik megbízásokat is vállaltak, de saját szakállukra is dolgoztak. Egy ilyen csoport élén bizonyos „Trczeska János” lengyel

ENGEL 2003A. VII. fejezet, 1447. Hunyadi már szept. 8-án Budán volt ENGEL 1984. 982. Ld. még KRONOLÓGIA 1986. 266.

¹⁰⁵² IVÁNYI BÁRTFA 498. sz. és IVÁNYI EPERJES 318. sz.

¹⁰⁵³ KRONOLÓGIA 1986. 267. Vö. ENGEL 1984. 982–983.

¹⁰⁵⁴ KNAUZ 1859. 76–79.

¹⁰⁵⁵ DL 66 917.

¹⁰⁵⁶ KRONOLÓGIA 1986. 267.

¹⁰⁵⁷ Pozsony város küldöttei „nagyobb fénynyel jelentek” meg. KNAUZ 1859. 82.

¹⁰⁵⁸ IVÁNYI EPERJES 326. sz.

¹⁰⁵⁹ ENGEL 1984. 983.

¹⁰⁶⁰ WAGNER DIPLOMATARIUM 64–65. IVÁNYI BÁRTFA 504. sz.

kapitány foglalta el Újvárat.¹⁰⁶¹ Kezdetben a lengyel királyt, és Zsófia királynét vélték a támadás mögött meghúzódnival, Perényi János tárnokmester 1448. május 15. előtt írt is ez ügyben Krakkóba.¹⁰⁶² Erre oka lehetett, hiszen nem sokkal korábban kezdte meg katonai tevékenységét a lengyel származású Komorovszki Miklós és Péter is a Szepességben.¹⁰⁶³ Fontos azonban kiemelnünk, hogy nem Jiškrával került szembe Perényi, a cseh zsoldosnak szintén kárára voltak ezek a szabadcsapatok.¹⁰⁶⁴

Perényi János így az északkeleti országrészben maradt. Nem tudni, hogy ekkor már sikerült-e visszaszereznie Újvárat.¹⁰⁶⁵ Mindenesetre szeptemberben a régió – elsősorban Ung megye – felelősenek tűnik, amikor Hunyadi számára a török elleni különadót szedte be.¹⁰⁶⁶ 1448. szeptember 1-jén „taxa quartalis” címén az ungi nemesektől kétszáznegyven,¹⁰⁶⁷ „dica” címén a Homonnai Drugetektől és a Nagymihályiaktól kétszázharminc forintot vett át Terebesen.¹⁰⁶⁸ Ez a felelősségteljes feladat arról árulkodik, hogy Hunyadi a régió bárói közül Perényit nem kerülhette meg. Ő volt az, aki a hadiadót beszedte a kormányzó részére, egy olyan megyéből is, mint Ung, ahol Pálóci János az ispán.¹⁰⁶⁹ Nem Perényin múlt tehát, hogy Hunyadi Rigómezőnél vereséget szenvedett. A kormányzó veresége radikálisan megváltoztatta belpolitikai helyzetét, egyúttal belátta: a törökkel szemben nem folytathat offenzív hadviselést.¹⁰⁷⁰ 1449-től kezdve Hunyadi

¹⁰⁶¹ Minderre ld. TÓTH-SZABÓ 1917. 235–236. Újabb: TRINGLI 2003. 33–34. Tóth-Szabó további gattetteket is a brtariknak tulajdonított, egyet biztosan tévesen. A jászói konvent 1448-as kirablására hozott oklevélben ugyanis feltételezhetően még egy 1441 és 1447 közötti támadásról tett panaszt Péter prépost. Az oklevelet ld. TÓTH-SZABÓ 1917. 390–391. vö. SPILKA 1943. 19. Különösen 79. jegyz.

¹⁰⁶² IVÁNYI BÁRTFA 505. sz.

¹⁰⁶³ TÓTH-SZABÓ 1917. 235.

¹⁰⁶⁴ PÁLOSFALVI 2002. 37–38

¹⁰⁶⁵ Hollóházi Balázs fia Lukács 1450. október 13. előtt Késmárk mellett a csehek fogságába esett, önmaga kiváltására Perényi jegyzőjétől, Pelejte János mestertől vett kölcsönt. DL 14 407. Amennyiben Perényi familiárisának Holóházi Holó Péter kistaludi offiálisnak (BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 199.) rokona volt Lukács, fogságba esése történhetett miközben ura parancsára Újvár visszafoglalása érdekében cselekedett. Familiáris voltát az is erősíti, hogy Pelejteivel feltehetően kapcsolatot tartott.

¹⁰⁶⁶ PÁLOSFALVI 2009. 35.

¹⁰⁶⁷ DL 31 575. Vö. CSICSERI 67.

¹⁰⁶⁸ DL 31 576. Vö. CSICSERI 67.

¹⁰⁶⁹ Vö. ENGEL 2003A. Ung megye. Ez természetesen nem azt jelenti hogy át is adta azt a kormányzónak, vagy az országtanácsnak.

¹⁰⁷⁰ PÁLOSFALVI 2009. 35–36. Vö. TEKE 1980. 171–175. Legalábbis addig, míg az ország minden erőforrását nem használhatja.

figyelmét Jiškra felé fordította, mivel a szabad királyi városok és a körmöci pénzverde jövedelmeit élvező zsoldoskapitány közvetetten útjában állt Hunyadi török ellenes politikájának. A Jiškra elleni harcban már a tárnokmester is nagyobb szerepet kapott.

Feltételezzük, hogy kulcsszerep jutott Perényinek a kormányzó Jiškra ellen vezetett négy hadjáratában.¹⁰⁷¹ Tárnokmesterként a Jiškra pártját fogó felső-magyarországi városokkal kapcsolattartóként fontos támogató lehetett, hiszen Jiškra felső-magyarországi hatalmát a városok gazdasági erejére alapozta.¹⁰⁷² A kormányzó vezette országtanács ezért is számított a városokra a Jiškra elleni harcban.¹⁰⁷³ Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy ebben Perényi mennyire volt partner. 1449 nagybőjtjében, majd június 8-án az országtanács meghívta Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városok követeit az országgyűlésre, amelyen Jiškra jogállását és további sorsát tárgyalták volna.¹⁰⁷⁴ Július 14-i levelében a kormányzó maga is ezzel kereste fel a polgárokat.¹⁰⁷⁵ Városi kapcsolatai mellett északkeleti báróként regionális befolyására, katonai erejére is joggal számíthatott Hunyadi, hasonlóképp Perényi a polgárháborúban Jiškráról szerzett tapasztalataira.

Jiškra nem várta feltett kézzel Hunyadi első támadását. 1449 tavaszán – május 4. előtt¹⁰⁷⁶ – támadásba lendült Zemplénben, előbb Homonnán homonnai Drugeth Istvánt és Bertalant ejtette foglyul, majd Gálszécsen Szécsi Miklóst.¹⁰⁷⁷ Július végén válaszul az országtanács is sereget küldött Jiškra ellen Rozgonyi Osvát székelyipán és Pelsőci Bebek István gömöri ispán főkapitányi vezetésével. Ez a sereg az abaúji Somodinál vereséget szenvedett,¹⁰⁷⁸ ezért Hunyadi saját maga szállt táborba 1449 őszén, és foglalta el Szepsit, majd felégette Körmöcbánya környékét.¹⁰⁷⁹ Hunyadi és Jiškra ezt követően lengyel közvetítéssel december 5-én fegyverszünetet kötöttek 1450. július 25-ig, egyúttal békéltető

¹⁰⁷¹ A hadjáratok számát Tringli István adta meg. TRINGLI 2003. 34.

¹⁰⁷² PÁLOSFALVI 2002. 36.

¹⁰⁷³ Knauz és Tóth-Szabó véleménye is ez. KNAUZ 1859. 90. TÓTH-SZABÓ 1917. 240.

¹⁰⁷⁴ IVÁNYI BÁRTFA 533. sz.

¹⁰⁷⁵ IVÁNYI BÁRTFA 538. sz.

¹⁰⁷⁶ Hédervári László egri püspök levele nyomán. TÓTH-SZABÓ 1917. 391–392. Május 4-én pedig már Körmöcbányán volt Jiškra. DF 250 001. SZERÉMI–ERNYEI 1912. 419.

¹⁰⁷⁷ TÓTH-SZABÓ 1917. 241.

¹⁰⁷⁸ KRONOLÓGIA 1986. 267.

¹⁰⁷⁹ TÓTH-SZABÓ 1917. 243–244. Vö. ENGEL 1984. 984. és KRONOLÓGIA 1986. 267. Vö. TEKE 1980. 177–178.

gyűlést hirdettek Kassára április 19-re.¹⁰⁸⁰ Jiškra tavaszi hadjárata során Perényi éppen a térségben, Terebesen időzött,¹⁰⁸¹ sajnos nem tudni, hogyan viszonyult a helyzethez. Érdekes, hogy Jiškra sértetlenül hagyta az útjába eső Terebest, ennek jelentőségére a későbbiekben még visszatérünk. Azt nem tudjuk, hogy a tárnokmester részt vett-e tevékenyen a harcokban. Júniusban országgyűlést tartottak Pesten, ottlétéről nincs tudomásunk. Bár július 16-án Olaszi birtokon a leleszi konvent kiküldöttei neki szóló idézést adtak át, nem kizárt, hogy valamely familiárisa vette azt át.¹⁰⁸² Nincs tudomásunk arról sem, hogy a hadakozó seregek valamelyikében ott lett volna, és a fegyverszünetnél nem említik nevét.

1450-ben már több forrással rendelkezünk vele kapcsolatban. Az év elején, január közepén személyesen jelent meg a nádori bíróság előtt Budán, és a fentebb említett 1441. december 3-i záloglevélre¹⁰⁸³ hivatkozta követelte az ugocsai Nyaláb várának részébe történő beiktatását, mely azon kevés birtokok egyike, mely a nyalábi Perényi család kezén maradt. Az iktatásnak Perényi Péter fiai János – illetve annak gyermekei –, és Miklós nevében mondtak ellent. A nádori bíróság előtt azonban csupán annyit kértek, hogy atyafiságukra való tekintettel, Királyházából és Nyaláb várából ne kérje részét a tárnokmester. Perényi János erre ráállt, és nádori parancsra négyezer-ötszáz forint értékben beiktatták a nyalábi uradalom negyed részébe.¹⁰⁸⁴ Ezzel hozzájuthatott korábbi kintlévősége ellenértékéhez, és jogalapot kapott arra, hogy a zálogértéket valamikor visszakövetelhesse. Nem ez volt azonban az egyetlen ügye Jánosnak a nyalábi Perényiekkel. Már 1447-ben és 1448-ban is tiltakozott nyalábi Perényi Miklós az ellen, hogy a tárnokmester kiváltsa Modrár Pál körmöci polgártól Nagyidát, Abaújvárat és Szikszót.¹⁰⁸⁵ Ezzel ugyanis végérvényesen elismerte volna annak elvesztését, míg a „zavaros időkben” kelt ügyletek a későbbiekben vitaalapot képezhettek számára. Elbeszélésünk szempontjából ezek a tiltakozások azért fontosak, mert értesülünk belőle, Perényi János tárnokmesternek továbbra is vannak anyagi tartalékai arra, hogy újabb birtokhoz jusson – főleg a király távollétében. Továbbá ismét egy példa arra, hogy a család

¹⁰⁸⁰ A fegyverszüneti okmány eredetiben nem ismert, a békéről Długosznál olvashatunk. DŁUGOSZ Lib. 12. (1445–1461) 80–81. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 244–245.

¹⁰⁸¹ 1449. ápr. 22-én Terebesről keltezett. IVÁNYI BÁRTFA 528. sz.

¹⁰⁸² „Olaszi vocata (...) feria quarta post festum Divisionis” DL 84 491. Vö. LÓNYAI 628.

¹⁰⁸³ PERÉNYI 466.

¹⁰⁸⁴ PERÉNYI 474.

¹⁰⁸⁵ PERÉNYI 472. és 473.

ágai között messze nem beszélhetünk együttműködésről, az atyafiságra való hivatkozással is csak a konkrét lakhelyüket mentették meg a nyalábiak a tárnokmestertől.¹⁰⁸⁶

1450. február 24-én továbbra is Budán tartózkodott, onnan írt Pozsony polgárainak.¹⁰⁸⁷ Ekkor már Hunyadi is itt volt,¹⁰⁸⁸ más országnagyokkal együtt, hiszen márciusban Brankovics György szerb despotát fő és jószágvesztésre ítélték.¹⁰⁸⁹ A kormányzó – és vele együtt Perényi is – innen indult Mezőkövesdre, hogy a megbeszélte időpont előtt tárgyaljon Jiškrával a békéről. Március 28-án megállapodtak az aktuális erőviszonyok megőrzésében, és némi pénzösszeg fejében Jiškra ígéretét vették a rend fenntartására. A pénz előteremtésére rendkívüli adót vetettek ki az országnagyok. A békeszerződés és a Nógrád megyének küldött adóbeszedő levél aláírói között találjuk a tárnokmestert.¹⁰⁹⁰ Innen Hunyadi rövid időn belül délnek fordult, Perényi pedig visszatért Terebesre. Onnan írt Bártfának május 20-án,¹⁰⁹¹ és egy ismeretlen címzettnek május 28-án, hogy követeket szívesen látja a budai országgyűlésen és a tárnoki széken, melyre minden nyolcad alkalmával sort kerít.¹⁰⁹² Mihály napkor – és feltehetően annak nyolcadán is – nem tartózkodhatott Budán, mivel a pápához benyújtott kérvények között találjuk az övét is 1450. szeptember 24-i dátummal.¹⁰⁹³ Eszerint az 1450-re meghirdetett V. Szentéven teljes bűnbocsánatért Rómába zarándokolt, s egyúttal saját és felesége részére hordozható oltár használatát kérvényezte.¹⁰⁹⁴ Látogatását az év őszére, a pestisjárvány lezajlása utánra időzítette.¹⁰⁹⁵ Annak ellenére indult útnak, hogy a kormányzó kérésére Vitéz János kérvényben kért és kapott arra engedélyt, hogy a bűnbocsánat zarándoklat nélkül is elérhető legyen az ország lakosai számára. Vitéz kérvényében az ország kül- és belpolitikai helyzetére hivatkozott, és arra, hogy ennek következtében nagy veszélynek tennék ki magukat a zarándokok.¹⁰⁹⁶ Perényi ugyanakkor ennek ellenére vállalta az utat, és nem félt

¹⁰⁸⁶ A két család kapcsolatára vö. TRINGLI 1992. 177–182.

¹⁰⁸⁷ DF 240 052.

¹⁰⁸⁸ ENGEL 1984. 984.

¹⁰⁸⁹ KRONOLÓGIA 1986. 268.

¹⁰⁹⁰ Engel 2003A. VII. Fejezet 1450A-B. A nógrádiaknak küldött levél kiadását ld. JÁSZAY passim. Magyar fordításban: SCHNEIDER 1976. 18–19.

¹⁰⁹¹ IVÁNYI BÁRTFA 560. sz. Vö. MÁLYUSZ 1957. II. 553. 407. jegyz.

¹⁰⁹² DF 285 007.

¹⁰⁹³ LUKCSICS II. 1137.

¹⁰⁹⁴ Vö. CSUKOVITS 2003. 22.

¹⁰⁹⁵ RADÓ 1949. 839–840.

¹⁰⁹⁶ VITÉZ 39. és 42. levél. Vö. KNAUZ 1859. 96.

hivatalát, birtokait hátrahagyni.¹⁰⁹⁷ Ez lehet annak az oka, hogy 1451 tavaszáig nem tűnik fel a forrásokban.¹⁰⁹⁸

1450. december 1-jén az országnagyok február 24-re országgyűlést hirdettek, lehet hogy Perényi Rómából nem is tért egyenesen haza, hanem Budán várta a városok küldötteit a tárnoki székre. Az országgyűlést végül márciusban tartották a kormányzó nélkül Pesten, Perényi március 20-án Budán tartózkodott.¹⁰⁹⁹ Egy hónappal később, április 20-án pedig Terebesen állított ki nyugtát Vámosi Bebek Imre felesége, Pálóci Veronika¹¹⁰⁰ részére százötvennyolc forintról.¹¹⁰¹ A nyugtából pontosan nem derül ki, hogy minek a fejében kapott pénzt a tárnokmester. Nem ez volt az egyetlen pénzügy, mellyel János foglalkozott. Valamikor 1450. november 2. előtt Sóvári László fia Miklós felesége Krisztina, és annak társai megkapták az Újvár és Sztropkó után járó hitbért és jegyajándékot Perényitől. A járadék még ezen uradalmak 1408-as királyra háramlása előtt azokat birtokló Újfalui László özvegyének Margitnak járt. A lefizetett összegről a leleszi konvent oklevele nem ad hírt.¹¹⁰²

Perényi János tárnokmester tehát adóságait, kintlévőségeit rendezte az elmúlt években, az országos politikában különösen aktívan nem vett részt. Tringli István azt érzékeltette, hogy a polgárháborúban V. László mellett kitartó főúr, az 1440-es évek végén fokozatosan Hunyadi oldalára sodródott Jiškra, és a bratrik ellene tett kárai miatt.¹¹⁰³ Ezt árnyalja, hogy Jiškra Újvár visszaszerzése érdekében maga is fellépett,¹¹⁰⁴ és az 1449 tavaszán indított zempléni hadjárat során is megkímélte Perényit. Ennek oka Perényi erejében kereshető, melytől Jiškra is tartott, vagy nem kívánt újabb erős ellenséget szerezni. Az viszont kétségtelen, hogy míg 1444. november 30-án Jiškra és zsoldosai oldalán kötött békét a lengyelekkel, addig Perényi, mint Hunyadi kormányának tárnokmestere jelent meg 1445-ben Szinán, 1447-ben Budán, 1450-ben pedig

¹⁰⁹⁷ Bár tudjuk, a zarándokok útja gyakran viszontagságos volt. Vö. CSUKOVITS 2003. 190–192.

¹⁰⁹⁸ Felmerülhet annak is a lehetősége, hogy Perényi nem csupán hitéletét megélni utazott Rómába, hanem valamilyen diplomáciai feladatot látott el. Ennek nyoma azonban a szakirodalomban nincs, így bizonyítása vagy cáfolata további kutatást igényel.

¹⁰⁹⁹ MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 50–51. PERÉNYI 480.

¹¹⁰⁰ ENGEL 2003B. Bebek család vámosi ág.

¹¹⁰¹ DL 70 241.

¹¹⁰² DL 14 419.

¹¹⁰³ TRINGLI 1992. 181. Ezt érzékelhette már korábban Teke Zsuzsanna és sorolta Perényi Hunyadi pártjára már annak megválasztása idején. TEKE 1980. 148.

¹¹⁰⁴ TÓTH-SZABÓ 1917. 235.

Mezőkövesden.¹¹⁰⁵ Hunyadi 1451-ben saját pozícióját féltve¹¹⁰⁶ harmadszor is támadásba lendült Jiškrával szemben. Hunyadi itineráriuma szerint a hadjárat 1451 augusztusában indult Budáról.¹¹⁰⁷ A hadjáraton résztvevő országnagyok Losonc alól augusztus 10-én szólították fel Kassa, Bártfa, Eperjes és Lőcse városokat, hogy keljenek fel Jiškra ellen, azt ne támogassák.¹¹⁰⁸ Az aláírók között Perényit nem találjuk,¹¹⁰⁹ ugyanakkor arra kéri a városokat, hogy küldötteiket irányítsák a tárnokmesterhez, és vegyék fel vele a kapcsolatot.¹¹¹⁰ A szeptember 7-i Losonc melletti csatában¹¹¹¹ Perényi feltehetően nem vett részt. Szeptember 10-én Terebesről írt Kassa, Bártfa, Lőcse és Eperjes városoknak, melyben a kormányzó megbízásából V. László hűségére és Jiškra elleni lázadásra kérte őket.¹¹¹² Vagyis taktikusan kivárt, és meghúzódott otthoni birtokán, nem pazarolta katonai erejét, csupán hatalmát és tekintélyét vetette latba a kormányzó érdekében, ezzel mentve magát a tétlenség vádjá alól. A király szolgálatára buzdító levelet küldtek az országnagyok is Hunyadi Jánossal az élen Bártfának szeptember 20-án Szentlőrincről,¹¹¹³ majd szeptember 27-én mind a négy városnak Budáról.¹¹¹⁴ Jiškra győzelme, és az országnagyok

¹¹⁰⁵ Hunyadi Perényinek, mint tárnokmesterhez intézte levelét 1448 júliusában. ZICHY IX. 196.

¹¹⁰⁶ Pálosfalvi Tamás szerint V. László visszatérését követően Jiškra pozíciói erősödhetek meg. PÁLOSFALVI 2009. 38–39.

¹¹⁰⁷ ENGEL 1984. 985. Vö. KRONOLÓGIA 1986. 269.

¹¹⁰⁸ TÓTH-SZABÓ 1917. 251.

¹¹⁰⁹ Aláírók: Hunyadi János kormányzó, Szécsi Dénes esztergomi érsek, Hédervári László, Vince váci egri püspökök, Pálóci László országbíró, Pálóci Simon lovászmester, Rozgonyi György volt pozsonyi ispán, Pelsőci Bebek István, Nánai Kompolt János, Ónodi Cudar Jakab, Serkei Lórándfi Gergely, Hédervári Imre, Pohárnok István és Losonci László. FEJÉR GENUS 158–161. Vö. ENGEL 2003A. VII. FEJEZET 1451A. A szövegben Vince váci püspököt követően olvasható egy Tamás név, azonban tisztsége, vagy családneve ki van húzva. Talán Döbrönteai Himfi Tamás lehetett.

¹¹¹⁰ Vö. FEJÉR GENUS 158. és 158–161. TÓTH-SZABÓ 1917. 252–253.

¹¹¹¹ KRONOLÓGIA 1986. 269.

¹¹¹² IVÁNYI BÁRTFA 650. sz. Érdemes megjegyezni, hogy a levél aláírója csupán Perényi János, de pecsétje mellett másik két pecsét töredéket láthatunk. Lehet, hogy mások is megerősítették még Terebesen a levelet, de inkább valószínű, hogy ezt az egy levelet küldte küldöncével a négy városhoz, akik felbontás után hitelesítés végett ellátták saját pecsétjükkel.

¹¹¹³ TÓTH-SZABÓ 1917. 394–395. Aláírók: Szécsi Dénes esztergomi érsek, Hunyadi János kormányzó, Garai László nádor, Újlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Pálóci László országbíró, Ország Mihály kincstartó és vajdafi Marcali János. Vö. ENGEL 2003A. VII. FEJEZET 1451B.

¹¹¹⁴ TÓTH-SZABÓ 1917. 395–396. Aláírók: Szécsi Dénes esztergomi érsek, András pécsi, Vince váci, és Miklós nyitrai püspökök, Garai László nádor, Újlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Tornai

folyamatos levelezése semlegességre intették a városokat.¹¹¹⁵ Hunyadi folytatta a hadjáratát Gömörben és Tornában a vesztes csatát követően is egész ősszel, csak október-november folyamán kötöttek fegyverszünetet Jiškával.¹¹¹⁶

A három hadjárat egyike sem döntötte el Hunyadi és Jiškra harcát. Ennek oka részben abban is leledzett, hogy a Hunyadi pártán álló országnagyok nem osztották a kormányzó lelkesedését a cseh elleni harcban.¹¹¹⁷ V. László kiszabadítására irányuló törekvését már annál szélesebb körökben üdvözltek. Jó példa erre, hogy az 1452 februárjában Pozsonyban összegyűlt országgyűlés küldöttséget menesztett Bécsbe az osztrák rendekkel való tárgyalásra.¹¹¹⁸ Hunyadin kívül négy főpap és 19 főúr erősítette meg a két ország rendjeinek szövetségét, köztük Perényi János tárnokmester is.¹¹¹⁹ A források alapján a szakirodalom is megjegyzi, a magyar rendek nem töltöttek sok időt Bécsben, Hunyadi János már március 11-én Pozsonyban volt.¹¹²⁰ Perényi április 13-án Budáról írt Pozsonynak, hogy várja követeit György nap nyolcadára.¹¹²¹ Ezalatt Hunyadi Rimaszombaton Jiškával tárgyalt a békéről. Az 1451 őszi fegyverszünethez képest ugyanis változtak az erőviszonyok. Több felső-magyarországi város, és Jiškra korábbi szövetségese, zsoldoskapitánya elhagyta táborát,¹¹²² Hunyadi pedig igyekezett kihasználni ezt arra, hogy végre fölé kerekedjen a cseh kapitánynak. A tárgyalások nem vezettek eredményre, ezért május 19. és június 8. között Budán készült egy újabb – mint kiderült az utolsó – Jiškra ellen vezetett hadjáratra.¹¹²³

Szilveszter ajtónállómester, Szécsi János zalai, Marcali János somogyi ispán, Homonnai Bertalan, Szekcsői Herceg Pál, és gersei Pető László. Vö. ENGEL 2003A. VII. FEJEZET 1451C.

¹¹¹⁵ TÓTH-SZABÓ 1917. 253–254.

¹¹¹⁶ A fegyverszüneti megállapodás megkötésének helyéül Tóth-Szabó Rimaszombatot jelölte meg, továbbá Pray és Fejér György forrásközlései alapján ismertette annak pontjait. TÓTH-SZABÓ 1917. 255–256. Hunyadi, Szécsi Dénes, Garai László, Újlaki Miklós, Pálóczi László és maga az országtanács is október 27-én Korponán volt. DL 63 157. JUSTH 61–62.

¹¹¹⁷ TÓTH-SZABÓ 1917. 252–253. PÁLOSFALVI 2009. 39. Vö. KNAUZ 1859. 105.

¹¹¹⁸ KRONOLÓGIA 1986. 269.

¹¹¹⁹ ENGEL 2003A. VII. FEJEZET 1452. Vö. LÖVEI 2009A. 112.

¹¹²⁰ ENGEL 1984. 986. KNAUZ 1859. 108.

¹¹²¹ DF 240 148.

¹¹²² Kassa, Lőcse és Bártfa, a Komorovszki Péter és Miklós, Dobrai Barcal Miklós, Modrák Pál. TÓTH-SZABÓ 1917. 260–261. Igaz, a városok még 1452-ben visszapártoltak hozzá. Uo. 261–262. Az okára ld. PÁLOSFALVI 2002. 37–38.

¹¹²³ KRONOLÓGIA 1986. 269.

Perényi viszonya az országos politikához, és az abban betöltött szerepe ebben az évben megváltozhatott. A Bécsben kötött szövetség (március 5.) és V. László hazatérte (1452 késő ősze) között egyáltalán nem mutatható ki terebesi székhelyén. Annak ellenére – ahogy fentebb láttuk –, idejét a nagyobb országos eseményektől távol inkább otthon töltötte. Május elején tehát Budán tartott feltehetően tárnoki széket, és június 14-ről ismeretes egy levélmásolat, melyből kiderül, hogy Eizinger Ulrich Perényi János tárnokmesterhez küldött egy morva-osztrák követséget. Eszerint a magyar rendekkel folyamatos kapcsolatban lévő osztrák és morva rendek¹¹²⁴ a III. Frigyes elleni fellépés kapcsán Perényit keresték.¹¹²⁵ Ez látszólagosan felértékeli szerepét a két ország rendjei közötti diplomáciában. Az 1450-es mezőkövesdi békét követően ismét Hunyadi mellett tűnt fel Perényi 1452. augusztus 24-én Körmöcbányán, amikor Hunyadi gyors békére kényszerült Jiškrával. Itt Szécsi Dénes esztergomi érsek, Garai László nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda és macsói bán, Palóci László országbíró és Rozgonyi Rénold székely ispán mellett a tárnokmester neve is feltűnik, mint Hunyadi eskütársa.¹¹²⁶ A békeszerződés megpecsételése után Hunyadi Budára vonult feltehetően az országnagyok – köztük Perényi – kíséretében.¹¹²⁷ Szeptemberben itt tanácskoztak.¹¹²⁸ Az üléseken Perényi is részt vehetett, ugyanis szeptember 12-én Palóci László országbíró előtt személyesen tiltakozott Modrá Pál nagyidai zálogügyletének legalizálása ellen.¹¹²⁹ Szeptember 13-án¹¹³⁰ és szeptember 18-án is tárnoki széket tartott, szeptember 20-án pedig ítéletlevelet adott ki.¹¹³¹ Október elején küldöttséget menesztettek Bécsbe V. László üdvözlésére,¹¹³² akit III. Frigyes kénytelen volt átadni a rendeknek, illetve Cillei Ulriknak.¹¹³³ A követségnek ugyan nem tagja Perényi, mint ahogy Hunyadi sem, így távolmaradása bár meglepő, feltételezhető, hogy Hunyadival maradt.¹¹³⁴ Erre enged következtetni, hogy december 14-én Pozsonyban

¹¹²⁴ TÓTH-SZABÓ 1917. 262.

¹¹²⁵ IVÁNYI BARTFA 667. sz. ŠAP PB 675. A levélmásolat képe nem került mikrofilmre.

¹¹²⁶ DF 235 587. SZITNYAI 1884. passim. Vö. TÓTH-SZABÓ 262–263.

¹¹²⁷ ENGEL 1984. 986.

¹¹²⁸ KNAUZ 1859. 110–111.

¹¹²⁹ ZICHY IX. 332–333. Modrá 1451–52 fordulóján Hunyadihoz pártolt, ennek tükrében 1453-ban jogosan érvelhetett zálogjoga mellett. Vö. TRINGLI 1992. 178. Az ott hivatkozott oklevél jelzete helyesen DL 14 636.

¹¹³⁰ DF 242 414. és DF 240 179.

¹¹³¹ MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 52–54. Regesza: PERÉNYI 483.

¹¹³² ÁLDÁSY 1910. passim. Különösen 556.

¹¹³³ KRONOLÓGIA 1986. 270. PÁLOSFALVI 2009. 39.

¹¹³⁴ Az 1452-es év második felének eseményeire ld. TEKE 1980. 181–182.

állított ki nyugtát, feltételezhetően Hunyadi is jelen volt már akkor, egy nappal később már ő is kimutatható ott.¹¹³⁵ Pozsonyból Bécsbe december 29-én érkezett Hunyadi, az uralkodó színe elé Perényi is elkísérhette. Az 1453-as év az országnagyok és az uralkodó körében találhatta, mivel a rendek V. Lászlónak tett január 29-i hűségesküjét követően Perényi február 4-én hűséges szolgálatai fejében adományt nyert az uralkodótól. Jellemző, hogy Albert és Erzsébet egyik utolsó adományát erősítette meg fiukkal: Jolsvát, a Bebekekkel folytatott állandó pereskedés forrását,¹¹³⁶ valamint mindkét Töltséket Sáros megyében.¹¹³⁷ Ezzel az aktussal lezárult egy korszak az ország történelmében és egyben Perényi életpályájában. Hunyadi lemondott kormányzóságáról, V. Lászlót fiatal kora ellenére teljes jogú uralkodónak ismerték el. Perényi János eztán a király tárnokmestere lett, melyet okleveleiben is egyértelműen jelzett.¹¹³⁸ Ehelyütt megállunk okfejtésünkben, és visszatekintünk a kormányzóság időszakára, mit eredményezett ez a bő hat év a terebesi Perényi család, és annak élén János életében.

Mielőtt az országos politikában betöltött szerepét elemeznénk, érdemes érintőlegesen birtokügyeivel foglalkoznunk, ugyanis ezekben is fel-feltűnt Perényi neve az adott időszakban. A legkirívóbb ezek közül az, amikor 1452 áprilisában Döbröntei Himfi Tamás pannonthalmi kormányzó és testvéreivel együtt említik több Zágráb és Dubica megyei vár illetve egyéb birtok iktatásánál. Pálóci László iktatóparancsa alapján a zágrábi káptalan Döbrönteiek mellett fele részben beiktatták Perényi János tárnokmestert is Lipóc/Lipovec, Komogovina, Kosztajnica, Mostanica és „Ikych” várakba továbbá Jasztrebarszka (Újvárosa)¹¹³⁹ városba.¹¹⁴⁰ Pálóci László parancsát hosszú pereskedés előzte meg. A Döbrönteiek még 1438-ban tettek panaszt a vonatkozó birtokokban elszenvedett hatalmaskodásuk kapcsán Szomszédvári Tót László és felesége Lipoveci Ilona ellen Albert király előtt, aki a zágrábi káptalannak parancsba adta a panasz kivizsgálását és az ügyet a

¹¹³⁵ DF 242 420.

¹¹³⁶ DL 14 627. és DL 14 628.

¹¹³⁷ DL 14 629.

¹¹³⁸ 1454. szeptember 24-én: „Johannes de Peren tavarnicorum Serenissimi Principis domini Ladislai Dei gratia Hungarie etc. Regis magistri” DF 279 651.

¹¹³⁹ DL 102 116.

¹¹⁴⁰ DL 38 906. A várnevek feloldására vö. ENGEL 2003A. Az „Ikych” név talán Ilynch vagy Ilinci vagy Illyéd, vagy Jelovik. A legjelentősebb közülük Lipóc és Kosztajnica volt, a másik három az előbbi „tartozékaként” szerepel. Nem túl nagy kiterjedésű, de egymáshoz közel eső uradalmak. Jasztrebarszka mezővárosi ranggal rendelkező település 1389-ben négyezer forintért cserélt gazdát. MÁLYUSZ 1984. 161.

szlavón bánhoz rendelte.¹¹⁴¹ Az ügyet kivizsgálták, az elmondottak jogosnak bizonyultak és megidézték a feleket a szlavón bán elé.¹¹⁴² A pert azonban akkor nem tárgyalták – legalábbis okleveles nyomát nem találjuk. Ehelyett sokkal később, 1449. május 20-án Cillei Frigyes szlavón bán tárgyalta az ügyet törvényszékén. Ekkor azonban már nem Szomszédvári volt az alperes, hanem özvegyének Ilonának új férje Frangepán Márton, aki felesége 1442-es halála után továbbra is hajtotta a birtokok hasznát.¹¹⁴³ Cillei az országbíró elé tette át az ügy tárgyalását.¹¹⁴⁴ Pálóci László országbíró 1450. március 9-én visszahelyezte a báni törvényszékre az eljárás lefolytatását.¹¹⁴⁵ Az pert ott nem tárgyalták, végül Hunyadi János kormányzó helyezte vissza az ügyet az országbíró elé.¹¹⁴⁶ Az elhúzódó jogi folyamat végére Pálóci tett pontot 1451. március 9-én. Ítélete szerint Frangepántól el kell kobozni a fenti birtokokat, és felerészt a Döbrönteieknek, felerészt pedig Perényi János tárnokmesternek kell juttatniuk – ekkor merült fel először neve ezzel a perrel kapcsolatban –, és a zágrábi káptalannak kiadta az iktatási parancsot.¹¹⁴⁷ A parancsot végrehajtották, a távoli birtok fölötti tényleges uralmat azonban Frangepán gyakorolta, ami ellen az országtanács előtt tiltakoztak a pertársak, Döbrönteiek és Perényi.¹¹⁴⁸ Ez után született a zágrábi káptalan sikeres iktatásról szóló jelentése.¹¹⁴⁹ A birtokok hányattatott sorsa azonban nem zárult le ennél a jogi aktusnál, ugyanis az V. László – vagy Cillei Ulrik – által kedvelt Frangepánok¹¹⁵⁰ közül Mártonnak is újadományt adott éppen Kosztajnica és Lipóc várakra – feltehetően Komogovina, Mostanica és „Ikych” várakkal együtt – 1455. május 3-án.¹¹⁵¹ Szeptember 7-én az iktatásról szóló jelentést a zágrábi káptalan

¹¹⁴¹ DL 102 473.

¹¹⁴² Uo.

¹¹⁴³ Felesége Mártonnak adományozta. FRANGEPÁN I. 335–336.

¹¹⁴⁴ Eredetije DL 38 910. FRANGEPÁN I. 366–370. Átírva: DL 44 563. és DL 102 515. A tárgyalást megelőzte Döbrönteiek 1447-es panasza, mely szerint Frangepán Márton meggyilkolta testvérüket, Kálmánt. DL 102 505.

¹¹⁴⁵ DL 44 563. Átírva: DL 102 524.

¹¹⁴⁶ DL 102 524.

¹¹⁴⁷ Uo.

¹¹⁴⁸ Átírva: DL 38 906. és DL 102 525. FRANGEPÁN I. 377–378.

¹¹⁴⁹ DL 38 906. és DL 102 116. FRANGEPÁN I. 380–382.

¹¹⁵⁰ Úja adományt kaptak Márton testvérei is, Frangepán Duim és Bertalan. FRANGEPÁN I. 387–389. és FRANGEPÁN II. 2–4.

¹¹⁵¹ FRANGEPÁN II. 5–7. Iktatóparancs: Uo. 7–9. DL 38 535.

kiállította.¹¹⁵² A királyi újadomány és az iktatás ellen Verőcei Péter fia Dominik, a Döbrönteiek, Perényi és pertársaik nevében ugyan tiltakozott szeptember 18-án, de ebben az erőterben vajmi kevés esélyt remélhettek a jogorvoslatra.¹¹⁵³

De mi köze lehetett Perényi Jánosnak egy délvidéki birtokegyütteshez? Ha a rokoni szálat keressük, akkor utat találunk a Perényiekhez, igaz a nyalábi ághoz. Szomszédvári Tót László anyja Perényi Péter országbíró testvére, Veronika volt.¹¹⁵⁴ Lipovec vára Szomszédvári birtokába annak felesége, Ilona révén került.¹¹⁵⁵ Perényi Péter fiának, Jánosnak tehát apai nagynénjén keresztül lehetett – kétes – joga a várra. Rejtély, hogy ha valós jogot formálhatott a birtokok felére, miért János tárnokmestert, a terebesi ágból idézik következetesen a források. Egy esetleges megállapodást vélhetünk mögöttes felfedezni? Vagy a rokoni jogalapnak semmi köze nem volt az esethez, a Döbrönteiek csak Perényi befolyását – és esetleg pénzét – használták fel az elhúzódó per során, és engedték át a zsákmány felét? Mindegyik magyarázat – be kell látnunk gyenge lábakon álló – hipotézis marad, további források bevonására ugyanis jelenleg nincs módunk.

1452-ben Perényi János tárnokmesteri jogkörben Jakab budai zsidónak ítélte a nyalábi ágból való Perényi Péter fiainak budai házát.¹¹⁵⁶ A vagyonek Kobzása tartozás miatt volt szükség, nem kell mögöttes János tárnokmester önös szándékát sejtenuk.¹¹⁵⁷ Bár kétségtelen, nincs tudomásunk arról, állt-e a terebesi ág tulajdonában budai lakhely.¹¹⁵⁸ Egy budai ház egyszerre volt praktikus és státuszszimbólum is. Báróként – mint azt láttuk is – sok időt töltött Perényi Budán, tárnokmesterként a városban tartotta a tárnoki széket, és az ország „fővárosában” lévő ház nagy presztízzsel bírt. Itt érdemes megemlítenünk, hogy a család birtokában kevés olyan birtok volt, mely nem köthető egyik uradalomhoz vagy várhoz sem.¹¹⁵⁹ Az egyik ilyen azonban a Pest megyébe sorolt Vidám vagy Vidámtelek, mely először az 1430-as örökösödési szerződésben tűnt fel a terbesi ág birtokában. Sajnos

¹¹⁵² Uo. 9–10. DL 38 535.

¹¹⁵³ Uo. 11–12. DL 38 907.

¹¹⁵⁴ ENGEL 2003B. Perényi család

¹¹⁵⁵ ENGEL 2003A. Lipovec vára. A Döbrönteiek birtokjogára nem találtunk forrást.

¹¹⁵⁶ MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 52–54. Regeszta: PERÉNYI 483.

¹¹⁵⁷ A részleteket ld. VÉGH 2006. 295.

¹¹⁵⁸ 1417-ből ismeretes, hogy Perényi László (Miklós bán fia) neve alatt említenek egy házat a „Mindszent utcán.” Ez az említés teljesen elszigetelt, és mivel Lászlóval – helyesebben testvérével Miklóssal – kihalt a Miklós bán „pataki” ága, feltételezhető, hogy a budai ház is elveszett a család másik ága számára. VÉGH 2006. 220.

¹¹⁵⁹ Ld. függelék XI/2. 11. táblázat.

sem a korábbi kutatóknak, sem nekünk nem sikerült azonosítani a település helyét.¹¹⁶⁰ Nagy valószínűséggel azóta megsemmisült. Bár 1465-ig fel-fel tűnik a birtokösszeíró oklevelekben, nem jegyzi meg, hogy ott kuria, vagy kastély állt volna. Ugyanakkor egy Budához közeli akár átmeneti szálláshely nagyban segíthette a saját udvarát messze tartó bárói család logisztikáját.¹¹⁶¹ Mindenesetre nem kizárható, hogy a tárnokmester szemet vetett atyafia egykori házára, ugyanis Perényi Péter fia Miklós a budai káptalan előtt tiltakozott az elkobzott ház János tárnokmester általi megszerzése ellen.¹¹⁶²

Az 1451-es év krónikájához tartozik, hogy egy oklevél arra mutat, Perényi János tárnokmester kihasználta ezen időszak jogbizonytalanságát és önkényesen birtokot foglalt Borsod megyében familiárisai révén. A ládi pálos szerzetesek panasza szerint Perényi emődi officiálisa Kéki (Keetz-i) György és csatlósai Szalonta, (Sajó)Keresztúr és „Beinek” birtokok határain belül jogtalanul területeket foglaltak el és Emődhöz csatolták, továbbá új határokat is emeltek. Az ügy kivizsgálására 1452-ben került sor, és a birtokfoglalás tényét állapították meg.¹¹⁶³ 1452. január 12-én Perényi parancsára terebesi familiárisai a közeli füzéri uradalom határán lévő Bózsva birtokon hatalmaskodtak Ónodi Cudar Simon kárára. A károsultak a leleszi konvent előtt tettek panaszt, az országnagyok pedig 1452 novemberében adtak parancsot az ügy kivizsgálására. Az ügyet kivizsgálták és a panaszt helytállónak találták.¹¹⁶⁴ Ennek ellenére egyik hatalmaskodási esetben sem született ítélet, legalábbis forrás nem ismert róla.

A zempléni hatalmi viszonyokért folyt harcról szólhat Bacskai Miklós 1450. május 9-i tiltakozása a leleszi konvent előtt.¹¹⁶⁵ Pálóci László, Simon és János szemet vetett a pataki uradalom közelében fekvő Szépbányára.¹¹⁶⁶ A birtok 1390-től a Knoll család birtokában volt: Knoll Péter erdélyi püspöknek és testvérének Miklósnak adományozta

¹¹⁶⁰ A település eme névformájára Tringli István következtetett munkájában TRINGLI 1992.181. Ugyanő közölt egy későbbi tanulmányában egy részletes térképet Pest és Pilis megye településeiről, melyen szintén nem szerepel Vidám vagy Vidámtelek település. TRINGLI 2010. 384–385. Vö. TRINGLI 2001. 93.

¹¹⁶¹ Tringli István erre számos példát hoz: TRINGLI 2010. 400–402.

¹¹⁶² PERÉNYI 484.

¹¹⁶³ Mandátum és a jelentés: DL 14 543. PÁLOS 640.

¹¹⁶⁴ Mandátum és a jelentés: DL 14 590.

¹¹⁶⁵ DL 14 368.

¹¹⁶⁶ Ma Rudabányácska. Vö. CSÁNKI 1890. I. Zemplén megye

Zsigmond.¹¹⁶⁷ A Pálóciak képviselőjük, Bacsikai útján tiltották Knollt és utódait a birtok elidegenítésétől, egyúttal Perényi Jánost annak megszerzésétől. Távolról sem bizonyítja ez, hogy a tárnokmester is magának akarta volna a birtokot, de a Pálóciak akaratát igen, és hogy tudták, Szépbányában Perényi is érdekelt lehet. A birtokot egyébként részben az a „Mathywcz”/„Mathyocz” György kapta 1440-ben augusztus 1-jén I. Ulászló királytól,¹¹⁶⁸ aki a Pálóciak közösen állított újhelyi várnagya volt.¹¹⁶⁹ Az alapvetően kis területű birtok értékét növeli, hogy már a 14. században aranyat találtak földje mélyén.¹¹⁷⁰ A Pálóciak pedig Ulászló királytól 1442-ben ércbányászati engedélyt kaptak minden birtokukra.¹¹⁷¹ A birtokügyletet nem is halogatták sokáig, 1450. május 18. előtt kilencszáz forintos vételárból százat már meg is kapott Knoll László és családja.¹¹⁷² Ez az eset jól bizonyítja, hogy Zemplén megye – vele együtt a régió – birtokegyensúlya igen feszült és kielezett volt. Északkelet utolsó királyi birtokát éppen Perényi János kapta meg Albert királytól, így további birtokot csak egymás rovására, vagy vétel illetve zálog útján lehetett szerezni.

Összegezvén az előbbieket elmondható, hogy ez Perényi János életpályájának talán egyik legtöbb kérdést nyitva hagyó korszaka volt. Bár messze többször tűnik fel a forrásokban, mint akár az 1420-as, 1430-as években, vagy az 1440-es évek első felében, a rendelkezésre álló adatok mégsem adnak egyértelmű útmutatást, milyen mértékig vette ki részét az ország sorsának alakításából, s ha mégis, kinek az oldalán. Egyelőre kezdetben feltett kérdésünkre sem tudunk egyértelmű választ adni, miszerint részt vett a kormányzatban. Egyértelmű, hogy az 1445-46-os konszolidáció egyik nyertese volt, a polgárháború alatt nyilvánvaló „László-pártisága” miatt nem érte retorzió, sőt rehabilitálták is. Tárnokmesterségét visszakapta, ezzel elvileg az országtanácsban „bérelt” helye lett, és ismét Zemplén ispánja lett. Frigyessel, Brankoviccsal, vagy a törökökkel tárgyaló diplomáciai küldöttségeknek egyszer sem volt tagja, legalábbis 1452 elejéig. Ott volt a jelentősebb országgyűléseken, de ritkán volt kimutatható Hunyadi közelében. Hatalmára és

¹¹⁶⁷ ADALÉKOK 1903. 281–285., 317–320. Rudabányácska birtoklástörténetére ld. ADALÉKOK 1903. 260–263., 289–293. HOFFER 1928. passim. Ld. még Perényi Miklós bán özvegyének, Rozgonyi Hedvig adományát. ADALÉKOK 1903. 87–88.

¹¹⁶⁸ DL 13 567

¹¹⁶⁹ Vö. NOVÁK 2016. 316. Nem kizárt, hogy részben ezért a birtokért robbant ki egy hónappal később a Pálóciak közötti háború. Ld. Uo.

¹¹⁷⁰ HOFFER 1928. 276–277.

¹¹⁷¹ DL 71 966.

¹¹⁷² DL 14 372. Vö. DL 14 373.

tekintélyére csupán Jiškra ellen számított a kormányzó, akkor is inkább, mint az ellenfél jól ismerőjére, és a városok főbírájára. Hunyadi körül inkább a sokáig mellőzött régi arisztokrata családok tagjai tűntek fel, és a feltörekvő középnemeselek. Világos, hogy nem tartozott a Szécsi Dénes–Garai László–Újlaki Miklós nevével fémjelezhető hatalmi körbe. Ugyanakkor azt sem jelenthetjük ki, hogy Jiškra mellett vállvetve harcolt Hunyadi ellen. Legkevésebbé akkor tévedhetünk, ha Perényi politikai taktikáját a „kivárás” szóval jellemezhetnénk ebben az időszakban.

Megbizonyosodhatunk erről, ha számba vesszük, milyen érvek szólnak emellett a taktika mellett. Jiškra oldalán nem szállhatott harcba, mert az birtokai elvesztésével járhatott. Gondoljunk csak arra, hogy a Pálóciak – szemszögükből – áruló ellen szabadon felléphettek, és alaposan megtépázták vagyonát, sőt családját. Ne feledjük azt sem, hogy a kormányzói berendezkedést a korszakban végig ideiglenesnek tekintették, senki nem gondolta, hogy belátható időn belül nem lesz koronás fője az országnak. Jiškra ellen szolt az is, hogy őt támogatva Perényi legitim foglalásnak nyilvánította volna Sáros várának elvesztését. Ez ugyanis megtörtént. Ha nem is már 1440-ben, mint ahogy Tóth-Szabó állítja,¹¹⁷³ de Jiškra felső-magyarországi uralmának megszilárdulásával bizonyosan. Perényi viszont nem mondott le erről a sárosi ékkőről, mint ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk.¹¹⁷⁴ Kezdetben Hunyadiban sem bízott. Mivel a legtöbb báróval szemben nem volt érdekelt a török elleni védekezésben – birtokait nem fenyegették közvetlenül, maga nem harcolt bizonyíthatóan egyszer sem az oszmánokkal – így Hunyadi sikerei sem hatottak rá túlzottan. Hunyadi János katonai ereje, és kormányzói méltósága előtt meghajolt, de botorság lenne feltételezni, hogy feltétel nélkül szimpatizált vele. Szécsi, Garai, Újlaki teljesen más szinten helyezkedtek el, mind katonai, mind gazdasági tekintetben és ebből következően politikai befolyás dolgában. A korábbi szakirodalom Kórógyi Katalinnal kötött házassága révén a Garai–Cillei „liga” tagjává sorolta,¹¹⁷⁵ ám az újabb kutatások kimutatták, a családi kapcsolatok befolyásolhatták a politikai döntéseket, de messziről sem kötelezték a bárókat politikai állásfoglalásra.¹¹⁷⁶ Birtokaik elhelyezkedéséből is inkább az következik, hogy más érdekek vezérelték Perényit, mint a fentebbi hatalmasokat.

¹¹⁷³ TÓTH-SZABÓ 1917.184.

¹¹⁷⁴ Sáros várára külön adományt kért 1455-ben V. Lászlótól. DL 14 908.

¹¹⁷⁵ FÜGEDI 1970. 47.

¹¹⁷⁶ A Rozgonyiak három ágának története jól mutatja ezt. PÁLOSFALVI 2003. passim. Egységes ligák és pártok létezése ellen érvel Hunyadi László halálával foglalkozó művében is. PÁLOSFALVI 2015. passim, ezeket pedig összegzi: 439–440.

Úgy tűnik Perényi szerepvállalását birtokainak nagysága és elhelyezkedése határozza meg. Jiškrát megkapta kellemetlen szomszédnak, de mindkettejük érdeke volt a régió biztonságának fenntartása.¹¹⁷⁷ Jiškra a városok gazdasági erejére volt utalva, akik ipari és kereskedelmi tevékenységüket csak békében tudták virágoztatni. Perényi fentebb ismertetett „vámrendszere” is pezsgő kereskedelem mellett volt jövedelmező. Hatalmának erejét ez határozta meg. Jól látszik, kimagasló volt likvid vagyona,¹¹⁷⁸ főleg a térség birtokosaihoz képest. Míg Pálóci László is kölcsönök felvételére kényszerült a krakkói követség előtt, addig Perényi a királynénak kölcsönzött egy kész vagyont, és nem volt rest segíteni a nyalábi Perényieknek. Ha tehette volna, Nagyidát is visszaváltotta volna. Emellett tudta még adóságait törleszteni, és a forrásokban ugyan nehezen tetten érhető, de létező és kiterjedt familiáris hálózatát működtetni. Még egy költséges római zarándoklatra is volt tartaléka. Ezért az országos politikában való érvényesülés mellett, a hangsúlyt regionális befolyásának megőrzésére, stabilizálására fektette.

Az igazi kérdés tehát az, sikerült-e ezt elérnie? Vessünk egy pillantást a régió ispáni tisztségeire. Abaújban 1440–48 között Vámosi Bebek Imre 1448–1453 között pedig Cudar Jakab volt az ispán.¹¹⁷⁹ Borsodban 1440–48 között szintén Vámosi Bebek Imre, halálát követően pedig 1456-ig Hunyadi familiárisai voltak a diósgyőri várnagyok, vagyis álltak a megye élén.¹¹⁸⁰ Sárosban Jiškra János a korszakban önkényes úr volt,¹¹⁸¹ Ungban Pálóci László 1439 és 1446 között, Pálóci János pedig 1444–55 között volt ispán.¹¹⁸² A legkaotikusabb a helyzet Zemplénben volt, ott 1446 és 1457 között felmerül Perényi János, Rozgonyi Osvát és Homonnai Druget István neve egy-egy adat alapján.¹¹⁸³ Fontos megjegyeznünk, hogy Engel erre az időszakra vonatkozó ispáni archontológiákat sokszor az alispánok személye, és azok feltételezett bárói kötődése alapján állította össze.¹¹⁸⁴ Munkájában azonban nem hivatkozta a familiaritásra vonatkozó adatait, így nem mindegyik megállapítása ellenőrizhető le. A megyei iratokat jegyző alispán csak a legkritikább esetben nevezte meg az ispán személyét. A helyzetet nehezíti, hogy az ispánok,

¹¹⁷⁷ Mint fentebb láttuk Jiškra is fellépett a bratrik ellen.

¹¹⁷⁸ Ld. például római utazása, zálogvételek.

¹¹⁷⁹ ENGEL 2003A. Abaúj.

¹¹⁸⁰ DRASKÓCZY 1996. 121–124.

¹¹⁸¹ ENGEL 2003A. Sáros.

¹¹⁸² ENGEL 2003A. Ung.

¹¹⁸³ ENGEL 2003A. Zemplén. Perényi ispánságára vonatkozó adatokat a függelékben közöljük. XI/5.

¹¹⁸⁴ Ilyen abaújban Rozgonyi György ispánsága 1445-ből, Zemplénből pedig Perényi ispáni időszakai.

és alispánok személyének megállapításához legkézenfekvőbb forrás a megyei gyűlések iratai gyakorlatilag esetlegesen az 1440–44 közötti időszakban, és a sedria rendszeres ülésezése is csak később válik megszokottá.¹¹⁸⁵ A regionális befolyás vizsgálatához tehát nem elegendő a megyei ispánságok betöltését megfigyelnünk. Azt se feledjük, hogy a térségben a királyi – vagyis ispáni honor – birtokok területe erre az időszakra elérte a nullát.¹¹⁸⁶ Annak katonai erejét nem használhatta az ispán, a megyei nemeseket pedig inkább a bárói bandériumok foglalkoztatták. A befolyást tehát a magánbirtok nagysága, a familiáris hálózat kiterjedtsége, és a várak száma adta.¹¹⁸⁷ Ebben a tekintetben a Rozgonyiak, Pálóciak, Cudarok Drugetek, Bebekék közül jól láthatóan – Jiškrán kívül – Perényi János tárnokmester emelkedett ki.¹¹⁸⁸ Családjának birtokai egyedül az ő kezén voltak, így nem volt szükség az erőforrások aprózására. Mint fentebb láttuk, Ung megye nemeseitől, és a nagyobb uraktól is a rendkívüli adót ő szedte be Hunyadi részére 1448-ban, pedig az ispán Pálóci János volt ekkor. Abaújban, Zemplénben fel kellett arra készülni, hogy egy-egy zálogba bocsátandó birtokra ráteszi a kezét. Abaúj és Borsod megyében szabadon érvényesíthette akaratát szomszédjai felett, legyenek azok egyháziak, vagy világi előkelők. Erejéről az is sokat mond, hogy Jiškra zempléni betörése alkalmával Perényit nem zavarta. Egy kölcsönös megállapodást is sejthetünk mögötte, de annak is az alapja Perényi ereje lehetett.

Taktikája működött. Újvár kivételével – melyet a rendszeren kívül jövő ellenség ragadott el – minden birtoka sértetlen maradt. Sáros elvesztése továbbra is fájó pont lehetett számára, de – köszönhetően annak, hogy regionális befolyására építve ott maradt az országos politika második vonalának élén – V. László visszatértekor azonnal birtokjogainak erősítésébe kezdett. Erre készülhetett, hiszen miután 1452 elején reális esélyt láthattak az uralkodó visszatérésére, egyre aktívabban politizált. Az uralkodó személyes országlása során, 1453-tól új kihívások, és életpályájának csúcspontja elé nézett, melyet a következő fejezetben tárgyalunk.

¹¹⁸⁵ Zemplén megye esetében pedig a rendszeres sedriai gyűlések csak 1447-től kezdődnek. Ennek okaira a polgárháborún kívül C. Tóth Norbert kuriális bíróságok bizonytalan működésében látja. C. TÓTH 2008. 10–11. Az ispánok kinevezéséről szóló dokumentumok pedig nagyon ritkák.

¹¹⁸⁶ Vö. ENGEL 2001. és ENGEL 1995. 461.

¹¹⁸⁷ ENGEL 1995. 466.

¹¹⁸⁸ ENGEL 1995. 462 Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy Engel nem vizsgálta Zemplén és Borsod megyéket.

V. 3. László király szolgálatában (1453–1458)

Perényi János 1453 februárjában, Pozsonyban érkezettnek látta az időt, hogy birtokügyeit – Jolsva, Kis-, és Nagytöltszék – rendezze a királlyal. Érdekes ugyanakkor, hogy Sáros várának helyzetével ekkor nem tudott, vagy nem is akart előhozakodni. Sáros még az 1440-es évek elején került Jiškra ellenőrzése alá, a vár élén 1454-ben Kniezics Mátyás várnagy állt és kormányozta azt Jiškra nevében.¹¹⁸⁹ Éppen ezért Sáros – ezzel Perényi János – sorsa szorosan összefüggött Jiškraéval. Joggal számíthattak mindketten arra, hogy V. László nevében az új kormányzat¹¹⁹⁰ elismeri majd Jiškra eddig tett szolgálatait, a városokéhoz hasonlóan.¹¹⁹¹ Ugyanakkor Jiškra megbízatása is lejárt a király visszatérével. Ne feledjük, Erzsébet királyné V. László trónra segítése érdekében bérelte fel a cseh zsoldost, jóllehet az eltelt tizenhárom év alatt lényegében beilleszkedett az ekkoriban zavaros magyar jogrendbe, Sárosban várnagyot és alispánt tartott, és felelt a bányavárosok és szabad királyi városok adójáért.¹¹⁹² A királynak így rendeznie kellett Jiškra helyzetét 1453-ban, amely a fentiek értelmében korántsem volt egyértelmű.¹¹⁹³ A döntés el is húzódott, Jiškra László év végi prágai koronázásáig az uralkodó közelében tartózkodott, és igyekezett jó ítéletet kiharcolni. Elsősorban megfelelő pozíciót fogni Cillei és Hunyadi között.¹¹⁹⁴ Bukását Hunyadi kívánta, akinek négy hadjárat során nem sikerült megtörnie a zsoldoskapitány felső-magyarországi hatalmát. Javát pedig Jiškra újdonsült rokonai, Cillei és Brankovics akarhatta, akik ezzel Hunyadi hatalmát csökkentenék.

Távollétében a régió biztonsága felborult. Azok a zsoldosok, élükön kapitányaikkal, akik az 1430-as 40-es évektől kezdve folyamatosan a katonáskodásból éltek, 1453-ban sem néztek polgári foglalkozás után, és saját szakállukra, a bratrikkal karöltve fosztogatták a felső-részeket. Élükön Axamit állt, aki elsősorban a Szepességben zaklatta a kereskedőket és a környék lakosságát.¹¹⁹⁵ V. László valamikor 1453 júliusában¹¹⁹⁶ Hont, Nógrád, Heves,

¹¹⁸⁹ TÓTH-SZABÓ 1917. 272.

¹¹⁹⁰ A fiatal uralkodó nevében kiadott okmányok mögött ne feledkezzünk meg Cillei Ulrik és más országnagyok (Hunyadi, Garai, Szécsi), sőt Vitéz János akaratát sem észrevenni!

¹¹⁹¹ Bártfa és Eperjes címeradományhoz jutott, Kassának címerét bővítette, Körmöcbánya vörös pecsétviasz használatához kapott engedélyt stb. TÓTH-SZABÓ 1917. 268. és jegyzetek.

¹¹⁹² TÓTH-SZABÓ 1917. 270. DRASKÓCZY 2000. 71.

¹¹⁹³ Tringli István meglátása szerint Jiškra jogállásának rendezetlensége nagyban gátolta az ország bel viszonyainak rendezését. TRINGLI 2003. 38.

¹¹⁹⁴ Vö. TEKE 1980. 188–189. 193.

¹¹⁹⁵ TÓTH-SZABÓ 1917. 283–284.

Borsod, Abaúj, Torna, Zemplén, Ung, Bereg és Szabolcs megyékre jobbágyonként egy forintnyi adót vetett ki, hogy megférkezzék a martalócokat.¹¹⁹⁷ A hadiadó beszédésével a régió országnagyait bízta meg, megkerülve az országgyűlést, a rendeket, és ezzel Hunyadit. A megbízott országnagyok Hédervári László egri püspök, Pálóci László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóci Simon lovászmester, Rozgonyi Osvát székelyispán, Rozgonyi György és Sebestyén volt pozsonyi ispánok, Pálóci János ungi ispán, Ónodi Cudar Jakab, Serkei Lorándfi György, Homonnai Bertalan voltak. A megbízottak megtagadták az adó beszédését. Számunkra azonban kiemelten fontos, hogy Perényi János a régió vezetői közé sorolták. Már Engel Pál is feltételezte, hogy Perényi legkésőbb 1454. január 8-tól újra a zempléni ispán tisztségét töltötte be.¹¹⁹⁸ Ekkor Sztáncsi Miklós, Perényi régi familiárisa, és Kozmafalvi Pál voltak az alispánok. Sajnos Kozmafalvi kötődéséről nem tudunk semmit, úgy tűnik az 1450-es években meghatározó alakja volt a megyének.¹¹⁹⁹ Személye feltételezi, hogy Perényi vagy valakivel közösen töltötte be az ispáni tisztséget,¹²⁰⁰ vagy egyedül, Kozmafalvi pedig a megye nemességet képviselte 1450-től a megye élén. Kozmafalvi megyei kiadványban utoljára 1453. május 1-jén szerepelt egyedül,¹²⁰¹ így Sztáncsi – egyúttal Perényi – kinevezésére ezt követően kerülhetett sor. Az országnagyok ellentmondása, és Lugarius Péter, magyar királyi kancelláriai ítélőmester 1453. május 8-i levele is arra utal,¹²⁰² hogy 1453 folyamán Perényit zempléni ispánnak nevezték ki.¹²⁰³

¹¹⁹⁶ Vö. KRONOLÓGIA 1986. 270.

¹¹⁹⁷ MÁLYUSZ 1957. 117. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 284–285.

¹¹⁹⁸ DL 85 904. SZTÁRAY II. 508.

¹¹⁹⁹ Vö. ENGEL 2003A. Zempén megye. Engel Pál többek között Kozmafalvi kötődését sem adja meg archontológiájában.

¹²⁰⁰ Tisztségviselő társa Rozgonyi Osvát lehetett. Az 1447–1449 között tevékenykedő Butkai András alispánt Engel Pál maga is Rozgonyihoz kötötte. Butkait – és ezáltal Rozgonyit – Engel szerint – egy roncsolt és napi kelet nélküli fogalmazvány alapján – Horkai Miklós alispánon keresztül Homonnai István követte a megye élén. Kozmafalvi már 1450-től alispán volt, és még 1457-ben is. Akkor is, amikor 1454-ben a terebesi részországgyűlés Rozgonyi Osvátot zempléni ispánnak nevezte. Igaz Perényit nem nevezi ugyanezen irat ispánnak. Vö. HO VII. 470–475.

¹²⁰¹ DF 265 392.

¹²⁰² IVÁNYI BARTFA 691. sz. Vö. WAGNER DIPLOMATARIUM 111–113.

¹²⁰³ Megjegyzendő: C. Tóth Norbert 1446-tól 1456-ig zempléni ispánnak tartja Perényit. UGOCSA 19. 29. jegyzet.

Ahogy arra Mályusz Elemér is rámutatott, a különadó kivetése mögött Cillei Ulrik állt, és ez a rendi törekvésekkel szembemenő rendelet Hunyadi ellen irányult.¹²⁰⁴ Az uralkodói akaratnak szembeszegülők között találjuk Rozgonyi Osvátot, Serkei Lórándfi Györgyöt és Kállai Lökös Jánost – akit követként küldtek az országnagyok az udvarba – vagyis mind-mind Hunyadi szimpatizánst. A sorból talán Pálóci László országbíró lóg ki, mivel ő szeptember 13-án Szécsi Dénes esztergomi érsekkel, Kálnói András pécsi püspökkel, Garai László nádorral és Újlaki Miklós erdélyi vajdával együtt Cillei Ulrikkel kötött szövetséget.¹²⁰⁵ Innen Perényi hiányzott, vagyis a fentiekkel együtt joggal feltételezhetjük, hogy az uralkodóhoz való hűsége mellett inkább Hunyadi kormányzását fogadta el.

Mindezek mellett 1453-as tevékenységéről, egyúttal tartózkodásáról a pozsonyin kívül egy adattal rendelkezünk. 1453. július 21-én Miskolcon személyesen tett bevallást Pálóci országbíró – vagy ítélőmestere – előtt. Az oklevél szerint korábban Deregyei Besenyő Jánostól és Lászlótól százhatvan forintért zálogba vette a borsodi Bogács egyes részeit, amit most ugyanezen összeg fejében átengedett az egri káptalannak.¹²⁰⁶ Ennek az egységnek több szálon is felfejthető előtörténete. Mint az előző fejezetben említettük, 1451-ben Perényi Borsod megyében Emőd környékén kezdett jogszerűtlen terjeszkedésbe, a Deregyeiektől zálogba vett bogácsi birtokrészek tehát ennek a tevékenységnek lehetett része.¹²⁰⁷ Perényi és familiárisainak erős jelenlétére utal az egri káptalan panasza, miszerint Hollóházi Holló Péter Perényi kislelődi officiálisa a káptalan palkonyai birtokán hatalmaskodott. A panaszt az országbíró parancsára a váci káptalan kivizsgálta és igaznak találta. Megidézte Hollóházit és Perényit az országbíró elé.¹²⁰⁸ A hatalmaskodás okán indított per megegyezését képezhette a júliusi zálogátruházás, bár ez pusztán feltételezés.

Forrásaink az év második felében hallgatnak Perényiről. Szeptember-október folyamán Hunyadi László horvát bán és Újlaki Miklós erdélyi vajda – utóbbi a Felső Részek kapitányaként¹²⁰⁹ – vezetésével Axamit csapatait több helyen megverte, és

¹²⁰⁴ MÁLYUSZ 1957. 117.

¹²⁰⁵ DF 287 204. FRA 30–31. Vö. KRONOLÓGIA 1986. 270.

¹²⁰⁶ DL 84 506. Vö. LÓNYAI 628–629.

¹²⁰⁷ Az oklevél nem ejt szót a zálogügylet pontos idejéről. 1450-ből és 1452-ből ismertek a Lónyai család levéltárából zálogügyleti oklevelek, de ezekben Perényit nem említik. Az ügylet rész lehetett egy korábbi vitájuknak. Vö. DL 84 454. LÓNYAI 628.

¹²⁰⁸ DF 210 487. BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 202–203.

¹²⁰⁹ HORVÁTH R. 2003. 929. Vö.

Szécsényben 1453. november 11-én békét kötött velük.¹²¹⁰ Bár Újlaki Bártfának írt leveléből tudjuk, a békekötésre hivatalosak voltak a városok küldöttein kívül más bárók is, meg nem nevezi őket.¹²¹¹ A békekötésről az eredeti oklevél nem maradt fenn, Tóth-Szabó Pál Aeneas Sylvius Piccolomini tudósítása alapján állapította meg tényét, így nem ismert a tárgyaló felek összetétele. Perényi János – főleg a korábbiak tükrében – részt vehetett ezen a szécsényi tárgyaláson, de igazolni nem tudjuk.

1453 augusztusában V. László a nyulak-szigeti apácák panaszára régi jogaik érvényesítését a pesti polgárokkal szemben Perényi Jánosra, mint tárnokmesterre bízta. Ez előrevetítette, hogy a rend helyreállításában Perényinek, tárnokmesterként egyelőre nagyobb szerep jutott, mint katonaként. 1454 januárjában Budán tartózkodott. Először személyesen jelent meg az országbíró előtt január 23-án, hogy Kórógyi Jánossal és a nyalábi ágból való Perényi Péter fiával, Miklóssal, annak unokaöccseivel Jánossal, Istvánnal és Miklóssal birtokaikra vonatkozólag – azok jobb megvédése érdekében – örökösödési szerződést kössön.¹²¹² A szerződés lényege egyértelműen az volt, hogy Perényi legközelebbi rokonaival a birtokjogok jobb érvényesítése érdekében kedvezőbben lépjenek fel a későbbiek során. Erre Tringli István is rámutatott, a nyalábi Perényieket Nagyida, János tárnokmestert pedig Sáros elvesztése sarkallta erre a lépésre.¹²¹³ Jiškra ugyanis 1453 végén – Cillei közbenjárására – megerősítette pozícióját az uralkodónál, ezzel birtokainak, köztük Sáros várának jogát.¹²¹⁴

Az örökösödési szerződésben a szerződésre lépők birtokait részletesen felsorolták, így lehetőségünk van arra, hogy számot vessünk a terebesi Perényi család jószágáival. Az 1430-as összeíráshoz képest viszonyítva kisebb eltérések mellett,¹²¹⁵ a szentmiklósi uradalomban Duszina falu tűnt fel új településként. Füzérnél elsőként említették Vily és Vizsoly vámját. A borsodi birtokok felsorolásánál először lajstromozták Kisfalud vámját, valamint „Likod” és „Vadi” birtokokat. Az újvári uradalom részeként feltűnt Olajpatak falu, és hárommal több települést neveztek meg a sztropkói uradalomban. 1454-ben már nem sorolták fel Szabolcsban Nyíregyházát, viszont a gömöri szerzemények közül egy sem

¹²¹⁰ TÓTH-SZABÓ 1917. 286–287.

¹²¹¹ DF 213 406. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 287.

¹²¹² DL 24 541.

¹²¹³ TRINGLI 1992. 181.

¹²¹⁴ TÓTH-SZABÓ 1917. 272.

¹²¹⁵ Olaszi: említik Sára vámját, Füzér: Kápolnánál nem, de Kajatánál említenek vámot, Mátyásháza kimaradt a felsorolásból, de megjelent Kutlin. Vö. függelék XI/2. vonatkozó táblázatok.

hiányzik, továbbá Fülek uradalma is hiánytalanul szerepel. Érdekes, hogy a ténylegesen nem birtokolt Sárosról sem feledkeztek el, szemben Jolsvával és a két Töltszékkal (Kis- és Nagy-), melyekre az 1453-as év elején szerzett Perényi újadományt.¹²¹⁶ Érdekes eltöprengeni a forrásnál, és megfigyelni, mire tartottak jogilag igényt.¹²¹⁷ Újvár sorsáról 1447 óta nem tudunk biztosat, nem kizárt, hogy Perényi végül visszaszerezte ezt az uradalmat.¹²¹⁸ Sárosról nem mondott le, bízott benne, hogy Jiškrától még vissza tudja szerezni. A két Töltszékot nem sorolták fel, bár ezek sorsa rendeződött a későbbiekben.¹²¹⁹

Jolsva birtokjoga és tényleges birtoklása rejtély, hiszen még ez előtt a plénum előtt sem vallotta sajátjának a tárnokmester. Éppen ezért érdemes ehelyütt részletesen foglalkozni a vár történetével, és összegezni azon kevés, és főképp közvetett forrást, ami a vár birtoklástörténetéhez rendelkezésünkre áll.¹²²⁰ Engel Pál gyűjtése szerint először 1421-ben említik a várat.¹²²¹ Feltételezi, hogy Jolsvai Leusták nádor 1396 előtt építtette, mert az uradalmat családja birtokolta 1327 óta. 1427-ben Leusták nádor fia György halálával a királyra szállt,¹²²² 1430-ban pedig Borbála királyné vehette zálogba.¹²²³ 1435. június 7-én már a király zálogosította el Fülekkel együtt először kétezer forintért¹²²⁴ a Vámosi Bebek család tagjainak,¹²²⁵ majd november 10-én Perényi Imre fiainak, Istvánnak és Jánosnak, de már háromezer forintért.¹²²⁶ A licit ekkor és itt nem állhatott meg, mert Erzsébet királyné

¹²¹⁶ Minderre ld. függelék XI/2. vonatkozó táblázatok.

¹²¹⁷ Tringli István hívta fel a figyelmet: „Egy szót sem ejtenek sem arról, hogy Sáros és Újvár cseh kézen van, Nagyida [ti. a nyalábi ág birtoka] pedig csak félig az övék.” TRINGLI 1992. 182.

¹²¹⁸ Megtévészto lehet Tóth-Szabó megjegyzése, mely szerint bizonyos Vulgata Márton kapitányként Újvár élén állt. TÓTH-SZABÓ 1917. 287. Vö. TÓTH-SZABÓ 1903. 34. Egy 1476-os oklevél azonban egyértelművé teszi, hogy Vulgata a Liptó megyei Újvár kapitánya volt. DL 64 890. Tringli István Mocsáry Antal 1826-os „Nemes Nógrád Vármegyének Históriai, Geographiai és Statistikai Esmertetés” műve kapcsán vetette fel, hogy Fülek is cseh kézre kerülhetett, de ő is megjegyzi ennek a kérdésnek tisztázásához nem állnak rendelkezésre megfelelő források. TRINGLI 1992. 182. Sajnos Kalmár János is nagyon röviden foglalta össze a vár középkori történetét. KALMÁR 1959. 1–2.

¹²¹⁹ Vö. függelék XI/2. 10. táblázat.

¹²²⁰ A kérdéssel vázlatosan Havassy Péter is foglalkozott, a legtöbb adatot ő dolgozta fel eddig. HAVASSY 2001. 292–293.

¹²²¹ ENGEL 1977. 118–119. DL 11 055. ZsO VIII. 235.

¹²²² DL 11 949.

¹²²³ DL 89 907.

¹²²⁴ DL 71 469. CSÁKY I. 358–361.

¹²²⁵ Detre fia Péter székelyispánnak, Imre vajda fia László fia Imrének, és Detre fia Miklós fia Lászlónak.

¹²²⁶ DL 12 770.

1438. november 4-én úgy zálogosította el Perényi Jánosnak Jolsvát hatezer-hét forintért, hogy az a Bebekeknél volt hatezerért zálogba.¹²²⁷ A záloglevelek alapján úgy tűnik, a két váruradalommal – Fülekkel és Jolsvával – kifejezetten jól jártak az uralkodók. Előbb Zsigmond első „kikiáltási ára” kétezer forint volt, erre „licitáltak” a Perényiek háromezret. Az „árverés” tovább folytatódhatott, 1438-ban már hatezer volt az értéke csak Jolsvának, és még hatezer Füleknek. Két igen vagyonos család feszült egymásnak, egy olyan terület két hatalmas uradalmáért, mely igen szűkölködött királyi birtokokban, így a magánföldesúri regionális befolyás kulcsai is voltak. A Bebekek inkább féltették hatalmukat – vagy korábbi tündöklésüket szerették volna helyreállítani –, a Perényiek egyértelműen nyugat felé terjeszkedtek.¹²²⁸

Erzsébet záloglevelére Perényi János Alberttől is megerősítő oklevelet nyert, így jogi szempontból védhetővé vált birtokgyarapítása. A Bebek család képviselői ekkor sem adták fel. Ekkoriban a Vámosi ágban négy életerős férfi élt, élükön Péter székelyispánnal, az ő László nevű fiával, és szintén László nevű unokaöccsével, kiegészülve kicsit távolabbi rokonukkal, László fia Imrével. Velük szemben Perényi János egymaga állt, így látszólag az idő a Bebekeknek dolgozott, és hazai pályán mozoghattak. Perényi 1439 márciusában az országbíró előtt tett panasza szerint a Bebekek megakadályozták a tárnokmestert abban, hogy birtokba vegye az uradalmat.¹²²⁹ A fennmaradt oklevelek azt mutatják, csak Fülek várával kapcsolatban sikerült az iktatás, az is csak Albert király 1439. június 29-i ismételt parancsára.¹²³⁰ Zsigmond konszolidált és szilárd uralma alatt előbb utóbb perre került volna Jolsva iktatásának elmaradása, Albert király halálával viszont kezdetét vették a zavaros idők, Perényinek feltehetően az 1440-es évek második feléig volt fontosabb dolga, semmint hogy Jolszával foglalkozzon.¹²³¹ A Bebekek erős embere ekkoriban Imre volt, akit magasra repített a polgárháború és Hunyadi kormányzósága. 1438–41 között székelyispán volt, majd megkapta mellé Abaúj és Borsod megyéket is. 1445-ben ő lett az egyik főkapitány, 1446-tól pedig – feltehetően Hunyadi kormányzói kinevezése után – erdélyi vajda volt.¹²³² Rigómezőnél Hunyadi tekintélyével együtt a Bebekek ezen ágának a

¹²²⁷ DL 13 249.

¹²²⁸ Ld. a fentebb ismertetett gömöri szerzeményeknél.

¹²²⁹ DL 13 334.

¹²³⁰ DL 13 414.

¹²³¹ Többek között két fogságból kellett kiszabadulnia.

¹²³² ENGEL 2003A.

sorsa is megbicsaklott, Imre a csatamezőn lelte halálát.¹²³³ Bár legalább két fiút hagyott hátra – Jóbot és Pált –, de ekkor még igen fiatalok lehettek, és inkább anyjukra, Veronikára támaszkodtak, aki pedig testvérére, Pálóci Simon lovászmesterre számíthatott.¹²³⁴ Perényi és a Bebeket következő érintkezése 1451-ből ismeretes, mint ahogy fentebb említettük, Imre özvegye, Veronika számára nyugtát állított ki János százötvennyolc forintról.¹²³⁵ A nyugtából pontosan nem derül ki, hogy minek az ellenértéke volt ez az összeg.

1453 februárjában tudjuk meg V. László újadományából, hogy Jolsva Bebek Imre fia Pál, és Miklós fia László, mint a királyi jogok eltitkolói kezében vannak.¹²³⁶ Az újadomány jelentős fordulat volt az ügyben, Perényi nem zálog jogán, hanem örökbirtokként jegyezhetette be magát Jolsvába. Joggal gondolhatnánk tehát, hogy 1454 elején az örökösödési szerződésbe foglalják, még ha ténylegesen nem is bírják annak javait, hasonlóképp Sároséhoz. Mégis hiányzik, és nem csak ebből az oklevélből, hanem az 1455-ös és 1465-ös újadományokból is.¹²³⁷ Tehát valószínű, hogy 1454. január 23-án már jogot sem formált rá a tárnokmester, valamiért erről az uradalomról egy év leforgása alatt lemondott. Pedig ezt megelőzően – talán még 1453 előtt is – Perényi Jolsva erősségében (fortalitio) familiárisokat tartott, legalábbis Pálóci Veronika 1455. augusztus 25-i panasza szerint.¹²³⁸ Gömör megye oklevele alapján erre „pridem” került sor. A „korábbinak” nevezett időszak megállapítására egy – igaz bizonytalan – körülmény figyelembevételével vállalkozhatunk. A familiárisok között név szerint Semsei László is szerepelt, aki 1452-ben és 1454-ben Perényi altárnokmestere volt.¹²³⁹ Véleményem szerint Semsei helyettesi kinevezése előtt szolgálhatott Jolsván, vagyis 1452 előtt. A hatalmaskodás fejében egyébként nem kis összeget, kétezer forintot követelt az úrnő. Egyúttal azt is elismerte, hogy az adott uradalom őt csak zálogjogon illeti. Hogy Perényitől volt nála zálogban, vagy mástól, arra nincs információnk.

Jogot formált Jolsva részeire Bebek Péter néhai székelyispán özvegye, Csáki Katalin is, aki Csáki Ferencre hagyományozott birtokai között Jolsvát is említette.¹²⁴⁰ Tudjuk azt

¹²³³ ENGEL 2003B. Bebek család vámosi ág.

¹²³⁴ Uo.

¹²³⁵ DL 70 241.

¹²³⁶ DL 14 628.

¹²³⁷ DL 14 909. DF 209 861.

¹²³⁸ Abaffy–Dancs–Hanvay 149. 214. sz.

¹²³⁹ MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 52–54; DL 106 096.; DL 14 784.

¹²⁴⁰ DL 71 489. Csáky I. 403–405.

is, hogy 1454 tavaszán Komorovszki Péter zsoldosai Jolsva várát – vagy erősséget – használták kiindulási pontnak a környék rablásához.¹²⁴¹ 1455 elején még mindig ezen zsoldosok kezén volt a vár, tőlük ezeregyszázhatvan forintért váltotta ki Bebek Imre özvegye 1455. július 25. előtt.¹²⁴² A legzavaróbb az ügyben egy 1466-os országbíró ítéletlevél.¹²⁴³ E szerint Bebek Imre fia Pál beperelte Perényi János fia Istvánt, miszerint 1455 áprilisában Talafusz cseh kapitánnyal közösen Perényi János Gömör mezővárosába rontottak, ahol szétkergették azt a megyei gyűlést, ami Perényi jolsvai foglалását volt hivatott megtárgyalni. Azt gondolhatjuk – mint ahogy talán Tóth-Szabó Pál is tette¹²⁴⁴ –, hogy Perényi János tárnokmester saját maga vette kézbe a zavaros ügy intézését, és cseh zsoldosokat felhasználva szerzett érvényt ügyének. Talafusszal még a polgárháborús időkből jól ismerhették egymást, és Jolsvával kapcsolatban is többször felmerült Perényi neve.

Az agresszív fellépés, és nyílt hatalmaskodás ugyanakkor nem volt jellemző a tárnokmesterre. A lehetősége persze megvolt rá, hiszen ebből az időszakból nem említik másutt a források. Az 1466-os okmány szövege is gyanús. Az oklevél szerint az „egregius”-nak szólított Perényi Istvánra szállt apjának pere, és Bebek Pál vele kényszerült pereskedni. Perényi János tárnokmesteri tisztségét, és *nagyságos* megszólítását végig nélkülözi az országbíró levele, és Perényi Istvánt csak *vitézlőnek* titulálja, holott Perényi János tárnokmester fia István, már 1461-től asztalnokmester volt,¹²⁴⁵ így járt neki a *nagyságos* titulus, amit meg is adtak neki például az egy évvel korábbi, 1465-ös királyi adományban.¹²⁴⁶ Ugyanakkor az oklevél hitelessége nem vonható kétségbe.

Tehát csak annyi bizonyos, hogy János tárnokmester 1438-tól 1453-ig biztosan számolt ezzel az uradalommal, de 1454-ben az örökösödési szerződésben nem tartott rá jogot. Az 1455-ös hatalmaskodás indokolatlannak tűnik, s a későbbiekben nem tűnik fel a forrásokban az uradalom neve. Sajnos a kérdést nyitva kell hagynunk ebben a munkában, mert a jelenleg rendelkezésre álló források alapján nem tudunk egyértelműen állást

¹²⁴¹ Az 1454. dec. 24-én Kassán kötött béke feltételei között szerepelt annak visszaadása. DL 15 307. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 289.

¹²⁴² DL 14 978. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 289–290.

¹²⁴³ DL 16 451. TÓTH-SZABÓ 1917. 449–451.

¹²⁴⁴ TÓTH-SZABÓ 1917. 290–291.

¹²⁴⁵ DL 75 899. István mint relátor.

¹²⁴⁶ DF 209 861.

foglalni. A kérdés további vizsgálatát azonban mindenképpen érdemesnek tartjuk a későbbiekben.

1454. január 23-án Perényi tehát Budán tartózkodott, egy nappal később pedig tárnoki széket tartott, az ott hozott ítéletet január 30-án foglalták írásba.¹²⁴⁷ A tárnoki ülés és az ítélet kiállítása között minden bizonnyal azért telt el egy hét, mert január 25-én Budán országgyűlést tartottak. Ezen a fontos országgyűlésen bízták meg Hunyadit a törökök elleni harc megszervezésével.¹²⁴⁸ 1454 tavaszán egy újabb zsoldosvezér, ezúttal Komorovszki Péter használta ki a Felső Részek bizonytalan helyzetét, és Axamithoz hasonlóan ő is Gömör, Szepes, Torna vidékét rabolta. Tóth-Szabó Pál mutatott rá, hogy a védekezést Hunyadi János és Modrák Pál szervezte volna meg, de a török elleni készülődés háttérbe szorította a bratrik problémáját.¹²⁴⁹ Bár 1454 júniusában Hunyadi még Nagyszombaton tartózkodott, de már júliusban Szegeden tanácskozott az országnagyokkal a török ellen indítandó hadjárat kapcsán. II. Mehmed augusztus-szeptemberben Szendrőt ostromolta, majd a visszavonuló török csapatok egy részét Hunyadi János október 2-án Szerbiában legyőzte.¹²⁵⁰

Itt kell megjegyeznünk, hogy Felső-Magyarország már 1440 óta folyamatosan szenvedte a zsoldos csapatok portyáit, a veszteség azonban messze eltörpült a folyamatosan erősödő török offenzívák fenyegetése mellett. Ráadásul Hunyadi nem kívánt sok pénzt és energiát fordítani arra, hogy egy gyorsan mozgó, kvázi „partizán” sereg minden részét teljesen felszámolja az északi régióban.¹²⁵¹ Nem mellesleg politikai érdekeit sem szolgálta egy itt aratott győzelem, szemben a török ellen mutatott hathatós fellépéssel, mely hozzájárulhatott Nyugat-Európa, és a Szentszék figyelmének Magyarországra fordításához. A helyzetet maga is felismerte, és talán ennek tükrében maga adta ki a parancsot a régió „*partes superiores Regni Hungarie*” országnagyainak és megyéinek, hogy maguk találjanak megoldást egy „*congregati tractatio*” keretében. A „részországyűlés” összehívása mögött joggal sejthetjük Perényi János tárnokmestert, hiszen a résztvevők 1454 novemberében, annak otthonában, Terebesen gyűltek össze.

¹²⁴⁷ DL 14 784.

¹²⁴⁸ Vö. KRONOLÓGIA 1986. 271.

¹²⁴⁹ TÓTH-SZABÓ 1917. 288.

¹²⁵⁰ A hadjárat részleteivel legújabbán Véber Zoltán OTDK dolgozatában foglalkozott, kéziratát volt szíves rendelkezésemre bocsájtani.

¹²⁵¹ Ez csak Szapolyai Imrének és Rozgonyi Sebestyénnek sikerül csak jóval később Mtyás idején, jelentős erőforrásokat rááldozva. Vö. HORVÁTH R. 2001. *passim*.

Különösen egybevág a kezdeményezés a rendi törekvésekkel, akik korábban uralkodói mandátumra nem voltak hajlandók rendkívüli hadiadót szedni, most maguk igyekeztek sorsukat a kezükbe venni.¹²⁵²

1454. szeptember 24-én Perényi még Budán tartózkodott,¹²⁵³ ez után indulhatott útnak Terebesre. A gyűlésen részt vevő országnagyok közül, Hédervári László egri püspök még október 10-én Egerből keltezett,¹²⁵⁴ Pálóci László országbíró viszont szintén a régióba utazott. Október 14-én a gyűlés első világi előkelője már Terebesen volt,¹²⁵⁵ 30-án és 31-én Helmeceen.¹²⁵⁶ November 3-án,¹²⁵⁷ és 7-én¹²⁵⁸ még mindig, de november 11-én már Leleszről keltezett.¹²⁵⁹ A gyűlés megnyitását tehát ez utánra kell tennünk. Novemberben már nem ismerünk tőle iratot, de december 1-jén már Helmeceen tartózkodott,¹²⁶⁰ vagyis a gyűlés a végzésről szóló irat november 22-i kibocsájtását követően röviddel feloszlott.

A gyűlésen részt vett Ung, Zemplén, Gömör, Heves, Borsod képviselői mellett,¹²⁶¹ személyesen Hédervári László egri püspök, Pálóci László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóci Simon lovászmester, Rozgonyi György volt pozsonyi ispán, Rozgonyi Osvát zempléni és székely ispán, Pálóci János ungi ispán, Homonnai Druget István és Bertalan, Ónodi Cudar Jakab, Serkei Lórándfi György, Szécsi Miklós és Debrői Imre, és további tizenegy előkelő, valamint Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes küldöttei.¹²⁶² Elhatározták, hogy Rozgonyi Osvátot kapitánynak választotják meg. Sereg állítására különadót szavaztak meg részére, melyet tizenegy vármegyében voltak kötelesek beszedni,

¹²⁵² DL 31 664. A gyűlés által kiállított rendelkezések régóta ismeretesek: HO VII. 470–475. A hátlayan feltüntetett Ung feljegyzés (és az intitultio) arra enged következtetni, hogy az irat több példányban készült, de csak egy maradt fenn, mégpedig Ung megye meghatározó családjának, a Csicserieknek a levéltárában. Magyar fordítással közölte Nagy Gyula ADALÉKOK 1903. 8–9.

¹²⁵³ DF 279 651.

¹²⁵⁴ DL 81 181.

¹²⁵⁵ DF 250 931. Országbíró esetén felmerülhet a kétely a valós tartózkodással kapcsolatban, a hivatkozott iratok többségében levelek, melyeknek bár pecsétje nem maradt fenn, formailag inkább tűnnek Pálóci személyéhez köthető iratnak.

¹²⁵⁶ DF 222 574.; DF 222 548.

¹²⁵⁷ DL 105 781.

¹²⁵⁸ DL 57 717.

¹²⁵⁹ DL 222 588.

¹²⁶⁰ DL 14 889.

¹²⁶¹ Feltehetően Szepes, Sáros, Abaúj, Torna, Hont és Nógrád megyék is részesei voltak az ülésnek, hiszen a különadót ezekre a megyékre is kivetették.

¹²⁶² Vö. ENGEL 2003. Főrendek 1454A.

portánként negyed forintot. Kikötötték, hogy Rozgonyi nem fogadhat szolgálatába idegen zsoldost, mely nyilván a sorozatos konfliktusok gyökerét jelentette volna. Utolsó pontként felhatalmazták Rozgonyit, hogy a béke érdekében tárgyalhat a bratrikkal, ha ezzel garantálja a békét.¹²⁶³

A rendek által felhatalmazott kapitány ez utóbbi megoldást választotta. A térségbe visszatérő Jiškra, és Rozgonyi György egykori pozsonyi ispán közvetítésével Kassán 1454. december 24-én Komorovszki Péterrel megállapodtak. Utóbbi ígéretet tett, hogy átadja Jolsvát – vagyis ekkor sem a Bebekek, sem Perényi nem hajtotta annak hasznát –, Murányt, Szádvárt, Rozsnyót, Brézót és Ozdint, mint bitorolt várakat, Rozgonyi pedig több részletben tizenegyezer forintot ad át mindezekért.¹²⁶⁴ A részországyűlés tehát látszólag sikeres volt.

Időközben, december 19-én Szekcsői Herceg Rafael kalocsai érsek, Kálnói András pécsi püspök, Hunyadi János főkapitány, Garai László nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda, és Kórógyi János macsói bán Péterváradon országgyűlést hirdettek 1455. január 20-ra, Budára. A gyűlésre meghívták a megyei és városi küldötteket is, ebből Szabolcs, Szatmár, és Nagyszeben meghívói maradtak ránk eredetiben.¹²⁶⁵ A hírt minden bizonnyal az északkeleti országnagyok is megkapták, így már a kassai békekötés idején útnak indulhattak az ország központja felé.

A jelek szerint Perényi János tárnokmester nem így tett. A sziléziai Boroszlóban tartózkodó király 1455. január 10-én újadományt tett minden birtokára,¹²⁶⁶ kivéve Sárosra, amit külön oklevélben, feltétel mellett adományozott neki.¹²⁶⁷ A sárosi újadományból tudjuk, hogy Sáros vára ekkor Jiškra János kezén volt. A király minden kétséget kizáróan elismerte a tárnokmester birtokjogát. Egyúttal az uralkodó kikötötte, hogy ha a cseh vezértől vagy más zsoldosoktól pénzért kell kiváltania a várat, vagy ostrommal visszaszereznie, annak költségeit Perényinek – vagy utódainak – meg kell térítenie a koronának.¹²⁶⁸ Véleményünk szerint Perényi János személyesen jelent meg az uralkodónál ezt a kegyet kieszközölni. Bár az okleveleken ennek semmi kézzelfogható nyoma nincs, az

¹²⁶³ Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 288–289.

¹²⁶⁴ DL 15 307. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 289.

¹²⁶⁵ Szabolcs: DL 81 191. ZICHY IX. 475-476.; Szatmár: DL 81 190.; Nagyszeben: DF 244 802. KOVACHICH SUPPL. II. 124–126.

¹²⁶⁶ DL 14 909.

¹²⁶⁷ DL 14 908.

¹²⁶⁸ Uo. Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 272.

összes birtokának részletes felsorolásából, és a sárosi uradalomra szóló külön oklevél tartalma azt sejteti, hogy ennek kialakulásában maga a tárnokmester is részt vett. Érdeemes megjegyeznünk egyúttal, hogy Perényi mellett két olyan előkelő család tagjai is adományban részesültek, akik elsősorban Erzsébet királyné mellett álltak 1438 és 1442 között. Az egyik ilyen Szentgyörgyi Bazini György fia Zsigmond,¹²⁶⁹ a másik Bazini Péter fia László,¹²⁷⁰ a harmadik pedig Korbáviai György.¹²⁷¹

Az összes birtokra vonatkozó újadomány lajstroma néhány apró kivétellel megegyezik az 1454-es örökösödési szerződésbe foglaltakkal.¹²⁷² Ennél sokkal érdekesebb, hogy László király Sáros várára – és tartozékaira – iktatási parancsot adott a budai (!) káptalannak. A hiteleshely március végi jelentése szerint az iktatás rendben lezajlott, a szomszédok meghívása mellett ellentmondás nélkül iktatták be Perényit. Minthogy Tóth-Szabó helyesen felhívta rá a figyelmet, igen visszatetsző, hogy Jiškra „*minden ellentmondás nélkül*” átengedte volna ténylegesen Perényinek az uradalmat. Az ugyanis körütekintésre int minket, hogy 1456. március 1-jén Jiškra korábbról ismert várnagya, Kniezics Mátyás keltezett sárosi várnagyként.¹²⁷³ Valószínűnek tartjuk, hogy amennyiben az iktatás meg is történt, nem feltétlen volt szabályszerű, vagy külön alku tárgyát képezte Perényi és Jiškra között, de annak részleteiről nincs tudomásunk. Perényi a boroszlói újadományának elnyerése miatt nem vehetett részt az 1455 januári országgyűlésen. Innen elkísérhette uralkodóját Bécsbe – ahova az, február 16-án érkezett meg¹²⁷⁴ –, igaz, nincs bizonyítékunk arról, hogy a királyi kíséret tagja lett volna.

János a királyi udvarban tett látogatása mögött politikai pártfogást sejthetünk. A királyi adományok és ítéletek kétségtelenül akkor voltak kedvezőek Perényinek, ha V. László és az őt támogató Cillei akkor is hatalmon lesznek, amikor sor kerülhet Sáros visszavételére. Ebből az egyetlen forrásból nem jelenthetjük ki, hogy Perényi szilárdan elhagyta volna Hunyadit, de a főkapitány törökök elleni erőfeszítései nem szolgálták az érdekeit. 1455. május 26-án Perényi nem pecsételte meg a győri országgyűlésre szóló

¹²⁶⁹ DL 14 907.

¹²⁷⁰ DL 14 917.

¹²⁷¹ DL 30 859.

¹²⁷² Eltér az 1455-ös: Említik Szinye vámját, először tűnt fel Szabolcsban Kékes, Borsodban „Vadi” vámját is említik, a Fülekhez tartozó Majom birtokot az adományban igen, de a káptalani átiratban az iktatást követően nem lajstromozzák. Vö. függelék XI/2. vonatkozó táblázatok.

¹²⁷³ DF 213 557.

¹²⁷⁴ KRONOLÓGIA 1986. 271.

meghívókat,¹²⁷⁵ és június 25-én sem szerepel a Hunyadi által vezetett országnagyok ligájában.¹²⁷⁶ Ezek alapján lehetősége volt Talafusszal együtt szétkergetni április 24-én Gömörben a megyei gyűlést, és később a jászói konventet elfoglalni. Erről ugye a Bebekek és Perényi János fia István közötti perről szóló irat tanúskodik több mint tíz év távlatából.¹²⁷⁷ Jászó elfoglalásának tényéhez nem fér kétség, ezt korábban bebizonyították,¹²⁷⁸ és azt sem cáfolhatjuk, hogy ebben Perényi részt vett-e közvetve, vagy közvetlenül. Ha azonban így vagy úgy részese volt a hatalmaskodásnak, akkor többi magyar báróhoz hasonlóan járt el, akik a szabadon felbérelhető zsoldos csapatokat a maguk érdekében foglalkoztatták.¹²⁷⁹ Éppen ezért ebből politikai szerepvállalására nem következtetnénk.

Legközelebb 1455. július 21-én találkozunk nevével az országnagyok V. Miklós pápához írt levelének aláírói között Budán.¹²⁸⁰ Augusztus 1-jén számára kedvezően alakultak az események. Hunyadi törekeny békét kötött Cilleivel – gyanis többször ssötőzésbe kerültek egymással –, de ettől kezdve a bán több teret kapott az ország kormányzásában.¹²⁸¹ 1455-ből a júliusi az utolsó említésünk Perényivel kapcsolatban. 1456. február 6-án ott lehetett V. László budai bevonulásán,¹²⁸² mert március 9-én fogadták el Budán¹²⁸³ az első tárnoki statútumokat a hét szabad királyi város¹²⁸⁴ küldötteinek jelenlétében.¹²⁸⁵ Március 13-án tárnoki széken ítélkezett ugyanott. Több ítéletlevelet is kiállított ebben a hónapban,¹²⁸⁶ és március 21-én még Budán állította ki nyugtáját Pozsony város küldötteinek.¹²⁸⁷ Vagyis nagy valószínűséggel részt vett azon az országgyűlésen, amely megszavazta a török elleni rendkívüli hadiadót, és határozott a nyár

¹²⁷⁵ DL 81 209. és 81 210. ZICHY IX. 498–499.

¹²⁷⁶ ENGEL 2003. Főrendek 1455A. Vö. PÁLOSFALVI 2009. 42–43.

¹²⁷⁷ DL 16 451. TÓTH-SZABÓ 1917. 449–451. Az ügyel fentebb foglalkoztunk.

¹²⁷⁸ SPILKA 1943. 20. TÓTH-SZABÓ 1917. 290–291.

¹²⁷⁹ TÓTH-SZABÓ 1917. 279–283.

¹²⁸⁰ FEJÉR GENUS 212–216. Az eredeti oklevél lappang. Regeszta: ENGEL 2003. Főrendek 1455B.

¹²⁸¹ PÁLOSFALVI 2009. 42.

¹²⁸² KRONOLÓGIA 1986. 273. Hasonló következtetésre jutott Pálosfalvi tamás is: PÁLOSFALVI 2015. 393–394.

¹²⁸³ FELHŐ 1972. 156.

¹²⁸⁴ Buda, Kassa, Pozsony, Nagyszombat, Sopron, Eperjes, Bártfa.

¹²⁸⁵ DL 44 815. SZENTPÉTERY IFJ. 1934. 587–589. A statútum megszövegezése hosszabb előkészítést igényelt, így valószínű, már néhány napja tárgyaltak a küldöttekkel.

¹²⁸⁶ DF 257 022.; DF 255 752.

¹²⁸⁷ DF 240 353.

végi hadjáratról.¹²⁸⁸ Április 7-én Budára érkezett a hír, miszerint II. Mehmed szultán Magyarország ellen készül. Ennek hatására a korábbi terveket felülírták, és Tóth-Szabó véleménye szerint ismét szükség volt arra, hogy Felső Részeket a délre vonuló főkapitányi sereg biztonságban tudja, vagyis ismét központba kerülhetett Perényi régiós befolyása.¹²⁸⁹

Mint ahogy azt korábban láttuk, a részországgyűlés felhatalmazásából Rozgonyi Osvát 1454 végén egyezséget kötött Komorovszki Péterrel, és a bratrikkal. Az elért eredmények nem bizonyultak tartósnak. A harcok 1455 tavaszán ismét kiújultak, mint később kiderült azért, mert Rozgonyi nem folyósította a zsoldosoknak a megítélt összeget.¹²⁹⁰ Elsősorban Gömör, Liptó, Szepes, Abaúj és Torna megyékben folytak a harcok.¹²⁹¹ Talafusz a régió jogrendjének egyik alappilléret ütötte ki a harcok során, amikor elfoglalta a jászói prépostságot.¹²⁹² A felső-magyarországi megyékben huszita tanokat végképp levetkőzve, és a pártharcokat félretéve harcoltak a zsoldos csapatok, Tóth-Szabó szemléltetésével szólva „*cseh harcolt cseh ellen.*” Jiškra és Komorovszki ellentétét értette ezalatt, amely jól mutatja: a garázdálkodó zsoldosokat csupán a pénz hajtotta. Vezéreiket nem az országos politika befolyásolta, csupán a saját maguk érdeke. Már Jiškra sem képviselt olyan tekintélyt, amely békességre intette volna őket.

A fegyverszüneti tárgyalásokat ekkor ismét Perényire és társaira hárította az országgyűlés. Hatalmának kiteljesítése végett 1456. július 5-én az uralkodó kinevezte Rozgonyi Osváttal együtt Abaúj megye ispánjává.¹²⁹³ Ezt követően július 15-én Hédervári László egri püspök, Pálóci László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóci Simon és János, Homonnai István és Bertalan, Ónodi Cudar Jakab, Berencsi Tornai Szilveszter valamint Modrár Pál Zemplén településen megegyezést kötött Talafusz Jánossal annak érdekében, hogy elhagyja a jászói premontrei kolostort. A konvent békéjét szem előtt tartva Kassa város védnöksége alá helyezték Jászt.¹²⁹⁴ Augusztus 8-án Terebesről Pálóci Lászlóval közösen hívták meg Bártfa város küldötteit Kassára augusztus 16-ra, ahol a

¹²⁸⁸ KRONOLÓGIA 1986. 272. TÓTH-SZABÓ 1917. 294.

¹²⁸⁹ TÓTH-SZABÓ 1917. 294.

¹²⁹⁰ BÁRTFA 845. Magyar fordításban részben közli: TÓTH-SZABÓ 1917. 292–293.

¹²⁹¹ TÓTH-SZABÓ 1917. 288–291.

¹²⁹² SPILKA 1943. 20. TÓTH-SZABÓ 1917. 290–291.

¹²⁹³ ENGEL 2003A. Eredeti: DF 209 855. Átírás: DL 71 569. CSÁKY I. 416.

¹²⁹⁴ DF 270 319. TELEKI X. 528–529. Vö. SPILKA 1943. 20–21.

Komorovszki és Jiškra között fegyvernyugvás elérése volt céljuk.¹²⁹⁵ A kassai tárgyalások végére gyorsan pontot tehetek, szeptember 4-án már ismét Terebesen keltezett.¹²⁹⁶

Feltehetően ebben az időben Perényi ellátta Ugocsa megye ispáni tisztjét is. Engel Pál és C. Tóth Norbert archontológiájában Perényi János szerepel ugocsai ispánként.¹²⁹⁷ Mindketten egyetlen oklevélre hivatkoznak.¹²⁹⁸ Ebben nyalábi Perényi Miklóst perelték be egy hatalmaskodási perben, aminek végén: „*A király, jóllehet ez ügyben az illetékes Perényi Jánoshoz, ugocsai ispánhoz kellett volna írnia, de mert ő mint az ügyben szereplő Perényi Miklós frater-e mint részrehajló bíró tűnhetne fel, ezért a két alispánnak parancsolja meg (...).*” Csupán a regeszta alapján azt gondolhatnánk, hogy Perényi Miklós „fratere” testvére, Perényi Péter fia János fia János is lehetne. Az oklevél eredeti szövegéből ugyanakkor az is kiderül, hogy Perényi János megkapta a „magnificus” jelzőt, és bár tárnokmesteri tisztségét nem említik, feltehetően valóban őt nevezték „nagyságos” ispánnak. A kérdés azért is érdekes, mert ebben a megyében – ezt megelőzően és ezt követően is –, ha Perényinek hívták az ispánt, az a nyalábi ágból került ki. A nyalábi család ugyanis a megye legnagyobb uradalmának, Nyalábnak volt a birtokosa. Az is megjegyzendő, hogy amint fentebb láttuk, zálogjogon, ideig-óráig terebesi Perényi János kezébe került a nyalábi uradalom negyede, és a régió meghatározó bárójaként ezt a megyét is megkaphatta az 1450-es évek elején. Bár több alispán neve ismert a korszakból, sajnos egyiket sem tudjuk más forrásból Perényi családjába sorolni, így az ispánság betöltésére ez az egyetlen forrásunk.

A Jiškra és Komorovszki között tető alá hozott béke után 1456. szeptember 18-án¹²⁹⁹ és október 26-án még mindig Terebesen keltezett.¹³⁰⁰ Úgy tűnik ekkor is a szepesi és sárosi bratrikkal foglalkozott, hiszen a Tárcai Tamás vezette palocsai és tarkői várakba fészkelte „latrok” ellen kérte a bártfaiak segítségét.¹³⁰¹ Ezalatt nagyot fordult az ország belpolitikai helyzete. Július 22-én Hunyadi felmentette Nándorfehérvárt az ostromló törököktől,

¹²⁹⁵ DF 213 596. IVÁNYI BÁRTFA. 896. sz.

¹²⁹⁶ DF 213 600. IVÁNYI BÁRTFA. 899. sz.

¹²⁹⁷ ENGEL 2003A.; UGOCSA 19. ÚJABBAN: C. TÓTH–HORVÁTH–NEUMANN–PÁLOSFALVI–W. KOVÁCS 2017. 297.

¹²⁹⁸ DL 38 319. UGOCSA 88–89.

¹²⁹⁹ DF 228 777. IVÁNYI EPERJES. 391. sz.

¹³⁰⁰ DF 213 611. WAGNER DIPLOMATARIUM 65–66. Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA. 911. sz.

¹³⁰¹ TÓTH-SZABÓ 1917. 297.

augusztus 11-én viszont életét vesztette egy pestisjárványban.¹³⁰² Helyére a korábbi szakirodalom állítása szerint – a Cillei krónika alapján – V. László a futaki országgyűlésen Cillei Ulrikot nevezte ki november 7-én. Ezt az állítást azonban újabban Pálosfalvi Tamás cáfolta.¹³⁰³ Tisztségét egyébként sem viselhette soká, ugyanis november 9-én Hunyadi László és hívei meggyilkolták Cilleit. A király így elvesztette pártfogóját, és kénytelen volt december folyamán Hunyadival kibékülni.¹³⁰⁴ 1457 elején országgyűlést, vagy nagyobb szabású tanácskozást tarthattak Budán,¹³⁰⁵ mivel Perényi János január 28-án Budán fogadta a nagyszombatiak követeit és vette át tőlük bírói járandóságát.¹³⁰⁶ Erre utal az is, hogy a legtöbb országnagy itt gyülekezett. Katona István közölt egy eredetiben már nem fellelhető oklevelet, melyet február 25. és március 16. közé datált. Ebből kiderül, hogy Szécsi Dénes esztergomi érsek, Várdai István kalocsai érsek, Vitéz János váradi püspök, Barius Miklós pécsi püspök, Garai László nádor, Pálóci László országbíró, Csáki Ferenc bihari ispán és Bátmonostori Töttös László mellett Perényi János tárnokmester is bírótárs volt.¹³⁰⁷ Amennyiben hihetünk Perényi levelének, a tárnokmester nem volt jelen Hunyadi László elfogatásánál, mivel saját bevallása szerint március 4-én hagyta el Budát.¹³⁰⁸ Vagyis tíz nappal Hunyadi letartóztatása előtt. Pálosfalvi Tamás bizonyította be, hogy a március 14-i események válaszlépések voltak. Hunyadi és társai a királyt akarták elfogatni, de tervük kitudódott, és V. László Hunyadi lefogásával válaszolt.¹³⁰⁹ Felmerül a kérdés, hogy azt a bizonyos huszonöt pecséttel megerősített összeesküvést kimondó oklevelet Perényi megerősítette-e.¹³¹⁰ Ha igen, akkor az összeesküvés része lehetett korai távozása Budáról. Annak fényében, hogy Perényi királyhoz való hűsége megingathatatlanak látszik, inkább arra következtethetünk: sem Cillei meggyilkolásáról, sem Hunyadiék összeesküvéséről nem volt tudomása, vagy nem kívánt benne részt venni.

¹³⁰² TEKE 1980. 219.

¹³⁰³ PÁLOSFALVI 2015. 398–399.

¹³⁰⁴ KRONOLÓGIA 1986. 273. Vö. PÁLOSFALVI 2015. 440.

¹³⁰⁵ PÁLOSFALVI 2015. 404–405.

¹³⁰⁶ DF 279 657. Knauz Nándor, de újabban C. Tóth Norbert is arra mutatott rá, hogy a szabad királyi városok követeinek jelenléte Budán országgyűlést sejtethet. C. TÓTH 2011. 100.

¹³⁰⁷ A szöveget közölte és datálta: KATONA Ordine XIII. 1175–1177. Vö. MÁLYUSZ 1957. II. 589. 578. jegyz.

¹³⁰⁸ DF 213 651. IVÁNYI BARTFA 951. sz. Ennek tükrében a fentebb említett ítéletlevél keltezése február 25. és március 4. közé tehető.

¹³⁰⁹ PÁLOSFALVI 2015. 408–415. Összegzése: 432.

¹³¹⁰ Az oklevél létezését Pálosfalvi az által névtelen krónikás elmondására alapozza. PÁLOSFALVI 2015. 411.

Mindenesetre ismét a Felső Részek védelmét bízták reá, ezúttal V. László király, aki március 18-i Kassának küldött parancsában Perényi megsegítésére küldte a városi polgárokat.¹³¹¹ Március 29-én és 30-án a tárnokmester Terebesen keltezett, itt érthette a hír, hogy a Hunyadi párt Szilágyi Mihály vezetésével fegyverkezett a király ellen.¹³¹² V. László Jiškrát tavasszal kinevezte a Felső Részek kapitányának és feladatul jelölte ki a terület megvédését Szilágyi csapataitól.¹³¹³ Újlaki Miklós¹³¹⁴ és Talafusz János¹³¹⁵ mellett Perényi is a védelem megszervezésébe fogott, 1457. április 13-án a bártfaikat Terebesre hívta ez ügyben tárgyalni.¹³¹⁶ A Hunyadi párt erősödése folyamatos nyomást gyakorolt az uralkodóra, aki június elején elhagyta Magyarországot, magával hurcolva Hunyadi Mátyást Prágába.¹³¹⁷ Még ez előtt történhetett, hogy Perényit Jiškra mellé a Felső Részek kaptányának nevezte ki. Május 26-án V. László Perényihez írt levelében még nem nevezte ezen a címen,¹³¹⁸ de augusztus 7-én János már így keltezett Kassáról.¹³¹⁹ Ebben a minőségében kötött fegyverszünetet Szilágyi Mihállyal szeptember 8-án Kassán Jiškra oldalán.¹³²⁰

A béke 1458. április 24-ig szólt, legfontosabb célkitűzése a kereskedők, polgárok szabad és békés mozgásának biztosítása volt. Jiškra későbbi levele alapján a béketárgyalásokat is kilátásba helyezték, amit Szikszón tartottak volna.¹³²¹ A harcban a kapitányok mellett álltak a városok. Részben V. László többszöri felszólítására, részben az elmúlt évek tapasztalataira alapozva. Az sem kizárt, hogy a városok pártfogásában Perényi János személye is szerepet játszott, hiszen közel két évtizede működtek a tárnokmesterrel együtt, és bíraskodása alatt fogadták el az első tárnoki statútumokat, mely kiemelte a hét tárnoki várost a szabad királyi városok közül. Ezért minden bizonnyal hálásak lehettek Perényinek. Kassa városa például újabb anyagi terhet vállalt magára, Jiškra szeptember 16-

¹³¹¹ DF 270 307. CSÁNKI I. 283–284.

¹³¹² DF 213 651. DF 213 654. KRONOLÓGIA 1986. 273. PÁLOSFALVI 2009. 45.

¹³¹³ HORVÁTH R. 2003. 933. TÓTH-SZABÓ 1917. 300.

¹³¹⁴ KRONOLÓGIA 1986. 273.

¹³¹⁵ TÓTH-SZABÓ 1917. 300.

¹³¹⁶ DF 213 654. IVÁNYI BARTFA 954. sz.

¹³¹⁷ KRONOLÓGIA 1986. 273. Vö. PÁLOSFALVI 2013. 348.

¹³¹⁸ DF 213 662.

¹³¹⁹ DF 228 788. IVÁNYI EPERJES 402. sz.

¹³²⁰ DF 213 674. TÓTH-SZABÓ 416–418.

¹³²¹ TÓTH-SZABÓ 1917. 301.

án kétezer forintról állított ki nyugtát.¹³²² 1457. szeptember 30-án Szikszón ítélezett Perényi,¹³²³ így nem is vehetett részt a többi országnagy győri tanácskozásán, melynek mementója az erdélyi szászoknak küldött országgyűlési meghívójuk szeptember 22-ről.¹³²⁴ Érdekes, hogy a fegyverszünet ellenére – vagy annak keretében –, Szilágyi Mihály a Felső Részekre vonult, mivel Kisszebenről keltezett október 9-én.¹³²⁵ Szilágyi Sáros megyei jelenléte két dologra utalhat. Az egyik, hogy a harcok tovább folytak, és a bratrik ellen küzdött, a kassai kiegyezés Jiškrával és Perényivel pedig mint a jogos uralkodó kapitányaival köttetett. A másik, hogy Szilágyi a bratrikkal, és vezéreikkel tárgyalt a zsoldba fogadásuk feltételeiről. Tóth-Szabó állítása szerint Szilágyi is fogadott fel zsoldosokat.¹³²⁶ Mindezt arra alapozta, hogy Axamit Péter és társai 1458. február 1-jén levelet írtak az országnagyoknak, melyben kérték, hogy járjanak közben Szilágyinál a zsoldjuk kifizetése érdekében.¹³²⁷ Ebből arra gondolhatunk, hogy a főkapitányok engedték Szilágyit a zsoldosokkal tárgyalni. Talán ekkor úgy döntöttek, hogy jobb Szilágyi seregével békét kötni, egyúttal elismertetni saját hatalmukat. Továbbá munkát szerezhettek a zsoldosoknak, akik addig sem háborgatják a régió lakosait. Szilágyi ezt követően dolga végeztével vonult vissza Erdélybe, feltehetően erőt gyűjteni a nyugati hadjáratra, november 21-én már Segesvárról keltezett.¹³²⁸ Ha tervezte is a harcok tovább folytatását 1458-ban már nem került rá sor. Ezért is panaszkodhattak Axamiték. A levelet egyébként Dénes esztergomi érsek, János váradi püspök, Országh Mihály és Ónodi Cudar Simon mellett Perényi János tárnokmester is megkapta.

Fentebb említett levelükben az országnagyok az erdélyi szászokat november 1-re Pestre hívták meg.¹³²⁹ Az országgyűlést nem tartották meg, de feltételezhetjük, hogy az országnagyok együtt maradtak az ősz folyamán. Ebből az időszakból csupán Ágoston győri püspöknek maradtak fenn levelei az országnagyok közül, melyekből kettő Győrben

¹³²² DF 270 335. TÓTH-SZABÓ 1917. 418–419.

¹³²³ DL 107 792.

¹³²⁴ DF 244 825. A résztvevők: Szécsi Dénes esztergomi érsek, Salánki Ágoston győri, döbrönteai Himfi Tamás zágrábi püspökök, Garai László nádor, Újlaki Mikós és Rozgonyi János erdélyi vajdák valamint Guti Ország Mihály udvarmester. NOVÁK 2015. 207.

¹³²⁵ DL 74 140.

¹³²⁶ TÓTH-SZABÓ 1917. 303. 1. sz. jegyz.

¹³²⁷ DF 213 689. IVÁNYI BARTFA 990. sz.

¹³²⁸ DL 30 198.

¹³²⁹ KRONOLÓGIA 1986. 273.

kelt (október 24. és november 5)¹³³⁰ egy pedig Budán november 26-án. A győri püspök győri tartózkodása nem bír nagy jelentőséggel, de november 26-án, három nappal V. László halálát követően már Budán volt.¹³³¹ November 29-én pedig már az országnagyok együttesen értesítették Bártfát és Eperjest Budáról az uralkodó haláláról és kérték őket, hogy várják Perényi János tárnokmester utasításait.¹³³² A tanács tagjai között találjuk Perényit is, aki tehát október-november folyamán csatlakozott az országnagyokhoz. Két nappal később, december 1-jén Pál boszniai püspökkel kiegészülve az országnagyok január 1-jére Kassa és Sopron városát királyválasztó országgyűlésre hívták Pestre.¹³³³ Még december 6-án is Budán tartózkodtak.¹³³⁴ Ezt követően széledtek szét az országnagyok. Újlaki Miklós januárban a déli részeken tevékenykedett,¹³³⁵ Garai László nádor pedig január elején, Szegeden Szilágyi Mihállyal tárgyalt Hunyadi Mátyás megválasztásának feltételeiről, a megállapodást január 12-én írták alá.¹³³⁶ Perényi János december 22-én már Terebesről hívta magához Bártfa küldötteit.¹³³⁷

Mint azt Pálosfalvi Tamás nemrég bebizonyította, a bárók ekkor még nem tudtak Podjebrád György és Hunyadi Mátyás kiegyezéséről. Vagyis feltehetően a megegyezés megtörtént, csak Magyarországra nem jutott el annak híre.¹³³⁸ Így Garai és Szilágyi megállapodásának értelmében kerülhetett sor Pesten a királyválasztásra, január 24-én Hunyadi Mátyást kiáltották ki a rendek magyar királlyá. Február 9-én Straznicén találkoztak a magyar országnagyok küldöttei Podjebrád Györggyel és Mátyással. Vélhetően ekkor szembesülhettek Podjebrád és Mátyás megállapodásával. A küldöttek

¹³³⁰ DF 203 221. DF 203 225. HÁZI I/4. 234. és 236–237.

¹³³¹ DF 203 226. HÁZI I/4. 237.

¹³³² DF 213 680. IVÁNYI BÁRTFA 981. sz. DF 228 791; DF 270 334.. Iványi Eperjes 405. sz. Országnagyok: Szécsi Dénes esztergomi érsek Hédervári László egri püspök Salánki Ágoston győri püspök, Szilasi Vince váci püspök, Garai László nádor, Újlaki Mikós erdélyi vajda, Rozgonyi János erdélyi vajda, Perényi János tárnokmester, Ország Mihály udvarmester, Vajdafi Marcali János, Ónodi Cudar Simon.

¹³³³ DF 270 334. KOVACHICH 290–291.; DF 203 229. HÁZI I. 4. 240–241.

¹³³⁴ DF 250 482. Országnagyok: Szécsi Dénes esztergomi érsek Szilasi Vince váci püspök, Pál boszniai püspök, Garai László nádor, Újlaki Mikós erdélyi vajda, Rozgonyi János erdélyi vajda, Perényi János tárnokmester, Ország Mihály udvarmester, Vajdafi Marcali János.

¹³³⁵ DF 100 667. DF 218 854.

¹³³⁶ PÁLOSFALVI 2013. 347.

¹³³⁷ DF 213 682. IVÁNYI BÁRTFA 983. sz.

¹³³⁸ PÁLOSFALVI 2013. 352.

között nem találjuk Perényit.¹³³⁹ Az ő feladata tehát a háterszág biztosítása lehetett Budán,¹³⁴⁰ vagy Jiškra és a bratrik szemmel tartása északkeleten. Nem tudjuk, hogy Mátyás február 14-i Budára történő bevonulásán részt vett-e a tárnokmester.¹³⁴¹ Csak két héttel később tűnt fel Budán, február 28-án ott adott nyugtát a pozsonyi követeknek a tárnoki díj lefizetéséről.¹³⁴²

Perényit mindenesetre élete egyik utolsó nagy döntése elé állították a következő hónapok. A csaknem két évtizede hol nyílt, hol hallgatólagos szövetségese Jiškra, 1458 márciusában felajánlotta szolgálatait Kázmér lengyel királynak, és kifejezésre juttatta: segíti a magyar trón megszerzésében.¹³⁴³ Jiškrát nyilván saját érdeke vezérelte, vagyis a törvényen kívüli állapot fenntartása a Felső Részezen, mely biztosította volna hatalmát. Erre alapozza véleményét Pálosfalvi is, mikor arra keresi a választ, miért tartották meg Mátyás és Podjebrád Katalin házassági szerződését. Kulcsszerepet tulajdonít ebben a cseh vezérnek, hiszen a lengyel királynak segítségére lehetett a tapasztalt, befolyásos, jelentős zsoldossereget fenntartó kapitány, vele és a lengyel királlyal szemben pedig Podjebrádra számíthatott a fiatal uralkodó.¹³⁴⁴

Sajnos Perényi utolsó, forrásokban történő említése a fenti februári általa kiadott nyugta. Így csupán feltételezhetjük, hogyan viszonyult az új helyzethez. Tekintve, hogy Mátyás megválasztása régen látott konszenzuson alapult, aki édesapja tekintélyére és familiája katonai erejére támaszkodhatott, és felhasználhatta a magyar korona erőforrásait, könnyebben szoríthatta ki a térségből mind a bratrikat, mind pedig Jiškrát, aki egyértelműen szembeszegült vele. Perényi Sáros – és talán Újvár – visszaszerzését csak akkor tekinthette lehetségesnek, ha Jiškra elbukik, hiszen neki újadománya volt ezekre. Önerejéből eddig sem tudta visszaszerezni ezeket, joggal bízhatott benne, hogy az új uralkodó sikerre viszi a Felső Részek felszabadítását. Örömmel vehette, hogy Mátyás hamar úgy döntött, a terület megtisztítása nem tűr halasztást. 1458 áprilisában Rozgonyi Sebestyén lovászmester – és egyben már a Felső Részek kapitánya – vezetésével hadjárat

¹³³⁹ Szilágyi Erzsébet, Szilágyi Mihály kormányzó, Vitéz János váradi és Szilasi Vince váci püspök, Rozgonyi János erdélyi vajda, Ország Mihály ajtónállómester, Marcali János somogyi ispán, Hédervári Imre volt macsói bán, Rozgonyi Sebestyén lovászmester és Bátorfi István asztalnokmester. KUBINYI 2001. 43.

¹³⁴⁰ Garai Lászlóhoz hasonlóan: DF 242 588.

¹³⁴¹ KRONOLÓGIA 1986. 274.

¹³⁴² DL 44 858.

¹³⁴³ TÓTH-SZABÓ 1917. 304–305.

¹³⁴⁴ PÁLOSFALVI 2013. 352.

indult a csehek ellen. A hónap végén a Sajó menti Vadnánál nyert csatát a kapitány, a következő hónapban pedig felszabadította Jászót, és a Sárospatak melletti csatában fényes győzelmet aratott Axamit és Talafusz felett.¹³⁴⁵ Perényinek ebben a harcban nem jutott szerep, bár kétség kívül örült a fejleményeknek.

Felmerül a kérdés, hogy ha éveken, évtizedeken keresztül meghatározó alakja volt a régió politikájának, akkor miért nem kapott szerepet ebben a hadjáratban. Ennek okát abban kereshetjük, hogy Hunyadi Mátyás a családjának régi szövetségesét, Rozgonyit bízta meg a feladattal, mivel nem feltétlen bízhatott Perényiben. Emögött legfeljebb presztízsvesztést láthatunk, ugyanakkor kegyvesztést egyértelműen nem, hiszen Perényi tárnokmesteri leváltására nem mutat forrás.¹³⁴⁶ Nagyobb szerepet játszhatott már ekkor Perényi előrehaladott kora, és feltételezhető betegsége.¹³⁴⁷ Erre enged ugyanis következtetni a sírkövén jegyzett dátum, mely halálának idejét rögzítette: 1458. június 24.¹³⁴⁸

Perényi János tárnokmester életpályájának tehát ezúttal nem egy új politikai helyzet, vagy új tisztség betöltése vet véget, hanem öröklétre szenderülése. Életével együtt lezárult a terebesi Perényi család történetének egy hosszú, viszontagságos szakasza. Ennek elemzésére, összegzésére később kerítünk sort, most elsősorban erre az utolsó szakaszra tekintünk vissza. V. László személyes uralkodása alatt egyértelműen aktívabb politikát folytatott a tárnokmester. Több alkalommal tűnt fel az országnagyok legszűkebb tanácsában és bár politikai állásfoglalásait nem fogalmazta meg nyíltan és egyértelműen a kor viszonyai szerint „ligákban”, mégis jól azonosítható helye a pártharcokban. Az uralkodó iránti lojalitása tisztán látszik, és az is nyilvánvaló, hogy 1454-55-től a Cillei Ulrik vezette berendezkedést pártolta. Ennek okát a legmarkánsabban a birtokjogi helyzetében kell látnunk, semmint Mondschildel Boldizsár szavaival élve „*bonus*

¹³⁴⁵ TÓTH-SZABÓ 1917. 306–307.

¹³⁴⁶ C. Tóth Norbert jegyezte meg, hogy új tárnokmester csak július 21-én tűnt fel Györgyi Bodó Gergely személyében. Bár Perényi utolsó keltezéséből arra következtet a tisztség már február óta üresedésben volt. Véleményünk szerint azonban új tárnokmester kinevezésére éppen Perényi június 24-i halálát követően volt szükség. A kinevezést ugyanis bármikor megtehetette az uralkodó, nem volt hozzá szükséges országgyűlés, mint a nádor esetében. C. TÓTH 2011. 100.

¹³⁴⁷ Ekkor már közel hatvan éves lehetett, esetleges gyengülését és/vagy betegségét közeli halálából következtethetjük.

¹³⁴⁸ „Anno domini M° CCCC° L VIII obiit in die Johannis baptiste”. Vö. ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 38.

Teutonicus” jellemével.¹³⁴⁹ Bár ezek szerint a kortársak közül legalább egy a Habsburg-házhoz hű bárónak tartotta Perényit, ez inkább az aktuális (1457) megítélését tükrözheti, nem pedig megingathatatlan pártfoglalását az egész időszakra tekintve, motivációt pedig kár lenne ebből kiolvasnunk. Kétségtelen, hogy a polgárháborúban elszenvedett vagyonvesztését vissza kívánta szerezni, és míg az 1450-es évek elején ennek érdekében akár Hunyadi Jánost is támogatta, 1455-től inkább Cillei Ulrikkal tudott azonosulni.¹³⁵⁰

Le kell szögeznünk, hogy még ebben a periódusban is megőrizte második vonalbeli szerepét. Befolyása, hatalma nem volt mérhető továbbra sem Garai László, Újlaki Miklós, Hunyadi János mércéjével, de még Jan Jiškra és Pálóci László viszonylatában is alulmaradhatott. Egy azonban bizonyos, az északkeleti régió legfontosabb személyisége volt, és élvezte V. László bizalmát. Részországgyűlést hívott össze Terebesen 1454-ben, 1456-ban kibékítette Komorovszkit és Jiškrát, megegyezést hozott tető alá Talafusszal Jászó tekintetében és 1457-ben a Felső Részek kapitányságát is elnyerte, bár fél évnél tovább nem volt a tisztség birtokosa.

Be kell látnunk azt is, hogy a kapcsolati hálózata, és birtokügyei még most sem mindig láthatóak tisztán és teljesen. Több olyan mozaik nem állt össze egységes képpé – például Jolsva helyzete – mely véleményünk szerint árnyalhatná Perényi tevékenységét. Familiáris hálózatáról a Zsigmond-korhoz képest keveset tudunk meg. Ennek oka, hogy a térség egyik meghatározó hiteleshelye, a jászói konvent sok időn át szüneteltette oklevéladását. Tisztább képet a leleszi konvent magán és hiteleshelyi levéltári anyagának módszeres feltárását követően kaphatunk. Az is igaz, hogy a rendszeres és következetes bírói hivatali működés többször hiányzott ebben az időintervallumban. A városokkal ebben az időben folytatta legaktívabb kapcsolatát, erre részletesebben a következő fejezetben térünk ki.

Perényi János 1438 és 1458 közötti tevékenységét látva annyit már itt elmondhatunk, hogy a legnagyobb eredmény, amit elért az, hogy életben maradt. Ez – bár nagyon

¹³⁴⁹ Mondschildel Boldizsár, a Cillei Ulrik által kinevezett zágrábi püspök V. László halála után Habsburg Albert Anna nevű leányát és férjét, Vilmos szász herceget javasolta a magyar trónra. A herceg követéinek beszámolt többek között az ország egyházi és világi méltóságainak pártállásáról, melyben Perényi János mellett Várdai Istvánt, Rozgonyi Rénoldot és Jánost valamint Pálóci Lászlót is ezzel a jelzővel illette. FRAKNÓI 1897. 4.

¹³⁵⁰ Különösen nehezen lehetne egyértelműen besorolni ebben a korszakban bárkit bármelyik oldalra – ha egyáltalán léteztek „oldalak”. Teke Zsuzsanna is arra mutatott rá, hogy az erőviszonyok hónapról hónapra változhattak. TEKE 1980. 180.

egyszerű tény – ha jobban belegondolunk nem is olyan elhanyagolható eredmény. Láttuk több hasonló család tragédiáját ebből a korszakból. Rozgonyi Simon egri püspök üstökösként emelkedett, halála után viszont családja pártfogó nélkül maradt. A Vámosi Bebek család négy nagykorú férfival indult neki a zavaros időknek, közülük többen korán meghaltak, és bár Bebek Imre erdélyi vajda fényes karriert futott is be, de halálával országos viszonylatban jelentéktelenné vált családja. A nyalábi és a rihnói Perényi családnak jelentős birtokvesztéseket kellett elkönyvelnie, és mivel nem volt akkor tartalékuk, mint a terebesi ágak, nehéz helyzetbe kerültek. Előbbi Mátyás-kori életét meghatározta a birtokaikért folytatott jogi harc, utóbbiak pedig teljesen eltűntek a bárói méltóságok közeléből is. Csak azok tudták hatalmukat megőrizni, akik kontinuitás jelentettek a Zsigmond-kor és Mátyás uralkodása között. A Pálóci családból László Albert alatt nyert ugyan bárói tisztséget, de már Zsigmond alatt szolgált, és többször állt pillanatnyilag a számára kedvezőtlen oldalon, mégis fenn tudott maradni, és Mátyás alatt is megőrizte országbírói tisztségét. Perényi János tárnokmester István testvére elvesztését követően egyedül volt kénytelen megállni a helyén, annak előnyeivel és hátrányaival együtt. Bár maga gondoskodott róla, hogy a család vérvonala ne szakadjon meg – legkevesebb három fiút nemzett¹³⁵¹ – a polgárháborúban bekövetkezett esetleges halála leküzdhetetlen feladat elé állította volna özvegyét és ifjú fiait. Halála után hamar, csupán három év kihagyással ismét bárót adott a királyi tanácsba a család János fia István asztalnokmester személyében. Hunyadi Mátyás országlásának legelső évében bekövetkezett halálával pedig megadta a lehetőséget arra, hogy „tisztá lappal” indulhassanak fiai.¹³⁵²

¹³⁵¹ István, Miklós, Péter. Vö. függelék XI/1.

¹³⁵² Igaz, hogy már 1465-ben konfliktusba kerültek a király édesanyjával. TRINGLI 1992. 175.

V. 4. Húsz év tárnokmesterként: Perényi János a tárnoki székeken, kapcsolata a városokkal és pecséthasználata

Az előző fejezetekben Perényi János tárnokmester kapcsán nem szóltunk részletesen tárnokmesteri tevékenységéről, városokhoz fűződő kapcsolatáról és pecséthasználatáról. Azáltal, hogy – egy kisebb megszakítással – közel húsz éven át töltötte be ezt a tisztséget, a korszakban meghatározó északkeleti országnagy volt, ahol a tárnoki városok közül három is elhelyezkedett, és viszonylag értékelhető mennyiségű irat maradt fenn tőle eredetiben lehetőséget teremt számunkra, hogy mindezeket egy fejezetben vizsgáljuk. Célunk az, hogy a vonatkozó szakirodalom megállapításait felhasználva ismertessük a Perényi hivatali tevékenységét és egy személyre szabott vizsgálatot folytassunk le. A dolgozat keretei nem engedik meg, hogy részletekbe menő jogtörténeti elemzést végezzünk, csupán a rendelkezésre álló adatokat igyekszünk egy átlátható rendszerben közölni.

A tárnokmesterség és a tárnoki hivatal vázlatos története, működése

A tárnoki hivatal középkori történetével kapcsolatban több alapvető szakmunka született idáig. Boreczky Elemér monográfiája, melyben a tisztség és hivatal kialakulását vizsgálta 1405-ig.¹³⁵³ Ifj. Szentpétery Imre munkájában elsősorban a tárnoki szék kialakulásáról értekezett, így főleg a 15. század volt a vizsgálati időintervalluma.¹³⁵⁴ A tárnokmester oklevéladói tevékenységével pedig Szentpétery Imre foglalkozott.¹³⁵⁵ Felhő Ibolya Buda város szerepét vizsgálta a tárnoki városok között, és mutatott rá több ponton annak elsőbbségére.¹³⁵⁶ Kubinyi András az országrendiség, a „membrum regni” kérdése kapcsán tett megállapításokat a rendiség fejlődése és a városok szerepének felértékelődéséről.¹³⁵⁷ Meg kell még említenünk Bónis György jogtörténeti munkáját, melyben részben kitért a tárnoki ítélőszék jogi hátterére.¹³⁵⁸ Továbbá talán a legújabb témával foglalkozó munka egy szlovák történész, Stefánia Mertanová munkája, mely a 15. századtól a 17. századig

¹³⁵³ BORECZKY 1904. passim. Újabban az Anjou korra vonatkozóan: WEISZ 2016. passim, a koraújkor tekintetében pedig VERES 1968. passim.

¹³⁵⁴ SZENTPÉTERY IFJ. 1934. passim

¹³⁵⁵ SZENTPÉTERY 1995. 224–226.

¹³⁵⁶ FELHŐ 1972. passim

¹³⁵⁷ KUBINYI 1979. passim

¹³⁵⁸ BÓNIS 1971. 73–82.; 149–201.

foglalkozik a tárnoki jog történetével.¹³⁵⁹ Ezek segítségével a tárnokmesteri hivatal története könnyen összegezhető.

A tárnokmester tisztsége a kincstartóiétól a 14. század folyamán különült el folyamatosan.¹³⁶⁰ 1405-től tekinthető a tárnokmester a három országos nagybíró egyikének. Ugyanakkor míg a nádor és az országbíró a nemesek bíróságát vezette, addig a tárnokmester a szabad királyi városok fellebbviteli bírósága lett. Egy-egy városon belül a polgárok perében a maguk által választott bírók ítéleztek, de nagyobb horderejű per, és városok közötti ellentét esetén szükséges volt legfőbb urukhoz, a királyhoz apellálni.¹³⁶¹ Az írásbeliség fejlődésével, és az ügyek szaporodásával – más királyi bíróságokhoz hasonlóan¹³⁶² – a városok fölötti ítélezés is átkerült egy-egy báró tisztségviselő hatáskörébe a királytól. Így lett a tárnokmester, és az általa vezetett tárnoki szék a szabad királyi városok bírósága. A tárnoki szék összehívására a Zsigmond-korban még ritkán került sor, rendszeressé Perényi János tárnokmester és a szinte évenként összehívott országgyűlések ideje alatt vált.¹³⁶³

Ebben az időben ment végbe az a folyamat, hogy a legjelentősebb városok ezt bírói plénumot kisajátították a szokásjogra alapozva. Mivel úgy tűnik, hogy a tárnoki ítélőszékek összehívására mindig egy-egy országgyűlés „kísérőjeként” került sor,¹³⁶⁴ így lassanként kialakult, hogy a legjelentősebb városban tartották az üléseket, vagyis Budán. Pest ekkor még nem játszott vezető szerepet. Azt is fontos elmondanunk, hogy a városok kérésére szokásjog szerint már 1456 előtt is Buda városában tartották az ítélőszékeket, nem pedig a várban. Ezt jogilag is rögzítették az első tárnoki statútumban 1456-ban.¹³⁶⁵ Ennek egyértelmű oka a polgárok jogainak biztosítása, hogy egy számukra „hazai” környezetben bíraskodtak felettük, nem pedig egy nemesi rend által kisajátított térben. Egyúttal kiegészítésre szorul a „felettük való bíraskodás” kifejezés is, hiszen bár kezdetben több nemes vagy báró részvételével, a tárnokmester elnökletével zajlottak a tárgyalások, később egyre nagyobb súllyal estek latba a városi ülnökök.¹³⁶⁶ A 15. század derekára küldöttek

¹³⁵⁹ MERTANOVÁ 1985. PASSIM

¹³⁶⁰ KORAI MAGYAR TÖRT. LEX. 662. A kincstartói tisztség történetére újabban ld. WEISZ 2016. passim

¹³⁶¹ Zsigmond második dekrétumának (1405) 4. cikkelye. CJH 212–213.

¹³⁶² Pl. országbírói, nádori kúria, különös jelenlét. BÓNIS 1971.; BERTÉNYI 1976.; C. TÓTH 2001.

¹³⁶³ DRASKÓCZY 2000. 53–54. Ld. még KUBINYI 1974. 87.

¹³⁶⁴ TEKE 1980. 144.

¹³⁶⁵ KUBINYI 1974. 165.

¹³⁶⁶ Alkalomszerűen a jelenlévő jogtudókat is bevonták a bíraskodásba. BÓNIS 1971. 174–5.

csak hét városból érkezhettek, Buda mellett Sopron, Pozsony, Nagyszombat, Kassa, Eperjes és Bártfa kaptak meghívást a tárnoki székre, és ezt rögzítették is 1456-ban. Ettől kezdve nevezhetjük őket tárnoki városoknak.¹³⁶⁷

Ha az archontológiára vetünk egy pillantást, akkor jól látszik, minden korszakban előkelő és vagyonos családok tagjai töltötték be a tárnokmesteri tisztséget.¹³⁶⁸ A bárói körön belül a tisztség presztízse jól mérhető a méltóságsorok, vagy a sokpecsétes oklevelek esetén a pecsételési sorrenden. Eszerint a felsorolásban a két világi nagybíró, az erdélyi vajda és a bánok után következett legtöbbször a tárnokmester. Vagyis a legfőbb bírói valamint kormányzati hatalommal rendelkezők után, az udvari tisztségviselők és a jelentősebb ispánok előtt kapott helyett a tárnokmester.¹³⁶⁹ Mindenképpen egy sajátos pozícióról árulkodik ez, hiszen bár a nagybírók közé tartozott messze nem ítélkezett akkora tömeg fölött, kormányzati feladatköre nem volt, de az udvari tisztségek és ispánok fölött állt a ranglétrán.

Perényi János kapcsolata a tárnoki városokkal

Mályusz Elemér éppen Perényi egyik Bártfának küldött meghívójára alapozva mondja, hogy évente egyszer, valamelyik oktáván régi szokás szerint a városok küldötteivel tárnoki széket tart.¹³⁷⁰ Hasonló meghívót többet is ismerünk, melyben tárnoki székre, és alkalmanként az országgyűlésre is meghívta János a városokat, legalábbis a pozsonyiakat biztosan.¹³⁷¹ Tudjuk, hogy Perényi 1439. március 14-én, 1447. április 1-jén és június 16-án, 1452. szeptember 13-án és 18-án, 1454. január 11-én és 24-én, 1456. március 9-én, 13-án és 19-én biztosan,¹³⁷² de feltehetően 1451. március 20-án, 1457. január 28-án és 1458. február 28-án is gyűlésezett a városok küldötteivel.¹³⁷³ Jól látszik, hogy békésebb időkben, illetve amikor a tárnokmester az országos ügyek miatt Budán vagy Pesten tartózkodott tárnoki széket tartott. 1440 és 1445 között a Budát birtokló Ulászló idejében

¹³⁶⁷ SZENTPÉTERY 1995. 226. Vö. FELHŐ 1972.156. Vö. MÁLYUSZ 1984. 166–170. DRASKÓCZY 2000. 53–54.

¹³⁶⁸ SZENTPÉTERY IFJ. 1934.524–525. Vö. ENGEL 2003A.

¹³⁶⁹ Vö. SZENTPÉTERY IFJ. 1934.521–522.

¹³⁷⁰ IVÁNYI BÁRTFA 560. sz. Vö. MÁLYUSZ 1957. II. 553. 407. jegyz.

¹³⁷¹ DF 240 052.; DF 240 148.

¹³⁷² DF 239 718.; DL 14 074. és DF 263 717.; DF 228 699. (Pesten); DF 240 179. és DF 242 414.; DL 70 900.; DL 106 096.; DL 14 784.; DL 44 815. és DF 257 022.; DF 255 752.

¹³⁷³ A tárnokmester előtt egyeztek meg egy peres ügyben: DL 70 900. Nyugtát állított ki a tárnoki díjról Pozsonynak: DL 44 858. és Nagyszombatnak: DF 279 657.

tárnokmesterként nem léphetett fel, ezt követően azonban rendszeresen érintkezett személyesen a városok küldötteivel. A korábbi időszakhoz képest ez mindenképpen gyakorinak, és rendszeresnek mondható. Ebben szerepet játszhatott a városi polgárság felértékelődése,¹³⁷⁴ és a Felső Részek politikai helyzete, melyben Perényi szorosan együttműködött a városokkal.

Ha vetünk egy pillantást Perényi János által küldött levelekre, akkor szembeötlő, hogy aktív kapcsolatot legfőképpen Bártfával, de Eperjessel, Pozsonnyal, és Nagyszombattal folytatott a tárnoki városok közül. Szembeötlő, hogy Sopron, Buda, de leginkább Kassa hiányzik a sorból. Tudjuk, hogy Sopron a tárgyalt időszakban zálogjogon kikerült a magyar korona alól, Buda okleveles anyaga pedig elveszett, így a legnagyobb kérdőjelet az egyik legfontosabb város jelenti: Kassa. Vajon miért nem maradt fenn egyetlen ítéletlevél, levél vagy pátens Kassa város levéltárában, melyet Perényi állított ki? Kassa Város Levéltárát Budától, Lőcsétől, vagy Kisszebentől eltérően nem érte tűzvész, fosztogatás, vagy bármilyen kár a középkor óta. A 19. századig a titkos levéltárban tényleg titkosan és lakat alatt őriztek minden jogbiztosító oklevelet, a 19. században alakultak ki azok a gyűjtemények, amelyek a város középkori kapcsolataira őriztek írásos forrásokat. Ide kerültek a tárnokmesteri levelek is, mint Rozgonyi János 1434 és 1438 közötti nyugtái, levelei.¹³⁷⁵ A Mátyás-korban is szép számmal találunk tárnokmesteri iratokat itt,¹³⁷⁶ de Perényi János korszakából csak olyanokat, melyet az országnagyokkal közösen adott ki.¹³⁷⁷ Elképzelhető, hogy egy eddig feldolgozatlan állagban őrzik Kassán ezeket a leveleket, erre azonban magunk, az ott töltött féléves szakmai gyakorlat során nem lertünk.

A levelek és meghívók hiányára egy lehetséges megoldás lehet, levelezési gyakorlat. Ismerünk olyan levelet, melyet Perényi nem egy-egy városnak címzett Terebesről, hanem Kassának, Lőcsének, Eperjesnek és Bártfának közösen.¹³⁷⁸ Úgy tűnik a négy városnak ugyanazt a levelet küldték el, egy hírvivővel, ugyanis Perényi János tárnokmester pecsétje mellett másik két pecsétteredéket láthatunk a levél zárlatán. Valószínű, hogy a levél felbontása után a városok után hitelesítés végett ellátták saját pecsétjükkel. Ebben az

¹³⁷⁴ KUBINYI 1979. 9–10.

¹³⁷⁵ DF 270 235.; DF 270 239.; DF 270 248.

¹³⁷⁶ Rozgonyi János: DF 270 368.; DF 270 414.; DF 270 427. Rozgonyi Rénold: DF 270 447. DF 270 445. DF 269 995. DF 270 446.

¹³⁷⁷ DF 270 319.; DF 270 275.; DF 270 334. Különösen érdekes, hogy Perényi János fia Istvántól, aki később szintén tárnokmester lett, szintén nem találunk egyetlen iratot sem.

¹³⁷⁸ DF 213 344. IVÁNYI BÁRTFA 650. sz.

esetben Terebesről kiindulva Kassa-Eperjes-Bártfa lehetett a levél útja, és így került az végül Bártfa levéltárába. Lőcsét pedig valamely város, akik ugyanis aktív levelezést folytattak egymással,¹³⁷⁹ külön levélben értesítették Perényi megkereséséről, ez magyarázná a három, és nem négy pecsét töredéket. Természetesen ez csupán hipotézis, és nem is ad választ arra, miért nem keresték meg a kassai polgárok egyszer sem Perényit a tárnoki széken, vagy nincs nyoma ítéletlevélnek, nyugtának. A kérdést tehát nyitva kell hagynunk, megnyugtató választ nem lelhetünk.

Külön kell szólnunk Eperjes és Bártfa közötti vászonfehérítési perről, és Perényi ehhez fűződő viszonyáról. A vászonfehérítés a vászonkészítés végső eljárását foglalta magába, a növényi rostoktól sárgás színű, durvább anyagot ezzel a módszerrel fehérítették és puhították. A fehérítéssel nagyon jó minőségű és drága vásznat nyerhettek a takácsok. Ezért privilégiumnak számított, nem minden város takácscéhe végezhetette el ezt az eljárást. Bártfa városa királyi jogot a vászonfehérítésre 1420-ban szerzet.¹³⁸⁰ A vászonhoz szükséges lent és kendert szinte az egész Topoly-völgyben termesztették és szállították Bártfára. 1450-ben német nyelvű szabályzatot fogadtak el, hogyan kell a vászonkészítőknek eljárni.¹³⁸¹ Szerteágazó kereskedelmi hálózattal rendelkeztek, de talán legfontosabb partnerük Krakkó volt. A szakirodalom szerint azonban szállítottak a Moszkvai Nagyfejedelemségbe és Konstantinápolyba is.¹³⁸² Az üzletbe a kisebb Eperjes város is igyekezett beszállni, annak ellenére, hogy királyi adományuk nem volt a tevékenység végzésére. Zsigmond király idejében többször felszólították a tárnokmestert és a városokat, de a térség legnagyobb birtokosait is – köztük Perényi Jánost is – hogy Kassa és Bártfa kizárólagos vászonfehérítési jogát tartsák be.¹³⁸³ Eperjes a zavaros időket kihasználva úgy tűnik királyi adomány nélkül belevágott ebbe a tevékenységbe. Ennek eredménye egy hosszú pereskedés lett, és Perényi levelei közül egy láncra fűzhető fel az ezzel kapcsolatos iratok sorozata, melyet kiegészíthetünk mások, ugyanezen ügyben kiadott leveleivel. Eperjes és Bártfa közötti pereskedésről csupán a két város levéltárából

¹³⁷⁹ Például Lőcse Kassának 1445 és 1457 között írt levelei: DF 271 271.; DF 271 366.; DF 271 368.; DF 271 370.; DF 270 293.; DF 271 408.; DF 271 411.; DF 271 414.; DF 271 415. DF 271 417.

¹³⁸⁰ IVÁNYI BÁRTFA 88. sz.

¹³⁸¹ A bártfai vászonkészítés 15. századi történetéhez l. LEDERER 1934. passim. Újabban Gyarmati Sándor tartott több előadást a témában, pl. 2013-ban az ELTE Középkorász Doktorandusz Konferenciáján. Tanulmányában részben érinti a város ebbéli jelentőségét is. GYARMATI 2014. passim.

¹³⁸² TÓTH 1909–1912.461–462.

¹³⁸³ IVÁNYI BÁRTFA 135. sz. és 212. sz.

csaknem két tucat oklevél maradt ránk. Nem meglepő sajátossága az ügynek, hogy a két város levéltárában csak az adott fél javára döntő iratok maradtak fenn.

Az ügyben először Lőcse és Kassa város képviselői ítéleztek 1446. november 25-én, amikor kimondták Eperjes törvényszegését, és felszólították a szükséges berendezések lerombolására. Ezt követően fellebbeztek az eperjesiek Perényi János tárnokmesterhez.¹³⁸⁴ Perényi decemberben még elhalasztotta a per tárgyalását,¹³⁸⁵ 1447. június 16-án összeült tárnoki széken viszont arra a tényre hivatkozva, hogy a királyi privilégium felől csak a király dönthet – V. László nem tartózkodott Magyarországon –, ismét elhalasztotta az ügyet.¹³⁸⁶ Fontos azonban megjegyeznünk, hogy azzal a döntéssel bocsátotta útra a követeket, hogy Eperjes városa szabadon folytathatja tevékenységét. A kérdés súlyosságát mutatja, hogy az eperjesi ügyvéd tettlegességhez is folyamodott Bárfa ügyvédével szemben. Ennek tükrében Perényi oklevélben tiltotta el az eperjesieket mindenféle viszálykodástól, de a vászonfehérítéstől nem.¹³⁸⁷

Az ügyben mind a bártfaiak, mind pedig az eperjesiek, fellebbviteli lehetőséghez folyamodtak. Elsőként 1447-ben Hunyadi János kormányzó halasztotta el az ügyet a király visszatértéig.¹³⁸⁸ Sáros megye ispánjaként Jan Jiškra is állást foglalt az ügyben, megtiltotta Eperjesnek a tevékenység folytatását.¹³⁸⁹ Majd az országgyűlés is elhalasztotta az ügyet 1448-ban,¹³⁹⁰ később parancsot adott Sáros megyének a kivizsgálásra.¹³⁹¹ Sáros megye vizsgálata megállapította, hogy Eperjes városának mindig is joga volt a vászonfehérítéshez.¹³⁹² Jóval később, 1456-ban V. László király hazatértét követően ítéletlevélben kikötötte, hogy mivel Eperjes korábban Buda jogát kapta, abban pedig nincs vászonfehérítésre engedély, a továbbiakban tiltja a várost a tevékenysége folytatásáról.¹³⁹³ Ugyanazon év szeptemberében Perényi tárnokmester egy kérvényt írt a királyhoz, melyben megkérte a királyi privilégiumot Eperjes számára.¹³⁹⁴ A következő év márciusában Sáros

¹³⁸⁴ IVÁNYI BÁRTFA 466. sz.

¹³⁸⁵ IVÁNYI EPERJES 309. sz.

¹³⁸⁶ IVÁNYI EPERJES 315. sz.

¹³⁸⁷ IVÁNYI BÁRTFA 498. sz. és IVÁNYI EPERJES 318. sz. vö. 321. sz.

¹³⁸⁸ IVÁNYI EPERJES 316. és 319. 332. sz.

¹³⁸⁹ TÓTH-SZABÓ 1917.229–230.

¹³⁹⁰ IVÁNYI EPERJES 322. sz.

¹³⁹¹ IVÁNYI EPERJES 324. sz.

¹³⁹² IVÁNYI EPERJES 323. sz.

¹³⁹³ IVÁNYI EPERJES 869. sz.

¹³⁹⁴ IVÁNYI EPERJES 391. sz.

megye folyamodott V. László királyhoz ugyanazon tevékenység engedélyezéséért Eperjes részére.¹³⁹⁵

A per töredékes iratanyaga arra enged következtetni, hogy Perényi Jánosnak külön érdeke volt Eperjesnek megítélni, kijárni a vászonfehérítés jogát. Annak ellenére, hogy a forrásokból egyértelműen látszik, Bártfának megvolt a joga a vászonfehérítéshez, Eperjesnek viszont nem. Ennek oka az lehetett, hogy Perényinek hatalmi, és/vagy gazdasági érdeke fűződhetett Eperjes pártolásához. Például a közeli Perényi birtokoknak (Kucsin, Újvár, Szinye) volt kedvező az eperjesi vászonfehérítés, vagy az uradalmakhoz kapcsolódó vámszedési jogok értékét emelte, különösen a sárosi uradalomhoz tartozó eperjesi vám esetében. Ha ugyanis Eperjesnek joga lett volna a vászonfehérítéshez, és azt nagy intenzitással műveli, részben több lenne szükség, amit Perényi birtokain is lehetett termeszteni, részben pedig felpezsdült volna Eperjes kereskedelme, gazdasága, ami nagyobb bevételt eredményezhetett Perényi vámszedő helyein, különösen a sárosi várhoz tartozó eperjesi vámnál.¹³⁹⁶

Perényi annak ellenére kitartott Eperjes mellett az ügyben, hogy Bártfának több ízben is segítségét kérte a bratrik, vagy a különadó beszedése ellen.¹³⁹⁷ Jiškra, aki ebben az időben ténylegesen szedhette az eperjesi vámot, de szintén Bártfa katonai és anyagi segítségére szorult először így megtiltotta Eperjesnek a vászonfehérítést, majd Sáros megyegyűlésén keresztül támogatta ugyanazon várost a jogszerűtlen tevékenységben. A pontos motivációk felderítése nem lehetséges, de ez a példa ismét rámutat Jiškra, Perényi és a városok szoros egymásra utaltságára.

Perényi tárnokmester bírói munkáját a városok az éves tárnoki díj lefizetésével honorálták.¹³⁹⁸ Bártfa 1439-ben hat forintot,¹³⁹⁹ 1440-ben 500 dénárt,¹⁴⁰⁰ Pozsony város ezen a címen 1456-ban tizenkét,¹⁴⁰¹ 1458-ban nyolc forintot fizetett.¹⁴⁰² Nagyszombat 1457-es nyugtájából nem derült ki az összeg.¹⁴⁰³ Összességében nem tett ki nagy vagyont

¹³⁹⁵ IVÁNYI EPERJES 397. sz.

¹³⁹⁶ Mint láttuk Sárosról voltaképpen sosem mondott le. 1439-ben a tárnokmester ez után száz dénárt kapott a bártfaiaktól. FEJÉRPATAKY 495a.

¹³⁹⁷ DF 213 069.; DF 213 190.; DF 213 611.; DF 213 649.; DF 213 654.; DF 213 682.

¹³⁹⁸ SZENTPÉTERY IFJ. 1934. 564.

¹³⁹⁹ FEJÉRPATAKY 492a.

¹⁴⁰⁰ FEJÉRPATAKY 500a.

¹⁴⁰¹ DF 240 353.

¹⁴⁰² DL 44 858.

¹⁴⁰³ DF 279 657.

Perényi tárnoki bevétele, nem ebből spórolta össze Fülek várának zálogát. Ugyanakkor egy biztos bevételi forrást jelentett számára.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy talán nem véletlen, az első tárnoki státútum elfogadását Perényi János tárnokmestersége alatt sikerült tető alá hozni. Bár kétségtelenül nagy szerepet játszott a dologban a rendi fejlődés intenzitása, mégis fontos szerepet játszhatott benne Perényi, mint a városokkal szorosan együttműködő, olykor rájuk utalt és kiszolgáltatott főúr. Kétségtelen, hogy az 1440-es és 50-es évek északkeleti történéseit Jiškra, annak zsoldosai és Szentmiklósi Pongrácz mellett Perényi János és a tárnoki városok alakították. A mindennapi ügyekben történt összefonódás részben eredményezhette a városok jogi fejlődését.

Perényi János tárnokmesteri pecséthasználata

A tárnokmesteri hivatalról, vagy a tárnoki székről készült munkákban nem elemzik a tárnokmesteri pecséthasználatot. Szentpétery Imre művében a tárnoki hivatal oklevéladó működésének tárgyalása során a megerősítő pecsétekre nem tér ki.¹⁴⁰⁴ Kumorovitz L. Bernát átfogó pecsétani munkája sem tárgyalja kimerítőbben a kérdéskört.¹⁴⁰⁵ Pecsétmutatók, közlések alapján sem vonható le helytálló és egyértelmű következtetés.¹⁴⁰⁶ A Perényi család terebesi ágáról sem közöltek eddig teljes anyagú pecsétanyagot, vagy mutatót.¹⁴⁰⁷ Az első átfogó és a lehető legteljesebb forrásanyagot feldolgozó munkák egy-egy család tekintetében Körmendi Tamás és Rácz György nevéhez fűződnek.¹⁴⁰⁸

Ennek oka egyrészt a fentebb ismertetett tárnokmesteri hivatal oklevéladási gyakorlata. Másrészt a tárnokmesteri levelek zöme, és velük együtt a pecsétek is nem a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár Diplomatikai Levéltárában találhatóak, hanem olyan városi levéltárakban, melyeket ma már külföldön találhatóak. Ettől kezdve ezek az anyagok online csak fekete-fehér mikrofilmen kutathatók, melyeken a pecsétek

¹⁴⁰⁴ SZENTPÉTERY 1995. 226–227.

¹⁴⁰⁵ KUMOROVITZ 1993. passim

¹⁴⁰⁶ Régebbi kiadványok: WAGNER COLLEVTENEA 129–134.; PRAY I–XII. tábla. Mutatók: CZOBOR 1872. CSÁNKI 1889. Közlések: HEGEDŰS 2000.; KUMOROVITZ 1993. 136–146.; SUNKÓ 2006. Kiállítás katalógusok: MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987.; MŰVÉSZET LAJOS 1982.; BÁNDI 1991; BÁNDI 1993.

¹⁴⁰⁷ Pataki Miklós fia Miklós lovászmester egyik pecsétjét közölték az 1987-es kiállítási katalógusban. MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. 466.

¹⁴⁰⁸ Az Osl nemzetség kapcsán: KÖRMENDI 2010.; Az Aba nemzetséghez ld. KÖRMENDI 2011. Az Ákos nemzetségre: RÁ CZ 1995. A kuzsalyi Jakcsok címerábrázolásaira ld. EMÖDI 1996.

nem láthatóak.¹⁴⁰⁹ Általános, nagyobb korszakot átfogó következtetések levonására így nem vállalkozhatunk. Jelen munkámban sem kívánom pótolni ezt a hiányosságot. Ezért inkább arra törekedtem, hogy az összes fellelhető Perényi János nevéhez köthető pecsétet felkutassam, és az alapján kíséreljek meg összefüggéseket levonni.

A polgárság alacsony számából kifolyólag – korszakunkban – nem volt folyamatos oklevéladásra kényszerítve a tárnoki hivatal, így nem is épült ki olyan kuriális intézményrendszere, mint a nádori, vagy országbírói hivatalnak. Nem voltak állandó alkalmazottjai sem a tárnokmesternek, és nem bocsájtott ki annyi oklevelet. Hivatali iratképzése részben hiteleshelyi oklevéladásra emlékeztet. Más világi hatóságokhoz hasonlóan állított ki bevalló, tiltó, ügyvédvalló leveleket, nyugtát és a polgárok kérésére okleveleket is átírt.¹⁴¹⁰ Míg az országbíró és a nádor nevében kiadott okleveleket – a szerteágazó és nagyszámú ügyvitel miatt – négy, akár öt pecséttel is megerősíthették,¹⁴¹¹ addig a tárnokmester iratait csak saját pecsétjével hitelesítették. Emellé járult, hogy a tárnoki széken csupán a tárnokmester elnökölhett. Mindezek tükrében kijelenthető, hogy a tárnokmester nevében kiadott minden oklevél a tárnokmester tartózkodási helyét is megadja, és nem szükséges a pecsétet vizsgálva szétválogatnunk azokat, mint a királyi, nádori, vagy az országbírói oklevelek esetében.¹⁴¹²

Perényi Jánoshoz eddigi ismereteink szerint összesen 74 db oklevél és levél köthető.¹⁴¹³ Jó részüket önállóan jegyezte, némelyiküket az országnagyokkal közösen, és két darab esetében csak a megerősítők között volt felsorolva, de nem pecsételt.¹⁴¹⁴ Sokuk nem maradt fenn eredetiben,¹⁴¹⁵ vagy az eredetiekről lekopott a pecsét, így összesen 33 db ép, vagy kevésbé ép lenyomatot tudunk azonosítani. Első pecsétje még fiatalkorából

¹⁴⁰⁹ Rozgonyi János tárnokmestertől az DL–DF adatbázis alapján egy olyan levél sem maradt fenn, melyet az OL őriz. Nagy előrelépés, hogy Sopron város oklevéltárának a modern digitalizálása megtörtént, és az online el is érhető a DF adatbázisában. Örömteli az is, hogy Eperjes, Nagyszombat és Pozsony város levéltárában is megtörtént a teljes feldolgozás, utóbbi anyaga el is érhető a Monasterium.net adatbázisában. Kassa anyagának egy részét (Archivum Secretum) magam digitalizáltam.

¹⁴¹⁰ SZENTPÉTERY IFJ. 1934.524

¹⁴¹¹ Az országbírói intézményre ld. BERTÉNYI 1976. passim, különösen 216–218. Az országbírói pecséthasználatra az irodalmat és egy vizsgálati példát ld. C. TÓTH 2010A. passim. Vö. KUMOROVITZ 1993. 76.

¹⁴¹² SZENTPÉTERY IFJ. 1934.530.

¹⁴¹³ Ld. függelék XI/8.

¹⁴¹⁴ DF 235 587.; DL 13 827., DL 61 566. és DF 207 864.

¹⁴¹⁵ Vagy lappang, mint a függelék XI/8. 49. és a 61. számú oklevél.

maradt ránk egy nyugtán 1424. január 31-ről, amikor még nem töltött be semmilyen tisztséget, és egy példánya ismert.¹⁴¹⁶ Második pecsétje 1436. július 18-án tűnik fel először egy nyugtán, mikor már asztalnokmester, bár erre a köriratban nem történik utalás.¹⁴¹⁷ Első olyan pecsétje, melyen megjelenik a tárnokmesteri cím, az 1439. március 15-ről ismert, egy tárnoki ítéletlevélről.¹⁴¹⁸ Negyedik pecsétje pedig először a magyar és osztrák országnagyok szövetségének oklevelén látható 1452. március 5-én.¹⁴¹⁹

Első pecsétjét feltehetően unokatestvére Perényi Miklós lovászmester nyomán vésette.¹⁴²⁰ Elképzelhető, hogy új tisztségeinek megszerzése okán készítette második pecsétjét, hiszen 1434-től már a méltóságsorokban is asztalnokmester, és 1435-től bizonyíthatóan zempléni ispán. A pecsétmező négykaréjos elrendezéséből arra következtethetünk, talán apja, Imre kancellár mintájára alakult így ez a pecsétnyomót.¹⁴²¹ Az első és a második véseten csak a neve szerepel, tekinthetnénk magánpecsétjének is, hiszen csupán magánjellegű okleveleket (nyugta, levél, sokpecsétetes oklevél) erősít meg velük.¹⁴²² Egyértelműen tárnokmesteri pecsétnek mutatkozik a harmadik pecsét, mely egy ítéletlevélen tűnik fel először 1438. március 15-én. Később azonban egyértelművé válik, hogy ebből a szempontból különbséget nem kereshetünk pecsétjei között, ugyanis ez a nyomat is feltűnik magánjogi iratokon, mint például 1448. február 13-án is.¹⁴²³ A táblázatot megvizsgálva azt is láthatjuk, hogy pecsétjeit sosem használta felváltva, hanem egymástól jól elválasztható periódusokban alkalmazta.¹⁴²⁴ Második pecsétjéhez 1440. március 9-én tér vissza és még 1443. február 2-án is ezt használta. 1439-et követően harmadik pecsétjéhez 1446. december 30-án tért vissza, és megszakítás nélkül 1451. április 20. után hagyta el. Ezt követően tűnt fel negyedik pecsétje, melyen szintén tárnokmesteri körirat volt olvasható, és amit 1454. szeptember 24-ig biztosan használt. Zömmel ugyan

¹⁴¹⁶ Ld. függelék XI/7. 6.A.

¹⁴¹⁷ Ld. függelék XI/7. 6.B.

¹⁴¹⁸ Ld. függelék XI/7. 6.C.

¹⁴¹⁹ Ld. függelék XI/7. 6.D.

¹⁴²⁰ Ld. függelék XI/7. 4.

¹⁴²¹ Ld. függelék XI/7.. 2.

¹⁴²² Nyugta: DL 12 937.; DL 13 705. Sokpecsétetes: DF 289 004.; DF 289 006.; DF 289 009. Levél: DF 213 069. Vö. függelék XI/8.

¹⁴²³ Földesúri engedély: DL 66 917. Továbbiukban: Levél: DF 213 190.; DF 213 611.; Nyugta: DL 31 575.; DL 70 241. Sokpecsétetes: DF 270 319.; DF 270 334. Vö. függelék XI/8.

¹⁴²⁴ Ld. függelék XI/8.

tárnoki ügyben, de egy ízben sokpecsétetes oklevélen is.¹⁴²⁵ Kidolgozásában egyedülálló, nem hasonlítható egyik rokonának pecsétjéhez sem. Életének utolsó szakaszában azonban ismét visszatér harmadik pecsétjéhez, első adathozható példánya 1456. március 19-ről maradt ránk, és Perényi utolsó nyugtáján is ez szerepel 1458. február 28-án. Vajon mi állhat a Perényi pecsétváltásai mögött? Érdeemes kitérni arra, mikor volt szokás a középkorban pecsétet váltani.

Kumorovitz Lajos Bernát szfragisztikai adatgyűjtése és az ő munkáját folytató kutatók tevékenységéből van tudomásunk arról, hogy a középkorban általában, és a Magyar Királyság területén is egy adott személy mikor készített új pecsétet saját maga számára. Királyaink kettőspecsétjének történetéből egy bizonyíthatóan megtörtént lopási esetről van tudomásunk, nevezetesen I. Lajos első kettőspecsétjének tipáriumát 1363-ban boszniai hadjárata során ellopták a kancellár sátrából, ezért új pecsétet vésetett. A visszaélések elkerülése véget, az összes olyan privilégiumot bekérte a kancelláriába, melyet az első pecséttel adtak ki, és egy megerősítő záradék kíséretében az új kettőspecsétet is ráfüggesztették.¹⁴²⁶ Lopáson kívül a pecsétnyomó elvesztése sérülése okán is vésethettek új pecsétet a testületek, vagy személyek.¹⁴²⁷ Ebben az esetben az új pecsét vált autentikussá, és a régit nem fogadták el.¹⁴²⁸ A királyi pecséthasználathoz akkor fordult elő új pecsét készítése, ha az uralkodó új címet, titulust vett fel. A legjobb példa erre Zsigmond király, aki három kettőspecsétet és hat titkospecsétet használt uralkodása során. Az újabb titkospecsétek elkészítésére a cseh választófejedelemi cím, a német királyi, cseh királyi, német-római császári korona elnyerése szolgáltatott okot.¹⁴²⁹ Az írásbeliséghez hasonlóan a világi urak pecséthasználata is követte a királyi udvar mintáját.¹⁴³⁰ Vagyis, ha egy világi előkelő új tisztséget, vagy címet nyert el az uralkodótól, akkor ezt igyekezett a pecsétjében is kifejezni.¹⁴³¹

¹⁴²⁵ DF 287 198. LÖVEI 2009A 112. Véleményem szerint az 1454 novemberi terebesi részországgyűlést lezáró okmányt is ezzel erősítette meg, de ezt már nem fogjuk tudni soha többé bizonyítani, vagy cáfolni. DL 31 664.

¹⁴²⁶ BERTÉNYI 2006. 249.

¹⁴²⁷ Egri káptalan kisebb pecsétjét II. Ulászló 1511-ben az elhasználódás következtében megújította. SOLYMOSI 2010. 395.

¹⁴²⁸ Az egri káptalan levelesítése után Mátyás király visszaadta a pecsétnyomót, de módosítva. SOLYMOSI 2010. 393.

¹⁴²⁹ KUMOROVITZ 1937. MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. 13–26.

¹⁴³⁰ KUMOROVITZ 1993. 59.; KÖRMENDI 2009. 392.

¹⁴³¹ Például Hunyadi János, vagy Pálóczi László és Garai László. Vö. NOVÁK 2014. passim

A fentiek értelmében magyarázható Perényi pecsétváltása az elsőről a másodikra, de nem tudni, miért tért vissza harmadik pecsétje után a másodikra. Joggal vetül fel a kézenfekvő válasz, 1440 után Ulászló kormányában nem kapott helyet. A krakkói követségbe azonban már ezzel utazott, amikor még nem tudhatta, az ország polgárháborúba sodródik, és megfosztják tárnokmesterségétől. A két tárnokmesteri pecsét közötti kétszeri váltás okára még nehezebb választ adni.

Ha összevetjük a pecsétváltások körülbelüli dátumát (1440, 1445–46, 1451–52, 1455–56) Perényi János életpályájával, politikai szerepvállalásával, akkor egy merész, nehezen – talán soha nem – bizonyítható, de kézenfekvő logikát vehetünk észre benne. 1440 kora tavaszán a sokat látott főúr – 1416-tól a mindenkori uralkodó környezetéhez tartozott – azzal szembesült, hogy a zsigmondi éra folytatójának, Albertnek a halálával új korszak kezdődött, melyben nagyobb súllyal eshet latba a római császár szolgálata során használt pecsétje.¹⁴³² A polgárháború során is erre alapozva használta a császári időköt tükröző pecsétet, ha más nem azért is, mert nem tekintették az egész országban tárnokmesternek. A várnai csatával azonban új korszak kezdődött, visszanyerte tárnoki tisztségét. Az új helyzet mások számára is azt sugallta, hogy váltani kell reprezentációjukon.¹⁴³³ A következő váltás dátuma egyértelműen abba az irányba mutat, hogy Perényi Hunyadihoz való közeledése, és V. László iránt mutatandó lojalitása köszön vissza új pecsétjében. Az 1455–56-os váltás pedig a Hunyadi-párttól való távolodást szimbolizálja.

Vajon tényleg ennyire tudatos politikai programot igyekezett Perényi pecsétjein keresztül hirdetni? Tudjuk, hogy a középkori viszonyok között a pecsét „beszért” tulajdonosa helyett. A korai Árpád-korban az idéző pecsétek birtokosai a király hangján szóltak.¹⁴³⁴ A vörös viaszú pecsét rangot, és hatalmat sugárzott, ezért volt kezdetben királyi monopólium, majd főpapi előjog, és vetettek rá szemet a nagyra vágyó világi előkelők.¹⁴³⁵ Olyan családok tagjai használtak vörös viaszt, mint a Cilleiek, a Frangepánok,

¹⁴³² Ebből az időszakból csak egy magánjogi nyugtán maradt fenn pecsétje, de balgaság lenne feltételezni, hogy csak egyszer használta volna.

¹⁴³³ Újlaki Miklós erdélyi vajda és Garai László macsói bán is új pecséttel jelentkezett már 1445-ben. NOVÁK 2014. 66–68.

¹⁴³⁴ KUMOROVITZ 1993. 16–20.

¹⁴³⁵ Erre legújabban Neumann Tibor a Kórógyi család grófi címe kapcsán utalt. NEUMANN 2014. passim

Korbáviaiak, Tallóciak, Kórógyiak, vagy a rác despoták.¹⁴³⁶ Zsigmond király második és harmadik kettős felségpecsétjén is szerepeltette Dalmácia címerét, holott ekkor (1405–1437) már nem volt de facto birtokában, de igényét fenntartotta, és az országlakosok felé ezt hirdette.¹⁴³⁷ Perényi János pecsétjeiből több mint ötszáz év elteltével csupán 33 db maradt fenn, holott tudjuk, ettől legalább kétszer annyit használt a pecsétnyomóit. Akár száz, vagy több száz alkalommal is pecsételhetett, ami azt jelenti, hogy levelének címzettjei sokszor találkozhattak pecsétábrázolásával.

Tudjuk azt is, Perényi tárnokmester hatalmának kimutatására, reprezentációra a saját – feltehetőleg általa megrendelt¹⁴³⁸ – márvány sírkövét is felhasználta. A szokatlanul tartalmas és hosszú síremlék körirat Zsigmond alatt betöltött asztalnokmesteri tisztségét és Albert királynak tett tárnokmesteri szolgálatát örökíti meg. Emellett a sírkövön megjelenik a Sárkány-rend, az aragóniai Kanna-rend jelképe, valamint az angol Lancaster-ház devizája, az SS lánc. Az örök emlékek állított vörös márványtömb így zsúfolt hatást kelt, de tartalmaz mindent, amire egy főúr büszke lehet.¹⁴³⁹ Kivéve azt, hogy Perényi János V. László tárnokmestere, és a felső részek kapitánya is volt egykoron. Bár Mátyás király országlása idején nem is volt kedvező eme múltbéli tisztségek emlegetése. Talán ez is egy tudatos főúri reprezentáció mementója?

Ítéletet nem mondhatunk az ügyben, de úgy vélem, elgondolkodtató ez a hipotézis. A korszak más főurainak teljes pecsétanyagának átvizsgálásával talán analógiákat lehetne szolgáltatni ennek a politikai programnak, ehhez azonban elérhetővé kell válnia az összes pecsétnek. A ma rendelkezésre álló mutatók erre nem alkalmasak, s bár az Országos Levéltár Diplomatikai Levéltárának állománya szabadon elérhető, és a Monesterium.net segítségével egyre több külföldi pecsétanyag vizsgálható, egy teljes képet csak módszeres forrásfeltárással kaphatunk. Ennek érdekében is tűztük ki célul a sokpecsétetes oklevelek feltárását 1439 és 1457 között, bízunk benne ennek eredményei is hozzájárulnak majd a korszak pecséthasználati vizsgálataihoz, ezzel új politika-, társadalom-, és mentalitástörténeti távlatokat adva a magyar medievisztikának.

¹⁴³⁶ Jó példa erre a néhány sokpecsétetes oklevél a korszakból: Brankovics: DL 39 290.; Cillei, Kórógyi Korbáviai: AGAD 5574 (DF 289 005.); Tallóci: HHSTA AUR 1442. VIII. 16. (DF 258 234.); Frangepán, Kórógyi, Korbáviai: SZENTPÉTERY 1902. passim.

¹⁴³⁷ KÖRMENDI 2013. passim, különösen 395.

¹⁴³⁸ LÖVEI 2009B 83. Lövei megállapítása szerint Perényi János testvére, István sírkövével együtt rendelhetette meg. LÖVEI 2017. 399. Feliratát részben utólagosan vésték.

¹⁴³⁹ ENGEL–LÖVEI–VARGA 37–38. 215.

VI. Reprezentáció

Egy középkori családtörténeti munka nélkülözhetetlen része ma már a reprezentáció vizsgálata. Annak ellenére, hogy nem ez dolgozatunk fő témája, mégis fontosnak tartottuk, hogy az forrásgyűjtés során előkerült ide vonatkozó adatokat rendszerezzük, és igyekezzünk felfűzni egy logikus gondolatmenetre. Jól látszik, a szakirodalom néhány említése és az elszórt források nem alkalmasak, hogy a felvetett kérdéseket jelen dolgozat keretein belül végérvényesen lezárjuk. Ehelyütt inkább csak kitekintésre, gondolatébresztésre van lehetőségünk, ezzel megalapozva a későbbi részletes kutatásokat. A címerhasználat kapcsán további külföldi célirányos kutatásra van szükségünk, a laikus vallásosság, vagy az anyagi kultúra kapcsán pedig a módszeres forráskiadások több adatot is szolgáltathatnak a későbbiekben. Talán a leginkább részleges kidolgozást a Perényiek épített öröksége kapcsán tudjuk nyújtani, mivel több ismert vár, kastély, vagy szakrális épület még nem került körületekintő feltárássra.

VI. 1. A terbesi Perényi család címerhasználatára síremlékek és pecsétek alapján 1458-ig

A rendelkezésre álló címeres emlékeket a Függelék 7. alfejezetében gyűjtöttük össze.¹⁴⁴⁰ Eszerint négy családtag hét pecsétje, három családtag egy-egy síremléke és egy heraldikai kézirat alapján elemezhetjük a família címerhasználatát. Minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy mindegyik ábrázoláson ugyanaz a címermotívum látható. A témát nem hagyta érintetlenül a korábbi szakirodalom sem. 1888-ban Csoma József és Csergheő Géza vizsgálta meg a Perényiek ismert síremléke, Perényi Imre fiainak István és János, valamint János unokájának, Imre nádornak titulált emlékművét.¹⁴⁴¹ István címerét a következőképpen írják le: *„két, karmokkal ellátott felfelé álló sasszárny között, hajfonatos emberfő látható, felfelé hajló hosszú hegyes szakállal”*.¹⁴⁴² Csaknem száz évvel később ehhez hasonló leírást olvashatunk az Ars Hungarica hasábjain: *„két, karmos madárlábon álló, jobb-profilban ábrázolt sasszárny, amelyből jobbra néző, szakállas férfiprofil*

¹⁴⁴⁰ Függelék XI/7.

¹⁴⁴¹ CSEGHEŐ–CSOMA 1888. passim. A 295-ös oldal alján közölt családi leszármazás téves, ezért is fordulhatott elő, hogy Imre nádor sírköveként azonosították János tárnokmester István nevű fiának terbesi sírkövét.

¹⁴⁴² CSEGHEŐ–CSOMA 1888. 295.

bontakozik ki. Az ábra hátából egyenes hajfonat nyúlik ki”.¹⁴⁴³ A „címerállat” meghatározására a Csoma–Csergheő szerzőpáros vállalkozott. Megjegyzik, hogy a család címerében szereplő lényt sokan hárpíának mondják, analógiaként pedig a „Prera Imland Märchern” család címerét hozták Conrad Grünenberg Wappenbuch-a alapján.¹⁴⁴⁴ Sokkal kézenfekvőbbnek bizonyul Bárczay Oszkár megfigyelése. Szerinte a sasember egy változata lehet, állítását pedig Gustav Adelbert Seyler munkájára alapozta, bár kétségtelen, hogy Maximilian Gritzner heraldikai gyűjtésében szerepel a sasember effajta ábrázolása, nevezetesen a karintiai Pera család címere.¹⁴⁴⁵

Gritzner ezt a címet unicumnak nevezi, vagyis kifejezetten ritkának. A hasonlóság zavarba ejtő, így kívánczik az a feltevés, hogy a két család nem egymástól függetlenül alkotta meg címerét, hanem közülük lehetett egymáshoz, esetleg rokonok lehettek. A kérdés további kutatást igényel elsősorban a Pera család történetére vonatkozóan, ami nem képezheti jelen dolgozat tárgyát. Ha létezett is rokoni kapcsolat, az legkésőbb már a Perényi család első ismert őséhez, Orbánhoz (1271–1300e.) köthető, hiszen a tőle eredő három ág is ugyan azt a címet használja. A nyalábi Perényi család első nagy karriert befutó őse, Perényi Péter országbíró pecsétjein,¹⁴⁴⁶ és feltételezett síremlékén is ez az ábrázolás tűnik fel,¹⁴⁴⁷ hasonlóan fia, János pecsétjéhez.¹⁴⁴⁸ A rihnoi család képviselőitől kevés címerábrázolás maradt fenn, de Pál fia Miklós lovászmester hasonló címerét festette meg Konstanzban a portugál herold,¹⁴⁴⁹ illetve az ő rokonának Dániel fia Miklós (1417–1444) késmárki kapitánynak¹⁴⁵⁰ is ez a címerábrázolás fedezhető fel pecsétjeinek töredékein.¹⁴⁵¹

Tehát mindhárom ág ugyanazt a címerábrát használta, s ettől a terebesi ág egyes tagjai sem tértek el. Az alábbiakban az egyes emlékek sajátosságait igyekszünk kiemelni.

¹⁴⁴³ ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983. 36.

¹⁴⁴⁴ CSEGHEŐ–CSOMA 1888. 296. lábjegyzet.

¹⁴⁴⁵ Az analógiára Bárczay ismert rá kézikönyvében, bár tévesen Gustav Adelbert Seyler *Geschichte der Heraldik* c. munkájára hivatkozva. BÁRCZAY 1897. 152–153. A sasemberről helyesen Maximilian Gritzner írt és ő hozta a karintiai analógiát. GRITZNER 1890. 97. A Der Adlermann képét l. XXI. tábla 30. sz. A Pera család címerét ld. uo. 31.sz.

¹⁴⁴⁶ DL 11 018.; DL 87 771.

¹⁴⁴⁷ HÉCZEY-MARKÓ–RÁCZ 2013. passim.

¹⁴⁴⁸ DL 13 554.

¹⁴⁴⁹ Függelék XI/7. 8.

¹⁴⁵⁰ ENGEL 2003B. Perényi család rihnoi ág

¹⁴⁵¹ DF 234 260.; DF 213 041.

A legkorábbi emlék – nem csak a terebesi ág tekintetében, hanem a családban is¹⁴⁵² – 1393-ból való, ami Perényi Péter fia Miklós volt szörényi bán nevéhez köthető.¹⁴⁵³ Az első színes címerábrázolás a fentebb már említett konstanzi kézirat 1416–17-ből.¹⁴⁵⁴ A herold kék, arany, fekete és vörös színekkel dolgozott, ami megegyezik azokkal a színekkel, melyeket Csoma József adott meg a kassai dóm szentségházán lévő címerek alapján.¹⁴⁵⁵ Címerpajzs kék, a saskarmok arany, a sasszárnyak fekete, a sisaktakaró pedig kék, fekete és vörös színnel vannak ábrázolva.¹⁴⁵⁶

A címeralakok minden esetben jobbra néznek, a konstanzi kéziratban egyedül rihnói Perényi Pál fia Miklós lovászmesteré tekint balra. Ismerünk analógiát arra, hogy a családok különböző ágai, ha ugyanazt a címerábrát használják is igyekeznek némiképp egymástól eltérni.¹⁴⁵⁷ Hasonló fordítást figyelhetünk meg Garai Dezső pecsétjein is Garai Miklós nádor vésetéhez képest. Egy 1408. július 10-én kelt oklevélen a Garai család báni ágából származó Dezső lovászmester címerében a koronás kígyó balra tekeredik, míg a nádori ágból származó Miklós nádor pecsétjén jobbra.¹⁴⁵⁸ Ez így figyelhető meg a lublói békeszerződés oklevelén is.¹⁴⁵⁹ A Garai családban fellelhető két példa messze nem bizonyító érvényű a Perényi család esetében.¹⁴⁶⁰

¹⁴⁵² Bár három eredeti oklevelet is ismerünk a rihnói-ág őseitől, Perényi Miklóstól 1318–1333 közöttől (DF 272 299.; DF 96 098.; DF 254 641.), pecsétlenyomatokat azonban ma már nem hordoznak, ez egyértelműen megállapítható a fekete–fehér fotókról is. Általuk megerősített sokpecsés oklevél eddig nem került publikálásra a szakirodalomban. Mivel nem viseltek országos méltóságokat, és a 14. század viszonyai között közrendűeknek ritkán volt szerencsájük ilyen formában részt venni nagyobb szerződések megerősítésében, nem a forrásállomány töredezettségében kell keresnünk a hiány okát.

¹⁴⁵³ Függelék XI/7. 1. 1. vö. uo. 1. 2.

¹⁴⁵⁴ Függelék XI/7. 8.

¹⁴⁵⁵ CSOMA 1889. 22. A szentségház azonban készítését azonban a 15. század második felére tehetjük. WICK 1941. 332.

¹⁴⁵⁶ Pontosan: Pál fia Miklós lovászmester kék, Miklós bán fia Miklós vörös és kék, János fia Miklós és Imre fia János fekete és kék.

¹⁴⁵⁷ Vö. RÁCZ 1995. 15. Ld. még. KÖRMENDI 2010.; KÖRMENDI 2011.

¹⁴⁵⁸ MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. II. D. 1. a) és d).

¹⁴⁵⁹ AGAD 5560. 8 pecsét (Miklós); és 24. pecsét (Dezső)

¹⁴⁶⁰ Korábban feltételeztük, hogy a Perényiek esetében is ez egy tudatos ábrázolás. Ugyanakkor már 1888-ban Csoma és Csergeő megjegyezte Perényi János fia István sírköve kapcsán: „A címeralak a paizsban, eltérőleg a régi szokástól, itt balra fordul, az ilyenmű eltérések, különösen az élő heraldika korában, *teljesen lényegtelenek.*” CSEGHEŐ–CSOMA 1888. 302. Továbbá e dolgozat munkahelyi vitáján Lövei Pál

A címer pajzsban való ábrázolása csupán Imre fia István és János síremlékein és a konstanzi kéziraton tűnik fel. A pecsétek mindegyikéből hiányzik a címerpajzsos ábrázolás. Ezek esetében a pecsétmezőben legtöbbször sisakon állva ábrázolják a sasembert. Ez alól Perényi János negyedik pecsétje képez kivételt (1452–1454),¹⁴⁶¹ ezen ugyanis háromágú koronában áll a címeralak. A háromágú korona egyedül ezen a pecséten tűnik fel,¹⁴⁶² a feltehetően egyidőben készített két síremléken,¹⁴⁶³ Istvánén és Jánosén a pajzsban és a sisakon szereplő sasember ötágú koronában áll.¹⁴⁶⁴ A pecsétek mezeje általában kör alakot vesz fel,¹⁴⁶⁵ ettől Imre kancellár és János tárnokmester négy,¹⁴⁶⁶ illetve János három karéjos elrendezése tér el.¹⁴⁶⁷

A család címerhasználatát tehát 1458-ig egységesnek mondható. Érdekes azonban megjegyeznünk egyfajta kitekintésként, hogy János tárnokmester leszármazottainak címerábrázolásában változás állt be. A legfontosabb változás, hogy a címeralak többször fordul elő fordított ábrázolással. Így látható János fia Istvánnak (vagy annak fia Imrének) tulajdonított síremlékén is.¹⁴⁶⁸ Ehhez igazodik a siklósi vár déli épületszárny első emeletének szobájában található kandallója fölötti faragott címer, vagy Imre nádor a siklósi Ágoston-rendi (később ferences) kolostorban fellelt, ma a vár kápolnájában elhelyezett címeres táblája.¹⁴⁶⁹ Egyúttal meg kell jegyeznünk, hogy ugyanott az egyik ajtó feletti

művészettörténész bizottsági tag is kétségeket fogalmazott meg a felvetéssel kapcsolatban. Felvetése szerint a változást az egyes címerfaragványok kompozíciója igényelhetette.

¹⁴⁶¹ Függelék XI/7. 6. 5.

¹⁴⁶² Miklós bán pecsétjének töredéke alapján bizonytalan megállapítani a korona meglétét. Függelék XI/7. 1. 2.

¹⁴⁶³ Mindkét síremlék István 1437-es halála után készülhetett (1438–39), feltehetően Imre kancellár síremlékével együtt. LÖVEI 2017. 399. Lövei Pál Marosi Ernő 1984-es felvetését sem zárja ki, miszerint Imre kancellár sírfedlapja is ekkor készült. (képet ld. függelék XI/7. 3.) Uo. 418. 99. jegyz.

¹⁴⁶⁴ Függelék XI/7. 5. és 7.

¹⁴⁶⁵ Miklós bán és Miklós lovászmester: függelék XI/7. 1.1. és 1.2. valamint 4. 1–3. János tárnokmester: függelék XI/7. 6. 1. és 6. 5.

¹⁴⁶⁶ Függelék XI/7. 2. és 6. 2–3.

¹⁴⁶⁷ Függelék XI/7. 6. 4.

¹⁴⁶⁸ A síremlék az egykori pálos templomban (ma római katolikus plébánia templom) Perényi János tárnokmester sírlapjával szemben található Terebesen. Korábban Perényi Imre nádorhoz kötötték a faragványt (CSEGHEŐ–CSOMA 1888. 300–302.), majd a 15. század végére datálták, így Imre apjáénak, Istvánénak tartották. Legújabban feltételezik, hogy 1504 utánra datálható, így a faragványon ábrázolt személy inkább Imre lehet. LÖVEI 2017. 473–474.

¹⁴⁶⁹ SZÖNYI 1933. 170. és 180.

timpanonon, és a kápolna karzatát tartó oszlopokon található címerfaragványokon a címerábra jobbra néz.¹⁴⁷⁰ De maga a címerábra megjelenítése is szembeötlő váltoáson ment át. Ez minden bizonnyal a humanista művészet előretörésével magyarázható, hiszen a korábbi időszak kapcsán is kijelenthető: az egyes ábrázolásokon – síremlék és pecsét – igyekeztek a kor divatját követni azok kialakításával és elrendezésével is.¹⁴⁷¹

A diósgyőri pálos kolostor feltárása során talált Perényi címeres padlótégla datálásában segíthet a fenti változás megfigyelése.¹⁴⁷² A padlótégla eszerint egyértelműen a 15. század második feléből való, bár ez sem magyarázza azt, hogyan került Diósgyőrbe egy Perényi címeres téglapadló. Legkézenfekvőbb magyarázat a közeli felsőnyárádi pálos kolostorból való átszállítása lehet. Itt érdemes megjegyeznünk, hogy bár a nyárádi kolostor boltozattartó pillérein egyértelműen címerpajzsos faragványok nyomai láthatóak,¹⁴⁷³ egykori címerei mára azonosíthatatlanok, így sajnos nem tudják gyarapítani a címerekre vonatkozó forrásainkat.¹⁴⁷⁴

¹⁴⁷⁰ Uo. 171–175.

¹⁴⁷¹ Lövei Pál több száz pecséten alapuló tipizálásának megfelelő állapotokat mutatnak a pecsétek mind a címerpajzs, a körirat, karéjok száma és az ábrázolt sisakok típusa tekintetében. LÖVEI 2013. 141–142.

¹⁴⁷² LOVÁSZ 2000. 21.

¹⁴⁷³ Képeket ld. http://palosepiteszet.blog.hu/2017/11/10/bebek_imre_fogfajasa_es_az_ujhazi_palosok (Letöltés ideje: 2018. március 31.)

¹⁴⁷⁴ Hasonló kőből faragott címerpajzs maradt fenn Füzérről, mely egykoron szintén hordozhatott Perényi címet, mára azonban ez eltűnt. Képét ld. SIMON 2005. 65. Simon Zoltán ezt a leletet a kápolna szószékének mellvédjéhez tartozónak gondolja.

VI. 2. Kitekintés: Laikus vallásosság, építkezések, anyagi kultúra

Adatok a család vallási életéhez

A középkor emberének életét áthatotta a keresztény vallás. Az államberendezkedéstől a jogrenden át a hétköznapiakig mindenütt jelen voltak az egyházi tanok, a szertartások és a hit egyéni megélése. Ezért kézenfekvő, hogyha egy középkori család történetét vizsgáljuk, elemeznünk kell a rendelkezésre álló forrásokat a laikus vallásosság szemszögéből. Szerencsére az elmúlt időszakban hazai kutatók is szenteltek kutatásokat a témának. Korábban Csukovits Enikő írt monográfiát a zárandoklatokról,¹⁴⁷⁵ újabban Fedeles Tamás foglalta össze az újabb forrásokat.¹⁴⁷⁶ A laikus vallásosság vizsgálati szempontrendszerét is ő foglalta össze módszertani tanulmányában.¹⁴⁷⁷ Esettanulmány is született Fedeles,¹⁴⁷⁸ illetve Árvai Tünde tollából is.¹⁴⁷⁹ Új munkák az uralkodók vallásos életével is foglalkoztak,¹⁴⁸⁰ így megfelelő módszertani alapokkal vághat neki a kutató a Perényi család ebbéli vizsgálatának, bár meg kell jegyeznünk nagyságrendileg kevesebb forrás áll rendelkezésünkre. Fedeles Tamás nyolc szempontot ajánl, mely mentén vizsgálható egy család vallásossága. Maga is megjegyzi, hogy nem minden család elemezhető az összes szempont szerint, források hiányában mi sem fogunk tudni mindenre kitérni.

A terebesi család első ismert adata laikus vallásosság tekintetében pataki Miklós volt szörényi bánhoz köthető. 1393. augusztus 10-én újadomány jogcímén megerősítette Mária királynő korábbi adományát,¹⁴⁸¹ melyet az újhelyi Szent Egyed plébánia számára tett még 1390-ben.¹⁴⁸² A rezidenciavizsgálat során már kiemeltük az adomány jelentőségét, a báróságáról leköszönt bán saját rezidenciájának értékét igyekezett emelni a plébániának tett újadományával. Bár nem járt nagy veszteséggel számára, még bizonyosságot tesz kegyességéről. Talán a legfényesebb bizonyítéka a család vallásosságának a Perényi Imre által Felsőnyáradon pálos kolostor alapítása 1408-ban.¹⁴⁸³ A Keresztelő Szent Jánosnak szentelt kolostor felépítéséhez nyújtott támogatás bőkezű lehetett, és ahogy egy későbbi

¹⁴⁷⁵ CSUKOVITS 2003.

¹⁴⁷⁶ FEDELES 2015.

¹⁴⁷⁷ FEDELES 2014.

¹⁴⁷⁸ PRAJDA–FEDELES 2014. FEDELES 2011.

¹⁴⁷⁹ ÁRVAI 2014.

¹⁴⁸⁰ LASZLOVSZKY 2010.; SZOVÁK 2008.

¹⁴⁸¹ PÁLOS 699. DL 8837.

¹⁴⁸² PÁLOS 698. DL 7648.

¹⁴⁸³ CZEGLÉDY 1988. 214.

pápai bulla arról tanúskodik 1418-ban még nem volt teljesen készen a kolostor.¹⁴⁸⁴ A fennmaradt romok és a régészeti kutatások rámutattak, nem sorolható a legnagyobb alapítások közé ez a kolostor, de önerőből való építtetése mindenképpen figyelemre méltó. Különösen azért is, mert Perényi Imre családi temetkezési helyként is kijelölte, 1418-as halálát követően őt magát biztosan, István fiát 1437-ben pedig feltételezhetően ide temették.¹⁴⁸⁵ A kolostor működését a pápától nyert búcsúengedéllyel igyekezett biztosítani Imre,¹⁴⁸⁶ fiai pedig a közeli kurityáni birtokrészt adományozták a szerzeteseknek.¹⁴⁸⁷

Templomok és kápolnák építésére is nagy gondot fordítottak a család tagjai. Feltehetően Imre, illetve unokaöccsei építtették 1400 körül a terebesi plébániatemplomot,¹⁴⁸⁸ melyet Szűz Mária születésére szenteltek fel. Talán ezért is kért erre az ünnepre évi vásártartási engedélyt Miklós bán Zsigmondtól 1391-ben.¹⁴⁸⁹ Füzér várának legújabb ásatásai az alsóvár feltárása során rámutattak, hogy a ma látható késő gótikus 1500 fordulóján épült várkápolna előtt is létezett szakrális tér a felsővárban. Az alsóvár falának alapjában ugyanis megtalálták a feltehetően 1430-as években épült első kápolna maradványait.¹⁴⁹⁰ Nem csak Imre, hanem annak fiai is nagy gondot fordítottak arra, hogy sziklavárukban kényelmesen élhessék meg hitüket, ha ott időztek. Ennek – mint ahogy a későbbi kápolnának is – védőszentje nem ismert. Miklós bán fia Miklós lovászmester pápai kérvényéből azonban ismerjük Szina és Perény plébániájának patrociniumát, előbbi Szent Miklós, utóbbi pedig Szent György védelmét élvezte.¹⁴⁹¹ Füzér Árpád-kori templomának védőszentje pedig Szent István volt.

A Perényi család minden meghatározó tagja fordul kérvényhez a pápához, volt, aki több alkalommal is, ekkor a szokásosnak mondható kegyeket kérték a Szentatyától. Perényi Miklós lovászmester Zsigmond társaságában 1418. február 2-án Konstanzban nyerte V. Miklós pápától pataki, újhelyi, perényi, szinai egyházainak a búcsúengedélyt, magénak és feleségének pedig bűnbocsánatot, hordozható oltár használatát, és engedélyt

¹⁴⁸⁴ Uo. Vö. ZsO VI. 2205.

¹⁴⁸⁵ CZEGLÉDY 1988. 219–221. István sírkövét ma a rudabányai református templomban találjuk befalazva, ez azonban sosem volt a Perényi család birtokában.

¹⁴⁸⁶ LUKCSICS I. 64.

¹⁴⁸⁷ ZsO VI. 2205. és ZsO VII. 2215.

¹⁴⁸⁸ CHOVANEC–DRONZEK–BAJUS 2004. 9.

¹⁴⁸⁹ DRUGETH Nr. 16

¹⁴⁹⁰ GÁL 2012.

¹⁴⁹¹ LUKCSICS I. 49.

interdiktum alatt álló földön való misézéshez.¹⁴⁹² Nem sokkal később Perényi Imre március 18-án nyert magának és feleségének holtuk utáni bűnbocsánatot, felmentést a szentföldi zarándoklatra tett ígérete alól, s nem feledkezett meg Késmárki György alkancellárja lelki üdvéről sem.¹⁴⁹³ 1420. április 12-én Imre fia János nyert hordozható oltár használatára engedélyt Firenzében,¹⁴⁹⁴ melyet megerősített és kiterjesztett feleségére is 1450-es római látogatása során.¹⁴⁹⁵ 1431-ben János testvére, István nyert a pápától bűnbocsánatot, és engedélyt kiátkozott földön való misézéshez, és hordozható oltár használatához.¹⁴⁹⁶ A hordozható oltár és az interdiktum alatt álló földön való misézés egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy fontosnak tartották vallásuk gyakorlását akkor is, ha uralkodójuk szolgálata gyakran kényszerítette őket utazásra, viszont nem kívántak másokkal közösen részt venni szentmisén. Ehhez kapcsolódik, hogy minden biztonnyal tartottak maguk mellett felszentelt papot, akik a személyre szóló misézést és esetleg a gyóntatást el tudták uraiknak végezni. Erre egyetlen példát ismerünk, Imre kancellár István nevű terebesi plébánosa annak káplánja ként járt el egy ügyében.¹⁴⁹⁷

Egy vagyonos család tagjai megengedhették maguknak, hogy elzarándokoljanak a keresztény vallás akár legnagyobb búcsúnyerő helyeire, mint a Szentföldre, vagy Rómába. Láttuk, hogy Imre kancellár is ígéretet tett arra, hogy a Szentföldre elzarándokol, de erre betegségéből kifolyólag 1418-ban már nem is látott reményt. Talán apja lelki üdvéért is vállalhatta fia, János a Velencéből induló veszélyekkel teli szentföldi utat 1429-ben.¹⁴⁹⁸ Mint fentebb kifejtettük, nem bizonyítható, hogy valóban Imre fia János személyét értették a velencei források az utazó alatt, de az bizonyos, hogy 1450 őszén részt vett a meghirdetett Szentév római zarándoklatában. Láttuk, hogy testvére, 1431-ben Rómában kérvényezett, de ez nem feltétlenül egy zarándoklat során történhetett, hanem inkább egy diplomáciai küldetés keretében.

Jól látszik tehát, hogy a család tagjai igyekeztek vallásukat megélni, és ezt rangjukhoz méltóan igyekeztek megtenni. A legnagyobb anyagi ráfordítás mindenképpen Imre kolostoralapítása volt, de a pápai bullák beszerzése sem lehetett olcsó multság.

¹⁴⁹² LUKCSICS I. 49.

¹⁴⁹³ LUKCSICS I. 64.

¹⁴⁹⁴ LUKCSICS I. 269.

¹⁴⁹⁵ LUKCSICS II. 1137.

¹⁴⁹⁶ LUKCSICS I. 1442. 1444. 1446.

¹⁴⁹⁷ ZSO VI. 665.

¹⁴⁹⁸ CSUKOVITS 2003. 110.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az időszakban nem tudunk róla, hogy a család bármely tagja a papi pályát választotta volna. Fentebb szoltunk Imre egyetemi tanulmányiról, ami joggal vezetheti a kutatót abba az irányba, hogy Perényi Péter várnagy kisebbik fiát papnak szánta. Láttuk, hogy a vagyonos középbirtokos családban három életerős férfi közül Imre akkor tűnt csak fel az uralkodó mellett, mikor testvérei Nikápolynál életüket vesztették. Ezt látszik bizonyítani kolostoralapítása is. Fiai, és unokaöccsei közül egyikről sem tudjuk, hogy a papi pályát választotta volna, sőt a jelek szerint János fiai sem léptek rá erre az útra. E mögött inkább politikai karrier és a jobb érvényesülés lehetőségét kell látnunk és nem a megfelelő vallásos neveltetést.

Az építő Perényiek

A birtoklástörténeti áttekintésből láttuk, hogy Perényi János tárnokmester de jure 1458-ban hét várral (Újvár, Sáros, Sztropkó, Füzér, Csorbakő, Terebes, Fülek) és egy-két további udvarházzal (esetleg Szinye, Szentmiklós, Jánosd-Felsővadász, Kisfalud) rendelkezett. Csorbakő, Szentmiklós, Sztropkó esetében tudjuk, hogy építési engedélyt is nyert a család az uralkodótól. Részletes, vagy részleges régészeti feltárás mindegyik vár esetében megkezdődtek, vagy akár be is fejeződtek (Füzér), ezek alól Sztropkó számít kivételnek. Feltételezhetően a mezőváros védelmére emelt erőség helyét eddig nem találták a kutatók, csupán feltételezik, hogy egyik tornya él tovább. Ez utóbbit leszámítva a család épített örökségéről ha nem is mindent, de több információt érdemes összeszednünk, ezzel megadva a későbbi részletes összefoglalás alapját. Újvár és Sáros esetében ugyanis részleges feltárások ma is folynak, Csorbakő és Terebes esetében pedig csak elő felmérések történtek.

Első lépésben Füzér várának feltárási eredményeit érdemes szemügyre vennünk.¹⁴⁹⁹ A vár első felmérői Feld István és Juan Cabello voltak 1977-ben, eredményeiket monográfiában közzölték.¹⁵⁰⁰ Később Simon Zoltán végzett ásatási munkákat az 1990-es években. Részletes áttekintő munkája 2000-ben jelent meg, melynek a súlypontja elsősorban a 16–17. századra tevődött, mégis szolgáltathat adalékokat kérdésünkhöz.¹⁵⁰¹

¹⁴⁹⁹ Azért is érdemes előre vennünk, mert 2016-ban és 2017-ben több ütemben átadták a vár rekonstrukcióját – mely elsősorban a 17. századi állapotokat tükrözi – ami az újabb régészeti munkákat nem teszik lehetővé. A vár történetével, építésével, stratégiai szerepével magunk is foglalkoztunk a történelem alapképzésünket lezáró dolgozatban.

¹⁵⁰⁰ FELD–CABELLO 1980.

¹⁵⁰¹ SIMON 2000.

Ezt a munkát egészítette ki a kétezres évek elején végzett kutatások összefoglalásával 2005-ben.¹⁵⁰² A feltárások jó ideig szüneteltek.¹⁵⁰³ A 2010-es évek elején Gál Viktor vezetésével elsősorban a ciszterna feltárása történt meg, illetve az alsóvár falvizsgálata. A kutató rendszeresen hírt adott kutatásáról a *Castrum* folyóiratban.¹⁵⁰⁴

Simon munkájából egyértelműen kiderül, alapvetően két építési mérföldkövet lehet elkülöníteni. A 13. század folyamán kialakult a sziklakúp formáját követő várfal, és a déli oldal néhány épület alsóbb szintjei már kimutathatóak. A 16. század első éveire datálható a ma is álló kápolna, a kapubástya és a délnyugati palotaszárny épületei, és valamivel később épülhetett az alsóvár kő erődítése.¹⁵⁰⁵ A kettő közötti időszakban, vagyis a 14–15. században jelent meg a mai kápolna elődje, a délkeleti lakóépületek, a kaputorony és az északnyugati oldalon található gazdasági épületek. Simon Zoltán koncepciója szerint ezek legkésőbb az 1440-es évekig elkészültek, ugyanis véleménye szerint a polgárháború, a bratrik támadása, majd a Perényiek Mátyás alatt elszenvedett egyéb veszteségei nem valószínűsítik, hogy a családnak székhelyül nem szolgáló várban jelentős építkezéseket foganatosítsanak.¹⁵⁰⁶ Vagyis a fenti épületek elkészültét a régészek a 14. századra és a 15. század elejére datálják. Véleményünk szerint a gazdasági épületek, esetleg a kaputorony építése lehetett a honor birtokosok érdeke, de a kápolna és a lakóépületek építését az örökbirtokként kormányzó és kibővített uradalommal gazdálkodó Perényi családnak tulajdoníthatjuk. Utóbbit erősíti meg Gál Viktor alsóvári kutatásának lelete, egy több faragott kőtömbből álló együttes, melyet a 16. század első felében épült alsóvár alapjában találtak meg. Több kutató véleménye szerint az első kápolna díszes faragványainak maradványai lehetnek, melyek eredeti építését az 1430-as évekre datálják.¹⁵⁰⁷ Eszerint a vár építésére, gyarapítására a Perényiek – Péter fiai, Imre János és Miklós, de főleg Imre fiai István és János – jelentős forrásokat áldoztak. Perényi János tárnokmester több alkalommal

¹⁵⁰² SIMON 2005.

¹⁵⁰³ A várban nagy szerepet kapott ekkor az építés, állagmegőrzés.

¹⁵⁰⁴ GÁL-MLAKÁR 2011.; GÁL-MLAKÁR 2012.; GÁL 2015. Ld. még GÁL-KELEMEN-SIMON 2013.; GÁL 2015.; GÁL 2016. Korábbi részletes kutatástörténetet ld. SIMON 2000. 17–18. VÖ. NOVÁKI-SÁRKÖZY-FELD 2007. 50–52.

¹⁵⁰⁵ A vár alaprajzának alakulását a különböző korszakokban ld. SIMON 2000. 148.

¹⁵⁰⁶ SIMON 2005. 60.

¹⁵⁰⁷ GÁL-MLAKÁR 2012. 76–78.

keltezett a várban,¹⁵⁰⁸ ami arra utal, hogy alkalmas volt a vár, hogy birtokosának megfelelő kényelmet nyújtson.

A csorbakői vár kutatástörténetét és irodalmát először 1992-ben Nováki Gyula és Sándorfi György gyűjtötte össze.¹⁵⁰⁹ Megjegyzik, hogy az 1930-as években a belsővár területén előrehaladott ásatásokat végeztek, bár ennek feljegyzései nem maradtak fenn, mivel nem régész vezette a feltárást. Leszih Andor numizmatikus figyelmét ugyanis a 16. századi pénzhamisításra utaló jelek keltették fel, és megbízásából egy helyi érdeklődő vezette az ásatásokat. A leleteket beszállították Miskolcra, ma a Herman Ottó Múzeumban találhatóak. Az 1992-es terepbejárást követően Szörényi Gábor András 2002-ben geodéziai méréseket végzett a várromon¹⁵¹⁰ és elkészítette a vár alaprajzát.¹⁵¹¹ Ez alapján négy különböző építési szakaszt különített el. Az első periódusba sorolta Ládi Csorba Miklós 14. századi „kisvárást.” A kutatók Perényi Imre 1403-as várépítési engedélye, és a nyárádi pálos kolostor alapítása alapján úgy gondolják, hogy a második periódusban készült el a belsővár magja, az a kétszintes épület, mely három helyiségre oszlik és kiegészül további két földszinti épülettel. Ezt tekinti Szörényi „főúri palotának”, melyet egy belső és egy külső várfal vesz körül.¹⁵¹² Feltételezi, hogy további erősítéseket még az 1440-es, 50-es években végeztek a váron, így korszakunkra kialakulhatott az az erősség, mely kezdetben Perényi Imre rezidenciájaként, később pedig már csupán a csorbakői uradalom központjaként funkcionált. Véleményünk szerint Szörényi elméletét támasztja alá, hogy az ott talált valódi pénzleletek legkorábbi darabjai a Zsigmond-korból valók, tehát az építést valóban Perényi Imre kezdhette el a 15. század első évtizedeiben. Sajnos egyéb olyan lelet nem került elő, mely a Perényi családhoz köthető. Ide kapcsolódik a nyárádi pálos kolostor építtetése is, melyről fentebb már részletesen értekeztünk.¹⁵¹³

Az egyik legfontosabb várról, Terebesről sajnos nagyon szűkszavú szakirodalmunk. 2004-ben Nováki Gyula és Sárközy Sebestyén ugyan megjelentette első közleményét,

¹⁵⁰⁸ Vö. függelék XI/8.

¹⁵⁰⁹ NOVÁKI-SÁNDORFI 1992. 50–52.

¹⁵¹⁰ Itt érdemes megemlítenünk, hogy a vár részletes történetét előtanulmányban készítette el SZÖRÉNYI 2003B. Építéstörténeti rekonstrukciója pedig egy évvel később került publikálásra. SZÖRÉNYI 2004. Kutatási jelentését a Castrum hasábjain jelentette meg. SZÖRÉNYI 2003A

¹⁵¹¹ Az alaprajz rekonstrukcióját ld. SZÖRÉNYI 2006. 15.

¹⁵¹² SZÖRÉNYI 2006. 12–15.

¹⁵¹³ Csorbakő építéstörténetéről csupán akkor tudhatunk meg többet, ha az egész vár területének ásatása megtörténik. Ennek feltétele az, hogy hosszú távon biztosítsák az állagmegóvást.

mely a történeti Zemplén megye várainak topográfiáját volt hivatott elővezetni, ebben azonban nem kapott helyet, csupán a kevésbé ismert erősegek kerültek be a tanulmányba.¹⁵¹⁴ A pár évvel későbbi Borsod-Abaúj-Zemplén megyei topográfiai munkában sem kapott helyet Terebes, lévén a mai országhatáron túl helyezkedik.¹⁵¹⁵ Terepfelmérést és elméleti rekonstrukciót egy szlovák szerzőpáros monográfiájában találunk a várról.¹⁵¹⁶ Eszerint egy síkföldi vizivárról lehet szó, mely a Terebes melletti Parics falu határában húztak fel. Mivel nagyon csekély mennyiségű faltöredék maradt meg a várból, így annak építéstörténetét részleteiben nem ismerjük. Az azonban feltételezhető, hogy a téglából épült vár magját, mely a 14. században már biztosan állt, a 15. század elején bővítették, és a 8 méter magas fallal rendelkező belső váron belül lakóépületeket alakítottak ki. Minden bizonnyal reprezentatív építmény lehetett, ha Perényi János tárnokmester ide helyezte át székhelyét és évtizedeken keresztül ide tért haza, itt nevelkedtek gyermekei. A magára hagyott várat az Andrássy kastély építésekor bontották el, és ma ennek a parkjában találhatóak meg maradványai. Egy részletes feltárás jelentős építéstörténeti és családtörténeti leletek felszínre kerülésével kecsegtet.¹⁵¹⁷

Egy jól dokumentált várat kell még megemlítenünk, Kalmár János ugyanis 1959-ben tette közzé ásatásának részletes eredményeit Fülekre vonatkozóan.¹⁵¹⁸ Igyekezett a meglévő épületeket, falakat datálni, ez alapján mondhatjuk, hogy a 15. század derekán folytak erődítési munkálatok a várban. Elképzelhető, hogy már Perényi János tárnokmester alatt elindultak az építkezések, de valószínűbb, hogy fia, István igyekezett biztonságosabbá tenni várát. Mindenesetre Kalmár erre az időszakra teszi annak a fellegvár fala elé épült félkör alakú bástya építését, melynek belső átmérője tizenkét méter és I. Ulászló és V. László korabeli dénárleleteket is találtak benne.¹⁵¹⁹ Tudjuk, hogy az egyik legnagyobb uradalommal rendelkező vára volt a családnak, jelentős anyagi áldozatok révén jutott hozzá János tárnokmester, így elképzelhető, hogy fontosnak tartotta erődítését például a már régóta meglévő, de kevésbé fontos Szentmiklóssal szemben.

¹⁵¹⁴ NOVÁKI-SÁRKÖZY 2004.

¹⁵¹⁵ NOVÁKI-SÁRKÖZY-FELD 2007.

¹⁵¹⁶ SLIVKA-VALLAŠEK 1991.

¹⁵¹⁷ A magyar és idegen nyelvű irodalmat Szatmári Tamás dolgozta fel: http://www.varak-hrady.eu/magyar/oldalok/toketerebes_parics_var/ (Letöltés ideje: 2018. május 13.)

¹⁵¹⁸ KALMÁR 1959.

¹⁵¹⁹ KALMÁR 1959. 4.

Perényi Imre még 1403-ban nyert Zsigmondtól építési engedélyt Szentmiklóstra. Itt ma is áll egy kastély, melyben kevésbé ismerhető fel a 15. századi épületrészek. Várként a század folyamán egyszer sem említették, várnagyát sem ismerjük. az 1400-as évekből származó erődített udvarház léte utal Káldi Gyula szerint az „U” formájú alaprajz szabálytalansága. Részletes kutatás nélkül azonban sem ő, sem Feld István nem tud többet a vár, vagy erődítés korai építéstörténetéről.¹⁵²⁰ Véleményünk szerint az 1403-as építési engedély megszerzését követően, az éppen alakuló uradalom központjában inkább csupán egy udvarházat építettek. A királyellenes felkelés leverését követő uralkodói jóindulatot Perényi Imre nem akarta elmulasztani, és a várépítés lehetőségét megszerezte, de ez nem jelenti, hogy az építés biztosan el is indult. Ezt a feltételezést forrásokkal nem tudjuk alátámasztani, de a fent elmondottak tükrében egy lehetséges elmélet lehet.

Hasonlóan csekély információval rendelkezünk még Sztropkóról, és Újvárról is. Előbbiből – mint ahogy azt említettük – csupán egy torony maradt fenn, ami a vár egy része lehetett. Újvár feltárása és állagmegóvása egy önkéntes alapon szervezett projekt részeként 2011 és 2015 között valósult meg.¹⁵²¹ Ennek eredményeként a 765 méter magasan lévő várrom omladozó falait megerősítették, kiegészítették, de módszeres feltárást nem végeztek. Így nem tudjuk egyértelműen megmondani, hogy a falak mely része a 13–16. századi építés következménye. Lévéen hogy egy viszonylag korai kővárról van szó, ugyanakkor kieső helyen fekszik és magasan, ezért véleményünk szerint nem lehetett a nagy építkezések célpontja. Egy régészeti feltárás itt is új adalékokkal szolgálhat. Hasonlóan kevés információval szolgálunk Sáros várának 1439 és 1458 közötti építéstörténetéről. A jórészt csak de jure birtokolt várban viszont Perényi építések nem történhettek.

A fentiek alapján elmondható, hogy a már feltárt, vagy felmért várak esetében mindenütt kimutatható a családhoz köthető építkezés. Jól dokumentált a füzéri, és a csorbakői vár, mindkettő erődítése értelemszerű. Míg Csorbakőn egy leromlott várból épített Perényi Imre egy saját főúri rezidenciát a 15. század első évtizedeiben, addig Füzért már testvérei és fiai is fejlesztették a századfordulón és az 1430-as években is. Ezt magyarázza, hogy a két korszakban a család székhelyéhez közeli jól védhető erősség volt, ahol előszeretettel pihentek, vagy húzták meg magukat a családtagok. A terebesi építkezésük bár nem bizonyított, mégis szükségszerű, hiszen a család meghatározó

¹⁵²⁰ KÁLDI 2003. 334. Vö. FELD 2000. 99–101. Ld. még. EMÖDI 2005.

¹⁵²¹ <http://www.novum.castrum.sk/> (Letöltés ideje: 2018. május 13.)

rezidenciája volt, több ízben más bárók is megszálltak itt,¹⁵²² reprezentációs funkciót is be kellett töltenie. Sztropkó, Szentmiklós és Fülek erősítését inkább csak valószínűsíteni tudjuk, Újvár és Sáros esetében pedig nem rendelkezünk kellő információval.

Jól látszik, hogy a terebesi Perényi család áldozott növekvő vagyonából arra, hogy hatalmuk kimutatását legjobban szolgáló váraikat fejlesszék. Csorbakő esetében egy teljesen új építésbe kezdett Imre kancellár, mégpedig egy reprezentatív családi székhely kialakításába. Füzéren nem csupán védelmi célokat szolgáltak a fejlesztések, de a lakóépületek és a kápolna építése reprezentációs, és a tényleges használat irányába mutatnak. Sztropkó és Szentmiklós esetében egy távoli, de nagykiterjedésű birtok igazgatási központját kellett létrehozni a családnak, hiszen ezek a területek ekkor települtek be és emelkedett az értékük. Ha védelmére nem is lehetett szükség, a birtokigazgató tekintélyének megteremtésére minden bizonnyal. Vagyis a család épített öröksége, anyagi kultúrája – legalábbis amit tudunk róla – alátámasztja dolgozatunk fentebbi fejezeteinek mondanivalóját: A család az ország egyik legnagyobb, leggazdagabb, legbefolyásosabb bárói rétegének második vonalába sorolható. Mert bár nem fűződik nevükhöz oly jelentős építkezés, mint a Garaiakhoz, vagy a Hunyadiakhoz, mégis jelentős erőforrásokat tudtak áldozni épületeikre, azok megjelenésére, vallásuk gyakorlására és családjuk örökségének fenntartására.

¹⁵²² Például az 1454 novemberi részországgyűlés során.

VII. Összegzés

Dolgozatunk végére érve jól látszik, a középkori arisztokrata családok történetének monografikus feldolgozása igenis hozzáad a korszak történetéhez. Elsősorban a politika- és a társadalomtörténet vizsgálatához. A legfontosabb eredménynek azt tartjuk, hogy rávilágítottunk: az egyes családi ágakat külön kell vizsgálnunk. Ez új megvilágításba helyezheti az ágakon belül egy időben élő családtagok cselekedeteit. Az ideiglenes ágak (csorbakői, pataki) meghatározásával még jobban értelmezhető a család története.

Az első fejezetben a család eredetét és a terebesi-ág kialakulását fejtjük ki. Rámutatunk, hogy a 13. század második felében a zavaros belpolitikai viszonyok közepette hogyan tudott érvényesülni egy tisztázatlan háttérű középnyemes. Ezt követően láttuk, a terebesi ág felemelkedésében a legnagyobb szerep Perényi Péterre hárult. Szívós és kitartó munkájával, apró lépésekben alapozta meg családjának vagyonát. A több mint húsz éves birtokgyarapító munka fényében válik igazán érthetővé az, hogy Zsigmond milyen tudatos birtokpolitikát folytatott új arisztokrataival szemben. Míg Péter fél tucat kisebb birtokot, települést szerzett meg, addig Zsigmond alatt ő és fiai, kevesebb mint öt év leforgása alatt négy váruadalomhoz jutottak. Ezzel egyszerre váltak a régió, de az ország meghatározó nagybirtokosaivá is. Péter fiainak (Miklós, János, Imre) karrierjén keresztül szembeötlő, milyen árat követelt az új vagyoni pozíció a király kegyeltjeitől. A folyamatos jutalmazás nem maradt el, a birtokadományokon túl egyéb privilégiumokhoz juttatta támogatóit. Perényi Miklós volt szörényi bán egy katonai kudarcot követően mellőzött lett, tisztségeit elvesztette, de ennek hátterében a régi arisztokrácia érdekeit véljük felsejleni. Új lendületet a harmadik testvér, Imre volt képes adni a család karrierjének.

A második fejezet központjába a fentebb említett ideiglenes családi ág, és annak megalapítója került. A borsod megyei Csorbakő várához köthető területek Perényi Imre általi 1403-as megszerzésével, az akkor pohárnokmester önálló birtokállományra tett szert unokaöcseivel szemben. Zsigmond ebbéli jutalmazása így több volt, mint pusztán birtokadomány. Imre életében vált családjá a királyság meghatározó részesévé, és megalapozta fiai jövőjét. Az is jól látszik, hogy egy-egy személy pályafutása nem mentes a töréspontoktól, hullámvölgyektől, akkor sem, ha az archontológiai vizsgálatok alapján hosszútávon sem veszítette el tisztségét. Pámutattunk, hogy Perényi Imre kancellár tizenhárom éves szolgálata sem egysíkú, hanem két, egymástól jól elkülöníthető periódusra bontható. Bár 1412-től nem tudta kivenni részét Zsigmond politikai törekvéseiből, ebben

megromlott egészsége gátolta, és nem kegyvesztettsége. Dolgozatunkban egyúttal cáfoltuk azt a sokszor toposzként visszatérő állítást, hogy Perényi Imre titkoskancellárként 1405 és 1418 között zömében Zsigmond közelében tartózkodott. Bár feltehetően szabad bejárása volt minvégig az uralkodóhoz, a mindennapi munkát helyettesei látták el.

Kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk az értekezésben Imre és családja tulajdonában lévő birtokok részletes bemutatására. A rendelkezésre álló adatok alapján több idősíkbán tudtunk pillanatfelvételt készíteni a Perényi vagyonról. Feltettük és megválaszoltuk a kérdést, hogy mind közül Imre melyiket tartotta igazán fontosnak, melyik uradalmi központját igyekezett hatalmához, és vagyonához képest főúri reprezentálásra alkalmassá tenni, családjának otthonát megteremteni. A rezidenciaelemzés során megállapítottuk, hogy Perényi Imre tartózkodása, családon belüli birtokviszonya, nyárádi kolostoralapítása, temetkezése, építkezése és birtokszervezése is arra utal, hogy a Csorbakő várához közeli borsodi és abaúji területeknek nagy figyelmet szentelt.

A harmadik fejezetben Perényi Imre örökségét vizsgáltuk fiainak sorsán keresztül. Amellett, hogy fontosnak tartottuk a két ifjú tevékenységének tételes ismertetését Zsigmond kíséretében, illetve saját birtokszerzeményeinek ismertetését az 1418 és 1428 közötti időszakot egészében is vizsgáltuk. Perényi Imre kancellár halála után István és János kényszerpályára szorult. Elvesztették befolyásos apjukat, bárói tisztséghez unokatestvérük, Miklós jutott lovászmesterként, csupán a „csorbakői” család erőforrásaira támaszkodhattak. A kirajzolódott helyzetben fordulat Miklós bán fia Miklós lovászmester 1428-as halála után állt be: István és János kezén egyesültek a közös és saját birtokok. Egyik napról a másikra hét uradalom, öt vár, négy mezőváros, és száznál több falu fölött rendelkezhetek. Ennek eredménye meg is lett az országos politikában. Öt éven belül bárói rangot kaptak, több birtokadományt, ispánságot és a füleki váruradalmat is birtokba vehették – bírták az uralkodó kegyét, és megfelelő vagyonnal is rendelkeztek. Perényi István 1437-es halálával János még nagyobb hatalomhoz jutott.

A család birtokainak jövedelmét addig két politikai karrier felfuttatására használták, ezt követően azonban csupán János kezében összpontosult. Ő ekkorra már érett felnőtt, országosan szemlélve tekintélyes, regionálisan pedig megkérdőjelezhetetlen hatalommal és befolyással rendelkezett. Már Zsigmond utolsó éveiben is kapott diplomáciai megbízatást, vagyis 1437-ben a politikacsinálók közé tartozott. Ekkor már több mint húsz évet töltött el az uralkodó udvarában. Kilépett apja árnyékából, már nem az egykori kancellár fia, hanem nagyhatalmú birtokos, az északkeleti országrész meghatározó családjának feje volt. A zsigmondi éra egyik legcselekvőképesebb tagjaként vághatott neki Albert király

uralkodásának, mely pályájának csúcsát jelentette. Igyekeztünk tartalommal megtölteni a „szép számú kíséret” hangzatos kifejezést is. aPerényi család familiársi hálózatának vizsgálatával. Három olyan család történetének a vázát sikerült megadnunk, akik eddig alig kaptak helyet a történeti irodalomban, családi leszármazásukat pedig sikerült rekonstruálnunk, kiegészítenünk.

Perényi János tárnokmester életpályája nem csak a Perényi családon belül, de a kortársaihoz képest is jól dokumentálható, így hosszú, két évtizedes működését három korszakba osztva vizsgáltuk. Elsőként János szerepét tisztáztuk az országos politikában 1437 és 1446 között. Ezt követően János pályafutásának konszolidációját követtük végig Hunyadi kormányzósága alatt. Végül a tárnokmester pályájának csúcsa következett V. László személyes uralkodásának idején.

A legtöbb vonatkozó szakirodalomban megemlítésre került, hogy Perényi János tagja volt az Ulászlóhoz menekített 1440-es követségnek. Sokszor csupán ennek fényében igyekeztek megítélni a tárnokmestert. Dolgozatunkban ezt árnyaltuk a fellelhető források vizsgálatával és igyekeztünk elhelyezni belháborús stratégiáját a kortársak sorsán keresztül megítélni. A belháborúban egy sajátos taktikát választott: ő volt az egyik legkésőbb pártállást választó nagybirtokos. Perényi a szerencsésebbek közé tartozott. Családja élén egy személyben megállta a helyét, birtokjogait nem veszítette el, még ha ideiglenesen kiestek uralma alól egyes uradalmak. Egy eddig kevésbé ismert történetet jártunk körül, melyben Perényi a regionális befolyásáért ádáz harcot vívott a Pálóciakkal. Ebből végül győztesen került ki. A várnai fordulatot követően nem lehetett őt nélkülözni az országos politikából, így visszaszerezte tárnokmesteri méltóságát.

Az 1446-os évvel Perényi János tárnokmester hátrahagyta életének legnehezebb szakaszát. Hunyadi János kormányzó felismerte, hogy Perényi támogatása, közvetítése nélkül az ország északkeleti régiójában nem veheti fel a versenyt Jiškrával, ezért bár Perényi tisztséget nem nyert, valós hatalommal azonban bírt. Az 1450-es években fokozatosan bevonták az országos politikába, tartózkodási helyeiből nyilvánvaló, hogy részt vehetett az országnagyok tanácsulésein, az országgyűléseken, és aktív szerepet vállalt V. László 1452-es hazatérésének megszervezésében. Személyén keresztül egyértelműen látható, hogy a korszakot fémjelző nevek (pl. Hunyadi, Cillei, Garai, Újlaki) mögötti második vonal is meghatározó szerepet játszott az események, és az erőviszonyok alakulásában. Gatalóci Mátyás váci püspök, Ország Mihály kincstartó, Pálóci László országbíró, Bebek Imre erdélyi vajda mind-mind erős tényezők voltak, s Perényi János tárnokmestert is közéjük sorolhatjuk.

V. László személyes uralkodása alatt egyértelműen aktívabb politikát folytatott a tárnokmester. Több alkalommal tűnt fel az országnagyok legszűkebb tanácsában és bár politikai állásfoglalásait nem fogalmazta meg nyíltan és egyértelműen a kor viszonyai szerint „ligákban”, mégis jól azonosítható helye a pártharcokban. Az uralkodó iránti lojalitása tisztán látszik, és az is nyilvánvaló, hogy 1454-55-től a Cillei Ulrik vezette berendezkedést pártolta. Kétségtelen, hogy a polgárháborúban elszenvedett vagyonszerzését (Sáros) vissza kívánta szerezni, és míg az 1450-es évek elején ennek érdekében akár Hunyadi Jánost is támogatta, 1455-től inkább Cillei Ulrikkal tudott azonosulni. Le kell szögeznünk, hogy még ebben a periódusban is megőrizte második vonalbeli szerepét. Befolyása, hatalma nem volt mérhető továbbra sem Garai László, Újlaki Miklós, Hunyadi János mércéjével, de még Jan Jiškra és Pálóci László viszonylatában is alulmaradhatott. Egy azonban bizonyos, az északkeleti régió legfontosabb személyisége volt, és élvezte V. László bizalmát. Részországyűlést hívott össze Terebesen 1454-ben, 1456-ban kibékítette Komorovszkit Miklós zsoldosvezért és Jiškrát, megegyezést hozott tető alá a szintén zsoldos kapitány Jan Talafusszal Jászó tekintetében és 1457-ben a Felső Részek kapitányságát is elnyerte, bár fél évnél tovább nem volt a tisztség tulajdonosa.

Perényi János 1438 és 1458 közötti tevékenységét látva elmondhatjuk, hogy a legnagyobb eredmény, amit elért az, hogy életben maradt. Ez – bár nagyon egyszerű tény – ha jobban belegondolunk nem is olyan elhanyagolható eredmény. Láttuk több hasonló család tragédiáját ebből a korszakból. Csak azok tudták hatalmukat megőrizni, akik kontinuitás jelentettek a Zsigmond-kor és Mátyás uralkodása között. Perényi János tárnokmester István testvére elvesztését követően egyedül volt kénytelen megállni a helyét, annak előnyeivel és hátrányaival együtt. Bár maga gondoskodott róla, hogy a család vérvonala ne szakadjon meg – legkevesebb három fiút nemzett – a belháborúban bekövetkezett esetleges halála leküzdhetetlen feladat elé állította volna özvegyét és ifjú fiait. Halála után hamar, csupán három év kihagyással ismét bárót adott a királyi tanácsba a család János fia István asztalnokmester személyében.

Természetesen Perényi János életpályája nem tárgyalható a városokhoz fűződő viszonyának részletesebb vizsgálata nélkül. Ennek több vetülete is van. Egyrészt az a jogi folyamat, ami a tárnoki városok körének kialakulásához vezet, ezzel együtt a tárnoki szék átalakulásához, és a tárnokmester ebbéli szerepe. Másrészt Perényi, mint nagybirtokos főúr gazdasági viszonya a városokhoz. Harmadrészt hosszú tárnoki működése lehetőséget ad számunkra, hogy megvizsgáljuk a tárnokmesteri pecséthasználattal. Ennek fonosságát azzal

hangsúlyoztuk, hogy külön alfejezetben tárgyaltuk az egyes vetületeket. Sőt, talán ennél részletesebb kidolgozást is megérdemelt volna a téma – különösen a tárnokmesteri tisztség, vagy a tárnoki jog bővebb vizsgálata. Ez azonban túlfeszítette volna az alapvetően családtörténeti értekezés kereteit. Ebben a dolgozatban csak felhívtuk a figyelmet a magyar történetírás ebbéli lehetséges irányaira.

Egy középkori családtörténeti munka nélkülözhetetlen része ma már a reprezentáció vizsgálata. Annak ellenére, hogy nem ez dolgozatunk fő témája, mégis fontosnak tartottuk, hogy a forrásgyűjtés során előkerült ide vonatkozó adatokat rendszerezzük. Külön alfejezetben taglaltuk a család címerhasználatát. Elmondhatjuk: kifejezetten jó forrásadottságokkal rendelkezünk e téren a Perényiek kapcsán. A terebesi ág több tagjának ismerjük síremlékét, 1417-ből pedig egy címertekercsről megbizonyosodhatunk rendjelvényeikről és címerszíneikről. Több pecsétnyomatot is elemezhetünk. Ez azonban nem elég címerük eredetének vizsgálatához, ehhez további célirányos kutatásra van szükség elsősorban külföldön. A laikus vallásosság, vagy az anyagi kultúra esetében a módszeres forráskiadások több adatot is szolgáltathatnak a későbbiekben, ezért a teljesség igényével nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket. Jól látszik, a szakirodalom néhány említése és az elszórt források nem alkalmasak, hogy a felvetett kérdéseket jelen dolgozat keretein belül végérvényesen lezárjuk. Az értekezésben gondolatébresztésre van lehetőségünk, ezzel megalapozva a későbbi részletes kutatásokat. Talán a leginkább részleges kidolgozást a Perényiek épített öröksége kapcsán tudjuk nyújtani, mivel több ismert vár, kastély, vagy szakrális épület még nem került körültekintő feltárássra. Ugyanakkor kijelenthetjük, hogy a terebesi Perényi család áldozott növekvő vagyonából arra, hogy hatalmuk kimutatását legjobban szolgáló váraikat fejlesszék. Csorbakő esetében egy teljesen új építésbe kezdett Imre kancellár, és ugyanő a közeli Nyárádon pálos kolostor építését segítette elő. Füzéren nem csupán védelmi célokat szolgáltak a fejlesztések, de a lakóépületek és a kápolna építése reprezentációs, és a tényleges használat irányába mutatnak. Sztropkó és Szentmiklós esetében egy távoli, de nagykiterjedésű birtok igazgatási központját kellett létrehozni a családnak, hiszen ezek a területek ekkor települtek be és emelkedett értékük. Ezekkel az épületekkel szükség volt a birtokigazgató tekintélyének megteremtésére. Vagyis a család épített öröksége, anyagi kultúrája alátámasztja állításunkat: A család az ország egyik legnagyobb, leggazdagabb, legbefolyásosabb bárói rétegének második vonalába sorolható. Mert bár nem fűződik nevükhöz oly jelentős építkezés, mint a Garaiakhoz, vagy a Hunyadiakhoz, mégis jelentős

erőforrásokat tudtak áldozni épületeikre, azok megjelenésére, vallásuk gyakorlására és családjuk örökségének fenntartására.

Dolgozatunk végén belátjuk, egyetlen téma kutatását sem lehet teljessé tenni, befejezni. Mindamellet végig a teljesség igényével dolgoztunk, s a végeredmény egy kerek történet lett. Tudjuk, a módszeres forrásfeltárás újabb adalékokat hozhat felszínre a témához, és látjuk, hogy nem minden téma fejthető ki egy dolgozat keretei között. Ezért is tartjuk fontosnak hangsúlyozni a jövőbeni kutatásaink részét fogja képezni Perényi Miklós szörényi bán fia Miklós lovászmester portréjának elkészítése, a család címerének eredetének vizsgálata, vagy a Döbrönteiekkal közösen birtokolt délvidéki várak, és természetesen a család további négy generációjának története.

VIII. Bibliográfia

VIII. 1. Levéltárak, levéltári állagok és jelzetek rövidítései

AGAD	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Warszawa (Varsó)
ALG. URK.	Allgemeine Urkundenreihe (HHStA)
AHMB	Archív hlavného mesta Bratislavy, Bratislava (Pozsony)
AMK	Archív mesta Košíc, Košice, (Kassa)
AS	Archivum secretum (AMK)
BÁRTFA	Bártfa város levéltára: Középkori gyűjtemény (ŠAP PB)
BFL PANNONHALMA	Bencés Főapátság Levéltára, Pannonhalma, Konventi levéltár, Capsarium
BTM	Budapesti Történeti Múzeum Pecsétmásolati Gyűjtemény (Budapest)
CS	Collectio Schwartzbachiana (AMK)
DF	Diplomatikai Fényképgyűjtemény (MNL OL)
DL	Diplomatikai Levéltár (MNL OL)
DRUGETH	SAP PP A homonnai Drugeth család levéltára (ŠAP PP)
EPERJES	Eperjes város levéltára: Középkori gyűjtemény (ŠAP PP)
SOPRON	Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár, Soproni Levéltár
HDA	Hrvatski Državni Arhiv, Zagreb (Zágráb)
HHStA	Österreichische Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (Bécs)
JÁSZÓ	Jászói prépostság magánlevéltára: Oklevelek és iratok (SNA)
KÖRMÖCBÁNYA	Körmöcbánya város levéltára: Körmöcbánya város tanácsa: Oklevelek és levelek (ŠABB PK)
LELESZ AB	Leleszi konvent hiteleshelyi levéltára: Acta Bercsényiana (SNA)
LELESZ AS	Leleszi prépostság magánlevéltára: Acta saeculi (SNA)
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MTA MKCs	Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoport (Budapest)
NAZ	Nadbiskupijski Arhiv u Zagrebu (Zágráb)
NRA	Neo-Registrata Acta (MNL OL DL Q Szekció 311.)
ŠABB PBS	Štátny archív v Banskej Bystrici Pobočka Banská Štiavnica (Selmezbánya)
ŠABB PK	Štátny archív v Banskej Bystrici Pobočka Kremnica (Körmöcbánya)
ŠAB PT	Štátny archív v Bratislave Pobočka Trnava (Nagyszombat)
ŠAL PL	Štátny archív v Levoči, Pobočka Levoči (Lőcse)
ŠAP PP	Štátny archív v Prešov Pobočka Prešov (Eperjes)
ŠAP PB	Štátny archív v Prešove, Pobočka Bardejov (Bártfa)
SELMECBÁNYA	Selmezbánya város levéltára: Selmezbánya város tanácsa: Az Országos Levéltár által visszaadott oklevelek és iratok (ŠABB PK)
SNA	Slovenský Národný Archív, Bratislava (Pozsony)
SZEPES	Szepesi káptalan hiteleshelyi levéltára: Oklevelek (SNA)

VIII. 2. Forrásközlések

- ABAFFY–DANCS–HANVAY *Az Abaffy család levéltára 1247-1515. A Dancs család levéltára 1232-1525. A Hanvay család levéltára 1216-1525.* Szerk. Borsa Iván. Bp., 1993. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 23.)
- AO *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Anjoukori okmánytár I–VII.* Szerk. Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. Bp., 1878–1920.
- AOKLT. *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia I–XV., XVII., XIX–XXVIII., XXXI.* Szerk. Almási Tibor, Blazovich László, Géczi Lajos, Köfalvi Tamás, Kristó Gyula, Makk Ferenc, Piti Ferenc, Sebők Ferenc, Tóth Ildikó. Bp.–Szeged, 1990–. A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
- ÁÚO *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Árpádkori új okmánytár.* Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I–XII Bp., 1860–1874. (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria. Magyar Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak. VI–XIII, XVII–XVIII, XX, XXII.)
- BÁNFFY *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez I–II.* Szerk. Varjú Elemér, Iványi Béla. Bp., 1908–1928.
- BEREG Neumann Tibor: *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526).* Nyíregyháza, 2006. (A Szabolcs-szatmár-beregi Szemle füzetek 3.)
- BONFINI Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei.* Fordította Kulcsár Péter. H. n., 1995. <http://www.balassikiado.hu/BB/netre/html/bonfini.html> Letöltés ideje: 2018. március 31.
- BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. Sugár István: *Borsodi oklevelek a Heves Megyei Levéltárban.* Miskolc, 1980. (Documentatio Borsodiensis 1.)
- BORSODI OKLEVÉLTÁR 1990. Tóth Péter: *Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár Miskolcon őrzött középkori oklevelei.* Miskolc, 1990. (Borsodi Levéltári Füzetek 28.)
- BTOE *Budapest történetének okleveles emlékei. III. (1382-1439.)* Összeáll. Kumorovitz L. Bernát. Bp., 1987. (Monumenta diplomatica civitatis Budapest. Ad edendum praeparavit L. Bernardus Kumorovitz. Tom. III. (1382-1439.) Musaeum Historicum civitatis Budapest. Bp., 1987.)
- BUDAI KRÓNIKA *Chronica Hungarorum (A magyarok krónikája).* Az online kiadás a „Chronica Hungarorum finita Bude A. D. 1473. in vigilia pentheocostes per Andream Hess. Fordította: Horváth János. Utószó: Soltész Zoltánné. Bp.–Debrecen, 1973.” alapján készült. <http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/18/34/dd/1/pdf/low.pdf> Letöltés ideje: 2018. március 31.
- CDH *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus. I–XI.* Edd. Georgius Fejér. Budae, 1829–1844.
- CJH *Corpus juris hungarici. Magyar törvénytár 1000–1895. Milleniumi emlékkiadás. I. kötet 1000–1526. évi törvények.* Szerk. Csiky Kálmán,

	Kolozsváry Sándor, Nagy Gyula, Óváry Kelemen, Tóth Lőrinc, Márkus Dezső. Bp., 1899.
CSÁKY	<i>Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I. Oklevelek 1229–1499.</i> Összeállította: Bártfai Szabó László. Bp., 1919.
CSÁNKI	Oklevelek a Hunyadiak korából. I–II. Közli: Csánki Dezső. <i>Magyar Történelmi Tár</i> 50. (1902) 276–302. és 346–374.
CSICSERI	Kárffy Ödön: Csicsery család levéltára I–V. <i>Magyar Történelmi Tár</i> 48. (1900) 385–410; 49. (1901) 41–70; 223–238; 554–564; 50. (1902) 6–80.
DLUGOSZ	Ioannis Dlugossii <i>Annales seu Cronicae Incliti Regni Poloniae. Liber 1–12.</i> Varsaviae–Cracoviae 1964–2005.
DOGIEL	<i>Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae. Tomus I.</i> Edd. Dogiel, Marcina. Vilnae, 1758.
DOK. POL.	<i>Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier I–V.</i> Szerk. Stanisław Sroka. Kraków, 1998–2012.
DRH	<i>Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457.</i> Collectionem manuscriptam Francisci Döry additamentis auxerunt. Georgius Bónis, Vera Bácskai. Bp., 1976. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici. II. Fontes. 11.)
DRTH	<i>Deutsche Reichstagsakten.</i> Hrsg. durch die historische Kommission bei der königlichen Akademie der Wissenschaften. Bd. I–XII. München, 1867–1901.
FEJÉR GENUS	Fejér György: <i>Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad.</i> Budae, 1844.
FEJÉRPATAKY	Fejérpataky László: <i>Magyarországi városok régi számadáskönyvei. (Selmeczbánya, Pozsony, Besztercebánya, Nagyszombat, Sopron, Bártfa és Körmöczbánya városok levéltáraiból.)</i> Bp., 1885.
FRA	<i>Fontes rerum austriacarum. Zweite Abtheilung, Diplomataria et acta. II. Band. Diplomatarium Habsburgense saeculi XV.</i> Wien, 1950.
FRAKNÓI 1899.	Fraknói Vilmos: <i>Oklevéltár a magyar királyi kegyuri jog történetéhez.</i> Bp., 1899.
FRANGEPÁN	<i>A Frangepán család oklevéltára. I–II.</i> Szerk. Thallóczy Lajos, Barabás Samu. Bp., 1910–1913.
HÁZI	Házi Jenő: <i>Sopron szabad királyi város története. I. rész. 1–7. köt. II. rész 1–6. köt. Oklevelek.</i> Sopron, 1921–1943.
HEVES	<i>Középkori oklevelek a Heves Megyei Levéltárban. DVD-ROM.</i> Bp.,–Eger. 2008.
HO	<i>Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius I–VIII.</i> Kiadja Ipolyi Arnold, Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly és Véghely Dezső. Győr–Bp., 1865–1891.

HORVÁTH 1861.	Horváth Mihály: Regesták a szepesi káptalan, jászai s leleszi konventek, Kassa és Sopron városok, s több magánosok levéltáraiból s gyűjteményeiből, 1228–1643. Első közlés. <i>Történelmi Tár</i> (1861) 97–176.
IVÁNYI BÁRTFA	Iványi Béla: <i>Bártfa szabad királyi város levéltára. 1319–1526.</i> I. Bp., 1910. A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
IVÁNYI EPERJES	Iványi Béla: <i>Eperjes szabad királyi város levéltára. 1245–1526.</i> Pars prima–Pars secunda. Szeged, 1931. (Acta litterarum ac scientiarum Reg. Universitatis Hung. Francisco-Iosephinae. Sectio iuridico-politica. Tom. 2.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
JÁSZAY	Okleveles toldalék. Közli, bev. és jegyz. Jászay Pál. In: <i>Tudománytár Értekezések.</i> 10. (1841) 8. füzet. 127–130.
JUSTH	A Justh család levéltára 1274–1525. Szerk. Borsa Iván. Bp., 1991. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 20.)
KAMARAHASZNA	Engel Pál: <i>Kamarahaszna-összeírások 1427-ből.</i> Bp., 1989. (Új Történelmi Tár 2.)
KARÁCSONYI 1896–97	Karácsonyi János: Oklevélkivonatok a szentmiklóssi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. I–III. In: <i>Magyar Történelmi Tár</i> 44. (1896) 505–528, 45. (1897) 513–528, 680–708.
KÁROLYI	Géresi Kálmán: <i>A nagy-károlyi gróf Károlyi-család oklevéltára I.</i> Bp., 1882.
KATONA	Katona István: <i>Historia critica regum Hungariae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata. Ordine I–XLII.</i> Pest, 1779–1817.
KEMÉNY	Kemény Lajos: <i>Kassa város régi számadáskönyvei 1431–1533.</i> Kassa, 1892.
KNAUZ 1862.	Knauz Nándor: A budai káptalan regesztái 1148–1649. In: <i>Magyar Történelmi Tár</i> 12 (1862) 3–156.
KOVACHICH	Kovachich Márton György: <i>Vestigia comitorum apud hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem.</i> Budae, 1790.
KOVACHICH SUPPL.	Kovachich Márton György: <i>Supplementum ad Vestigia Comitiorum apud hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem.</i> I–III. Buda, 1798–1801.
KRASSÓ	Pesthy Frigyes: <i>Krassó vármegye története. III. Oklevéltár.</i> Bp., 1882.
LELESZ I.	C. Tóth Norbert: <i>A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei. I. közlemény 1387–1399. (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I. kötetéhez).</i> Nyíregyháza, 2005. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve 47.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
LELESZ II.	C. Tóth Norbert: <i>A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei. II. közlemény 1400–1410. (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár II. kötetéhez).</i> Nyíregyháza, 2006. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve 48.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.

LELESZ III.	C. Tóth Norbert: <i>A leleszi konvent statutoriae sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei. (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I–II. köteteihez.)</i> Nyíregyháza, 2006. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. Közlemények 36.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
LÓNYAI	Nagy Gyula: A lónyayak deregnyei levéltára XIV. és XV-ik századi okmányairól. <i>Századok</i> 7. (1873) 619–633.
LUKCSICS	<i>Diplomata pontificum saec. XV. XV. századi pápák oklevelei I–II.</i> Kiadja Lukcsics Pál. Közrebocsátja a Római Magyar Történeti Intézet. Bp., 1931–1938. (Monumenta Hungariae Italica. Olaszországi Magyar Oklevéltár)
MAGYAR-ZSIDÓ OKLT.	<i>Magyar-Zsidó Oklevéltár. Monumenta Hungariae Judaica. I–XVIII.</i> Bp. 1903–1980.
MON. POL.	<i>Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Pomniki dziejowe wieków srednich do objasnienia rzeczy polskich sluzace. Tom. I–XIX.</i> Cracoviae, 1874–1927.
NÁDOROK	<i>Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke.</i> Szerk. Szőcs Tibor. Bp., 2012. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 51.)
NÓGRÁD	Sugár István: <i>Az Egri Káptalani Hiteleshely nógrádi vonatkozású iratainak regesztái 1378–1700.</i> Salgótarján, 2001. (Adatok, források és tanulmányok a Nógrád megyei levéltárból 30.)
PERÉNYI	<i>A Perényi család levéltára 1222–1526.</i> Közzéteszi Tringli István. Bp., 2008. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 44.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
PÁLOS	Bándi Zsuzsanna: Északkelet-magyarországi pálos kolostorok oklevelei: regeszták. In: <i>Borsodi levéltári évkönyv</i> 5. (1985) 557–725.
PRAY	Pray György: <i>Syntagma historicum de Sigillis regum et reginarum Hungariae pluribusque aliis. Opus postumum cum XVI. tabulis aeri incisis.</i> Budae, 1805.
RA	<i>Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke.</i> Szerk. Szentpétery Imre, Borsa Iván. I. kötet, 1. füzet – II. kötet, 4. füzet. Bp., 1923–1987.
SIMONTORNYA	C. Tóth Norbert: Oklevelek Simontornya középkori történetéhez (1264–1543). <i>Levéltári Közlemények</i> 71. (2000) 93–127.
SÜTTŐ: ANJOU	Süttő Szilárd: <i>Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával. II.</i> Szeged, 2003. (Belvedere-monográfiák 2.)
SZABOLCS II.	C. Tóth Norbert: <i>Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. (1387–1526).</i> Szerk. Németh Péter. Budapest–Nyíregyháza, 2003. (A nyíregyházi Jósá

	András Múzeum kiadványai 53.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
SZATMÁR	Piti Ferenc, C. Tóth Norbert–Neumann Tibor: <i>Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524)</i> . Szerk. C. Tóth Norbert. Nyíregyháza, 2010. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 65.)
SZERBIA	Thallóczy Lajos–Áldásy Antal: Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. (Bp., 1907.) Magyarország melléktartományainak oklevéltára. Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum 2.)
SZERÉMI	Bori Imre: <i>Szerémi György emlékirataiból</i> . Hn., 1996.
SZTÁRAY	<i>A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I–II</i> . Szerk. Nagy Gyula. Bp., 1887–1889.
THURÓCZI	Thuróczi János: <i>Magyar Krónika</i> . Fordította Geréb László. Bp., 1957. http://mek.oszk.hu/10600/10633/10633.htm Letöltés ideje: 2018. március 31.
TELEKI	Teleki József gróf: <i>Hunyadiak kora Magyarországon. Oklevéltár. X</i> . Pest, 1853.
UGOCSA	C. Tóth Norbert: <i>Ugocsa megye hatóságának oklevelei 1290–1526</i> . Bp., 2006. (A MTA–MOL Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport kiadványa.) A hivatkozásnál a regeszták számát adtam meg oldalszám helyett.
VITÉZ	Vitéz János levelei és politikai beszédei. Válogatta, a szöveget gondozta és a bevezető tanulmányt írta Boronkai Iván. A jegyzeteket írta Bellus Ibolya. Ford. Bellus Ibolya és Boronkai Iván. Bp., 2001. http://mek.oszk.hu/06200/06214/html/ Letöltés ideje: 2018. március 31.
WAGNER ANALECTA	Wagner Károly: <i>Analecta Scepusii sacri et profani. I–IV</i> . Viena, 1774, Posonii–Cassoviae, 1778.
WAGNER COLLEVTENEA	Wagner Károly: <i>Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum, quae jam interciderunt. Decas I. Ex ms potissimum eruit, et scutis gentilitiis auxit Carolus Wagner</i> . Budae, 1778.
WAGNER DIPLOMATARIUM	Wagner Károly: <i>Diplomatarium comitatus Sarosiensis, quod ex tabulariis et codicibus manuscriptis</i> . Posonii–Cassoviae, 1780.
WINDECKE	<i>Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról</i> . Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Skorka Renáta. Bp., 2008. (História könyvtár. Elbeszélő források 1.)
ZICHY	<i>Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XII</i> . Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kamberer Ernő, Döry Ferenc, Lukács Pál. Bp., 1871–1931.
ZSO	<i>Zsigmondkori oklevéltár I–II/1–2</i> . (1387–1410) Összeállította Mályusz Elemér; III–VII. (1411–1420) Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván; VIII–IX. (1421–1422) Borsa Iván, C. Tóth Norbert;

X. (1423). C. Tóth Norbert; XI. (1424) Neumann Tibor, C. Tóth Norbert;
XII. (1425) Közzéteszi C. Tóth Norbert, Lakatos Bálint, XIII. (1426)
Közzéteszi C. Tóth Norbert, Mikó Gábor, Lakatos Bálint közreműködésével.
Bp. 1951–. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok I,
3-4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52, 55.)

VIII. 3. Felhasznált irodalom

- ADALÉKOK *Adalékok Zemplénnvármegye történetéhez.* Szerk. Dongó Gyárfás Géza. 1–24. (1896–1926)
- ÁLDÁSY 1910. Áldási Antal: A magyar országgyűlés követtsége V. Lászlóhoz 1452 október havában. In: *Századok* 44. (1910) 7. szám 554–562.
- ÁRVAI 2013A Árvai Tünde: A Dorozsma nembeli Garai család felemelkedése (1269–1359). In: Szemelvények a PTE BTK 2011-es Országos Tudományos Diákköri Konferencián díjazott hallgatóinak pályaműveiből. Szerk. Böhm Gábor, Fedeles Tamás. Pécs, 2013. 122–138. (Specimina Operum Iuvenum 1.)
- ÁRVAI 2013B Árvai Tünde: A házasságok szerepe a Garaiak hatalmi törekvéseiben. In: *Kor – szak – határ. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800).* Szerk. Fedeles Tamás, Font Márta, Kiss Gergely. Pécs, 2013. 103–118.
- ÁRVAI 2014. Árvai Tünde: Vallásos áhítat és hatalmi reprezentáció a Garai családban. In: *Mesterek és Tanítványok. Tanulmányok a bölcsészettudományok területéről.* Szerk. Böhm Gábor, Fedeles Tamás. Pécs, 2014. 81–105.
- BAL 1914. Bal Jeromos: Szepesvára története. In: *A Szepesmegyei Történelmi Társulat Évkönyve* 13. (1914).
- BALAJTHY 1837. Balajthy József: *Munkács. Azaz: Munkács városának és várának topogrphiai, geográfiai, históriai és statisztikai leírása.* Debreczen, 1836.
- BALOGH 1966. Balogh Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában.* Bp., 1966.
- BALOGH 1974. Balogh Jolán: Későrenaissance kőfaragó műhelyek. In: *Ars Hungarica* 11. (1974) 27–58.
- BÁNDI 1991. Bándi Zsuzsanna: A Magyar Országos Levéltár Mátyás-kori pecsétkiállításának katalógusa (1990. április 6–október 6.). In: *Levéltári Közlemények* 62. (1991) 57–150.
- BÁNDI 1993. Bándi Zsuzsanna: A Magyar Országos Levéltár Jagelló-kori pecsétkiállításának katalógusa (1991. szeptember 20–1992. június 30.). In: *Levéltári Közlemények* 64. (1993) 107–142.
- BARANYAI 1925–1926. Baranyai Béla: Zsigmond király un. Sárkány-rendje. *Századok* 59–60. (1925/1926) 561–591., 681–719.
- BÁRÁNY 2002. Bárány Attila: Von Ritttern zu Magnaten. Aufstieg ins Baronat im spätmittelalterlichen Ungarn: das Beispiel der Pálóci. *East Central Europe/L'Europe du Centre-Est* 29. (2002) 1–2. szám 213–221.
- BÁRÁNY 2004. Bárány Attila: Zsigmond király 1416-os angliai kísérete. *Aetas* 19. (2004) 3–4. szám 5–30.
- BÁRÁNY 2013. Bárány Attila: A fejedelmi lovagrendek hatása a magyar bárói társadalomban. In: *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok.* Szerk. Papp Klára, Püski Levente. Debrecen, 2013. 11–43. (Speculum historiae Debreceniense 12.)

- BÁRÁNY 2014A. Bárány Attila: A Luxemburg-ház nyugati (angol, francia, burgundi) kapcsolatai 1378 és 1416 között. In: „*Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából.* Szerk. Bárány Attila, Pósan László. Debrecen, 2014. 10–35.
- BÁRÁNY 2014B. Bárány Attila: English chivalric insignia in Hungary. In: *A Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe.* Szerk. Bárány Attila, Orosz István. Papp Klára, Vinkler Bálint. Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2014. (Speculum historiae Debreceniense 18.)
- BÁRCZAY 1897. Bárczay Oszkár: *A heraldika kézikönyve.* Bp., 1897.
- BERTÉNYI 1976. Bertényi Iván: *Az országbírói intézmény története a XIV. században.* Bp., 1976.
- BERTÉNYI 2005. Bertényi Iván: Beszélhetünk-e kettős uralomról hazánkban (II.) Kis Károly országglása idején? (1385. december 31–1386. február 7.). In: *Studia professoris – Professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára.* Szerk. Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. Bp., 2005. 21–29.
- BERTÉNYI 2006. Bertényi Iván: Pecséttan. In: *A történelem segédtudományai.* Szerk. Bertényi Iván. Bp., 2006.
- BERTÉNYI 2010. Bertényi Iván: *A címertan reneszánsza: tanulmányok.* Bp., 2010.
- BODOR 2001. Bodor Imre: Árpád-kori pecsétjeink I. Az Árpád-ház pecsétjei. *Turul* 74. (2001) 1–20.
- BODOR 2002. Bodor Imre: Árpád-kori pecsétjeink II. Egyházi és világi pecsétek. *Turul* 75. (2002) 11–22.
- BODOR–FÜGEDI–TAKÁCS 1984. Bodor Imre, Fügedi Erik, Takács Imre: *A középkori Magyarország főpapi pecsétjei a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának pecsétmásolat-gyűjteménye alapján.* Bp., 1984.
- BÓNIS 1971. Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Bp., 1971.
- BORECZKY 1904. Boreczky Elemér: *A királyi tárnokmester hivatala 1405-ig.* Bp., 1904.
- BOROVSKY 1896. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai.* Bp., 1896. (HTML változat: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/6.html>) Letöltés ideje: 2018. március 31.
- BORSA 1982. Borsa Iván: A Magyar Országos Levéltár Mohács előtti Gyűjteményei. *Levéltári Közlemények* 56. (1982) 1. szám 3–19.
- BOTTLÓ 1932. Bottló Béla: *Długosz János Historia Polonicaja mint magyar történeti forrás 1385–1418.* Bp., 1932.

- B. SZABÓ 2014. B. Szabó János: A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában. In: „*Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából.* Szerk. Bárány Attila, Pósnán László. Debrecen, 2014. 426–435.
- CHOVANEC–DRONZEK–BAJUS 2004. Jan Chovanec, Jozef Dronzek, Ľubomír Bajus: *Kostol Navštívenia blahoslavenej Panny Márie v Trebisove.* Trebisov, 2004.
- C. TÓTH 2001. C. Tóth Norbert: Hiteleshely és a királyi különös jelenlét. *Századok* 135. (2001) 415. 409–428.
- C. TÓTH 2004. C. Tóth Norbert: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma I. (Uralkodásának elejétől az 1420-as évekig). *Századok* 138. (2004) 465–494.
- C. TÓTH 2007. C. Tóth Norbert: Lehetőségek és feladatok a középkori járások kutatásában. In: *Századok* 141. (2007) 2. sz. 391–470.
- C. TÓTH 2008. C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban.* Nyíregyháza, 2008.
- C. TÓTH 2009A. C. Tóth Norbert: Az 1395. évi lengyel betörés. A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. Bp.–Piliscsaba, 2009. 447–485.
- C. TÓTH 2009B. C. Tóth Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban. A Bátori család ecsedi ágának tagjai 1377–1541. *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 44. (2009) 1. szám. 5–45.
- C. TÓTH 2010A. C. Tóth Norbert: Rozgonyi Simon országbírósa (1409–1414). In: „*Fons, skepsis, lex.*” *Ünnepi tanulmányok a 70 esztendő Makk Ferenc tiszteletére.* Szerk.: Almási Tibor, Révész Éva, Szabados György. Szeged, 2010. 49–75.
- C. TÓTH 2010B. C. Tóth Norbert: Perényi Imre nádor királyi helytartóságai. In: *Aktualitások a magyar középkorkutatásban. In memoriam Kristó Gyula (1939–2004).* Szerk. Font Márta, Fedeles Tamás, Kiss Gergely. Pécs, 2010. 141–170.
- C. TÓTH 2011. C. Tóth Norbert: Nádorváltás 1458-ban. Mátyás király első országgyűlésének időpontja. *Turul* 84. (2011) 98–101.
- C. TÓTH 2012A. C. Tóth Norbert: Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása: A család vázlatos története 1365–1424 között. In: *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. sz.).* Szerk. Hegyi Géza, W. Kovács András. Kolozsvár, 2012. 135–166. (Erdélyi Tudományos Füzetek 277.)
- C. TÓTH 2012B. C. Tóth Norbert: Nádorváltások a Zsigmond-korban. In: *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára.* Szerk. Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. Bp., 2012. 53–65.
- C. TÓTH 2013. C. Tóth Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437.* Bp., 2013. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 4.)

- C. TÓTH 2014A. C. Tóth Norbert: A király helyettesítése a konstanzi zsinat idején. In: „*Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából.* Szerk. Bárány Attila, Pószán László. Debrecen, 2014. 289–313.
- C. TÓTH 2014B. C. Tóth Norbert: Zsigmond magyar és II. Ulászló király lengyel király személyes találkozója a lublói béke után (1412–1424). *Történelmi Szemle* 56. (2014) 3. szám 39–356.
- C. TÓTH–HORVÁTH–NEUMANN–PÁLOSFALVI–W. KOVÁCS 2017. C. Tóth Norbert, Horváth Richárd, Neumann Tibor, Pálosfalvi Tamás, W. Kovács András: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék.* Bp., 2017. Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak)
- CZEGLÉDY 1988. Czeglédy Ilona: A kurtyáni pálos kolostor. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI.* Miskolc, 1988. 211–227.
- CZOBOR 1872. Czobor Béla: *Magyarország világi és egyházi hatóságai kiadott pecséteinek jegyzéke.* Pest, 1872.
- CSÁNKI 1889. *A Magyar Királyi Országos Levéltár Diplomatikai Osztályában őrzött pecsétek mutatója.* Szerk. Csánki Dezső. Kiadja az Országos Levéltár Bp., 1889.
- CSÁNKI 1890. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I–III.; V. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret.* Bp., 2003.
- CSERNUS 199. Csernus Sándor: *A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország (13–15. század).* Bp., 1999.
- CSÍZI 2012. Csízi István: A gersei Pető család címerének változásai az évszázadok folyamán. *Turul* 85. (2012) 46–55.
- CSEGHEŐ–CSOMA 1888. Csegheő Géza, Csoma József: A Perényiek középkori síremlékei. *Archaeologiai Értesítő Új folyam* 8. (1888) 4. füzet 295–303.
- CSOMA 1897. Csoma József: Abauj-Torna vármegye nemes családjai. Kassa, 1897.
- CSOMA 1889. Csoma József: A kassai dóm szentségházán lévő czímerrek. *Turul* 7. (1889) 21–26.
- CSUKOVITS 1997. Csukovits Enikő: Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban. *Történelmi Szemle* 39. (1997) 363–386.
- CSUKOVITS 1998. Csukovits Enikő: Egy nagy utazás résztvevői (Zsigmond király római kísérete). In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére.* Szerk. Csukovits Enikő. Bp., 1998. 11–35.
- CSUKOVITS 2003. Csukovits Enikő: *Középkori magyar zarándokok.* Bp., 2003.
- CSUKOVITS 2007. Csukovits Enikő: Királyi palota és udvar. Két Anjou-királyság, Nápoly és Magyarország összehasonlítása. *História* 29. (2007) 5–7.
- DÉTSHY 1966. Détsky Mihály: Hol állt a középkori sárospataki vár? *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 6. (1966) 177–197.

- DÉTSHY 1999. Détshy Mihály: Megjegyzések a pataki várak dolgában. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 39. (1999) 395–401.
- DIENES 1935. Dienes Adorján: *Regélő romok*. Rozsnyó, 1935.
- DOBY 1890. Doby Antal: Egy genealógiai tévedés helyreigazítása. *Turul* 8. (1890) 2. szám 86.
- DÓRY 1917. Dóry Ferenc: Magyarország címerének kialakulása. *Turul* 35. (1917) 17–33.
- DRASKÓCZY 1996. Draskóczy István: Miskolc birtoklástörténete a középkorban. In: *Miskolc története I. A kezdetektől 1526-ig*. Szerk. Tóth Péter Kubinyi András közreműködésével. Miskolc, 1996. 81–156.
- DRASKÓCZY 1998. Draskóczy István: Sáros megye vámhelyei a 14. században In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk. Csukovits Enikő. Bp., 1998. 45–62.
- DRASKÓCZY 2000. Draskóczy István: *A tizenötödik század története*. Bp., 2000. (Magyar századok. Szerk. Glatz Ferenc)
- DVORÁKOVÁ 2009. Daniela Dvoráková: *A lovag és királya. Stiborici Stibor és Luxemburgi Zsigmond. Képek és történetek egy középkori magyar nemes életéből*. Pozsony, 2009.
- E. KOVÁCS 2014. E. Kovács Péter: *Zsigmond király Sienában*. Bp., 2014.
- EMÖDI 1996. Emődi Tamás: A kusalyi Jakcsok származása és címeres emlékei. *Turul* 69. (1996) 3–4. szám 57–66.
- EMÖDI 2005. Emődi Tamás: A beregszentmiklósi Telegdi-Rákóczi-kastély. *Korunk* 16. (2005) 38–42.
- ENGEL 1968–70. Engel Pál: A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században 1–2. In: *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Bp., 2003. 13–72.
- ENGEL 1977. Engel Pál: *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437)*. Bp., 1977.
- ENGEL 1982. Engel Pál: Honor, vár, ispánság (Tanulmányok az Anjou-kor kormányzati rendszeréről). *Századok* 116. (1982) 880–921.
- ENGEL 1984. Engel Pál: Hunyadi János kormányzó itineráriuma, 1446–1452. *Századok* 118. (1984) 5. sz. 974–997.
- ENGEL 1987. Engel Pál: Zsigmond bárói: Rövid életrajzok. In: *Művészet Zsigmond király korában 1387–1437, I–II*. Szerk. Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Bp., 1987. I. 114–129. II. 405–457.
- ENGEL 1992. Engel Pál: Salgói Miklós. *Levéltári Közlemények* 63. (1992) 15–26.
- ENGEL 1994. Engel Pál: Magyarország és a török veszély Zsigmond király korában (1387–1437). *Századok* 128. (1994) 273–287.
- ENGEL 1995. Engel Pál: A magyarországi birtokszerkezet átalakulása a Zsigmond-korban (Öt északkeleti megye példája.). In: *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Bp., 2003. 451–471.

- ENGEL 1998A. Engel Pál: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. Bp., 1998.
- ENGEL 1998B. Engel Pál: A török-magyar háborúk első évei, 1389-1392. *Hadtörténelmi Közlemények* 111. (1998) 12–28.
- ENGEL 1999. Engel Pál: Birtokosztály és családképződés. In: *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Bp., 2003, 625–637.
- ENGEL 2001. *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a Magyar Királyság területéről*. Szerk. Engel Pál. Bp., 2001.
- ENGEL 2003A. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret*. Bp., 2003.
- ENGEL 2003B. Engel Pál: Középkori magyar genealógia. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret*. Bp., 2003.
- ENGEL–LÖVEI Engel Pál, Lövei Pál: Sokpecsétes oklevelek 1323-ból és 1328-ból. In: *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára: Tanulmányok*. Szerk. Bardoly István, László Csaba. Bp., 1998. 133–148.
- ENGEL† 2015. Engel Pál: Zsigmond király pecsételési szokásai. *Ars Hungarica* 41. (2015) 113–116.
- ENGEL†–C. TÓTH 2005. *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*. Szerk. Engel Pál†, C. Tóth Norbert. Bp., 2005. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1.)
- ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983. Engel Pál, Lövei Pál, Varga Livia: Zsigmond-kori bárói síremlékeinkről. *Ars Hungarica* 11. (1983) 21–48.; 209–224.
- ÉRSZEGI 2001. *Sigilla regum – reges sigillorum. Királyportrék a Magyar Országos Levéltár pecsétgyűjteményéből*. Szerk. Érszegi Géza. A pecsétek leírását Sölch Miklós készítette. Fényképezte Szelényi Károly. Bp., 2001.
- FEDELES 2011. Fedeles Tamás: Egy középkori főúri család vallásossága: Az Újlakiak példája. *Századok* 145. (2011) 377–418.
- FEDELES 2014. Fedeles Tamás: Szempontok a késő középkori főúri vallásosság vizsgálatához. In: *Mesterek és Tanítványok. Tanulmányok a bölcsészettudományok területéről*. Szerk. Böhm Gábor, Fedeles Tamás. Pécs, 2014. 54–80.
- FEDELES 2015. Fedeles Tamás: „Isten nevében utazunk”: *Zarándokok, búcsújárás, kegyhelyek a középkorban*. Pécs, 2015.
- FEJÉR 1817. Fejér György: T. Vadassi Jankowics Miklós Gyűjteményeiről, és Régiségei között találkozó két ismertetlen Emlékekről, eddig meg nem magyarázott Írásokról. *Tudományos Gyűjtemény* 1. (1817.) 3–46.
- FELD 2000. Feld István: *16. századi kastélyok Északkelet-Magyarországon*. Sárospatak, 2000.
- FELD–CABELLO 1980. Feld István, Juan Cabello: *A füzéri vár*. Miskolc, 1980.
- FRAKNÓI 1890. Fraknói Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Bp., 1890.

- FRAKNÓI 1921. Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története*. Reprint kiadás. Máriabesenyő–Gödöllő, 2005.
- FRAKNÓI 1897. Fraknói Vilmos: Anna szász hercegné magyar trónkövetelő. *Századok* 31. (1897) 1–13.
- FELHŐ 1972. Felhő Ibolya: Buda elsőse a tárnoki városok között. *Tanulmányok Budapest múltjából* 21. (1972) 153–178.
- FÜGEDI 1970. Fügedi Erik: *A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása*. Történeti statisztikai kötetek. Bp., 1970.
- FÜGEDI 1977. Fügedi Erik: *Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon*. Bp., 1977. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 82.)
- FÜGEDI 1984. Fügedi Erik: A köznemesi klán szolidaritása a 13–14. században. *Századok* 118. (1984) 950–973.
- FÜGEDI 1986A. Fügedi Erik: *Ispánok, bárók, kiskirályok*. Bp., 1986.
- FÜGEDI 1986B. Fügedi Erik: „Könyörülj, bánom, könyörülj...” Bp., 1986.
- FÜGEDI 1999. Fügedi Erik: *Az Elefánthyak*. A középkori nemes és klánja. Bp., 1999.
- GÁL-MLAKÁR 2011. Gál-Mlakár Viktor: Komlóska-Pusztavár, Szádvár, Füzér. Régészeti kutatásaim Borsod-Abaúj-Zemplén megye váraiban, 2010. *Castrum* 13. (2011) 72–78.
- GÁL-MLAKÁR 2012. Gál-Mlakár Viktor: Kutatások a füzéri várban, 2011. *Castrum* 15. (2011) 74–78.
- GÁL-KELEMEN–SIMON 2013. Gál Viktor–Kelemen Bálint–Simon Zoltán: A füzéri Felsővár kút felvonószerkezetének elméleti rekonstrukciója. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 52. (2013) 171–179.
- GÁL 2015. Gál Viktor: Jelentés a füzéri várban 2014-ben végzett kutatásokról. *Castrum* 18. (2015)
- GÁL 2016. Gál Viktor: Jelentés a füzéri vár 2015. évi kutatásáról. *Castrum* 19. (2016)
- GRITZNER 1890. Maximilian Gritzner: *Handbuch der heraldischen Terminologie in zwölf (germanischen und romanischen) Zungen*. Nürnberg, 1890. In: Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Digitalizálta az Arcanum.
- GUMOWSKI 1919. Marian Gumowski: *Pieczęcie królów polskich*. Kraków, 1919.
- GYARMATI 2014. Gyarmati, Sándor: The Great Linen Register of Bardejov (Bártfa). In: *Annual of Medieval Studies at CEU* 20. Eds. Szende Katalin, Rasson, Judith. Budapest, 2014. 113–132.
- GYÖNGYÖSSY 2012. Gyöngyössy Márton: *Magyar pénztörténet, 1000–1540*. Bp., 2012.
- GYÖRFFY 1987–1998. Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Bp. 1987–1998.
- HARASZTI 2015. Haraszi Szabó Péter: A prágai egyetem 14. századi hallgatói és a királyi udvar kapcsolatrendszere. In: *Micae Medievales IV*. Szerk. Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter. Bp., 2015. 77–92.

- HAVASSY 2001. Havassy Péter: Adatok a Gömör megyei várak középkori történetéhez. In: *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve* 43. Nyíregyháza, 2001. 287–300.
- HÉCZEY-MARKÓ-RÁCZ 2013. Héczey-Markó Ágnes-Rácz Miklós: Perényi Péter sírköve az abaújházi református templomban. In: *Folia historica: a Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve* 28. (2013) 55–71.
- HEGEDŰS 2000. *Megpecsételt történelem: középkori pecsétek Esztergomból.* Szerk. Hegedűs András. Esztergom, 2000.
- HLAVAČKOVÁ 2010. Miriam Hlavačková: Diplomát v službách uhorských kráľov. Pôsobenie nitrianskeho biskupa Antona zo Šankoviec na sklonku stredoveku. *Historický časopis: Historického ústavu SAV* 58. (2010) 15–35.
- HOFFER 1928. Hoffer András: Rudabányáscka egykori bányászata. *Bányászati és Kohászati Lapok* 61. (1928) 274–278.
- HÓGYE 1971–72. Hőgye István: Az alsólendvai Bánfi család pénzverése a 15. században. *Numizmatikai Közlöny* 70–71. (1971–72) 71–73.
- HÓMAN-SZEKFŰ 1928. *Magyar Történet.* Szerk. Hóman Bálin, Szekfű Gyula. Bp., 1928.
- HORVÁTH R. 2001. Horváth Richárd: Adalékok a Szapolyaiak északkelet-magyarországi felemelkedéséhez. In: *Analecta Mediaevalia I.: Tanulmányok a középkorról.* Szerk. Neumann Tibor. Bp., 2001.
- HORVÁTH R. 2003. Horváth Richárd: A Felső Részek kapitánysága a Mátyás-korban. *Századok* 137. (2003) 4. szám 929–954.
- HORVÁTH S. 1908. Horváth Sándor: Adatok a Perényi család történetéhez. *Magyar Történelmi Tár* 4. sorozat 9. (1908) 1–11.
- JANÓ 1997. Janó Ákos: Újabb szempontok a sárospataki vár építéstörténetének kezdeteihez. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 35–36. (1997) 35–58.
- JANÓ 2000. Janó Ákos: Viszontválasz a sárospataki várak dolgában. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 39. (2000) 135–140.
- JANÓ 2008. Janó Ákos: Hagyományok és legendák Sárospatak múltjából. *A Herman Ottó Múzeum évkönyve* 47. (2008) 341–365.
- JÉKELY 2014. Jékely Zsombor: Címerkönyvek és címereslevelek: magyar nemesi címerek a konstanzi zsinat idején. In: „*Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából.* Szerk. Bárány Attila, Pósn László. Debrecen, 2014. 355–370.
- KÁDAS 2014A. Kádas István: Középkori család- és birtoktörténet: a Semseiek. *Fons* 20. (2014) 423–454.
- KÁDAS 2014B. Kádas István: Északkelet-Magyarország szolgabírói a Zsigmond-korban. Archontológia. In: *Magister Historiae.* Szerk. Belucz Mónika, Gál Judit, Kádas István, Tarján Eszter. Bp., 2014. 101–127.
- KÁDAS 2016. Kádas István: Nógrád megye adójegyzéke 1457-ből. In: *Pénz, posztó, piac. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról.* Bp., 2016. 31–82.

- KÁKÓCKI 2016. Kákócki Balázs: *A szederkényi uradalom történeti földrajza*. Tiszaújváros 2016.
- KÁLDI 2003 Káldi Gyula: A beregszentmiklósi várkastély építéstörténete. *Műemlékvédelem* 47. (2003) 333–339.
- KALMÁR 1959. Kalmár János: A füleki (Filakovo) vár XV-XVII. századi emlékei. *Régészeti Füzetek* II/4. (1959).
- KARÁCSONYI 1900–01. Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I–III*. Bp., 1900–1901.
- KERTÉSZ–D. MEZEY 2015. Kertész Róbert, D. Mezey Alice: Adatok egy bárói família és Szolnok késő középkori kapcsolataihoz: A Pálóci-sírkőtöredék. *Archaeologia – Altum Castrum Online* (2015) 2–22.
- KNAUZ 1859. Knauz Nándor: *Az országos tanács és országgyűlések története: 1445–1452*. Pest, 1859.
- KOMÁROMY 1894. Komáromy András: Nyalábvár és uradalma. In: *Századok* 28. (1894.) 492–519.
- KOMÁROMY 1899. Komáromy András: A Perényiek a mohácsi vész előtt. Két közlemény. In: *Családtörténeti értesítő* 1. (1899) 2–8. 41–52.
- KÓNYA 2013. *Dejiny Uhorska*. Szerk. Péter Kónya. Prešov, 2013.
- KORAI MAGYAR TÖRT. LEX. *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerkesztő: Kristó Gyula. Szerkesztők: Engel Pál és Makk Ferenc. Bp., 1994.
- KÖRMENDI 2009. Körmendi Tamás: A magyarországi nemzetségi címerek kialakulásának kérdéséhez. *Századok* 2009. (143) 2. szám 391–426.
- KÖRMENDI 2010. Körmendi Tamás: Az Osl nemzetség címerváltozatai a középkorban. *Turul* 83. (2010) 1. szám 3–24.
- KÖRMENDI 2011. Körmendi Tamás: Az Aba nemzetség címerváltozatai a középkorban. *Turul* 84 (2011) 109–122.
- KÖRMENDI 2013. Körmendi Tamás: Dalmácia címere a középkori magyar királyok heraldikai reprezentációjában. In: *Archivarium historicorumque magistra*. Budapest 2013. 391–407.
- KÖSZEGHY 1892. Köszeghy Sándor: Zsigmond királynak két honvédelmi szabályzata. *Hadtörténelmi Közlemények* 5. (1892) 586–608.
- KRANZIERITZ 2015. Kranzieritz Károly: A nikápolyi csata magyar résztvevői. *Hadtörténeti közlemények* 128. (2015) 1. sz. 162–183.
- KRISTÓ 1992. *Középkori históriák oklevelekben (1002–1410)*. Szerk. Kristó Gyula. Szeged, 1992. (Szegedi Középkorász Könyvtár 1.)
- KRISTÓ–ENGEL–KUBINYI 2005. *Magyarország története*. Szerk. Kristó Gyula, Engel Pál, Kubinyi András. Bp., 2005.
- KRONOLÓGIA 1986. *Magyarország történeti kronológiája I–IV*. Főszerk. Benda Kálmán. I. kötet: A kezdetektől 1526-ig. Szerk. Solymosi László. Bp., 1986.

- KUBINYI 1963. Kubinyi András: A városi rend kialakulásának gazdasági feltételei és a főváros kereskedelme a XV. század végén. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 15. (1963) 189–226.
- KUBINYI 1964. Kubinyi András: Budafelhévíz topográfiája és gazdasági fejlődése. *Topographie und wirtschaftliche Entwicklung von Budafelhévíz. Tanulmányok Budapest Múltjából* 16. (1964) 85–180.
- KUBINYI 1973. Kubinyi András: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. *Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv* 4. (1973) 3–44.
- KUBINYI 1974. Kubinyi András: Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541.ig). In: *Budapest története II. A későbbi középkorban és a török hódoltság idején*. Főszerk. Gerevich László. Bp., 1975.
- KUBINYI 1979. Kubinyi András: A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez: különös tekintettel az 1458–1526 közti időre. *Tanulmányok Budapest múltjából*, 21. (1979) 7–48.
- KUBINYI 1988. Kubinyi András: Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében. *Századok* 122 (1988) 147–213.
- KUBINYI 1991. Kubinyi András: Nagybirtok és főúri rezidencia Magyarországon a XV. század közepétől Mohácsig. *A tapolcai Városi Múzeum közleményei* 2. (1991) 211–228.
- KUBINYI 1993. Kubinyi András: Szécsi Dénes bíboros primás. In: *Entz Géza nyolcvanadik születésnapjára*. Szerk. Valter Ilona. Bp., 1993. 99–108.
- KUBINYI 2001. Kubinyi András: *Mátyás király*. Bp., 2001.
- KUBINYI 2007. Kubinyi András: Középkori országgyűléseink és a városok. Válasz Gerics József professzor tanulmányaira. *Századok* 141. (2007) 2. szám 471–492.
- KUMOROVITZ 1928. Kumorovitz L. Bernát: A leleszi konvent oklevéladói működése 1569-ig. *Turul* (1928) 1–38.
- KUMOROVITZ 1932. Kumorovitz Lajos Bernát: *Mátyás király pecsétjei*. *Turul* 46. (1932) 5–Bp., 1932.
- KUMOROVITZ 1934. Kumorovitz Lajos Bernát: *A leleszi prépostság tagjai és hiteleshelyi személyzete 1569-ig*. Különlenyomat az 1934-es Szent Norbert halálának 800 éves jubileumára készült gödöllői emlékkönyvből. Bp., 1934.
- KUMOROVITZ 1937A. Kumorovitz Lajos Bernát: A magyar királyi egyszerű- és titkospecsét használatának alakulása a középkorban. In: *A gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve VII*. Szerk. Miskolczy Gyula, Károlyi Árpád, Angyal Dávid. Bp., 1937. 69–112.
- KUMOROVITZ 1937B. Kumorovitz Lajos Bernát: A specialis praesentia regia pecséthasználata Zsigmond korában. In: *Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére*. Bp., 1937, II. 422–439.

- KUMOROVITZ 1993. Kumorovitz Lajos Bernát: *A magyar pecséthasználat története a középkorban.* = *Der Gebrauch von Siegeln in Ungarn im Mittelalter.* (második, bővített és javított kiadás). Bp., 1993.
- KURCZ 1988. Kurcz Ágnes: *Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században.* Bp., 1988.
- LÁSZLÓ 1995. László Géza: Nyíregyháza város történeti kronológiája a kezdetektől 1526-ig. *Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv* 11. (1995) 521–542.
- LASZLOVSZKY 2010. Laszlovszky József: A Zsigmond kori királyi palota és a visegrádi ferences kolostor: Rezidencia és egyházi alapítások. In: *A visegrádi királyi palota.* Szerk. Buzás Gergely, Orosz Krisztina. Bp., 2010. 213–223.
- LEDERER 1934. Lederer Emma: Bátfá város vészonszövő üzeme a XV. Században. In: *A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve* 4. (1934) 150–158.
- LOVCSÁNYI 1886. Lovcsányi Gyula: Adalékok a magyar–lengyel érintkezések történetéhez a mohácsi vész előtt. V. közlemény. *Századok* 20. (1886) 692–715.
- LOVÁSZ 2000. Lovász Emese: A diósgyőr-majládi pálos kolostor (1973. évi feltárás eredményei, tanulságai). In: *A pálosok építészeti és művelődéstörténeti emlékei Borsodban.* Szerk. Dobrossy István. Miskolc, 2000. 7–26. (Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 8.)
- LŐVEI 1987. Lővei Pál: Síremlékszobrászat. In: *Művészet Zsigmond király korában 1387–1437, I–II.* Szerk. Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Bp., 1987. II. 277–284.; 285–303.
- LŐVEI 2009A. Lővei Pál: „...jelen levelünket ...szokott pecsétjeinkkel meg is erősítettük ...” – Sokpecsétes oklevelek megpecsételési folyamata. In: *„A feledés árja alól új földeket hódítok vissza”: Írások Tímár Árpád tiszteletére.* Szerk. Bardoly István, Jurecskó László, Sümegi György. Bp., 2009. 109–117.
- LŐVEI 2009B. Lővei Pál: „*Posuit hoc monumentum pro aeterna memoria*” – Bevezető fejezetek a középkori Magyarország síremlékeinek katalógusához. Akadémiai doktori disszertáció. Bp., 2009.
- LŐVEI 2009C. Lővei Pál: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. Neumann Tibor, Rác György. Bp.–Piliscsaba, 2009. 149–182.
- LŐVEI 2013. Lővei Pál: Sokpecsétes oklevelek a 14–15. századi Magyarországon. *Ars Hungarica*, 39 (2013) 2. szám 137–144.
- LŐVEI 2017. A „sárkánylovagok” köfaragója. In: *Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról.* Szerk. Kádas István, Weisz Boglárka. Bp., 2017. 387–485. (Magyar történeti emlékek. Értekezések)
- LŐVEI–TAKÁCS 2014. Lővei Pál, Takács Imre: Egy 1358. évi dubrovniki sokpecsétes oklevél pecsétjei. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solmyosi László tiszteletére.*

- Szerk. Bárány Attila, Dreska Gábor, Szovák Kornél. Bp.,–Debrecen, 2014. I. kötet 131–146.
- LUKAČKA 1997. Ján Lukačka: Notár kráľa Žigmunda Martin z Malých Bošian. *Slovenská archivistika* 32 (1997) 1. sz. 37–43.
- MÁLYUSZ 1940. Mályusz Elemér: A magyar társadalom a Hunyadiak korában. A hűbériség és rendiség problémája. In: *Emlékkönyv Mátyás király születésének ötszázéves fordulójára*. Szerk. Lukinich Imre. Bp. 1940. 311–433.
- MÁLYUSZ 1957. Mályusz Elemér: A magyar rendi állam Hunyadi korában I–II. *Századok* 91. (1957) 46–123. és 529–602.
- MÁLYUSZ 1960. Mályusz Elemér: Zsigmond király központosító törekvései Magyarországon. *Történelmi Szemle* (1960) 162–192.
- MÁLYUSZ 1973. Mályusz Elemér: *Királyi kancellária és krónikás a középkori Magyarországon*. Bp., 1973.
- MÁLYUSZ 1978. Mályusz Elemér: A kancelláriai tevékenység Albert király uralma alatt (1438–1439). In: *Opuscula classica mediaevaliaque in honorem J. Horváth ab amicis discipulis composita*. Szerk. Bollók János. Bp., 1978. (Klasszika-filológiai Tanulmányok III.)
- MÁLYUSZ 1980. Mályusz Elemér: A négy Tallóci-fivér. *Történelmi Szemle* 23. (1980) 531–576.
- MÁLYUSZ 1984. Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Bp., 1984.
- MÁLYUSZ† 1994. Mályusz Elemér†: Az első Habsburg a magyar trónon. *Aetas* 9. (1994) 3. szám 120–151.
- MERTANOVÁ 1985. Stefánia Mertanová: *Ius tavernicale: Studie o procese formovania práva tavernických miest v etapách vývoja tavernického súdu v Uhorsku (15.-17. stor.)*. Bratislava, 1985.
- MOLNÁR–MOLNÁR D. 2005. Molnár József, Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, 2005.
- MŰVÉSZET LAJOS 1982. *Művészet I. Lajos király korában 1342–1382*. Szerk. Marosi Ernő, Tóth Melinda, Varga Livia. Bp., 1982.
- MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. *Művészet Zsigmond király korában 1387–1437, I–II*. Szerk. Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Bp., 1987.
- NAGY 1857–68. Nagy Iván: *Magyarország családai. Címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. I–XII kötet és Pótlékkötet. Pest, 1857–1868.
- NAGY 1886. Nagy Iván: A Chontos család címere 1418-ból, és némi heraldikai észrevételek. *Turul* 4. (1886) 162–166.
- NÉMETH 1994. Németh Péter: A leleszi konvent országos levéltáráról. *Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv* 10. (1994) 47–51.
- NÉMETH 2006. Németh Péter: Egy hős és felmenői. *Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv* 17. (2006) 293–302.

- NEUMANN 2007. Neumann Tibor: *A Korlátkövek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században*. Győr, 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai – Források, feldolgozások 5.)
- NEUMANN 2010. Neumann Tibor: Királyi aláírás és pecséthasználat a Jagelló-kor elején. *Turul* 83. (2010) 33–53.
- NEUMANN 2014. Neumann Tibor: Találkozó Konstanzban (A Kórogyiak grófi címe). *Turul* 87. (2014) 3. szám 104–108.
- NÓGRÁDY 2014. Nógrády Árpád: Sáros megye egyházas települései a 14. század elején. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére I–II*. Szerk. Bárány Attila, Dreska Gábor, Szovák Kornél. Bp.–Debrecen, 2014. I. 415–428.
- NOVÁK 2014. Novák Ádám: The Seal Usage of Hungarian Aristocrats in the 15th century. In: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe*. Szerk. Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint. Debrecen, 2014. 59–72.
- NOVÁK 2015. Novák Ádám: Egy kutatási program első eredményeinek bemutatása – Sokpecsétetes oklevelek 1439 és 1457 között. In: *Micae Mediaevales IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter. Bp., 2015. 199–212.
- NOVÁK 2016. Novák Ádám: Hadi események és résztvevői a Felső Részekén 1440 és 1445 között – Azok a bizonyos „zavaros idők”. In: *Középkori elfeledett csaták*. Szerk. Pósan László, Veszprémy László. Bp., 2016. 310–330.
- NOVÁKI–SÁNDORFI 1992. Nováki Gyula – Sándorfi György: *A történeti Borsod megye várai az őskortól a kuruc korig. Die Burgen des historischen Komitats Borsod von der Urzeit bis zur Kurutzeit*. Bp.–Miskolc, 1992.
- NOVÁKI–SÁRKÖZY 2004. Nováki Gyula – Sárközy Sebestyén: Várak a történeti Zemplén megyében. I. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 43. (2004) 199–228.
- NOVÁKI–SÁRKÖZY–FELD 2007. *Borsod-Abaúj-Zemplén megye várai az őskortól a kuruc korig*. Szerk. Nováki Gyula, Sárközy Sebestyén, Feld István. Bp.–Miskolc, 2007.
- OSLANSKÝ 1996. František Oslanský: The Role of John Jiskra in the History of Slovakia. *Human Affairs* 6. (1996) 19–33.
- PÁLOSFALVI 2000. Pálosfalvi Tamás: Cilleiek és Tallóciak: közdelem Szlavóniáért (1440–1448). *Századok* 134. (2000) 45–98.
- PÁLOSFALVI 2002. Pálosfalvi Tamás: Jan Jiskra és a felvidéki városok. In: *Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig [Armáda, mesto, spolonos od 15. storocia do roku 1918]*. Pozsony, 2002. 31–39.
- PÁLOSFALVI 2003. Pálosfalvi Tamás: A Rozgonyiak és a polgárháború (1440–1444). *Századok* 137. (2003) 4. szám 897–928.

- PÁLOSFALVI 2004. Pálosfalvi Tamás: A pozsonyi vár elfoglalása 1450-ben. In: *Analecta Mediaevalia II. Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányos a magyar középkorról*. Szerk. Neumann Tibor. Piliscsaba, 2004. 197–219.
- PÁLOSFALVI 2009. Pálosfalvi Tamás: *A Hunyadiak kora 1437–1490*. Magyarország története 7. Főszerk. Romsics Ignác. Bp., 2009.
- PÁLOSFALVI 2013. Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkrónikájához. *Századok* 147. (2013) 2. szám 347–380.
- PÁLOSFALVI 2015. Pálosfalvi Tamás: Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. *Századok* 149. (2015.) 383–441.
- PAPAJÍK 2013. David Papajík: Jan Čapek ze Sán cseh nemes és szerepe a magyar koronáért folytatott harcban (1440–1443). *Aetas* 28. (2013) 128–136.
- PETRIK 2000. Petrik Iván: A Pelejteiek. Egy középkori Zemplén megyei köznemesi család vizsgálata. *Fons* 7. (2000) 2. szám 199–247.
- POHL 1971–72. Pohl Artur: V. László pénzverése (1453–1457). *Numizmatikai Közlöny* 70–71. (1971–72). 51–71.
- PRAJDA–FEDELES 2014. Prajda Katalin–Fedeles Tamás: Olyan vallásosan, szokásaiban és életmódjában olyan mértéktartóan élt? Adalékok Filippo Scolari és családja vallásosságához. *Történelmi Szemle* 56. (2014) 357–382.
- PUSKÁR 2003. Puskár Anett: Perényi Péter politikai pályafutása. In: *A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei 2. 2001–2002. évi dolgozatok*. Szerk. Fazekas Csaba. Miskolc, 2003. 237–252.
- RÁCZ 1995. Rácz György: Az Ákos nemzetség címere. *Turul* 67. (1995) 15–34.
- RÁCZ 2009. Rácz György: Egy főnemesi család eredete és pályakezdése. A Batthyányak az Anjou- és Zsigmond korban. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. Bp.–Piliscsaba, 2009. 301–357.
- RADÓ 1949. Radó Polikárp: Huszonkét Szentév. *Vestigia* 14. (1949) 12. 838–845.
- RADY 2011. Martyn Rady: Jiskra, Hussitism and Slovakia. In: *Confession and Nation in the Era of Reformations: Central Europe in Comparative Perspective*. Szerk. Eva Doležalova, Jaroslav Pánek. Prague, 2011. 77–90.
- REISZIG 1941. Reiszig Ede: A Kanizsaiak a XV. században. *Turul* 55. (1941) 22–31. és 71–81.
- REISZIG 1943. Reiszig Ede: Az Ujlaki-család. *Turul* 57. (1943) 1–13., 56–65.
- RINGER 2011. Ringer István: Beszámoló a sátoraljaújhelyi vár régészeti feltárásának első éveiről (2007–2011). A Herman Ottó Múzeum évkönyve 50. (2011). 193–217.
- ROMSICS 2007. *Magyarország története*. Főszerk. Romsics Ignác. Bp., 2007.
- SÁRKÖZI–NOVÁKI–SÁNDORFI 1997. Sárközy Sebestyén, Nováki Gyula, Sándorfi György: A történeti Abaúj-Torna megye várai (az őskortól a kuruc korig) I. *Történelmi*

- Közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából. Új folyam. 1.* (1997) 12–102.
- SÁRKÖZI–NOVÁKI Sárközy Sebestyén, Nováki Gyula: A történeti Abaúj-Torna megye várai (az őskortól a kuruc korig) II. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve.* 40. (2001.) 143–178.
- SCHNEIDER 1976. Schneider Miklós *Nógrádi évszázadok. Olvasókönyv a megye történetéhez.* Salgótarján, 1976.
- SIGISMUNDUS *Sigismundus rex et imperator: Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg, 1387–1437.* Bp.–Luxemburg, 2006.
- SIMON 2000. Simon Zoltán: *A füzéri vár a 16–17. században.* Miskolc, 2000.
- SIMON 2005. Simon Zoltán: A füzéri vár az újabb kutatások tükrében. *Castrum* 1. (2012) 47–66
- SLIVKA–VALLAŠEK 1991. Michal Slivka, Adrian Vallašek: *Hrady a hrádky na východnom Slovensku.* Košice, 1991.
- SOLYMOŠI 2006. Solymosi László: *Írásbeliség és társadalom az Árpád-korban: diplomatikai és pecsétani tanulmányok.* Bp., 2006.
- SOLYMOŠI 2010. Solymosi László: Levelesített káptalanok: Eger és Csázma pecsétjei a középkorban. In: *"Fons, skepsis, lex." Ünnepi tanulmányok a 70 esztendőss Makk Ferenc tiszteletére.* Szerk.: Almási Tibor, Révész Éva, Szabados György. Szeged, 2010. 391–402.
- SPIILKA 1943. Spilka Lőrinc: *Jászó története 1243-tól 1552-ig.* Gödöllő, 1943.
- SROKA 1995. Stanisław Sroka: I. Ulászló itineráriuma (1440–1444). *Történeti tanulmányok: a Kossuth Lajos Tudományegyetem Történelmi Intézetének kiadványa* 4. (1995) 21–48.
- SUGÁR 1984. Sugár István: *Az egri püspökök története.* Bp., 1984.
- SUNKÓ 2006. Sunkó Attila: *Pecsétgyűjtemény V szekció.* Bp., 2006. (MOL segédletei 23.)
- SÜTTŐ 2003. Süttő Szilárd: *Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával. I–II. kötet,* Szeged, 2003.
- SÜTTŐ 2006. Süttő Szilárd: Volt-e kettős uralom Magyarországon Kis Károly országlása idején? (Válasz Bertényi Ivánnak). *Aetas* 21. (2006) 2–3. szám 232–246.
- SZABÓ 1917. Szabó Dezső: Albert királlyá választása. In: *Emlékkönyv Fejérpataky László életének hatvanadik évfordulója ünnepére.* Szerk. Szentpétery Imre, Bp., 1917. 312–325.
- SZABÓ 2014. Szabó Pál: *1440 – Nándorfehérvár első oszmán–török ostroma és előzményei.* Doktori értekezés. Szeged, 2014.
- SZASZKÓ 2013. Szaszko Elek: *A Szeri Pósa család. Egy alföldi előkelő család története a 14–15. században.* Doktori értekezés. PPKE, 2013.

- SZEKFÜ 1912. Szekfű Gyula: Serviensek és familiarisok. Vázlat a középkori magyar alkotmány- és közigazgatástörténet köréből. *Értekezések a Történeti Tudományok köréből* 23. (1911–1915) 75–196.
- SZENTPÉTERY 1902. Szentpétery Imre: Hédervári Imre 1447-iki felmentő levele. *Turul* 20. (1902) 4. szám 153–165.
- SZENTPÉTERY 1985. Szentpétery Imre: *A kronológia kézikönyve*. A Chronologia és az Oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása. A szerző hagyatékát gondozta és sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp. 1985.
- SZENTPÉTERY 1995. Szentpétery Imre: *Magyar oklevéltan*. Bp., 1995.
- SZENTPÉTERY IFJ. 1934. Ifj. Szentpétery Imre: *A tárnoki ítélőszék kialakulása*. *Századok* 68. (1934) pótfüzet 510–590.
- SZERÉMI-ERNYEI 1912. *A Majthényiak és a Felvidék*. Szerémi József, Erneyi József. Bp., 1912.
- SZILÁGYI 1894–98. *A magyar nemzet története*. I–X. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 1894–98.
- SZIRMAY-KOVACHICH 1804. Szirmay Antal: *Notitia historica comitatus Zempléniensis*. Edita et indicibus provisa industria Martini Georgii Kovachich. Buda, 1804.
- SZITNYAI 1884. A körmöczbányai békekötés 1452-ben. Közli: Szitnyai József. *Magyar Történelmi Tár* 32. (1884) 594–612.
- SZOVÁK 2008. Szovák Kornél: A király és az egyház: Mátyás személyes vallásossága. In: *Hunyadi Mátyás, a király: hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458-1490*. Szerk. Farbak Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Bp., 2008.
- SZŐCS 2014. Szőcs Tibor: *A nádori intézmény korai története 1000–1342*. Bp., 2014. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 5.)
- SZÖNYI 1933. Szőnyi Ottó: Ismeretlen siklósi renaissance kőemlékek. *Magyar Művészet* 9. (1933) 169–180.
- SZÖRÉNYI 2003A Szörényi Gábor András: Szuhogy - Csorbakő vára. *Castrum Bene Egyesület Hírlevele* 2003.
- SZÖRÉNYI 2003B Szörényi Gábor András: A csorbakői vár története 1648-ig. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 42. (2003) 165–226.
- SZÖRÉNYI 2004. Szörényi Gábor András: A szuhogy-csorbakői vár kutatása. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 43. (2004) 231–320.
- SZÖRÉNYI 2006. Szörényi Gábor András: *Tíz év várkutatása B.-A.-Z. megyében* (Múzeumi Mozaik 6.) Miskolc, 2006.
- SZÜCS† 2002. Szücs Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Bp., 2002.
- TEKE 1980. Teke Zsuzsa: *Hunyadi János és kora*. Bp. 1980.
- TÓTH D. 2014. Tóth Dominik: *Hunyadi János felemelkedése az első huszita betöréstől kormányzóvá válásáig (1428–1446) A huszita típusú szekérvár szerepe Hunyadi katonai-politikai pályafutása során a tárgyalt időszakban*. BA szakdolgozat a Károli Gáspár Református Egyetem történelem szakán (A szerző szíves közléséből), 2014.

- TÓTH 1909–1912. Tóth Sándor: *Sáros vármegye monografiája három kötetben*. Bp., 1909–1912.
- TÓTH-SZABÓ 1903. Tóth-Szabó Pál: Giskra, különös tekintettel Abaújmegyére. *Értekezések a történettudomány köréből* 19. (1903) 307–372.
- TÓTH-SZABÓ 1917. Tóth-Szabó Pál: *A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon*. Bp., 1917.
- TÓTH Z. 1916. Tóth Zoltán: A huszita eredetű szekérvár. *Hadtörténelmi Közlemények* 17. (1916) 265–311.
- TÓTH Z. 1918. Tóth Zoltán: A huszita szekérvár a magyar hadviselésben. *Hadtörténelmi Közlemények* 19- (1918) 1–32., 159–181.
- TÓTH Z. 1925. Tóth Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldosserege (A fekete sereg)*. Bp., 1925.
- TÓTH Z. 1939–42. Tóth Zoltán: A hadviselés átalakulása. In: *Magyar művelődéstörténet*. Magyar Történelmi Társulat megbízásából szerkesztette Domanovszky Sándor. Bp., 1939–1942.
- TRINGLI 1992. Tringli István: Hunyadi Mátyás és a Perényiek. *Levéltári Közlemények* 63. (1992) 175–192.
- TRINGLI 2001. Tringli István: Pest megye a késő középkorban. In: *Pest megye monográfiája I/2*. Főszerk. Kosáry Domokos. Bp. 2001. 75–194.
- TRINGLI 2003. Tringli István: *Az újkor hajnala: Magyarország története 1440–1541*. Bp., 2003.
- TRINGLI 2010. Tringli István: Pest és Pilis megye sajátos viszonyai a török hódítás előtt. In: *Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*. Szerk. Hermann István, Karlinszky Balázs. Veszprém, 2010. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 22.)
- TRINGLI 2011A. Tringli István: *Sátoraljaújhely*. Bp., 2011. (Magyar várostörténeti atlasz 2.)
- TRINGLI 2011B. Tringli István: Sátoraljaújhely egyházai a reformáció előtt. In: *Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Nyíregyháza, 2011. (A Jósa András Múzeum kiadványai 68.) 377–396.
- TUTKÓ 1861. Tutkó József: *Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve*. Kassa, 1861.
- ÚRADNÍK Jakub Úradník: *Husiti a Jan Jiskra z Brandýsa v dejinách stredného Slovenska*. BA szakdolgozat a Masarykova univerzita történelem szakán, 2014.
- VACH 1949. Miloslav Vach: Jan Jiskra z Brandýsa a jeho předkové. *Časopis Společnosti přátel staronitoností českých* 57. (1949) 175–284.
- VACH 1957. Miloslav Vach: Jan Jiskra z Brandýsa a politický zápas Habsburků s Jagellovci o Uhry v letech 1440–1442. *Historické štúdie* 3. (1957) 172–227.

- VAJDA 2012. Vajda Tamás 1326 és 1344 közötti okleveles adatok a hazai vízimalmokról. In: *Középkortörténeti tanulmányok VII.* Szerk. Kiss P. Attila, Piti Ferenc, Szabados György. Szeged, 2012.
- VÉGH 2006. Végh András: Buda város középkori helyrajza 1. Monumenta Historica Budapestinensia 15. kötet. Bp., 2006.
- VERES 1968. Veres Miklós: *A tárnoki hatóság és a tárnoki szék: 1526–1849.* Bp., 1968.
- VESZPRÉMY 2014. Veszprémy László: Zsigmond és a husziták küzdelmének első éve. A hadvezér és diplomata konfliktusa. In: „*Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából.* Szerk. Bárány Attila, Pósn László. Debrecen, 2014. 442–454.
- WEISZ 2013. Weisz Boglárka: *A királyketteje és az ispán harmada.* Bp., 2013.
- WEISZ 2015. Weisz Boglárka: Ki volt az első kincstartó? A kincstartói hivatal története a 14. században. *Történelmi Szemle* 57. (2015) 527–540.
- WEISZ 2016. Weisz Boglárka: A tárnokmester jogköre az Anjou-korban. In: *Pénz, posztó, piac. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról.* Bp., 2016. 181–200.
- WENZEL 1880. Wenzel Gusztáv: *Magyarország bányászatának kritikai története.* Bp., 1880.
- WERTNER 1892. Wertner Mór: Családtörténeti adalékok I. Az első Kórógyiak. *Turul* 10. (1892). 166–177.
- WERTNER 1905. Wertner Mór: Magyar hadjáratok a XIV-ik században. *Századok* 39. (1905) 420–451.
- WERTNER 1911. Wertner Mór: Magyar hadjáratok a XV-ik század első felében. 10–4. közlemény. *Hadtörténeti Közlemények* 12. (1911) 63–76.; 251–276.; 410–448.; 537–574.
- WICK 1941. Wick Béla: *Kassa története és műemlékei.* Kassa, 1941.
- ZSOLDOS 2017. Zsoldos Attila: *A Drugeth-tartomány története 1315–1342.* Bp., 2017. (Magyar történeti emlékek. Értekezések)

KIEGÉSZÍTÉS

(A szerző tudományos közleményei)

ISMERTETÉSEK

1. Szatmár megye hatóságának oklevelei (Piti Ferenc, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor: Szatmár megye hatóságának oklevelei, 1284–1524. Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága). *Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle* 46. (2011) 1. sz. 116–121.
2. Egy magyar király uralma Csehországban (Antonín Kalous: Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král. České Budějovice, Bohumír Němec–VEDUTA, 2009.) *Klió* 23. (2014) 4. sz. 25–30.
3. Egy középkori diplomata karriertörténete (Miriam Hlavačková: Diplomát v službách uhorských kráľov. Pôsobenie nitrianskeho biskupa Antona zo Šankoviec na sklonku stredoveku. In: Historický časopis: Historického ústavu SAV, 2010, (58. évf.), 1. sz. 15–35.). *Klió* 22 (2014) 2. sz. 64–66.

TANULMÁNYOK

1. Bevezetés a Fontes Memoriae Hungariae sorozat Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek című kötet első füzetéhez (1350–1386). In: *Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek (1350–1386)*. Szerk. Novák Ádám. Debrecen, 2017. IV–X.
2. János Perényi, Master of the Treasury and his Relationship with the Upper-Hungarian Cities (1438–1458). *Mesto a dejiny* 5. (2016) 76–88.
3. Additions to the itinerary and seals of King Władysław I of Hungary in the light of recent Hungarica research. In: *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. Ed. Attila Bárány in co-operation with Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. 41–55. (Memoria Hungariae 2.)
4. Hadi események és résztvevői a Felső Részekén 1440 és 1445 között – Azok a bizonyos „zavaros idők”. In: *Középkori elfeledett csaták*. Szerk. Pósan László, Veszprémy László. Budapest, 2016. 310–330.
5. Die Söhne des Adlermannes. Ein Adelsgeschlecht in der Gefolgschaft König Sigismunds von Ungarn. In: *Das Konzil von Konstanz und Ungarn*. Hrsg. von Attila Bárány unter Mitarbeit von Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. 137–153. (Memoria Hungariae 1.)

6. Rezidenciaalapítás és vallásosság kapcsolata a Perényiek példáján. In: *A víz szakralitása. Vallási terek, vallási migráció és a vízkultusz*. Szerk. Szonda István. Debrecen, 2015. 45–59.
7. Polisigillic charters of the Polish-Hungarian peace negotiations in 1411–'12. In: *Hallgatói Műhelytanulmányok 3. Rejuvenating Scholarship Collection of Graduate School Studies in History*. Szerk. Péter Forisek, Schrek Katalin, Ákos Szendrei. Debrecen, 2015. 34–52.
8. Vizsgálati szempont egy 15. századi arisztokrata működéséhez - Perényi János tárnokmester pecsétjei. In: *Középkortörténeti tanulmányok 8*. Szerk. Tóber Márta, Maléth Ágnes. Szeged, 2015. 181–200.
9. Egy kutatási program első eredményeinek bemutatása – Sokpecsétetes oklevelek 1439 és 1457 között. In: *Micae Mediaevales IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter. Budapest, 2015. 199–212.
10. Egy felső-magyarországi bárói család birtoklástörténete 1465-ig. *Agrártörténeti Szemle* 56. (2015) 1–48.
11. Izabella (Erzsébet) királyné pecsétjeiről. *Turul* 87. (2014) 3. sz. 109–111.
12. The Seal Usage of János Perényi (†1458), Master of the Treasury. *Történeti tanulmányok XXII*. (2014). 78–96.
13. The Seal Usage of Hungarian Aristocrats in the 15th century. In: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe*. Szerk. Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint. Debrecen, 2014. 59–72.
14. A sasember fiai. Egy főúri család és famíliája Luxemburgi Zsigmond kíséretében. In: *„Causa unionis causa fidei, causa reformationis in capite et membris.” Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Szerk. Bárány Attila, Pósnán László. Debrecen, 2014. 385–400.
15. Rezidencia-választás kérdése a Perényi családban – Csorbakő szerepe. In: *Tavaszi Szél 2014 Konferenciakötet*. Szerk. Csiszár Imre Kőműves Péter. Debrecen, 2014. III. Kötet. 282–289.

16. Levelek Budáról. Az országnagyok levelei a városoknak V. László halála után. In: *Miccae Mediaevales III. Fiatal történészek dolgozatai a magyar középkorról és Európáról*. Szerk. Gál Judit, Péterfi Bence, Vadas András, Kranzieritz Károly. Budapest, 2013. 153–166.
17. Adalékok egy 15. századi tárnokmester tevékenységéhez. In: *Hallgatói Műhelytanulmányok 1*. Szerk. Barta Róbert, Kerepeszki Róbert, Szendrei Ákos, Debrecen, 2012. 24–29.
18. Johannes de Peren Magister Tavernicorum Regalium. In: *Keresztény szellemben a tudomány útján: III. Kárpát-medencei Keresztény Tudományos Diákköri Konferencia válogatott tanulmányai*. Szerk. Kozma Gábor. Szeged, 2012. 103–114.

SZERKESZTÉSEK

1. *Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek (1350–1386)*. Debrecen, 2017. (Fontes Memoriae Hungariae I.)
2. *A hajdúk nyomában – Régiókutatás és emlékezettörténet*. Szerkesztőtárs: Csiszár Imre. Hajdúnánás, 2016.
3. *Jászok, kunok, husziták, hajdúk és kurucok Katonáskodó elemek a magyar történelemben a középkortól az újkorig*. Szerkesztőtárs: Csiszár Imre. Hajdúnánás, 2016.

IX. Absztrakt

Az elmúlt évtizedekben történetírásunk bizonyította, hogy a 14–15. századi Magyar Királyság politikai hatalma az uralkodó és az őt támogató bárói családok kezében összpontosult. Így ezen családok történetének részletes megismerése nélkül nem rekonstruálható a korabeli hatalmi elit, és a politikatörténeti események láncolata. Ennek ellenére kevés ilyen értekezés készült a mai napig. Ezt az űrt kívánja jelen dolgozat részben pótolni. Az északkeleti országrészben birtokos Perényi család terebesi ágának első öt generációjának történetét dolgozzuk fel értekezésünkben. A család a 14. században emelkedett fel, és a 15. században már az arisztokraták közé sorolták. A dolgozat időintervalluma a Perényi család első ismert őseitől, Orbántól (1271) Perényi János tárnokmester haláláig (1458) terjed.

Részletesebben Perényi Péter várnagy (†1388), Imre kancellár (†1418), és János tárnokmester (†1458), tevékenységének vizsgálatát végezzük el, a legnagyobb hangsúlyt utóbbira helyezve. A dolgozat vázát egy alapos birtoklástörténeti áttekintés adja. A középpontba azért került a birtoklástörténet, mivel korszakunkban a hatalom leginkább a birtokok nagyságában mérhető. A nagybirtokos család rezidenciaválasztását, társadalmi hálózatát, címer- és pecséthasználatát, építkezéseit a forrásadottságokhoz mérten is elemezzük. Továbbá a család tagjaival kapcsolatban már-már toposzként megjelenő elemek mögöttes tartalmát ismertetjük és szükség esetén megkérdőjelezzük.

Perényi János tárnokmester egyike volt azoknak az országnagyoknak, akik a Zsigmond stabil belpolitikai rendszerében nevelkedtek és érték meg a cselekvőképes férfikort. Azon kevesek egyike, akik politikai pályájuk csúcsán érték meg a Zsigmond utáni trónharcokat, kormányzóságot és bizonytalan belföldi erőviszonyokat, és az egyetlen világi előkelő, aki mindvégig megőrizte birtokait és tisztségét is. Életének részletes megismerése által a 15. század közepi politika-, társadalom-, és művelődéstörténeti folyamatok megértéséhez is közelebb kerülünk. János életpályája nem csak a Perényi családon belül, de a kortársaihoz képest is jól dokumentálható, így hosszú, két évtizedes működését három korszakba osztva vizsgáljuk. Perényi János életpályája nem tárgyalható a városokhoz fűződő viszonyának részletesebb vizsgálata nélkül, ezért nagyvonalakban ismertetjük a tárnokmesteri hivatal működését, és a felső-magyarországi városok szerepét az 1440-es és 1450-es években. Dolgozatunk végén a felhasznált adatok jó részét rendezett, átlátható formában tesszük közzé – mely reményeink szerint dolgozatunk legidőtállóbb egysége lesz.

X. Summary

Our historiography has shown in the past decades that the political power of the Hungarian Kingdom in the 14th – 15th centuries concentrated in the hand of the ruler and the baronial families that surrounded him. Thusly, the contemporaneous elite and the chain of political actions cannot be reconstructed without understanding the detailed history of these families. Despite this, very few papers have been published in this subject until today. The thesis attempts to partially fill this gap. In the thesis, the history of the first five generations of the Terebes branch of the Perényi family that owned lands in the North-Eastern part of the country is processed. The family rose in the 14th century and was listed among aristocracy in the 15th. The time interval of the dissertation is from the first known ancestor of the Perényi family, namely some Orbán (1271), until the death of János Perényi (1458), Master of the Treasury.

In details, I examine the activity of Péter Perényi (†1388) Castellan, Chancellor Imre (†1418) and János (†1458), Master of the Treasury, placing greater emphasis on the latter. A thorough survey of land holding history forms the backbone of the thesis. The reason for choosing the history of land holding is that power in the era can be measured in the size of one's land. In accordance with the sources I also examine why the family chose that particular residency, their social network, their seal-and coat of arms usage. Furthermore, I analyze and if necessary criticize what lies beyond certain topoi that are in connection with some members of the family.

János Perényi, Master of the Treasury was one of those officials, who grew up and reached the age of legal competence under the stable inner political system of Sigismund. He was the only secular lord, who was able to keep his lands and offices all along. By examining his life and career, we get closer to understanding the art-, political- and socio-historical courses of the middle of the 15th century. The career of János can be well documented not only within the Perényi family, but compared to his contemporaries as well, thusly we are able to examine his two-decade long activity in three separate periods. His career cannot be invoked without further examining his connections to the cities, thusly I broadly describe the operation of the office of the Master of the Treasury, together with the role of the Upper-Hungarian cities in the 1440's and 1450's. At the end of the dissertation, I publish a great part of the applied sources in a clear, organized form – which hopefully will be the most “future-proof” part of the thesis.

XI. Függelék

XI/1. A Perényi család terebesi ágának leszármazása

XI/2. Birtoktáblázatok

XI/3. Térképvázlatok

XI/4. Familiáris családfák

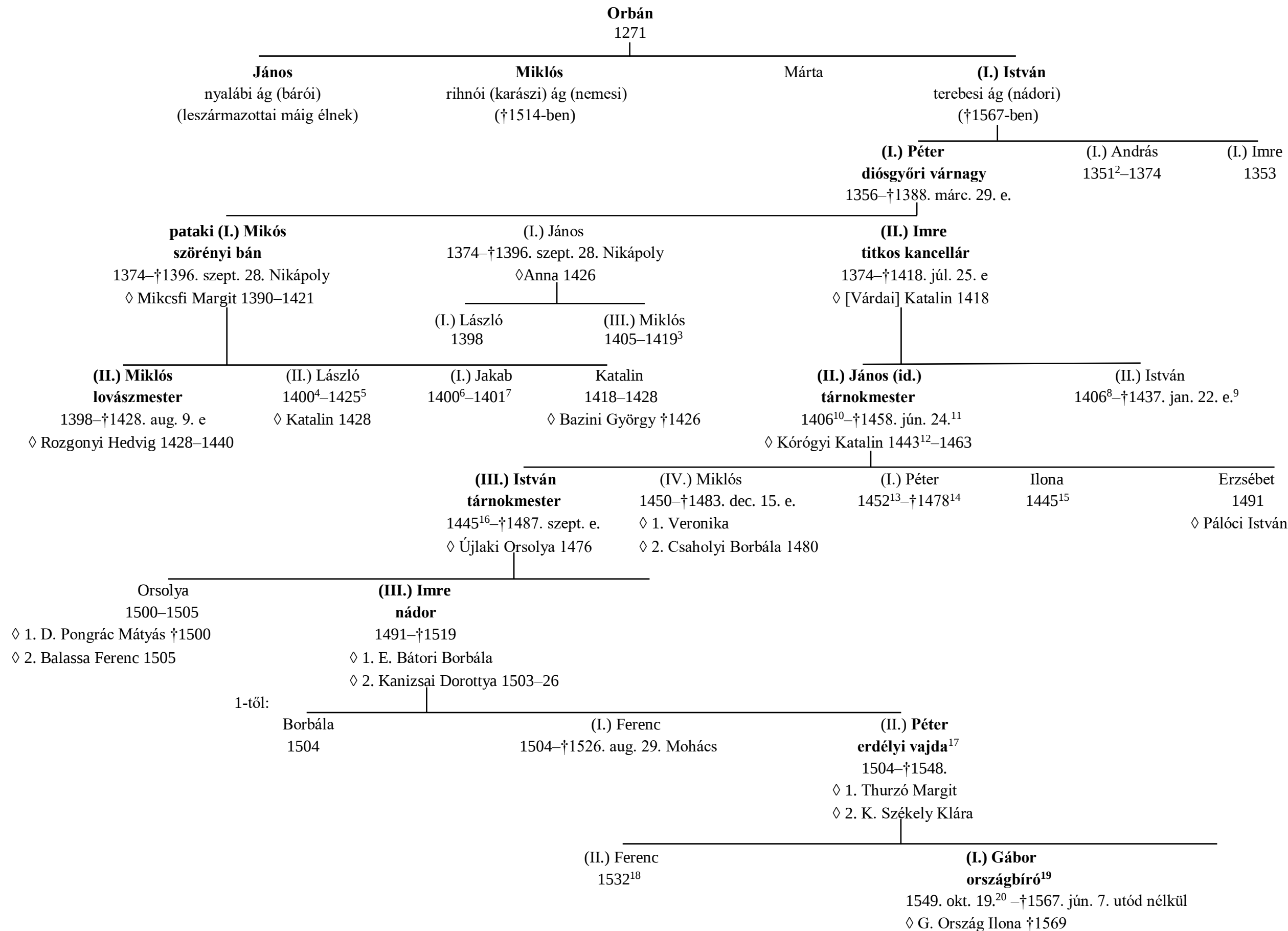
XI/5. A terebesi Perényi család tagjainak tisztségviselései 1458-ig

XI/6. A terbesi Perényi család familiárisai 1458-ig

XI/7. A Perényi család terebesi ágának címerábrázolásai 1458-ig

XI/8. Perényi János által kiadott vagy megerősített oklevelek és levelek jegyzéke

XI/1. A Perényi család terebesi ágának leszármazása¹

-
- ¹ Engel Pál leszármazási ábráját vettük alapul, a kiegészítéseket jegyzetekben jelöltük. Vö. ENGEL 2003B. Terebesi Perényi család.
- ² ZICHY IV. 256–258.
- ³ ZsO VII. 646.
- ⁴ ZsO II. 740. Vö. CDH X/3. 238. reg.
- ⁵ ZsO XII. 1069.
- ⁶ ZsO II. 740 Vö. CDH. X/3. 238. reg.
- ⁷ ZsO II. 940 Vö. MNL OL DL 7645.
- ⁸ ZICHY V. 442. DL 78 698.
- ⁹ DL 95 200.
- ¹⁰ ZICHY V. 442. DL 78 698.
- ¹¹ A terebesi római katolikus templomban található sírköve szerint 1458. június 24-én hunyt el. Vö. ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 38.
- ¹² DF 213 095. Vö. IVÁNYI BÁRTFA 406. sz. SZIRMAY–KOVACHICH 1804. 25–26.
- ¹³ ZICHY IX. 332–333. DL 81 073.
- ¹⁴ LŐVEI 2009B. 86. és 341.
- ¹⁵ DL 13 846.
- ¹⁶ DL 13 846.
- ¹⁷ PUSKÁR 239.
- ¹⁸ PUSKÁR 242.
- ¹⁹ NAGY 1857–68. IX. 233.
- ²⁰ UO.

XI/2. Birtoktáblázatok

Itt találhatóak azok a táblázatok kronológiai sorrendben, melyek az uradalmak és a hozzá tartozó birtokok alakulását mutatják különböző idősíkokban. A nevek meghatározásnál Csánki Dezső¹ munkáját használtuk és összevetettük Györffy György és Engel Pál névalakjaival.² Mindegyik alkalommal feltüntettük a tartozék forrás szerinti jellegét, a táblázatok utolsó oszlopában pedig a tartozék mai nevét adtuk meg. A birtokokra vonatkozó fontosabb forrásokat nem csak a fentebbi fejezetekben, hanem a függelékben is megadtuk az áttekinthetőbb olvasás érdekében.

XI/2. 1. táblázat: Szentmiklósi uradalom (Bereg megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1387)³	1430	1454	1455	1465	Tartozék mai neve (UA)⁴
Szentmiklós mezőváros	oppidum Zouolya-zenthmyklous	Zolwazenthmiclos	oppidum Zenthmiklos	oppidum Szent- miklós	oppidum Zenthmyklos cum tributo	Чинадійово (Csinagyijovo)
Nagyvereczke falu	utraque Werechke (1387) ⁵	Budawereczke	Vereczke	Verecske	Felswwereczke cum tributo	Верхні Ворота
Kisvereczke falu		alteram Vereczke	alia Vereczke	alia Verecske	Alswereczke cum tributo	Нижні Ворота
Polhorén falu	Pachhran (1388) ⁶	Pothoran	Pothhoron	Pathonay	Podhren	Мукачеве - Підгородська
Kölcsény falu	Kwchen (1387) ⁷	Kelczen	Kewlehen	Kelechen	Kewlthen cum tributo	Кольчино
Ökörmező falu		Ewkermezew	Okormezew	Ökörmező	Ewkewrmezew	Воловець
Szolyva falu		Zolwa	Zolwa	Salva	Zolwa cum tributo	Свалява
Repede falu	Repede (1387)	Repede	cum aliis pertinere	cum aliis pertinere	Repede	Бистриця
Palozalja falu		Palazalia			Palazalya	Підполоззя

¹ CSÁNKI 1890.

² GYÖRFFY 1987–1998.; ENGEL 2001.

³ 1387. máj. 10. Adomány: DL 7319., ZsO I. 63.

⁴ A tartozéknevek mai megfelelőjére l. MOLNÁR–MOLNÁR D. 2005.

⁵ 1387. máj. 27. Adományként a munkácsi uradalomból Repedével együtt: DL 7266. ZsO I. 75.

⁶ 1389. nov. 30. Adományként a munkácsi uradalomból: DL 9131. Vö. ZsO I. 1275.

⁷ 1387. nov. 6. Adományként a munkácsi uradalomból: DL 7319. ZsO I. 278.

Galambos, Holubinna falu		Holobinna	ad dictum oppidum	ad dictum oppidum	Hwluobyna	Голубине
Hársfalva, Nelepina falu		Nelepina			Nelypyna	Неліпино
Sztroja falu		Stroyafalua	Zenthmiklos spectarum	Szentmiklós spectarum	Stroyasalwa	Стройне
Szuskó falu		Swzko			Swsko	Сусково
Duszina falu			Drisona	Dusna	Dwsyna	Дусино
Martinka falu					Marthyncza	Мала Мартинка
Nagyalmás falu					utraque Almamezew	Яблунів
Kisalmás falu						Залужжя
Kispálos falu					Panalay	Павлово

XI/2. 2. táblázat: Terebesi uradalom és kapcsolódó birtokok (Zemplén megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1387) ⁸	1430	1441	1454	1455	1465	Portaszámok 1441	Tartozék mai neve
Terebes vár, mezőváros és vám	castrum Therebes	castrum Therebes	Felsetherebes	Therebes castrum, oppidum, cum tributo	Therebes castrum, oppidum, cum tributo	Therebes castrum, oppidum, cum tributo	78	Trebišov és rom uo. (SK)
			Alsotherebes				143	
Vécse falu	(...) sicum universis, siuis villis tributo, juribus (...)	Weche	Veche	Wecze	Vecse	Weche	38	Vojčice (SK)
Ruszka falu		Rwzka	Nagyruska	Ruska	Ruszka	Naghruska	38	Vel'ky Ruskov (SK)
Valyon falu		Valyon	Valon	Valyon	Valyon	Walyon	50	elpusztult
Hradisa falu		Hradzicza	Hradischa	Haradistha	Haradiscsa	Haradystha	9,5	Zemplínské Hradište (SK)
Perics falu		Paricz	Parych	Parizch	Parics	Parych	8	elpusztult
Velejte 1/3 falu ⁹		Velethe	Velethe maioris	Velethe	Velethe	Welethe	23	Vel'aty (SK)
			Velethe minoris				16	
Izsép falu			Iseep			Isyp	4	Nížný Žipov (SK)
Olaszi falu	Olazy (1403) ¹⁰	Olazy		Olasz	Olaszy	Olazy		Bodrogolaszi
Sára falu és vám		Saara		Sara cum tributo	Sara cum tributo	Sara cum tributo		Sárazsadány
Berettő						Berethe		Bracovce (SK)
Cselej falu						Cheley	35, ebből 9 szabad	Čel'ovce (SK)
Karos falu						Karos		Karos
Pelejte falu						Pelehthe	15 és 5,5	Plechotice (SK)
? (Zemplén)						Vadi		?

⁸ 1387. júl. 13. DF 209 831., és 1387. júl. 31. DF 209 837.

⁹ Az adománylevél nem ismert. 1411-ből maradt fenn Perényi Imre elismervénye, melyben nyugtatja a richnói ágból származó Perényi Gergelyt a Velejteért korábban adott zálogösszeg visszaadásáról. ZSO III. 1008. Az 1430-as nyalábi és terebesi Perényi ágak örökösödési szerződésben mindkét félnél szerepel Velejte. Ezek szerint mindhárom ág birtokában állt, vagyis a birtokosztályok szétválása előtt nyerhették a 14. század elején.

¹⁰ 1403. dec. 19. LELESZ III. 128.; 1403. okt. 10. ZSO II. 7842.

XI/2. 3. táblázat: Füzeri uradalom és kapcsolódó birtokok (Abaúj megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1389) ¹¹	1427	1430	1454	1455	1465	Porta-számok 1427	Tartozék mai neve
Füzér vár	castrum Fyzer		castrum Fyzir	tributum (...) Fyzer	castrum Füzér	castrum Fyzer		vár Füzér területén
Füzéralja falu és vám	Waralya, Fyzer cum tributo	Fyzer	Ffyziralia	Fyziralya	Füzérallya	Fyzer cum tributo	16	Füzér
Kolmlós falu és vám	Kumlos cum tributo	Komplos	Comlos	Kolmlös cum tributo	Komlós cum tributo	Komlos <i>cum tributo</i>	11	Füzérkomlós
Nyíri falu	Nyrry	Nyry	Nyri	Nyry	Nyry	Nyry	29	Nyíri
Kápolna falu	Kapolna cum tributo	Kapolna	Kapolno	Kapolna	Kápolna	Kapolna <i>cum tributo</i>	8	elpusztult
Biste falu	Bysche	Byzthe	Byste	Byste	Bysthe	Bysthe	10	Byšta (SK)
Pusztáújfalu falu	Puztawyfalw			Pusthafalw	Pystafalwa	Puztafalw	12	Pusztafalu
Radvány falu	Radwan	Raduan	Radwan	Radwan	Radvan	Radwan	11	Füzérradvány
Kajata falu és vám	Karecha	Kaytha	Kaytha	Kayatha cum tributo	Kajatha cum tributo	Kayotha <i>cum tributo</i>	17	Füzérkajata
Pálháza	Palhaza	[P]alhaza	Palhaza	Palhaza	Pálháza	Palhaza	13	Pálháza
Vereng vám	tributum Werengh			tributum Vereng	tributum Verenye	<i>tributum Wereng</i>		elpusztult
Nagynémeti vám	tributum Kuzep-nempthy			cum tributum Nag-nempthy	tributum in Nagy-Nemthyben	tributo in Nagnempthy		Tornyosnémeti
Alsóregmec falu és vám	Alsorebnech (1386) ¹²	Alsow-redmech	Alsoredmecz	Also-redmecz	Also-Rednecz cum tributo	Also-redmecz <i>cum tributo</i>	29	Alsóregmec

¹¹ 1389. febr. 2. DL 7480. Átirat.

¹² A pataki vártól elszakított birtokra minden bizonnyal Károly király és Mária királynő is adományt adott. Károly királytól: 1386. jan. 28. előtt, mert ekkor már a jászói konvent iktatta DL 7190. SÜTTŐ 2003. II. 326–327. Vö. HO VII. 392. Mária királynőtől: 1386. febr. 5. DL 24 690. SÜTTŐ 2003. II. 329. Iktatóparancs: 1386. febr. 19. DL 7192. SÜTTŐ 2003. II. 335. Alsóregmeczcel együtt kapta Perényi Péter Felsőregmecz és Vilyt vö. ZSO I. 227. és feltételezhetően Mikóházát és Mátyásházát is, ugyanis ezek csak a Perényiek kezén egyesülnek a füzeri uradalommal. Vö. ENGEL 1995. 23. sz. jegyzet.

				cum tributo				
Felsőregmec falu		Felsow- redmech	Felsse-redmecz	Felsw- redmecz	Felső-Rednecz	Felsew- redmecz	23	Felsőregmec
Mátyásháza falu		Mathyas- haza	Mathiasaza			Mathyashaza	8	Felsőregmec része
Víly falu és vám		Wyl	Wil	Vyl cum tributo	Vil cum tributo	Wyl cum tributo	27	Vílyvitány része
Mikóháza falu		Mykohaza	Mykohaza	Mykohaza	Mikohaza	Mykohaza	33	Mikóháza
Kutlin falu	Kwtlyn (1410) ¹³			Khutlin	Kuthyn		7	elpusztult
Perény 1/3 falu (Abaúj)	Peruen ¹⁴	Peren	Perem	Peren	Peren	Peren	24	Perín (SK)
Kácsik falu (Abaúj)	Kwchyn (1411) ¹⁵	<i>Elcserélve Henningért 1423-ban¹⁶</i>						Buzica része (SK)
Kenyhecnémeti falu (Abaúj)		Fel- nempthy	Nempthy	[Ne]mpthy	Nemthy	Nemethy	30	Kechnec (SK)
Vízoly mezőváros és vám (Abaúj)	Wyzol (1438) ¹⁷			oppido Vysol cum tributo	oppido Visoly cum tributo	Wysol cum tributo	31	Vízoly

¹³ 1410. dec. 24. Zsigmond a birtok megőrzésére szólítja Perényit: ZsO II. 8104.

¹⁴ A Perényi család őseinek Orbánnak birtokába kerül feltehetően az 1260-as 70-es években. Bővebben l. a csorbakői uradalom Detek jegyzetben.

¹⁵ 1411. jan. 29. ZsO III. 96.

¹⁶ 1423. ápr. 27. Csere megállapodás: ZsO X. 466.

¹⁷ 1438. febr. 15. Adomány Emőddel együtt: DL 71 976.

XI/2. 4. táblázat: Szinyei uradalom (Abaúj megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1397) ¹⁸	1427	1430	1454	1455	1465	Porta-számok 1427	Tartozék mai neve (SK)
Szinye falu és vám	Zvinic cum tributo	Syna	Swinye	Swynye	<i>oppido</i> Swynye cum tributo	Swynye cum tributo	70	Svinica
Alsókemence falu	Kemenche	Alsow-kemenche	Kemencze	Kemecze	Kemencze	Kemecze	31	Nížná Kamenica
Bőd falu	Bud	Bwd	Bewth	Bewd	Beöd	Bewd	30	Bidovce
Kelecsény falu	Kelechen	Kelechen	Keleczen	Kelechen	Kelechey	Kelechen	10	Košický Klečenov
Csákány falu	Chakan	Chakan	Chakan	Chakan	Chakan	Chakan	20	Čakanovce
Nagybátyok falu	Baayg	Nagbadyok	Nagbathk	Nagbayk	Nagybayk	Nagbaghk	22	Bačkovík
Kisbátyok falu	alterum Bayg	Kussbadoch	Kysbath	Kisbayk	Kisbayk	Kysbaghk	5	elpusztult
Zsír falu és vám	Syr cum tributo	Gyr	Syr	Gyr cum tributo	Sir cum tributo	Syr cum tributo	12	Zírovice
Ránk falu	Rank	Rank	Rank	Rank	Rank	Rank	25	Rankovce
Györke falu	Gyurke							Žurkov
Bordafalva falu		Bordafalua	Bordofalwa	Bordasfalwa	Bordafalwa	Bordafalva	10	puszta Košický Klečenov mellett
? Birtok						predium Ferthewskropaya		?

¹⁸ 1397. júl. 29. DF 209 838.

XI/2. 5. táblázat: Csorbakői uradalom és kapcsolódó birtokok (Borsod-Abaúj-Szabolcs megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány/Első említés	1427	1430	1454	1455	1465	Porta-számok 1427	Tartozék mai neve
Csorbakő vár	castrum Chorbakew ¹⁹		castrum Chorbakew	castrum Chorbakw	castrum Csorbakeő	castrum Chorbakew		rom Szuhogy területén
Szuhogy falu	Zonhod (1351) ²⁰		Zohod	Zonhod	Zonhod	Zonhod		Szuhogy
Ormos falu	Ormos (1403) ²¹		Ormos	Ormos	Ormos	Ormos		Ormosbánya
Nyárád falu	Nyaragh (1403)		Nyraad	Naragh	Nyárág	Nyarad		Felsőnyárád
Tövisse falu	Tewisese (1403)		Tywisses	Thewysses	Thövisses	Thewysses		puszta Felsőnyárád mellett
Kelecsény falu	Kelecze (1403)		Keleczen	Kelethen	Kelecsény	Kelechen		Felsőkelecsény
Felsőtelkes falu	utraque Telekes (1425) ²²		Thelekes	Felsethelekes	Felső-Telekes	Felsewthelekes		Felsőtelekes
Alsótelkes falu			altera Thelekes	Alsosthelekes	Alsó-Telekes	Alsothelekes		Alsótelekes
Kurtyán birtok (Borsod)	Kyrythyan (1418) ²³	Nyárádi Keresztelő Szent János pálos kolostornak adva 1420-ban ²⁴						Kurtyán
Detek 1/3 falu (Abaúj)	Detk (1272 e.) ²⁵	Dethk	Deethk	Deekth	Detk	Dethk	5,7	Detek
Selyeb falu (Abaúj)	Seleb (1367) ²⁶	Sewles	Selep	Seleb	Selep	Seleb	38	Selyeb
? (Abaúj)	Olthouan (1367)					predium Olthwan		?

¹⁹ 1403. nov. 5. A leromlott várra felújítási engedély: ZSO II. 2724.

²⁰ 1351. 06. 04. Csere: DL 77 875. ZICHY IV. 256–258.,

²¹ 1403. nov. 5. Vadász Imre birtokait kapa meg Perényi Imre. ZSO II. 2716.; ZICHY V. 346.

²² 1425. aug. 11. 400 forintért zálogba vették Imre fiai ZSO XII. 921–2.

²³ 1420. szept. 22. Csere Tengerfálvára: ZSO VII 2215.

²⁴ 1420. okt. 2. Adomány a pálosoknak: ZSO VII. 2232.

²⁵ 1272. aug. 6. e. V. István adományozta bizonyos Orbánnak: RA 2458. sz. Mivel a Perényiek minden ágának közös birtoka Perény és Detek az egész középkoron keresztül, ezért kétségtelenül ez a bizonyos Orbán a közös ősök. ENGEL 1987. 439. 1. jegyzet. Vö. GYÖRFFY 1987–1998. I. 68.; 77.; 131.

²⁶ 1376. márc. 23. Adomány Kazafeulde-vel és Olthouan-al együtt: PERÉNYI 133. 1415. márc. 18.: Néhány föld „részcseke” Monajtól: ZSO V. 384.

? (Abaúj)	Kazafeulde (1367)					predium Kazafewlde		?
Tengerfalva falu	Thenkerfalua (1381 e.) ²⁷	<i>Elcserélve Kurityánért 1418-ban</i> ²⁸						Detek része
Felvadász falu (Abaúj)	Wadas (1403)	Felwadas	Wadas	Felwadaz	Felsővadász	Wadaz	38	Felsővadász
Jánosd birtok (Abaúj)	Janusdi (1403)	Janosdy	Yanosdy	Janosdy	Jánosdy	Janosdy	13	Alsóvadász része
? (Borsod)	Balashaza (1403)							?
? (Heves)	Nemetmesew (1403)							?
Kendi pusztá (Abaúj)	Monaykeddi (1415) ²⁹						3	Monaj része
Kék (Abaúj)						Keegh	10	Baktakék
Aranyos birtok (Borsod)	Aranyas (1389) ³⁰	<i>1391-ben már nem Perényi birtok</i> ³¹						Bükkaranyos
Kisfalud birtok és vám (Borsod)	Kysfalud (1393 e.) ³²		Kysfalud	Kisfalwd cum tributo	Kisfalud cum tributo	Kysfalud cum tributo		Tiszapalkonya része
Odoma falu (Borsod)	Odolman (1393 e.)		Adolman	Adolman	Adolmány	Adolman		Tiszapalkonya része
Polgár birtok (Szabolcs)			Polgar	predia Polgar	predia Polgár	Polgar		Polgár
Csécs (Borsod) ³³			Cesekhaza et unam desertam	praedia Thewsighaz	predia Thewghaz	<i>predia Thewzeghaza</i>		Nagycsécs
Emőd mezőváros	Emewd (1438) ³⁴			oppidum Emewd	oppidum Emőd	Emewd		Emőd

²⁷ 1381. aug. 11. Használat elleni tiltakozás: PERÉNYI 138.

²⁸ 1420. szept. 22. Csere Kurityánra: ZsO VII. 2215.

²⁹ 1415. jan. 11. Imre százötven forintért zálogba vette a jászói konventől: ZsO V. 40.

³⁰ 1389. júl. 9. Adomány a diósgyőri uradalomból: ZsO I. 1094.

³¹ L. ZsO I. 2095.

³² 1393. okt. 27. A Perényiek Kisfaludba és Odomába helyezett officiális a hatalmaskodott: BO HML 319.

³³ Vö. SZÖRÉNYI 2003B 192.

³⁴ 1438. febr. 15. Adomány Vizsollyal együtt: DL 71 976.

(Borsod)								
Kékes Szabolcs					predia Kekes	predium Kekes		Polgár része
Szőged (Abaúj)						praedium Zeged		Sajószöged
? (Borsod, Szabolcs)				praedia Likos				?
? (Borsod)				Vadi	Vadi <i>cum</i> <i>tributo</i>	<i>Vadi</i>		?

XI/2. 6. táblázat: Újvári uradalom és kapcsolódó birtokok (Sáros megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1408) ³⁵	1427	1430	1454	1455	1465	Porta-számok 1427	Tartozék mai neve (SK)
Újvár vár	castrum Wyuar		castrum Wywar	castrum Wywar	castrum Ujvár	castrum Wyvar		rom Hanigovce területén
Újfalu falu és vám	Wyfalu cum tributo	Wyfhalw	Wyfalu	Wyfalw cum tributo	Ujfalu cum tributo	Wyfalu cum tributo	60	Pečovská Nová Ves
Litinye falu	Lethenye	Lithine	Lythenie	Lethene	Lethene	Lythynye	22	Lutina
Kistárca, Kruzló falu	Kistharcha	Kystarcha	Kystarcza	Kistharcza	Kisharcza	Kruslo	22	Kružlov
Hónig, Henning falu	Ohennengh (1423, csere) ³⁶	Hennyngh	Hennenk	Hemmygh	Hennyngnócz	Hennyngh	27	Hanigovce
Maklar, Böglér falu	Moklar		Begler	Bewgler	Benglér	Begler		Bogliarka
Olajpatak, Olejnik falu				Olarypathak	Olahpatak	Olaypathaka		Olejníkov
Kucsin falu	Kuchthyn (1363) ³⁷	Kowchyn	Khuczin	Kuothyn	Kuchyn	Kwchyn	37	Kučin
Hankvágása falu		Hankuagasa	Hankfalua	Hankzagasa	Hangvágás	Hankvagasa	30	Hankovce
Kozsány falu		Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	20	Kožany
Porubka falu		Purubaka	Porubka	Pornbka	Porubka	Poruba	17	Porúbka
Németfalú falu		Nemethfalu	Nemethfalu	Nemethfalw	Németfalú	Nemethfalva	30	Nemcovce

³⁵ 1408. máj. 4. Adomány, de még zálogban: ZsO II. 6078., vö. CDH X/8. 480. 1408. júl. 10. Lubló és Podolin lekötése a zálogért cserébe: ZsO II. 6209–10.; 1410. máj. 22. Csere és újadomány Lublóért Sztropkóval együtt ZsO II. 7599.

³⁶ Csere Kácsikra. 1423. ápr. 27. Csere megállapodás: ZsO X. 466.

³⁷ 1367. ápr. 4. DL 5370.

XI/2. 7. táblázat: Sztropkói uradalom (Zemplén megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1408) ³⁸	1430	1454	1455	1465	Tartozék mai neve (SK)
Sztropkó mezőváros és vám	oppidum Ztropkow cum tributo	oppidum Stropko	oppidum Stropko	oppidum Sztropko	oppidum Stropko cum tributo	Stropkov
Sztaskvágása falu	Staskenhaw	Staswagaza	Staskwagas	Staskovágás	Sthasvagasa	Malé Staškovce
Hotca, Hocsa falu	Hathchow	Hathza	Hothcza	Hothcza	Hothcza	Chotča
Briznice falu	Breza	antiquam Brizam	Nagbriznicze	Nagybriznicze	Nouabyzniscza	Breznica
		novam Brizam	Kisbriznicze	Kisbriznicze	Breznycze	Breznicka
Brusznica falu	Brensincz	Brawznicza	Brusnycza	Brusnyicza	Bruznycza	Brusnica
Kékmező, Turány falu és erősség	Kekmezew fortalitium ³⁹	Kekmesew	Keckmezw	Kékmező	Kekmezew	Turany nad Ondavou
Hrabóc falu	Rabouicz	Hrabolcz	Hrabnicz	Hrabolcz	Rabowycz	Vyšný Hrabovec
Kelcse falu	Kewlche	Kelcze	Kenche	Kenche	Kewlthe	Nová Kelča
Nagydamása falu	Nagdamas	Nagdamasa	Nagdamasa	Nagydamasa	Nagdamasa	Veľká Domaša
Kisdamása falu	Kysdamas	Kysdamasa	Kisdamasa	Kisdamasa	Kisdamasa	Malá Domaša
Mernyik falu	Mernyk	Mernik	Mernyk	Mernyk	Menyk	Malá Domaša része
Giglóc falu	Gyglouicz	Gyglocz	Gyglolcz	Giczlclcz		Giglovce
Holcsikóc falu	Holchyk	Holczik	Holthyk	Holcsik	Holczyk	Holčikovce
Giróc falu	Gerauich	Gewcz	Gerocz	Therocz	Geronocz	Girovce
Kosaróc, Kosárvágása falu	Cassorhaw	Cosarwagaza	Kosazwagasa	Kúsavágása	Kozarvagasa	Košarovce
Szitnyice falu	Sithnicz	Naghsitnicze	Nagzethnycze	Nagy-Zentnicze	Felsewzythnycza	Vyšná Stinica
	Sithnicze	Kyssitnicze	Kiszethnycze	Kis-Zentnicze	Alsozythnycza	Nižná Stinica
Olyka falu	Elke	Lyka	Lyka	Lyka	Elka	Nižná Ol'ka
Kolbavágása, Kolbóc	Kolbenhaw	Colbo	Kolbaswagasa	Kolbavágása	Kolbvagasa	Kolbovce

³⁸ L. Újvárnál.

³⁹ 1411. jan. 21. Várépítési engedély Sztropkón, vagy Kékmezőn. ZSO III. 62.

falu						
Pucák falu	Puczagshaw	Proczak	Puczak	Puczak	Puchak	Korunková
Velkrop falu	Folkrophaw	Filcrop	Vylkrop	Vilkrop	Velkrop	Vel'krop
Piskoróc falu	Piskornicz	Pyskor	Pystocz	Pystor	Pyskorvagasa	Piskorovce
Petróc falu	Petronicz	Petrocz	Petrocz	Petrócz	Petronycz	Petrovce
Vojtvágása, Vojtóc falu	Fotyzhaw	Woytwagaza	Waytwagas	Ujvágás	Woythvagasa	Vojtovce
Mrázóc falu	Marzoulcz	Mrazolcz	Mrasolcz	Vrasolcz	Mrasonoycz	Mrázovce
Makóc falu	Makonhaw	Makocz	Makolcz	Makolcz	Makonocz	Makovce
Michlo falu	Myglouicz	Miklo				Miková
Czenkerhau	Chenkerhaw					elpusztult
?	Novaknizna					elpusztult
?	Zalolousche					elpusztult
?	Rabonych					elpusztult
Gyapolyvágása, Gyapalóc falu		Gyapolwagaza	Gyapolwagasa	Gyapolvágása	Dyapolvagasa	Ďapalovce
Orosz-Tokaj falu		Thokay	Thokay	Tokay	Thokay	Tokajík
Minyóc falu		Minnewagaza	Mynolcz	Minolcz	Mynovocz	Miňovce
Szadlik, Szálnik falu		Zadlyk	Zadlyk	Zadlyk	Zadalnyk	Sol'ník
Varehóc falu		Waryhaze	Waryho	Variko	Varaho	Varechovce
Vladicsa falu		Vladiczko	Wladiczko	Vladiczko	Wladysko	Nižná Vladiča
Leszkóc falu		Lyskolcz	Leskolcz	Leskolcz		elpusztult
Havaj falu		Howay	Howay	Honay	Haway	Havaj
Ipvágása		Ypwagasa				elpusztult
Polyanka, Polena		Polanka				Malá Pol'ana
Repó falu			Repo	Repo	Repo	Pravrovce
Orosz-Poruba falu			Poruba	Poruba	Poruba	Ruská Poruba
Jákosvágása, Jakusóc			Jakoswagasa	Jokósvágása	Jakasvagasa	Jakušovce

falu						
Zavada falu			Zavathka	Závotka	Zavady	Závada
Pritulyán falu			Prythwlan	Prychalay	Prythwlan	Pritul'any
Rohozsnyik falu			Rohozna	Rokozna		Rohožník
Kenczölvágása falu					Kuysthelvagasa	elpusztult
Krizslóc					Krislonocz	Křišlovce
Összesen:	30	36	39	39	40	

XI/2. 8. táblázat: Gömör mezőváros és a kapcsolódó birtokok (Gömör megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1430) ⁴⁰	1454	1455	Porta-számok 1427	Porta-számok 1431	Tartozék mai neve (SK)
Gömör mezőváros	oppidum Gwmer	oppidum Geromecz	oppidum Gömör	105	92	Gemer
Berzété falu	Berzethe	Berzethe	Berzéthe	53		Brzotín
Kőrös falu	Kewres	Kewees	Keüres	18		Kružná
Rudna falu	Rudna	Rodna	Rudna	17		Rudná
Zabar falu	Zabar ⁴¹	Zabor	Zador	21	22	Zabar
Radnótfalva falu	Randolthfalwa	Radnolthfalwa	Radnothfalva	20		Radnovce
Balászfalva, Balászfölde falu	Balaszfalwa	Balaszfalwa	Balásfalva	3	4	Martinová része

⁴⁰ 1430. jún. 25. Adományként kapják Perényi Imre és Perényi Péter fiai: PERÉNYI 420.; Ua. Iktatóparancs: PERÉNYI 421.; 1430. aug. 12.

⁴¹ 1430. júl. 30. Zabaron, Radnótfalván és Balászfalván ellentmondanak a beiktatásnak: PERÉNYI 422.

XI/2. 9. táblázat: Fülekek uradalom (Nógrád és Gömör megye)

Tartozék neve és jellege	Zálog (1435) ⁴²	Zálog (1438) ⁴³	1454	1455	1457	1465	Porta-számok 1427	Porta-számok 1431	Tartozék mai neve (SK)
Fülek vár	castrum Fylek cum tributo	castrum Fylek cum tributo	castrum Fylek cum tributo	castrum Fylek cum tributo	-	castrum Fylek cum tributo			rom Fil'akovo-ban
Fülek mezőváros	oppido Fylek cum tributo	oppido Fylek cum tributo	oppido Fylek cum tributo	oppido Fylek cum tributo	Ffylek	oppidum Fylek cum tributo			Fil'akovo
Gömöri vám	tributo is oppido Gmmer	tributo in oppido Geumer	tributo in oppido Gewmer	tributo in oppido Gömör	-	tributo in oppido Gewmewr			Gemer
Hosszúaszó vám	tributo is villa Hozywzons	tributo in villa Hwzywzo	tributo in villa Hamoso	tributo in villa Hozzusor	-	tributo in villa Hwzywzo			Dlhá Ves
Egeg vám	tributo in villa Egeg	tributo in villa Egeg	tributo in villa Eged	tributo in villa Eged	-	tributo in villa Egeg			Hokovce
Guszona falu	Gwzona	Gwzona	Groszona	Busona		Grozona	28	30	Husiná
Bucsony falu	Bwchon	Buchon	Brothon	Buthon		Bwthon	7	12	Husiná része
Felsőrátka falu	Felsewrathka	Felsewrachka	Felsewzadka	Felső-Radka	Nagratka	Felsewrathka			Čakanovce része
Alsórátka falu	Alsorathka	Alsowrachka	Alsoradka	Alsó-Radka	Kysratka	Alsorathka			Čakanovce része
Bábafalva falu	Babafalwa	Babafalwa	Babafalwa	Bábafalva	Babafalua	Babafalwa			Trebeľovce része
Bolgárom falu	Bolgaron	Bolgaron	Bolgaron	Bolgárom	Bolgaren	Bolgaron			Bulhary
Balogfalva falu	Balogfalwa	Balogfalwa	Balogfalwa	Balogfalva		Balogfalwa	8	12	Blhovce
Bödfalva, Böjtfalva falu	Bewdfalwa	Bewdfalwa	Benedfalwa	Büdfalva		Bewdfalwa	6	10	Blhovce része
Láz falu	Laaz	Laaz	Laaz	Locz	Laaz	Laaz			Trebeľovce része

⁴² 1435. nov. 10. Zsigmond Perényi Jánosnak és Istvánnak zálogba adja Jolsva és Fülek várát három évre: DL 12 770.

⁴³ 1438. nov. 4. Perényi János zálogba veszi Füleket 6000 forintért Erzsébet királynétól, és a Jolsvát – ami Pelsőci Bebek Miklósnál van zálogba – 6007 forintért: DL 38 655. és 13 248.; 1439. jún. 29. Adomány és iktatóparancs csak Fülekre: DL 13 414.; 1439. szept. 24. Beiktatás: DL 13414.

Kovácsi falu	Kowachy	Kowachy	Komathy	Kovácsy	Kowaczy	Kowachy			Fiľakovské Kováče
Nyitra falu és vám	Nyitra cum tributo	Nyitra cum tributo	Nyitra cum tributo	Nyitra cum tributo	-	Nyitra cum tributo			Nitra nad Ipľom
Bozita falu	Bositha	Bositha	Bozytha	Bozitha	Bozytha	Bozytha			Prša
Sávoly falu	Sawol	Sawol	Zamol	Savol	Schawol	Savol			Šávoľ
Majom falu				Moy ⁴⁴			10	17	Rimavská Sobota része
Galamba falu ⁴⁵						Galamba			Čakanovce része
Uhorszka falu	Whweska	Wawrska	Vhozska	Uhorszka		Vhorska			Uhorské
Garáb falu	Garab	Garab	Garad	Parad		Garab			Uhorské része
Hradistya falu	Hradissa	Hradissa	Haradihtha	Haradicsa		Haradysthya			Hradište
Brezó falu	Brygzow	Bryzow	Bzyzo	Bricze		Bryso			České Brezovo
Lehota falu	Lehotha	Lehotha	Lehota	Lehotha		Lehota			Krná része
Kornalehota falu						Kornalehota			Krná
? birtok						predium Zawoz			

⁴⁴ A káptalan jelentésében nem szerepel a beiktatottak között.

⁴⁵ 1457-ben hét és fél forintot róttak ki a településre.

XI/2. 10. táblázat: Sárosi uradalom (Sáros megye)

Tartozék neve és jellege	Adomány (1439) ⁴⁶	1454	1455 ⁴⁷	1465	Porta-számok 1427	Tartozék mai neve (SK)
Sáros vár	castrum Saros	castrum Saros	castrum Saros	castrum Saros		rom Veľký Šariš mellett
Nagysáros mezőváros	Saros oppidum	similiter Saros	oppidum Saros	Oppidum Naghsaros		Veľký Šariš
Kissáros falu	Kyssaros	Kissaros	Kissaros	Kyssaros	56	Malý Šariš
Megye falu	Megepataka	Megyepathaka	Megepatak	Megyepathaka	19	Medzany
Rét falu	Reeth	Reeth	Reeth	Reethke	7	Závádka
Zsetek falu	Seth	Zethk	Zethk	Zethk	10	Žalkovce
Haradiszkó falu		Haradystha	Haradytha	Hadystha	4	Hradisko
Eperjesi vám	cum thelonio in Eperyes	cum tributo in civitate Epperyes	cum trbuto in civitate Epperyes	cum tributo in civitate Eperyes		mellett Prešov
Töltszék falu és vám	Tulczeg cum tributo (1439) ⁴⁸			Naghewlczek	58	Tulčík
Kistöltszék				Kysthewlczek	16	Tulčík mellett

⁴⁶ 1439. jún. 27. Adomány: DL 13 410.; Ua. Iktatóparancs: DL 105 263.; 1439. júl. 30. Beiktatás: DL 13 411.

⁴⁷ A sárosi uradalom nem kerül bele az 1455-ös nagy újadományba, hanem külön okmányban emlékezik meg róla az uralkodó: 1455. jan. 10. DL 14 908.

⁴⁸ 1439. jún. 29. Adomány: DL 13 413., majd 1453. febr. 4. DL 14 629.

XI/2. 11. táblázat: Uradalmon kívüli birtokok

Birtok neve és jellege (megye)	Adomány	1427	1430	1454	1455	1465	Porta- számok 1427	Tartozék mai neve
Papi falu (Bereg)	Papy (1403) ⁴⁹							Márokpapi
Nyíregyháza falu (Szabolcs)	Nyryeghaz (1403)		Nyregghaza					Nyíregyháza
Vidám ⁵⁰ (Pest)			Waydan	Vydan	Vidany ⁵¹	Vydan		elpusztult

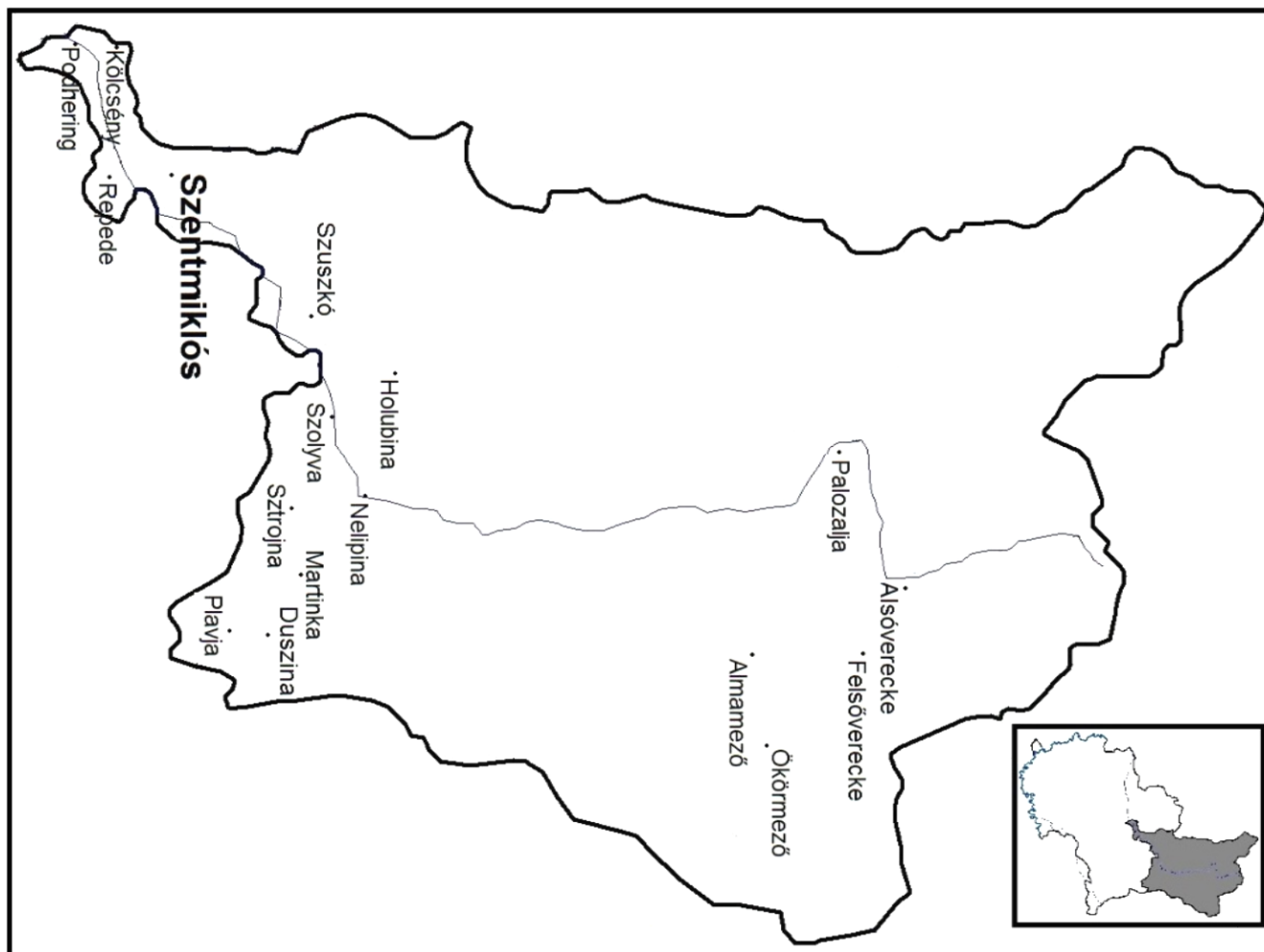
⁴⁹ 1403. dec. 19. Zsigmond király iktatóparancsa Papira és Nyíregyházára vonatkozóan: LELESZ II. 128. sz.

⁵⁰ TRINGLI 1992.181.

⁵¹ A káptalan jelentésében nem szerepel a beiktatottak között.

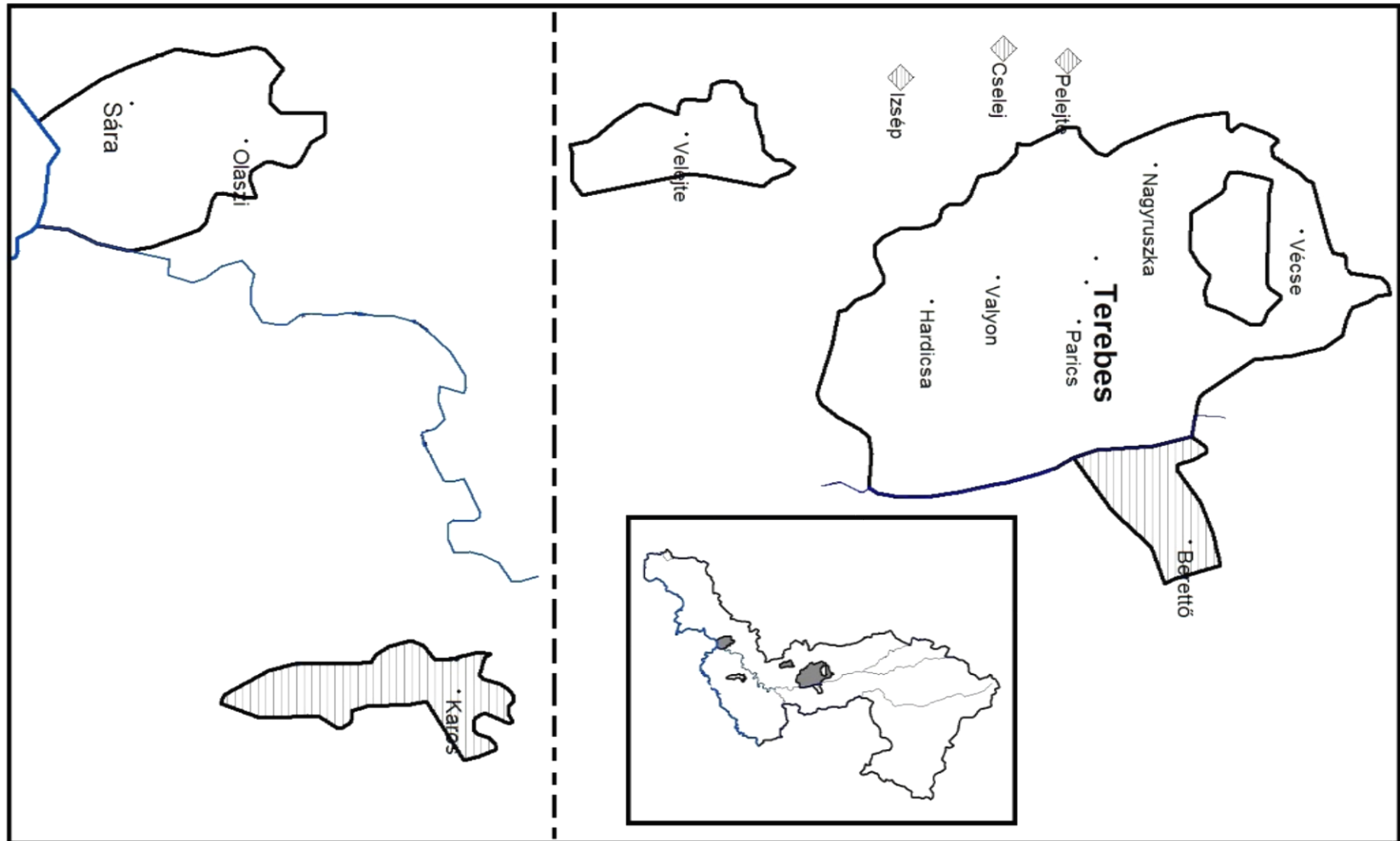
XI/3. Térképvázlatok¹

XI/3. 1. térképvázlat: A szentmiklósi uradalom 1387 és 1465 között

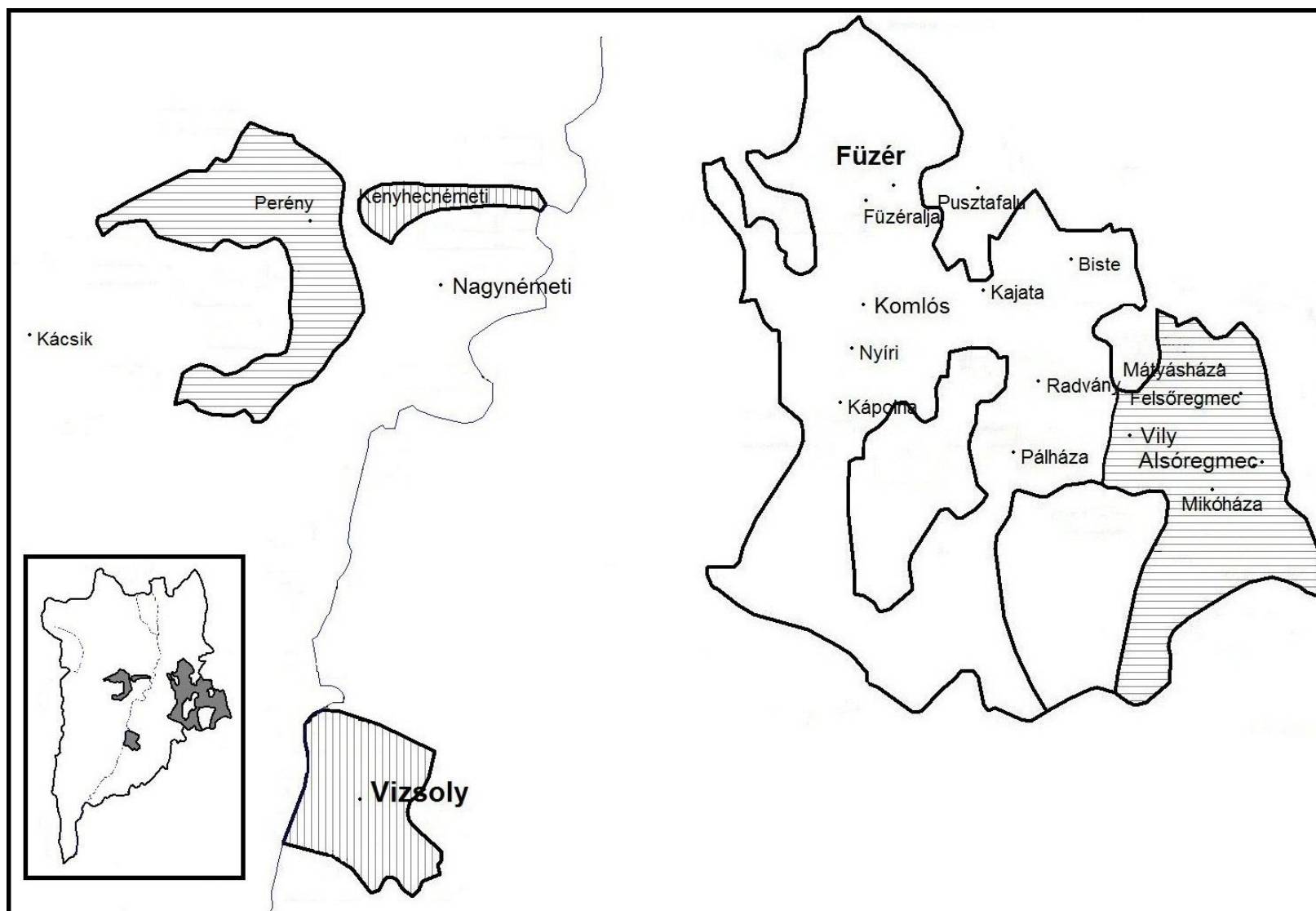

¹ A térképek szerkesztéséhez az Engel Pál által szerkesztett térképadatbázist vettem alapul. Vö. ENGEL 2001.

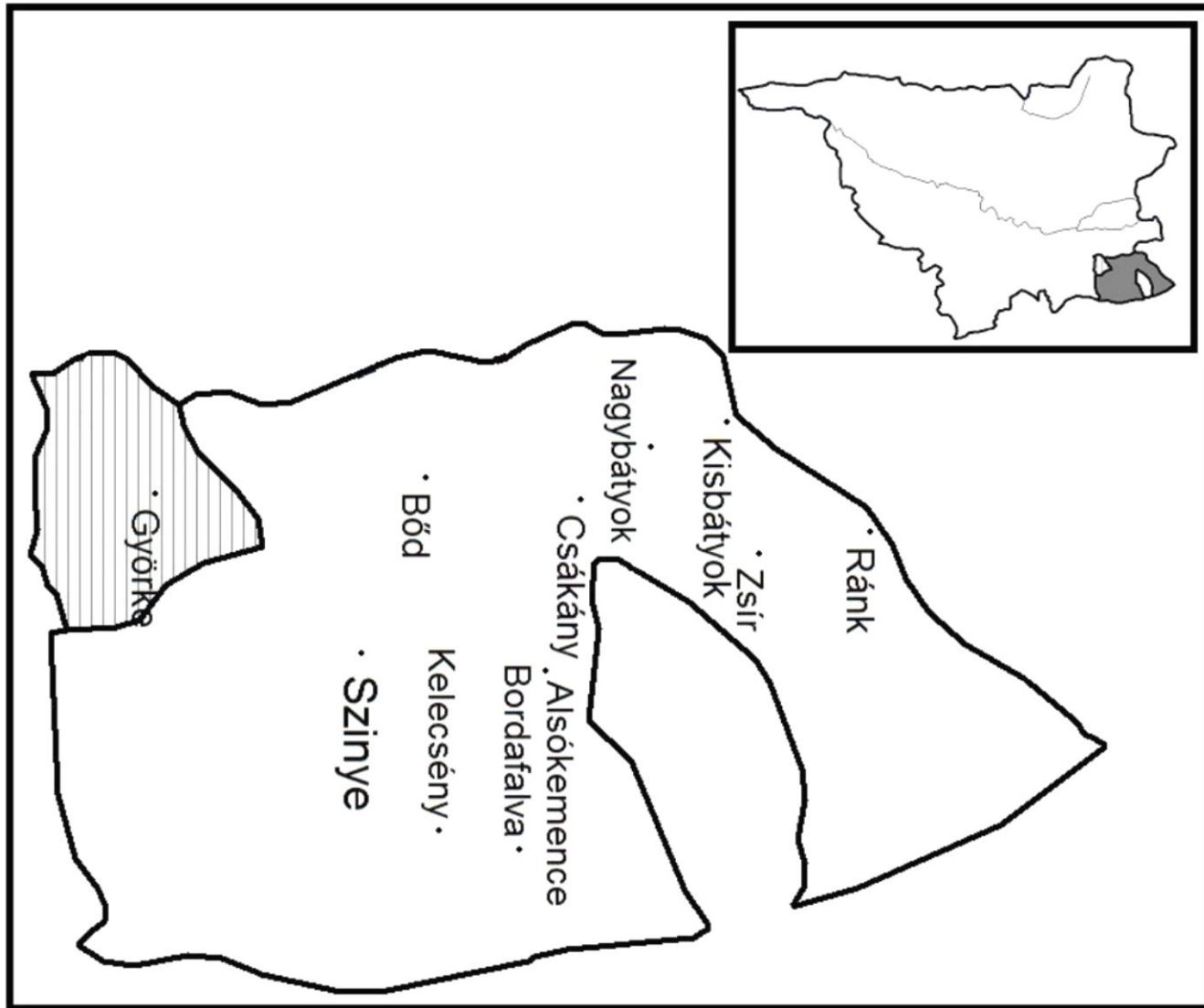
XI/3. 2. térképvázlat: A terebesi uradalom és kapcsolódó birtokok 1387 és 1465 között

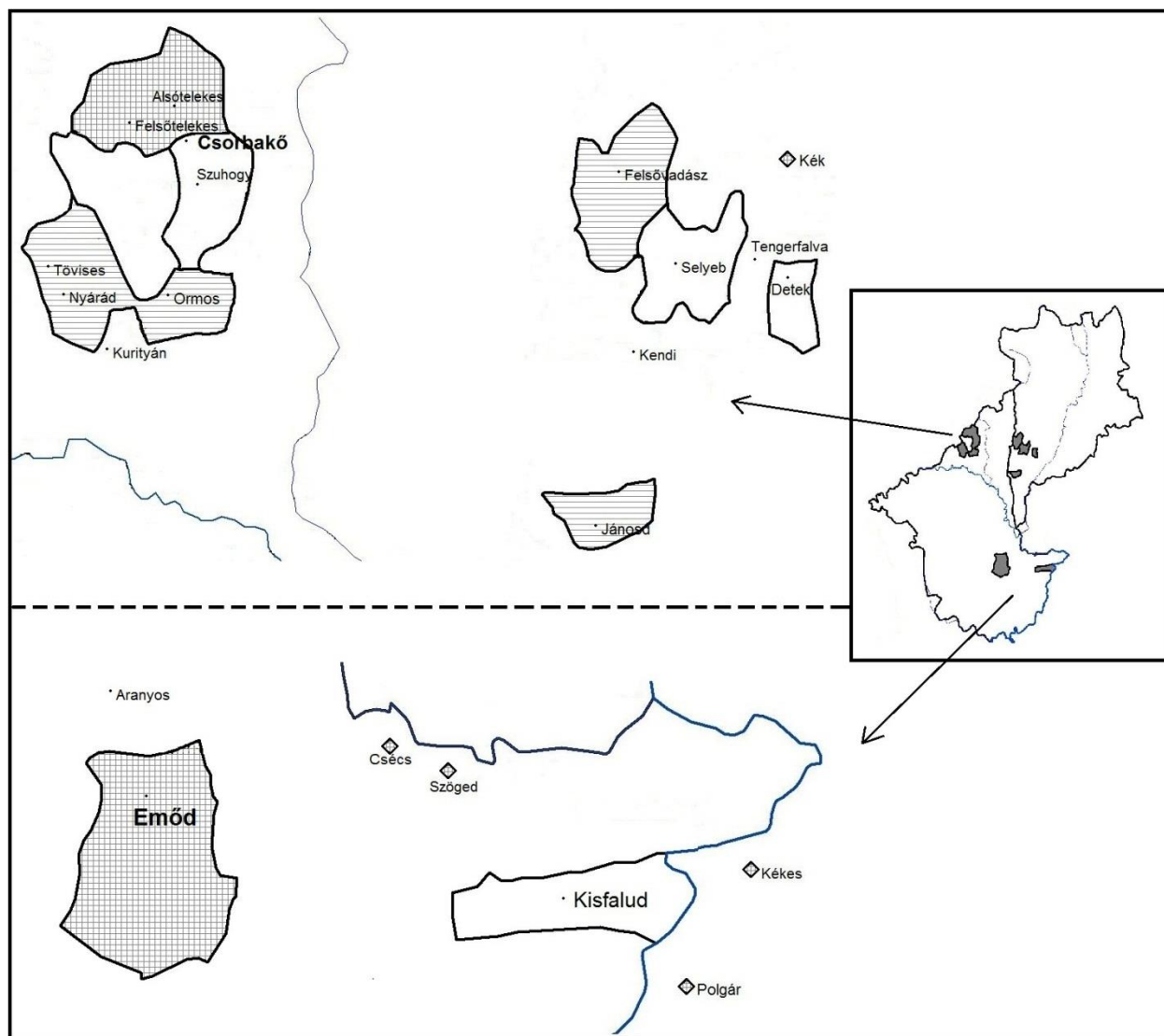
XI/3. 3. térképvázlat: A füzéri uradalom és a kapcsolódó birtokok 1389 és 1465 között

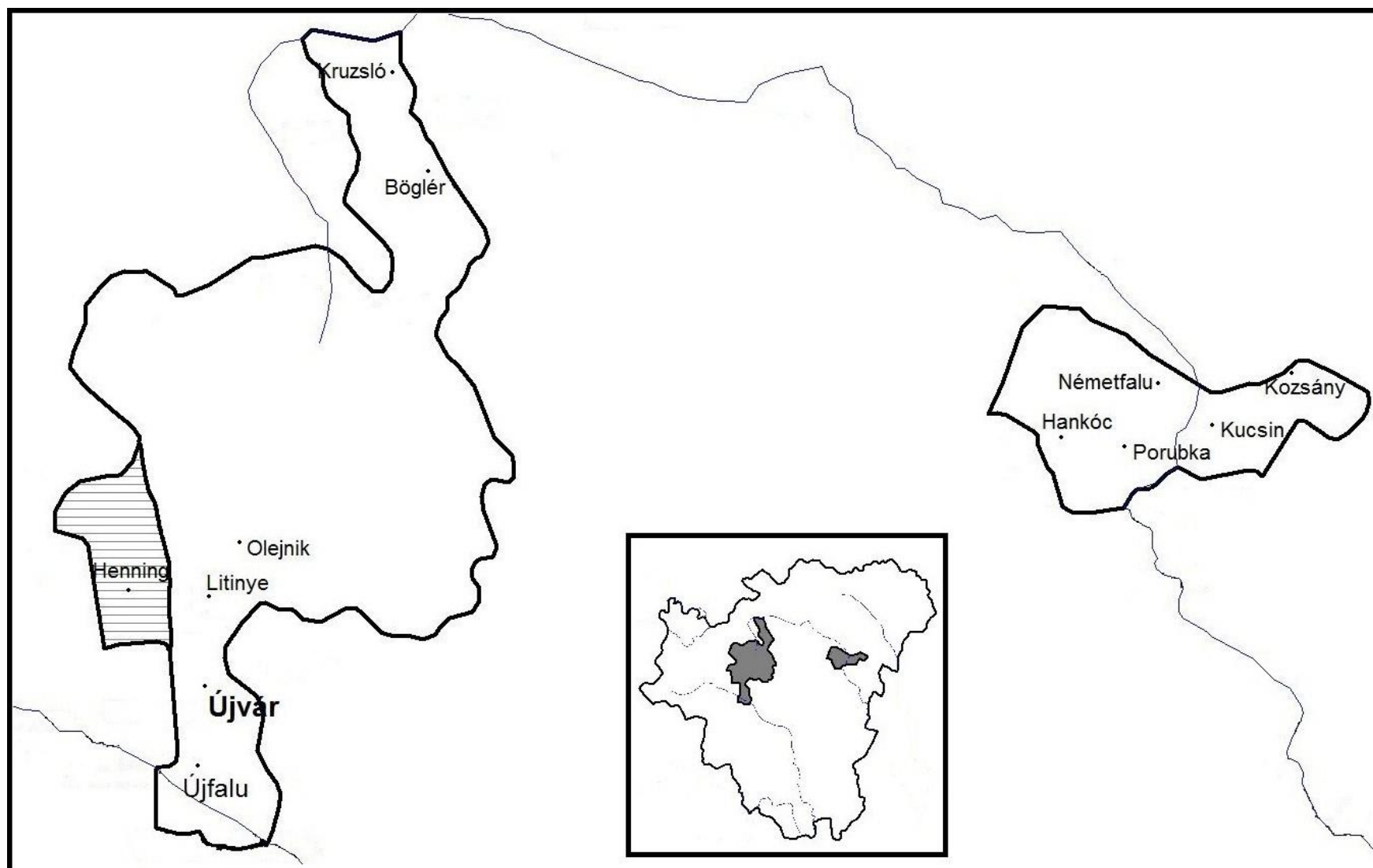
XI/3. 4. térképvázlat: A szinyei uradalom 1397 és 1465 között

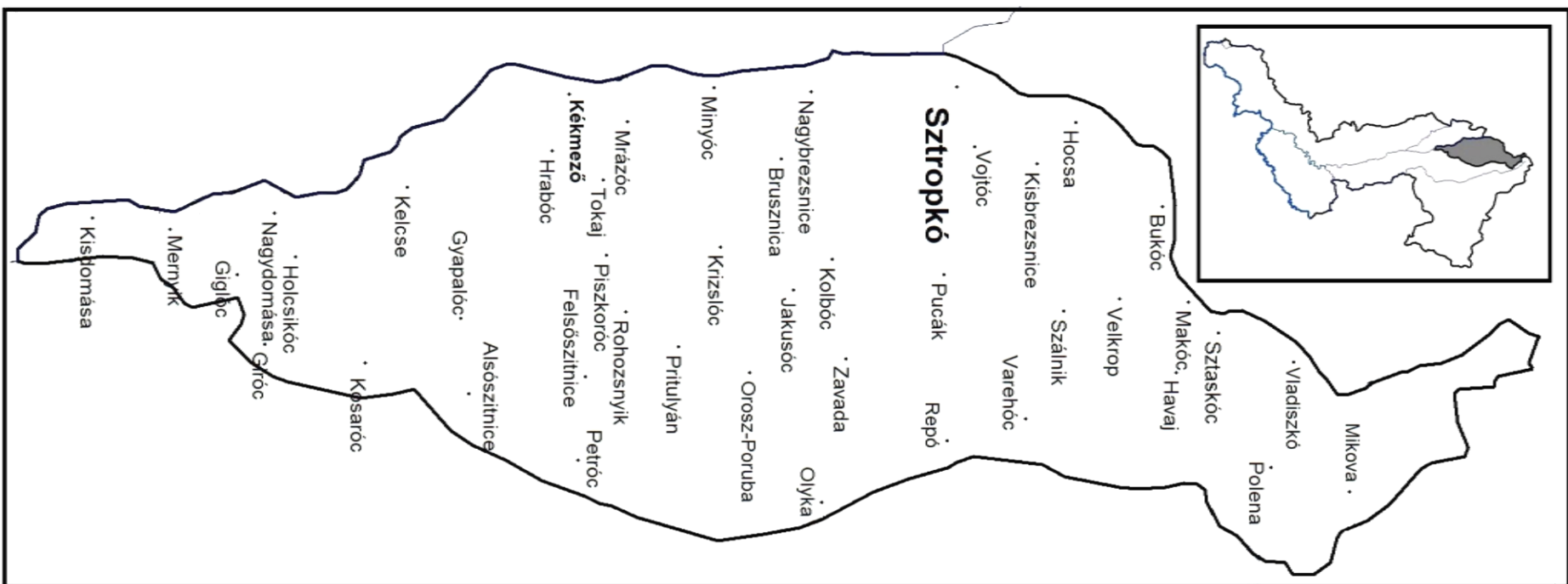
XI/3. 5. térképvázlat: A csorbakői uradalom és a kapcsolódó birtokok 1403 és 1465 között

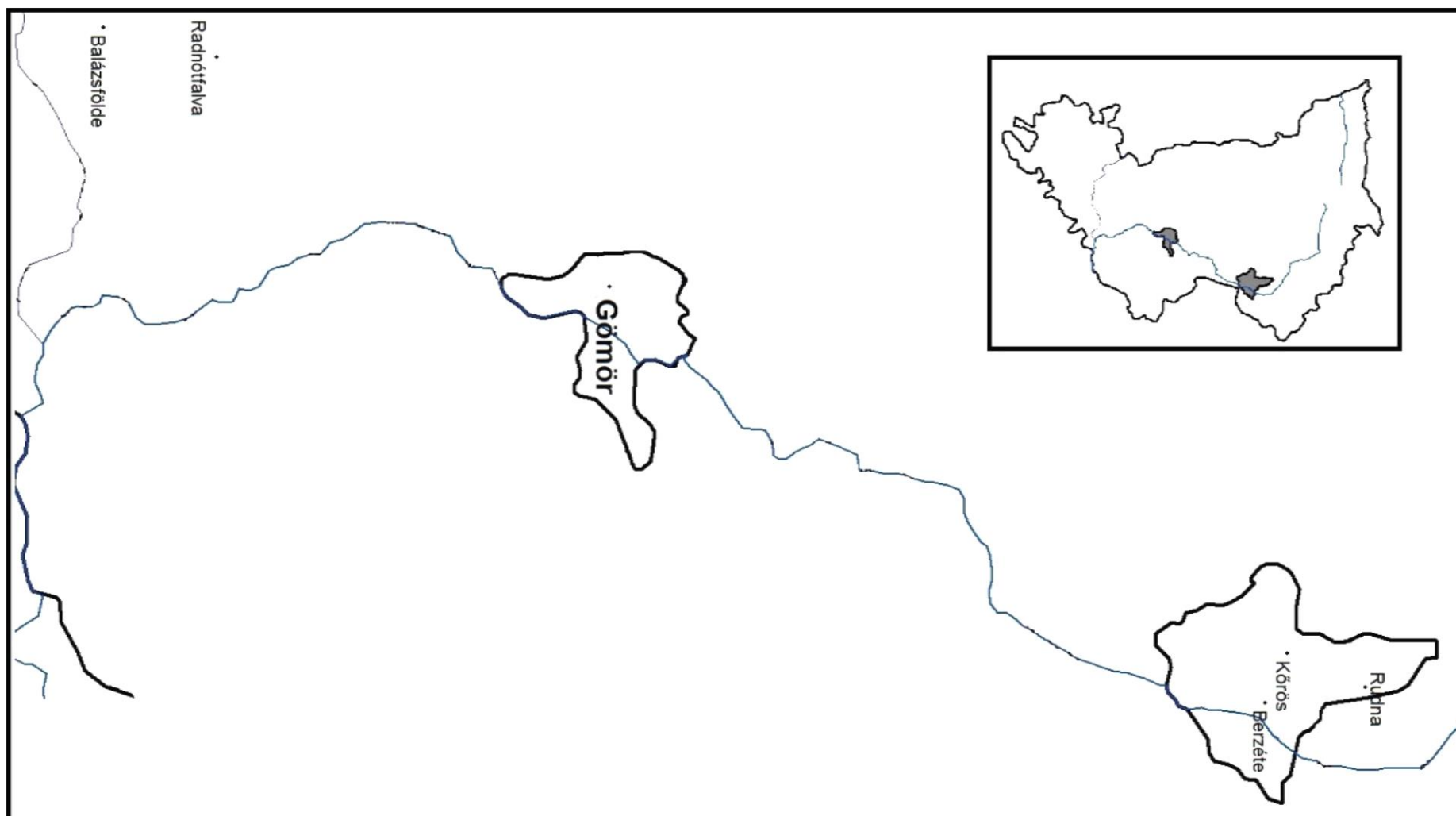
XI/3. 6. térképvázlat: Az újvári uradalom és a kapcsolódó birtokok 1408 és 1465 között

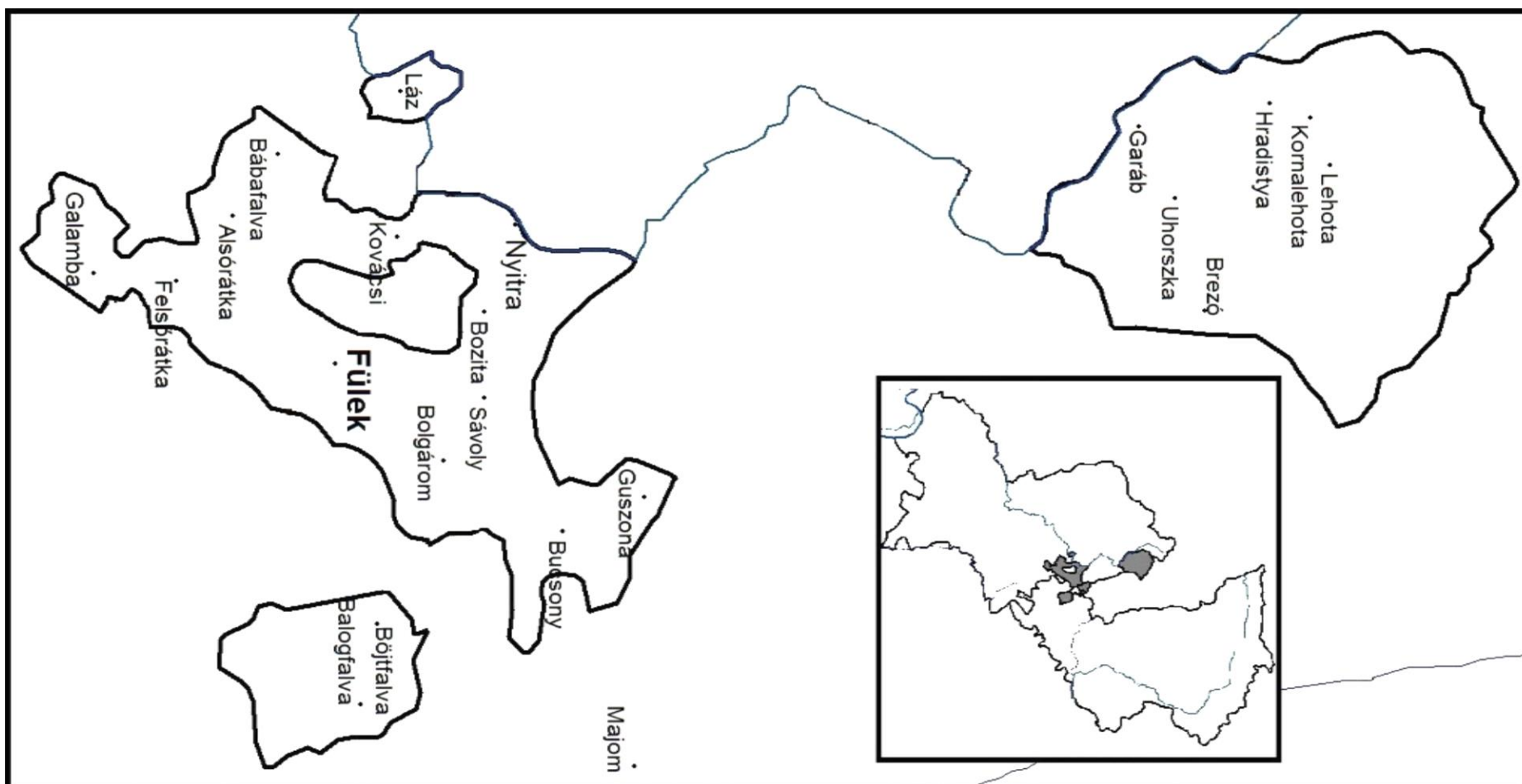
XI/3. 7. térképvázlat: A sztropkói uradalom 1408 és 1465 között

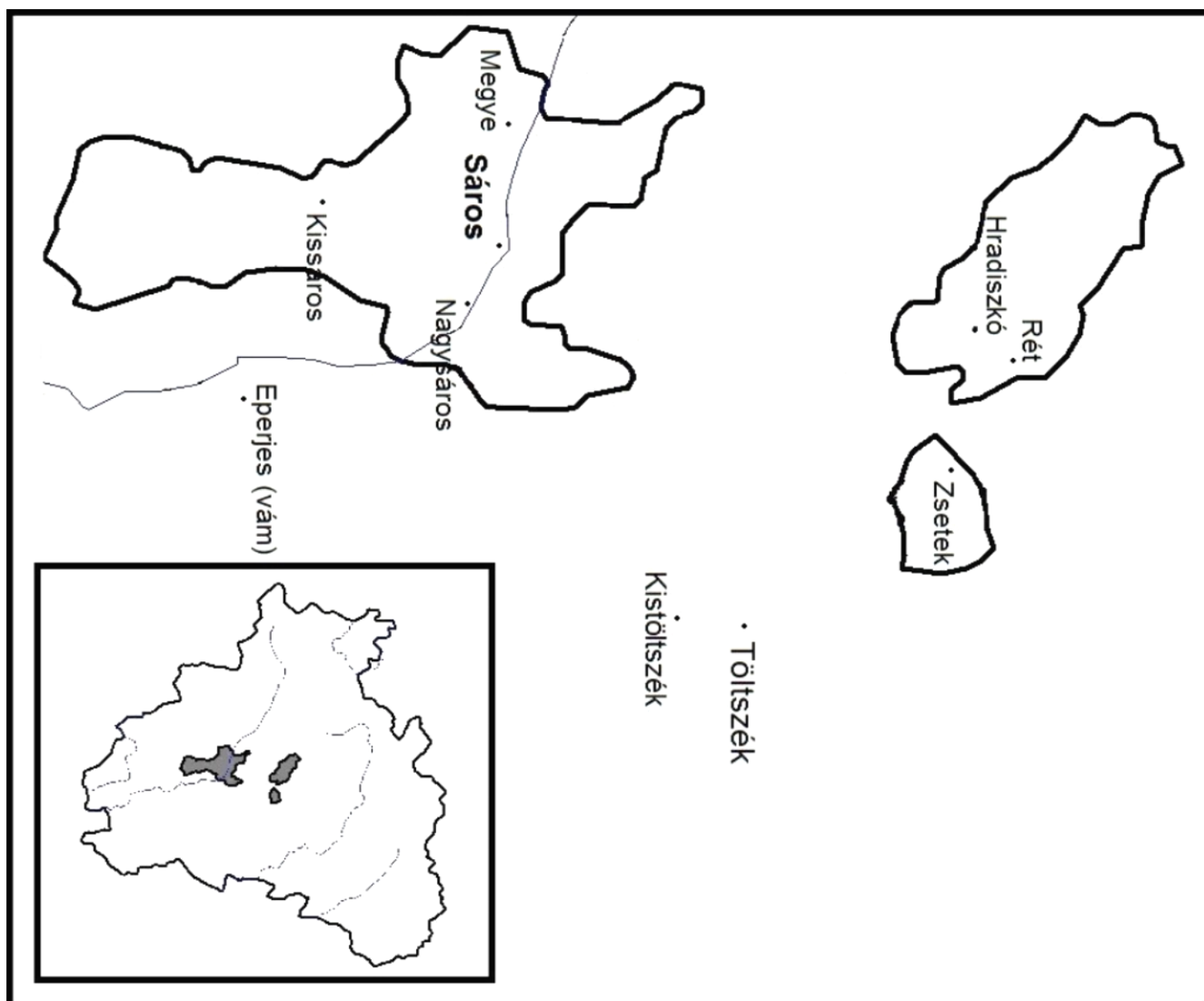
XI/3. 8. térképvázlat: Gömör és a kapcsolódó birtokok 1430 és 1455 között

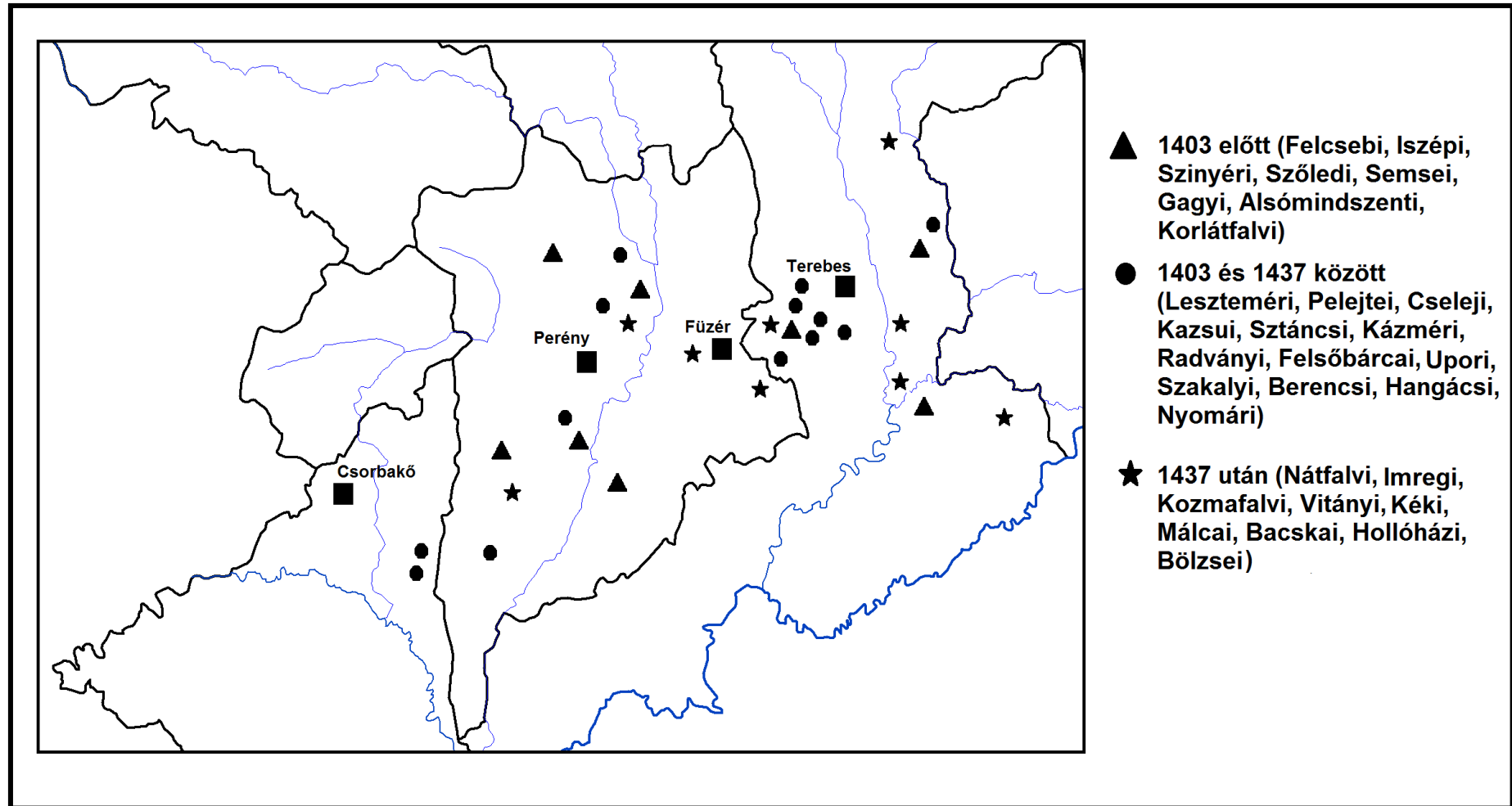
XI/3. 9. térképvázlat: A füleki uradalom 1435 és 1465 között

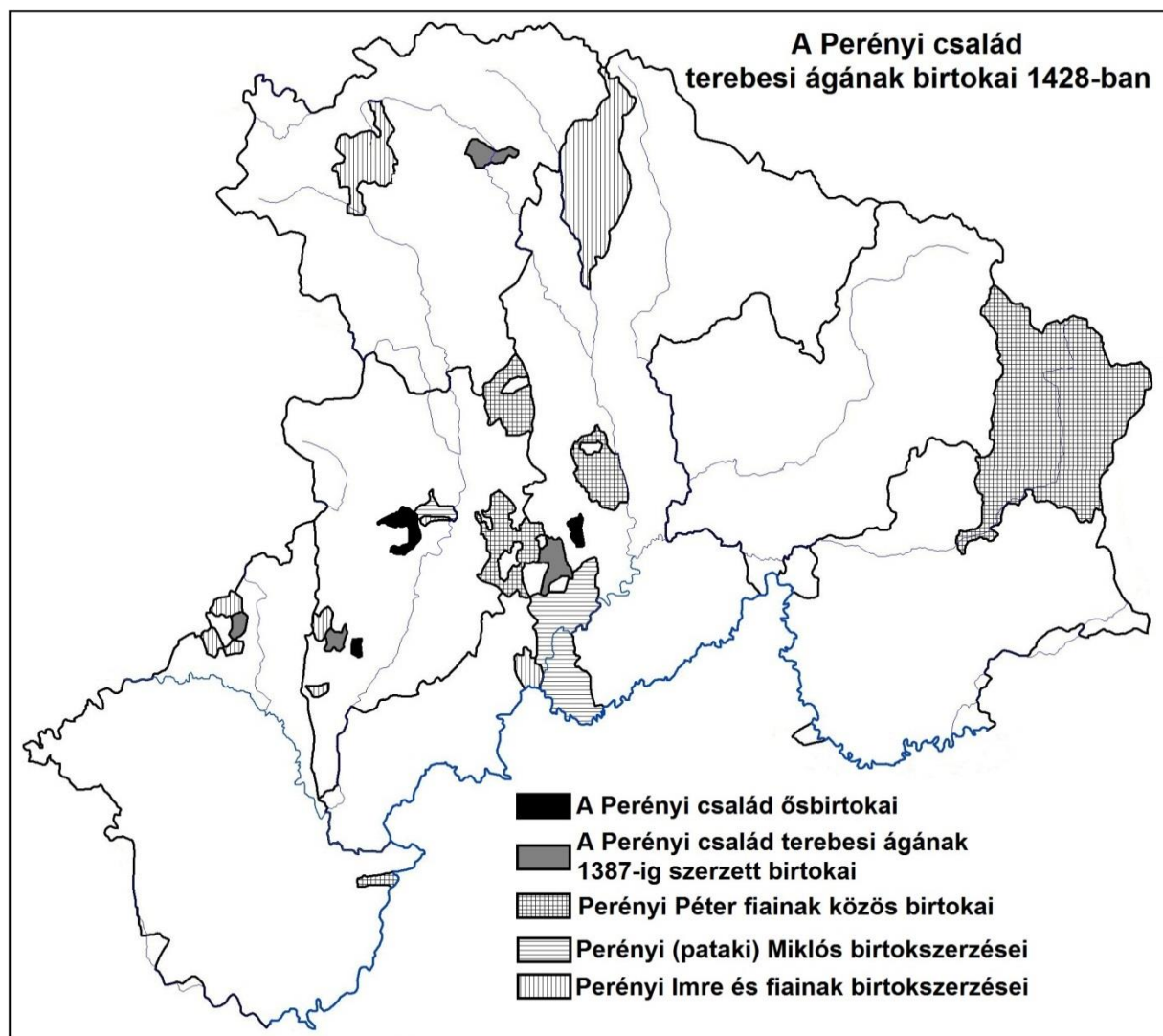
XI/3. 10. térképvázlat: A sárosi uradalom 1439 és 1465 között

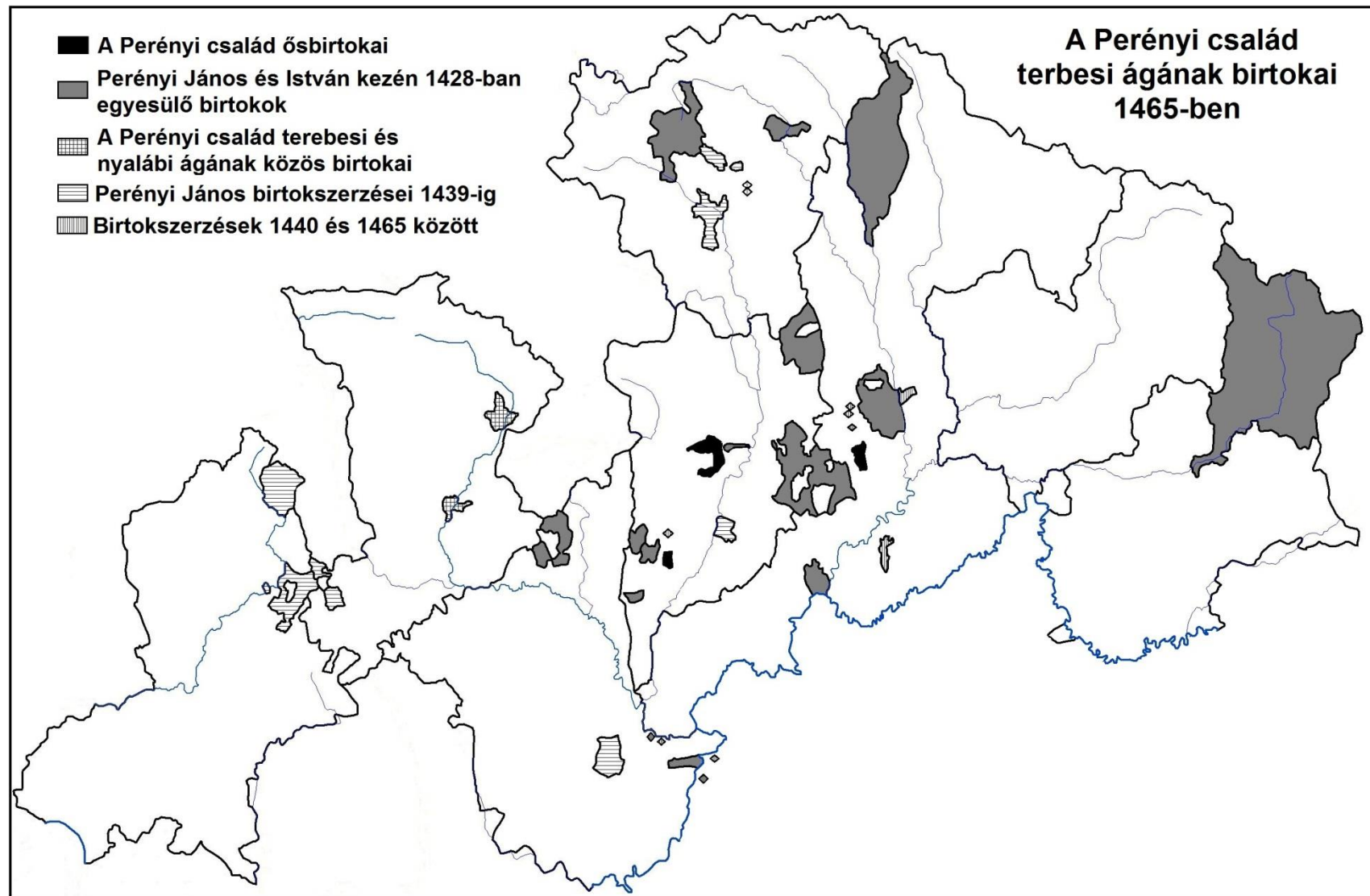
XI/3. 11. térképvázlat: A terebesi Perényi család ismert familiárisainak ősbirtokai

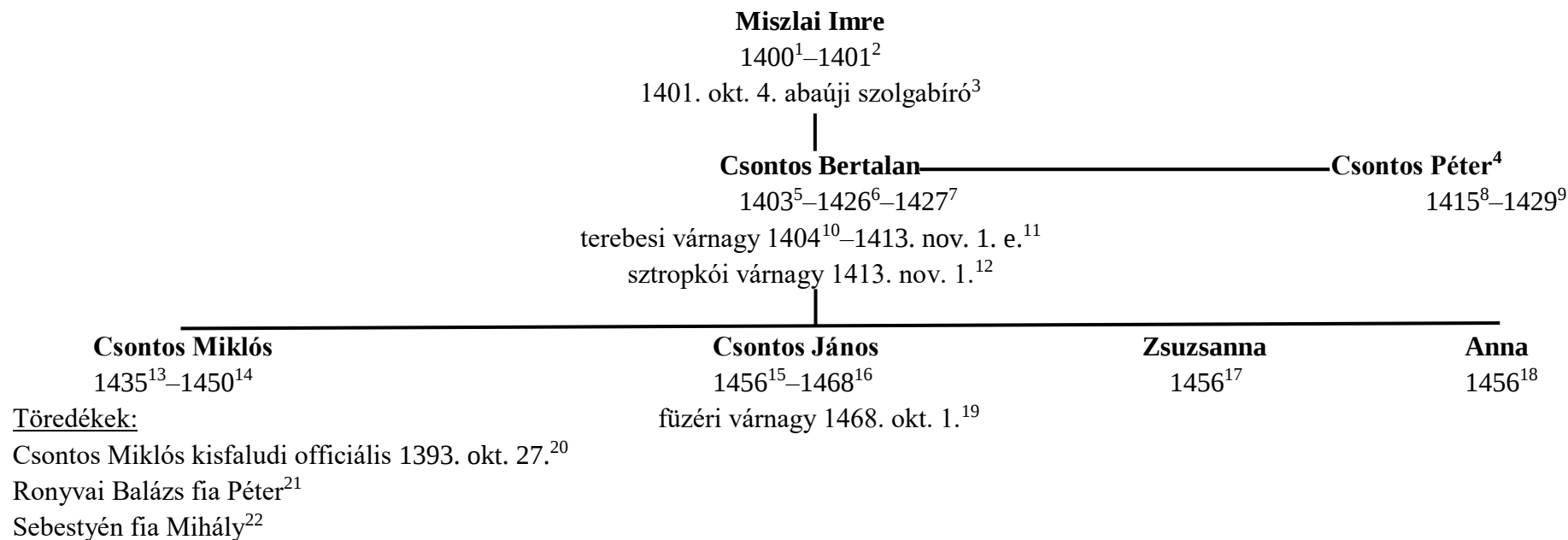
XI/3. 12. térképvázlat: A Perényi család terebesi ágának birtokmegoszlása pataki Miklós 1428-as halála előtt

XI/3. 13. térképvázlat: A Perényi család terebesi ágának birtokszerzései 1465-ig

XI/4. 1. családfa: Alsómindszenti/Miszlai/Legenyei Csontos család

¹ ZsO II. 688. vö. ZICHY V. 231.

² ZsO II. 1253.

³ ZsO II. 1253.

⁴ Bertalan Péter nevű testvére: ZsO VII. 1105. sz.

⁵ ZsO II. 2635.

⁶ ZsO XIII. 1051.

⁷ KAMARAHASZNA 27.

⁸ ZsO V. 1324.

⁹ SZABOLCS II. 407.

¹⁰ ZsO II. 3575. vö. KÁROLYI I. 525.

¹¹ ZsO IV. 1783.: 1413. nov. 1-én már sztropkói várnagy és 1413. november 13-án már Berencsi Mihály a terebesi várnagy ZsO IV. 1276.

¹² ZsO IV. 1783.

¹³ DF 250 853.

¹⁴ Szerbia 163–164.

¹⁵ DF 222 664.

¹⁶ DL 38 787.

¹⁷ DF 222 664.

¹⁸ DF 222 664.

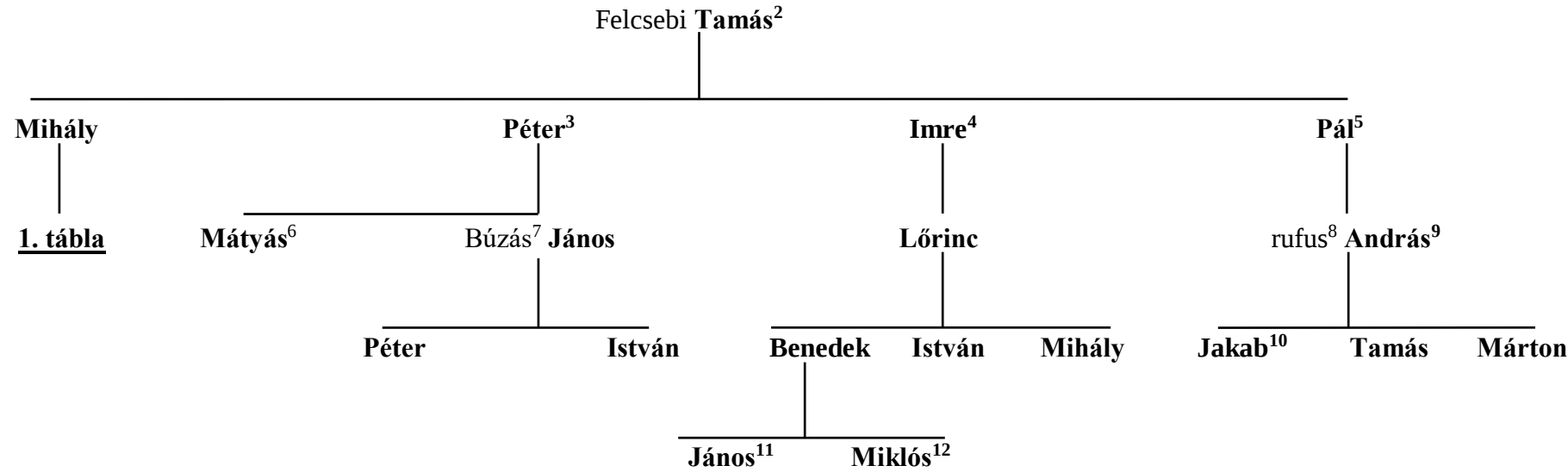
¹⁹ DL 16 769.

²⁰ ZsO I. 289. sz. A rokoni kapcsolat nem bizonyított.

²¹ A rokoni kapcsolat nem felderített, de Bertalannal közösen nyerik Legenye és Újör birtokokat 1403-ban (ZsO II. 2635. sz. és 2734. sz.) továbbá együtt nyernek címeradományt Zsigmondtól (ZsO VI. 2034. sz.)

²² A rokoni kapcsolat nem felderített (frater), de Bertalannal közösen nyernek újadományt Alsókoksóra ZsO VI. 2067.

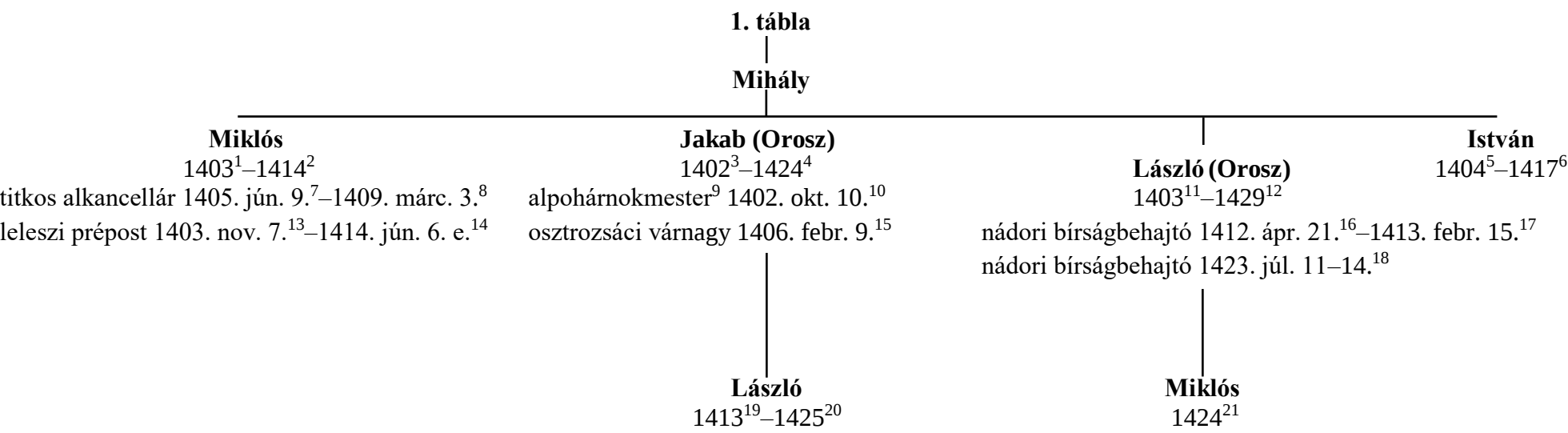
XI/4. 2. családfa: A Felcsebi család¹

Töredék:
Lőrinc deák fia Miklós megszerezte Cseb egy részét¹³
Felcsebi Miklós fia János lázadó¹⁴

¹ A leszármazás három oklevél alapján: 1404. aug. 3. DL 8976. ZsO II. 3338.; 1417. jún. 11. DF 221 018. ZsO VI. 560.; 1418. febr. 22. DF 221 117. ZsO VI. 1545. L. még ZsO XI. 890.
² Csak DF 221 018. és DF 221 117. Vö. ZsO IV. 1079.
³ Csak DF 221 018. Vö. ZsO VI. 1506. és 1517. Fiaira l. még ZsO IX. 816. és ZsO IX. 830.
⁴ Csak DF 221 018. és DF 221 117. Vö. ZsO VI. 1517. Fiaira l. még ZsO IX. 816. ZsO IX. 830.
⁵ Csak DL 8976. és DF 221 117.
⁶ Csak DF 221 117.
⁷ ZsO VI. 1506.
⁸ ZsO VI. 1517.
⁹ Vö. ZsO VI. 1517.
¹⁰ Csak DL 8976.
¹¹ Csak DF 221 117.
¹² Csak DF 221 117.
¹³ ZsO I. 5666.
¹⁴ ZsO II. 3040. L. még ZsO II. 292.

A Felcsebi Orosz család

¹ ZsO II. 2758

² ZsO IV. 1970.

³ ZsO II. 1973.

⁴ ZsO XI. 890.

⁵ ZsO II. 3338.

⁶ ZsO VIII. 560.

⁷ Első említés: ZsO II. 3958.

⁸ Utolsó említés: ZsO II. 6621.

⁹ Perényi Imre alpohárnokmestere. A dominusz tisztségbetöltését l. az Archontológiában.

¹⁰ Relator: ZsO II. 1973.

¹¹ ZsO II. 2758

¹² DL 69 798.

¹³ Prépostként említik: ZsO II. 2758. és LELESZ II. 106. Zsigmond király felszólítja a leleszi szerzeteseket, fogadják el kinevezett prépostjuknak Miklóst, kelet nélkül de 1405. okt. 16. előtt: ZsO II. 3575. Pápai kinevezése három évre 1407. dec. 20. ZsO II. 5853.

¹⁴ ZsO IV. 2065. 1414. jún. 6-án már Csicseri Orosz János fia Miklós a péprost. ZsO IV. 1970. 1414. máj. 11-én már nem szerepel testvéreivel együtt. ZsO IV. 2558.1414. okt. 12-én már néhai.

¹⁵ ZsO II. 4448.

¹⁶ Bereg és Szabolcs megye: ZsO III. 2006. Abaúj és Sáros megye ZsO III. 2472.

¹⁷ ZsO IV. 173.

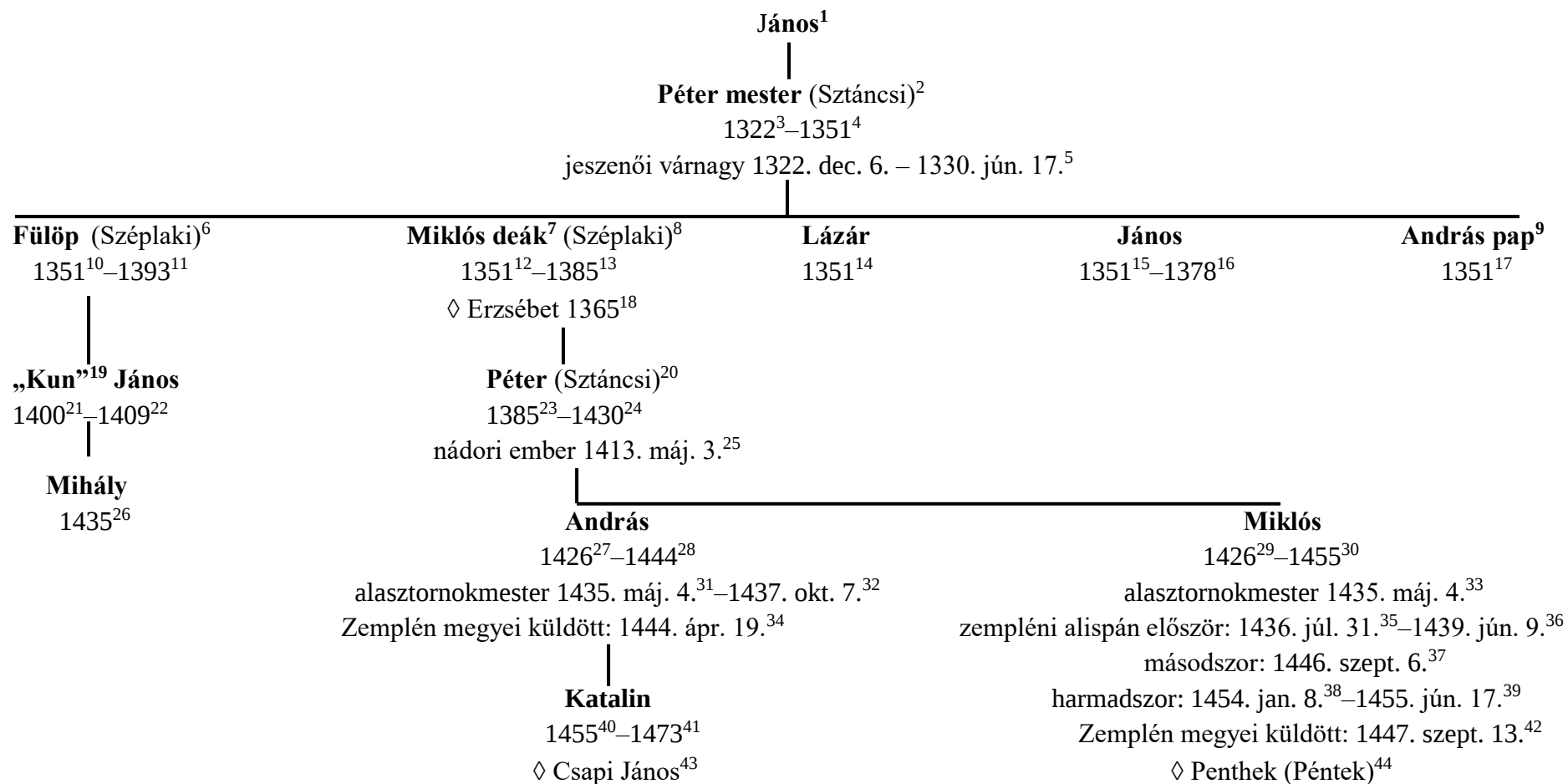
¹⁸ Abaúj és Sáros megye ZsO X. 941. és 952.

¹⁹ ZsO IV. 1079.

²⁰ ZsO XII. 611.

²¹ ZsO XI. 890.

XI/4. 3. család: Sztáncsi család

Töredékek:

Sztáncs fia János és fiai Máté és Lukács⁴⁵

Sztáncsi László fia Pongrác és neje Margit⁴⁶

Sztáncsi Imre fia László⁴⁷

Sztáncsi Dénes fia István⁴⁸Sztáncsi Lőrinc⁴⁹

¹ AOKLT. XI. 214.

² DF 269 781. „Petri de Stanch”

³ ZSOLDOS 2017. 243. (DF 254 225.)

⁴ DF 269 781.

⁵ ZSOLDOS 2017. 243.

⁶ DF 269 793. „Nicolai et Philippi de Seplak”

⁷ AMK AS Stanch Nr. 3. „Nicolai Literari”

⁸ DF 269 793. Nicolai et Philippi de Seplak.

⁹ DF 269 781. „sacerdos”

¹⁰ DF 269 781.

¹¹ ZICHY IV. 522–523.

¹² DF 269 781.

¹³ ZICHY IV. 307.

¹⁴ DF 269 781.

¹⁵ DF 269 781.

¹⁶ DF 269 793.

¹⁷ DF 269 781.

¹⁸ DF 271 055.

¹⁹ ZICHY V. 231–232.

²⁰ AMK AS Stanch Nr. 4.

²¹ ZICHY V. 231–232. A nádori gyűlés 1400 decemberében zajlott, a konventi jelentés 1401 januárjában kelt. Vö. ENGEL 2003B. Sztáncsi cs.

²² ZICHY V. 581–582.

²³ AMK AS Stanch Nr. 3.

²⁴ ZICHY VIII. 304.

²⁵ ZSO IV. 532.

²⁶ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1990. 61.

²⁷ ZICHY VIII. 303.

²⁸ DRH 336.

²⁹ ZICHY VIII. 303.

³⁰ Az Erdélyi Múzeum Oklevelei. Történelmi Tár 1890. 107. DF 253 507.

³¹ DF 250 969.

³² ZICHY XII. 172–174.

³³ DF 250 969.

³⁴ DRH 336.

³⁵ DL 99 501.

³⁶ DL 57 690.

³⁷ DL 88 203.

³⁸ SZTÁRAY II. 508.

³⁹ DL 66 944.

⁴⁰ Az Erdélyi Múzeum Oklevelei. Történelmi Tár 1890. 107. DF 253 507.

⁴¹ ZICHY XI. 133.

⁴² ENGEL 2003A.

⁴³ ZICHY X. 122–123.

⁴⁴ ZICHY X 125–128.

⁴⁵ 1326-ban Sztáncson birtokosok Péter várnagy birtokának határjárásánál említik

⁴⁶ ZICHY III. 148. A rokoni kapcsolat nem felderített.

⁴⁷ ZSO IV. 2853.

⁴⁸ DL 13 380.

⁴⁹ ZICHY VIII. 303. A rokoni kapcsolat nem egyértelmű.

XI/5. A Perényi család tagjainak tisztségviselései 1458-ig¹

Perényi (I.) Péter (I. István fia)

1359. máj. 21.² – udvari lovag
1360. már. 22.³ – regéci várnagy
1362. febr. 19.⁴ – csejteci várnagy
1363. ápr. 5.⁵ – 1363. aug. 1.⁶ – abaúji ispán
1363. aug. 1.⁷ – jászóvári várnagy
1367. ápr. 4.⁸ – 1368. máj. 31.⁹ – udvari lovag
1374. nov. 27.¹⁰ – nov. 28.¹¹ – turóci ispán
1374. nov. 28.¹² – 1375. jan. 4.¹³ barsi ispán
1377. jan. 17.¹⁴ – 1380. febr. 8.¹⁵ – regéci várnagy
1382. dec. 11.¹⁶ – árvai várnagy
1386. febr. 5.¹⁷ – febr. 19.¹⁸ – udvari lovag
1387. máj. 7.¹⁹ – lovag

¹ Perényi Miklós bán fia Miklós tisztségviselésének kivételével. A későbbi lovászmester és Vág-menti kapitány életpályája külön dolgozat témáját teszi ki, így Engel Pál archontológiai munkáját ajánljuk az olvasók figyelmébe. ENGEL 2003A.

² ENGEL 2003A. DF 232 803.

³ ENGEL 2003A. ZICHY III. 168.

⁴ ENGEL 2003A. DF 209 828.

⁵ ENGEL 2003A. DL 60 292.

⁶ ENGEL 2003A. A DF 232 816. jelzet nem található, helyette DF 232 817. a DL–DF adatbázisban kép nincs feltöltve a rekordhoz. Eredeti oklevél (JÁSZÓ Fasc. 4. Nr. 45.) fotója alapján

⁷ Uo.

⁸ ENGEL 2003A. DL 5370.

⁹ ENGEL 2003A. DL 5635. és 37 363.

¹⁰ ENGEL 2003A. DL 6248.

¹¹ ENGEL 2003A. DL 6249.

¹² Uo.

¹³ ENGEL 2003A. DF 235 768.

¹⁴ ENGEL 2003A. DL 6397.

¹⁵ ENGEL 2003A. DL 6675.

¹⁶ ENGEL 2003A. DF 272 103. ua. DL 42 373.

¹⁷ ENGEL 2003A. DL 24 690.

¹⁸ DL 7192. SÜTTŐ 2003. II. 591.

¹⁹ DL 7262.

1387. júl. 23.²⁰ – 1387. aug. 6.²¹ – 1388. márc. 3.²² – zempléni ispán

1387. nov. 6. u.²³ – 1387. nov. 30.–dec. 15.²⁴ – 1388. márc. 11.²⁵ – diósgyőri várnagy

Perényi (I.) Miklós (I. Péter fia)

1386. febr. 5.²⁶ – udvari ifjú

1387. aug. 22.²⁷ – 1387. okt. 12.²⁸ – 1390. ápr. 28.²⁹ – pohárnokmester.

1388. ápr. 13.³⁰ – diósgyőri várnagy

1388. szept. 3.³¹ – borsodi ispán (1388–90)

1388. okt. 28.³² – abaúji ispán (1388–90)

1388. dec. 1.³³ – 1389. máj. 25.³⁴–dec. 14.³⁵ – zempléni ispán (1388–90)

1390. aug. 19.³⁶ – 1390. szept. 29.³⁷ – 1391. nov. 30.³⁸ – 1392. márc. 10. e.³⁹ – szörényi bán

1396. jún. 29.⁴⁰ – borsodi ispán (1395–96)

²⁰ ENGEL 2003A.

²¹ ZICHY IV. 329–330. DL 77 948.

²² ENGEL 2003A. ZICHY IV. 331–333.; 347–348.; 349.; 351. DL 77 950.; 77 966.; 77 968.; 77 970.

²³ Még nem várnagy DL 7319.

²⁴ ENGEL 2003A-ban téves (1387. szept. 1.) dátummal. ZICHY IV. 341–346. DL 77 958–65.

²⁵ ENGEL 2003A. ZICHY IV. 353. DL 77 972.

²⁶ ENGEL 2003A. DL 24690. SÜTTŐ 2003. II. 452–453.

²⁷ DL 7248. Vö. ENGEL 2003A. KÁROLYI I. 433.

²⁸ DL 77 954. ZsO I. 251.

²⁹ ENGEL 2003A.

³⁰ ENGEL 2003A. ZICHY IV. 354.

³¹ ENGEL 2003A. DL 7436.

³² ENGEL 2003A. DL 7437.

³³ ENGEL 2003A-ban téves (1388. szept. 1.) dátummal. KÁROLYI I. 433. DL 99 462.

³⁴ DL 7488.

³⁵ ENGEL 2003A. DF 233 983.

³⁶ Mályusz és Engel Perényi Miklós bán évi kelet nélküli levelét 1390. szept. 1-re teszi. DL 56 509. ZsO I. 1646.

Vö. ENGEL 1998B. 21. 97. jegy. Ebben az esetben hasonló tárgyban kiadott szintén éves kelet nélküli levele is 1390. aug. 19-én kelhetett Kevén. DL 47 933. Vagyis bánságát legalább augusztus 19. előtt kellett elnyernie.

³⁷ ENGEL 2003A. DL 71 905. ZsO I. 1674.

³⁸ ENGEL 2003A. DL 70 680. ZsO I. 2284.

³⁹ Ekkor már más tölti be a tisztséget vö. ENGEL 2003A. szörényi bán. 1392. júl. 12-én már volt bán. DL 70 681. ZsO I. 2563.

⁴⁰ ENGEL 2003A. DL 96 687.

Perényi (I.) János (I. Péter fia)

1386. febr. 5.⁴¹ – udvari ifjú

1390. máj. 23.⁴² – 1396. jún. 10.⁴³ – pohárnokmester

1394–96⁴⁴ – abaúji ispán

Perényi (II.) Imre (I. Péter fia)

1386. febr. 5.⁴⁵ – udvari ifjú

1388. márc. 29.⁴⁶ – királynéi ifjú

1388. márc. 29.⁴⁷ – diósgyőri várnagy

1397. febr. 25.⁴⁸ – 1403. dec. 19. e.⁴⁹ pohárnokmester

1402. máj. 17.⁵⁰ – szept. 27.⁵¹ – abaúji ispán (1397–1404)⁵²

1402. máj. 18.⁵³ – borsodi ispán (1402–04)⁵⁴

1405. jún. 9.⁵⁵ – 1418. márc. 18.⁵⁶ titkos kancellár

Perényi (II.) István (II. Imre fia)

1426. aug. 24.⁵⁷ – udvari familiáris

1431. ápr. 19.⁵⁸ – 1436. november 3.⁵⁹ – asztalnokmester

⁴¹ ENGEL 2003A. DL 24690. SÜTTŐ 2003. II. 452–453.

⁴² ENGEL 2003A. DL 7603.

⁴³ ENGEL 2003A. DF 266 059. CSÁKY I. 179–181.

⁴⁴ ENGEL 2003A.

⁴⁵ ENGEL 2003A. DL 24690. SÜTTŐ 2003. II. 452–453.

⁴⁶ ENGEL 2003A. DL 77 973. ZICHY IV. 353–354.

⁴⁷ UO.

⁴⁸ ENGEL 2003A. DF 287 893.

⁴⁹ LELESZ III. 128.

⁵⁰ ENGEL 2003A. DL 60 493. ZsO II. 1646.

⁵¹ ENGEL 2003A. DL 75 851.

⁵² Vö. ENGEL 2003A.

⁵³ ENGEL 2003A. DL 89 628. ZsO II. 1648.

⁵⁴ Vö. ENGEL 2003A.

⁵⁵ Felcsebi Orosz Miklóst, Perényi familiárisát alkancellárként említik. ZsO II. 3958. Imre első említése: DF 209 837. DRUGETH Nr. 19.

⁵⁶ ENGEL 2003A. ZsO VI. 1657.

⁵⁷ ENGEL 2003A. DL 11 842.

⁵⁸ ENGEL 2003A. DL 70 868. és DL 12 373. PERÉNYI 436. SZ.

⁵⁹ ENGEL 2003A. DF 240 766. CDH X/7. 791.

1435. okt. 4.⁶⁰ – 1436. júl. 31.⁶¹ – 1436. nov. 19.⁶² – zempléni ispán

Perényi (II.) János (II. Imre fia)

1420. szept. 22.⁶³ udvari lovag

1426. aug. 24.⁶⁴ – udvari familiáris

1431. ápr. 19.⁶⁵ – 1434. szept. 25.⁶⁶ – 1437. nov. 5.⁶⁷ – asztalnokmester

1435. okt. 4.⁶⁸ – 1436. júl. 31.⁶⁹ – 1439. jún. 9.⁷⁰ – zempléni ispán

1438. szept. 8.⁷¹ – 1458. febr. 28.⁷² – tárnokmester

1446. szept. 6.⁷³ – zempléni ispán

1454. jan. 8.⁷⁴ – 1455. jún. 17.⁷⁵ – zempléni ispán

1456. máj. 17.⁷⁶ – ugozsai ispán

1456. júl. 5.⁷⁷ – abaúji ispán

1457. aug. 7.⁷⁸ – 1457. dec. 22.⁷⁹ – Felső Részek kapitánya

⁶⁰ Vö. ENGEL 2003A. DL 99 497.

⁶¹ DL 99 501.

⁶² SZTÁRAY II. 328.

⁶³ ENGEL 2003A. DL 10 978. ZsO VII. 2215.

⁶⁴ ENGEL 2003A. DL 11 842.

⁶⁵ ENGEL 2003A. DL 70 868. és DL 12 373. PERÉNYI 436. sz.

⁶⁶ ENGEL 2003A. CDH XI. 312.

⁶⁷ ENGEL 2003A. DF 231 170.

⁶⁸ Vö. ENGEL 2003A. DL 99 497.

⁶⁹ DL 99 501.

⁷⁰ DL 57 690.

⁷¹ ENGEL 2003A. TELEKI X. 23.

⁷² ENGEL 2003A. DL 44 858.

⁷³ ENGEL 2003A. DL 88 203.

⁷⁴ DL 85 904. SZTÁRAY II. 508.

⁷⁵ DL 66 944.

⁷⁶ C. TÓTH–HORVÁTH–NEUMANN–PÁLOSFALVI–W. KOVÁCS 2017. 297.

⁷⁷ ENGEL 2003A. Eredeti: DF 209 855. Átírás: DL 71 569. CSÁKY I. 416.

⁷⁸ DF 228 788. IVÁNYI EPERJES 402. sz.

⁷⁹ DF 213 682. IVÁNYI BARTFA 983. sz.

XI/6. A terbesi Perényi család familiárisai 1458-ig¹

Birtokigazgatók:

Kisfaludi és odomai officiálisok

Csontos (Chontus) Miklós	1393. okt. 27. ² ; 1400. ápr. 24. és nov. 10. ³
Csontos Miklós famulusa Zeles (dic) István és Ferenc	1393. okt. 27. ⁴
Csontos Miklós majorosa Fábián fia János	1393. okt. 27. ⁵
Csontos Miklós familiárisa Fyas (dictus) Balázs	1400. ápr. 24. és nov. 10. ⁶
Hollóházi (Hollohaza-i) Holló Péter	1450. júl. 7. ⁷ – 1453. jún. 3. ⁸

¹ A felsorolásban Perényi Péter, annak fiai Miklós, János és Imre, valamint utóbbi fiai, János és István familiárisai szerepelnek. Pataki Miklós bán fia Miklós familiárisai közül csupán a jelentősebbeket (várnagyok) vettük számításba.

² BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 193. További 13 jobbágy név szerint.

³ LELESZ II. 31

⁴ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 193.

⁵ Uo.

⁶ LELESZ II. 31

⁷ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 199.

⁸ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 202.

Olaszi officiális

Korlátfalvi „Lancelát” László⁹

1422. szept. 1.¹⁰

Korlátfalvi „Lancelát” László famulusa: Márton

1422. szept. 1.¹¹

Perényi/középnémeti officiális/vámszedő

Kereskus-i László officiális

1412. máj.19.¹²

Emődi officiális

Kéki (Keetz-i) „Bytho” György¹³

1452. ápr. 14.¹⁴

Vizsolyi officiális

Vajdai (Wayda-i) György¹⁵

1466. szept. 21u.¹⁶

⁹ Vö. ENGEL 2003B. Éles család.

¹⁰ ZsO IX. 921.

¹¹ ZsO IX. 921.

¹² ZsO III. 2158.

¹³ Vö. ABAFFY–DANCS–HANVAY 149. 214. sz. r.

¹⁴ PÁLOS 640. További 59 jobbágynév szerint.

¹⁵ ENGEL 2003B. Hontpázmány nem. Vajdai (Jánoki)

¹⁶ BEREG 215.

Csorbakői várnagyok

Bidi/Bénai/Büdi (Boudy-i, Budy-i, Bud-i) László fia Miklós

1410. máj. 4.¹⁷– 1412. nov. 8.¹⁸

Szobonyai (Zobonya) István csorbakői várnagy

1415. ápr. 18.¹⁹

Terebesi várnagyok

Csontos Miszlai/Legenyei Bertalan terebesi várnagy

1404²⁰ – 1413. nov. 1. e.²¹

Berencsi „Magnus” Mihály terebesi várnagy²²

1413. nov. 13.²³ – 1422. nov. 16.²⁴

Magnus Mihály várnagy familiárisai: Miklós és István

1413. nov. 13.²⁵

Azari/Pelejte János (András vagy György fia)²⁶

1454. szept. 17.²⁷ – 1455. ápr. 9.²⁸

¹⁷ ZsO II. 7556. Bár itt még nem említik várnagyként, később ugyan ennek az ügynek kapcsán már igen. Vö. ZsO III. 2904–5. L. még ZsO III. 2871.

¹⁸ ZsO III. 2904–5. A ZsO III. 2222. alapján Engel Pál boldogkői várnagynak tartja, bár Perényi Imre nem birtokolja azt, és nem is ispánja a vármegyének. Vö. ENGEL 2003A.

¹⁹ ZsO V. 518. L. még ZsO III. 514. L. még ZsO III. 2282.

²⁰ KÁROLYI I. 525.

²¹ ZsO IV. 1783. 1413. nov. 1-jén már sztropkői várnagy.

²² Már 1412-ben Perényi familiáris: ZsO III. 2877.

²³ ZsO IV. 1276. L. még ZsO IV. 2456. ZsO IV. 2486. ZsO V. 1324. ZsO VIII. 1105.

²⁴ ZsO IX. 1138.

²⁵ ZsO IV. 1276.

²⁶ Már 1450-ben Perényi familiáris: DL 14 407. L. még BEREK 213.

²⁷ DL 57 718. Vö. ENGEL 2003A.

²⁸ DL 14 909. Vö. ENGEL 2003A.

Sztropkói várnagyok

Csontos Miszlai/Legenyei Bertalan sztropkói várnagy

1413. nov. 1.²⁹

Varjú Miklós és Demétei György

1443. júl. 13.³⁰

Sztopkói lakosok:

György bognár, János kovács és további öt ember

1418. márc. 13.³¹

Márton sztropkói polgár

1443. aug. 6.³²

György soltész, Perényi János tisztje

1455. k. szept. 29. e.³³

Újvári várnagy

Hangácsi (Hangach-i) Jakab és Dedicházi (Dicházi) Balázs fia Miklós

1414. jan. 22.³⁴

Buzlai Miklós fia Balázs (Perényi Miklósé)

1427. júl. 28.³⁵

Duchech (?)

1456. júl. 19.³⁶

²⁹ ZsO IV. 1783.

³⁰ SZIRMAY–KOVACHICH 1804. 25–26.

³¹ ZsO VI. 1633.

³² IVÁNYI BÁRTFA 407.

³³ IVÁNYI BÁRTFA 844.

³⁴ DL 38 940. Vö. ENGEL 2003A.

³⁵ DL 103 184. Vö. ENGEL 2003A.

³⁶ IVÁNYI BÁRTFA 892.

Füzéri várnagy

Izsépi Pál fia András

1396. okt. 12.³⁷

Buzlai Balázs

1427. júl. 9. – szept. 5.³⁸

Csontos János³⁹

1468. okt. 1.⁴⁰

Honor várnagy

Tót Péter regéci várnagy (Perényi Imrée)

1400.⁴¹

³⁷ LELESZ I. 223. Vö. ZSO I. 4586. és ENGEL 2003A.

³⁸ BÁNFFY I. 588–592. Vö. ENGEL 2003A.

³⁹ Már 1464-től Perényi familiáris. Vö. BEREK 213. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

⁴⁰ DL 16 769.

⁴¹ CDH X/3. 243. 1403–12-19 előtt. Vö. ZSO II. 2857. és ENGEL 2003A.

Jogi képviselők és tiltakozók

Pelejtei János (nagyazari) fia András (Perényi Péter)	1380. ⁴²
Korlátfalvi László fia Egyed (Perényi Imre)	1406. máj. 19. ⁴³
Szakaly (Zaka-i) Péter (Perényi Imre)	1406. máj.26. ⁴⁴ ; 1417. febr. 21. ⁴⁵
Nyomári Tamás fia János (Perényi Imre)	1412. dec. 19. ⁴⁶ – 1420. okt. 23. ⁴⁷
Nyomári Tamás fia László Perényi Imre)	1417. júl. 23. ⁴⁸ – 1420. okt. 23. ⁴⁹
Berench-i Magnus Mihály (Perényi Imre)	1412. nov. 3. ⁵⁰
Azari Miklós fia Máté (Perényi Imre)	1413. aug. 5. ⁵¹
Hangácsi (Hangath) Jakab (Perényi Imre)	1417. júl. 23. ⁵² – 1420. okt. 2. ⁵³

⁴² Vö. PETRIK 2000.238.

⁴³ ZsO II. 4739.; DL 78 696.; ZICHY V. 440.

⁴⁴ ZICHY V. 442. és ZICHY V. 443.

⁴⁵ ZsO VI. 141.

⁴⁶ ZICHY VI. 216-9. Vö. ZsO III. 3090. L. még ZsO VI. 724. ZsO VI. 2703. ZsO VII. 2232.

⁴⁷ ZsO VII. 2276

⁴⁸ ZsO VI. 724. L. még ZsO VI. 2703. ZsO VII. 2232.

⁴⁹ ZsO VII. 2276

⁵⁰ ZsO III. 2877.

⁵¹ ZICHY VI. 271.

⁵² ZsO VI. 724.

⁵³ ZsO VII. 2232

Hangácsi (Hangath) Pál (Perényi Imre)	1418. nov. 7. ⁵⁴
István terebesi plébános, káplán (Perényi Imre)	1417. júl. 11. ⁵⁵
Rasid-i Péter (Perényi Imre fiai)	1421. febr. 25. ⁵⁶
Kazsui (Kasuh-i) Péter (Perényi Imre fiai)	1421. jún. 3. ⁵⁷
Korlátfalvi (Korlathfalva) László (Perényi Imre fiai)	1424. jún. 9. ⁵⁸
Leszteméri Mátyás (Perényi Imre fiai)	1431. máj. 23. ⁵⁹
Radványi (Radwan) Bertalan (Perényi János)	1432. ápr. 24. ⁶⁰
Kazsui (Kasuh/Kafuh-i) László (Perényi János)	1437. aug. 20. ⁶¹
Péter pap (Perényi János)	1445. nov. 8. ⁶²
Azari/Pelejte (Pellechthe-i) János jegyző (Perényi János)	1450. okt. 13. ⁶³

⁵⁴ ZsO VI. 2703.

⁵⁵ ZsO VI. 665.

⁵⁶ ZsO VIII. 220.

⁵⁷ ZsO VIII. 611.

⁵⁸ ZsO XI. 669.

⁵⁹ DL 31 454.

⁶⁰ DL 80 376. ZICHY VIII. 474.

⁶¹ DL 88 123.

⁶² DL 13 846.

⁶³ DL 14 407. L. még: DL 57 718.; DL 14 909. BEREK 213.

Helyettesek

Abaúji alispánok

Korlátfalvi (Corlathfalua-i) Egyed (Perényi Jánosé)

1395. júl. 3.⁶⁴

Tót Péter mester (Perényi Imrée)

1395. márc. 7.⁶⁵ – 1397. szept. 19.⁶⁶

Szinyéri (Scyner-i, Syner-i) Péter (Perényi Imrée)

1399. febr. 12.⁶⁷ – 1401. okt. 4.⁶⁸

Szőledi (Zeuled-i) János mester (Perényi Imrée)

1402. márc. 29⁶⁹ – 1402. szept. 27.⁷⁰

Borsodi Alispánok

Gagyi Mihály (Perényi Imrée)

1402. máj. 18.⁷¹

⁶⁴ ZsO I. 4036.

⁶⁵ DL 63 705. Vö. ENGEL 2003A.

⁶⁶ DL 83 456. Vö. ENGEL 2003A.

⁶⁷ ENGEL 2003A.

⁶⁸ ZsO II. 1253.

⁶⁹ ZsO II. 1536. L. még DL 60 493. ZsO II. 164

⁷⁰ DL 75 851. Vö. ENGEL 2003A.

⁷¹ ZsO II. 1648. Vö. ENGEL 2003A.

Zempléni alispánok

Cseleji Péter fia János (Perényi János és Istváné)

1435. okt. 4.⁷² – 1437. szept. 10.⁷³

Sztáncsi Miklós (Perényi János és Istváné)

1436. júl. 31.⁷⁴ – 1439. jún. 9.⁷⁵; 1446. szept. 6.⁷⁶

1454. jan. 8.⁷⁷ – 1455. jún. 7.⁷⁸

Bacskai István (Perényi Jánosé)

1446. szept. 6.⁷⁹

Alpohárnokmester

Semsei Demeter fia László (Perényi Jánosé)

1395. okt. 14.⁸⁰ – 1396. aug. 13.⁸¹

Felcsebi Mihály fia Orosz Jakab (Perényi Imrée)

1402. okt. 10.⁸²

⁷² DL 99 497.ENGEL 2003A.. L. még: DF 222 003.; DL 12 900.; DL 99 501.; DL 85 762. (SZTÁRAY II. 328.); DL 85 763 (SZTÁRAY II. 329); DL 95 118.

⁷³ DF 264 390.; DF 264 391.; DF 264 399.; DF 264 402.; DF 264 403.

⁷⁴ DL 99 501. L. még: DL 85 762. (SZTÁRAY II. 328); DL 85 763 (SZTÁRAY II. 329); DL 95 118.; DF 264 390.; DF 264 391.; DF 264 399.; DF 264 402.; DF 264 403.; DF 264 406.; DF 264 407.; DF 264 408.; DF 264 409.; DF 272 233.; DL 57 683.; DL 31 490. (Vö. ENGEL 2003A.); DL 84 442.; DL 31 494 DF 264 425.; DL 55 179. (Vö. ENGEL 2003A.)

⁷⁵ DL 57 690.

⁷⁶ DL 88 203. Vö. ENGEL 2003A.

⁷⁷ DL 85904 (SZTÁRAY II. 508.). L. még: DL 66 932.; DL 73 409.; DL 14 808.; DL 66 938.; DL 66 933.; DL 66 942.

⁷⁸ DL 66 944.

⁷⁹ DL 88 203. Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁰ ZsO I. 4114.

⁸¹ ZsO I. 4496. Nikápolynál elesett ZsO II. 1030.

⁸² ZsO II. 1973.

Alkancellár

Felcsebi Mihály fia Miklós (Perényi Imrée)

1405. jún. 9.⁸³ – 1408. okt. 1.⁸⁴

Alasztalnokmester

Sztáncsi Péter fia András (Perényi János és Istváné)

1435. jún. 7.⁸⁵ – 1437. okt. 7.⁸⁶

Sztáncsi Péter fia Miklós (Perényi János és Istváné)

1435. jún. 7.⁸⁷

Altárnokmester

Imregi (Imreg-i) Domonkos fia: Farkas Dénes (Perényi Jánosé)

1440. aug. 1.⁸⁸

Semsei (Zemche-i) László⁸⁹ (Perényi Jánosé)

1452. szept. 18.⁹⁰ – 1454. jan. 16.⁹¹ – 1454. jan. 30.⁹²

⁸³ ZsO II. 3958.

⁸⁴ ZsO II. 6349.

⁸⁵ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1990. 80–81.

⁸⁶ ZICHY XII. 173. Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁷ BORSODI OKLEVÉLTÁR 1990. 80–81.

⁸⁸ DL 13 566. Vö. ENGEL 2003A.

⁸⁹ Már 1452-ben Perényi familiáris: DL 14 590

⁹⁰ MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 52–54.

⁹¹ DL 106 096.

⁹² DL 14 784.

Familiáris

Felsőbárcai (Felsewbarcha) Mátyus fia László

1404. júl. 30.⁹³

Hangácsi (Hangach-i) Jakab

1415. nov. 23.⁹⁴

Csontos (Chonthas) dictus Péter

1415. nov. 23.⁹⁵; 1429. febr. 20.⁹⁶

Csontos Bertalan

1421. nov. 8–24.⁹⁷

Ban Péter

1429. febr. 20.⁹⁸

Sárközi (Sarkezy-i) László

1429. febr. 20.⁹⁹

Kaswy Miklós

1429. febr. 20.¹⁰⁰

Orwanseg-i Ispán György

1429. febr. 20.¹⁰¹

Zebegh-i Miklós

1429. febr. 20.¹⁰²

Humy-i Pál

1429. febr. 20.¹⁰³

⁹³ ZsO II. 3328

⁹⁴ ZsO V. 1324.

⁹⁵ ZsO V. 1324.

⁹⁶ DL 54 661. Szabolcs II. 407.

⁹⁷ ZsO VIII. 1105; ZsO XI. 259.

⁹⁸ DL 54 661. SZABOLCS II. 407.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ DL 54 661. SZABOLCS II. 407.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo.

Kázméri (Kasmeer-i) Balázs és Albert	1429. febr. 20. ¹⁰⁴
Vitányi (Wythan-i) István	1439. jan. 15. ¹⁰⁵
Sági (Saag-i) Balázs fia János ¹⁰⁶	1445. máj. 5. ¹⁰⁷
Mosa Mátyás	1450. júl. 7. ¹⁰⁸
Nátfalvi (Nathafalwa-i) Csontos (Cho[ntos]) Pál	1452. nov. 9. ¹⁰⁹
Málcai (Malcha-i) Benedek ¹¹⁰	1452. nov. 9. ¹¹¹ ; 1464. febr. 13. ¹¹²
Bölzsei (Belse-i) András	1452. nov. 9. ¹¹³
Semsei (Zemche-i) Rudolf	1452. nov. 9. ¹¹⁴
Semsei (Zemche-i Scempse-i) László	1452. nov. 9. ¹¹⁵ ; 1455. aug. 25. ¹¹⁶
Magyar Balázs	1455. aug. 25. ¹¹⁷

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ CSICSERI 557. További 73 név szerint felsorolt jobbágy.

¹⁰⁶ Engel 2003B. Ákos nem 2. Sági.

¹⁰⁷ DL 13 846.

¹⁰⁸ DF 210 480. BORSODI OKLEVÉLTÁR 1980. 202.

¹⁰⁹ DL 14 590.

¹¹⁰ BEREK 215.

¹¹¹ DL 14 590.

¹¹² BEREK 213.

¹¹³ DL 14 590.

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ ABAFFY–DANCS–HANVAY 149. 214. sz. r.

Upori (Wpor) [László/János/Pongrác;Gáspár;Tamás] ¹¹⁸	1455. aug. 25. ¹¹⁹
Kéki (Keech-i) Bytho György	1455. aug. 25. ¹²⁰
Ztrytha-i László	1455. aug. 25. ¹²¹
Gagyi (Gagh-i) Miklós	1464. febr. 13. ¹²²
Wayda-i György	1464. febr. 13. ¹²³
Pelejte/Azari (Azar-i) János	1464. febr. 13. ¹²⁴
Radványi (Radwan-i) István	1464. febr. 13. ¹²⁵
Pelejte/Azari (Pelyethe-i) Péter	1464. febr. 13. ¹²⁶
Csontos (Chonthos) János ¹²⁷	1464. febr. 13. ¹²⁸
Korláti (Korlath-i) Lőrinc	1464. febr. 13. ¹²⁹

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ A keresztnév az oklevél roncsolódása miatt nem ismert. A változatokra vö. Engel 2003B.

¹¹⁹ ABAFFY–DANCS–HANVAY 149. 214. sz. r.

¹²⁰ ABAFFY–DANCS–HANVAY 149. 214. sz. r. Már korábban Perényi familiáris MNL OL DL 14 543.

¹²¹ Uo.

¹²² BEREK 213.

¹²³ Uo.

¹²⁴ Uo. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Uo.

¹²⁷ BEREK 215.

¹²⁸ BEREK 213. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

¹²⁹ Uo.

Aztrowycza-i András	1464. febr. 13. ¹³⁰
Ráskai (Raska-i) Miklós ¹³¹	1464. febr. 13. ¹³²
Szentmiklósi (Zenthmyklos-i) vajda (Wayda) Jánost és Szaniszló ¹³³	1464. febr. 13. ¹³⁴
Davidházi (Davidhaza-i/) Mihály ¹³⁵	1464. febr. 13. ¹³⁶

Famulus

Kozma Imre (Perényi Miklósé)	1388. ¹³⁷
Semsei Demeter fia László és testvére János (Perényi Miklósé)	1389. nov. 23. ¹³⁸

¹³⁰ Uo.

¹³¹ BEREK 215.

¹³² BEREK 213. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

¹³³ BEREK 215.

¹³⁴ BEREK 213. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

¹³⁵ BEREK 215.

¹³⁶ BEREK 213. L. még DL 14 407.; DL 57 718.; DL 14 909.

¹³⁷ ZsO I. 854

¹³⁸ ZsO I. 1265.

XI/7. A Perényi család terebesi ágának címerábrázolásai 1458-ig.

XI/7. 1. pataki (I.) Mikós pecsétje (1.1. és 1.2.)

Méret: kb. 22 mm

Példány 1.1. Volt szőrényi bánként 1393. augusztus 10-én kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsét. DL 8837.

Példány 1.2. Volt szőrényi bánként 1394. április 15-én kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsét. DL 7937.

Állapot: 1.1.: Eredetileg zöld, mára erősen szennyezett viaszú kör alakú pecsét. Töredékes, a pecsét felső egyharmada maradt ép. 1.2. Zöld viaszú szennyezetlen pecsét. Töredékes, jobb oldali ötöd része viszonylag egyben fennmaradt.

Leírás: 1.1.: Jól kivehető a családi címer a pecsétmezőben, jobbra néző szakállas férfifej sasszárnyak között. A szárnyak részben beleérnek a folytonos vonallal határolt köriratba. Köriratának bal felső kilencede maradt meg, olvashatatlan. 1.2.: Jól kivehető a címeralak arcformája és a szárny első tolla, a saslábak koronán, vagy sziklán állnak. A körirat utolsó négy betűje alapján megállapítható, hogy miniszkulás körirata lehetett: (...) p[e]ren. A körirat bal felső negyedét növényi ornamentika és a sasszárnyak töltik ki.

XI/7. 2. (II.) Imre pecsétje (2.)

Méret: kb. 25 mm

Példány: Titkos kancellárként 1411. október 2-án kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsét. DL 75 406. (Gipszmásolata: BTM 65.1534.) Meg kell még említenünk, hogy Perényi Imre pohárnokmesterként megerősítette az 1402-es Pozsonyi szerződést, de azonosítható és értékelhető lenyomat, az azt közlő Lövei Pál szerint nem maradt. LÖVEI 2009C. 162. és 179.

Állapot: Eredetileg zöld, mára erősen szennyezett viaszú kör alakú pecsét. Töredékes, öt nagyobb töredék maradt fenn zömében a pecsét széléből.

Leírás: Az oklevél papírjának összehajtása által hagyott nyom alapján négykaréjos pecsétmezeje lehetett, erre utalnak a nyomokban látható vastag karéjhatároló vonalak. A felső karéjban a címeralak szárnyvégei vehetőek ki. A felső és az alsó karéj megtöri a köriratot, melyet kívülről gyöngysor határolt. A bal felső ötöd része alapján a körirat minuszkulás lehetett, köriratának bizonytalan olvasata: [+] eme[r]ic(...)

XI/7. 3. (II.) Imre sírköve (3.)

A sírkő egy nagyobb és egy kisebb töredéke 1969-ben került elő a felsőnyárádi pálos kolostor romjai közül. A kőlap fej felőli felét találták meg, a jobb felső sarok nélkül, valamint egy kisebb kerettöredéket.

Anyaga vörösmárvány, betűtípusa minuszkula.

Leírását Lővei Pál és Varga Livia adta meg: „A sírkő homorlattal mélyülő mezőjében dombormívű ábrázolás. Az enyhén jobbra dőlő címerpajzsnek csak a felső vége látható ma is, a Perényiek címerábrájának, a szárnyas fejnek a tollvégződéseivel. A pajzson jobbra néző, takaróval lefedett, csőrös sisak. A takaró foszlányai a sisak előtt és mögött húzódnak. A sisakdíszben a címerábra ismétlődött, madárlábon álló, jobbra néző, szárnyas férfifej, a gyűrűs szakáll, a tollas szárny alsó fele, és egy lófarokszerű, hátranyúló motívum maradt meg. A kereten széles, mélyített sávban domborúan faragott, belülről olvasható körirat, amely valószínűleg a jobb felső sarokban kezdődött.”

Köriratának kiegészítése és feloldása: [Anno domini] M CCCC° XVIII0 in vigilia fe[sti] (...) [cancella]rius ill[ustris](...) (Lővei–Varga nyomán)

Eredetije: Jelenleg a miskolci Herman Ottó Múzeum kőtárában őrzik.

Irodalom: ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 35. Képe közölve Uo. 55.; LŐVEI 2009B. 340.

XI/7. 4. (II.) Miklós pecsétje (4.1; 4.2; 4.3)

Méret: kb. 23 mm

Példány 4.1. Az országnagyokkal közösen lovászmesterként 1423. március 19-én kiadott menlevélen pergamenszalagról függő pecsét. AGAD 5566. (DF 288 998.)

Példány 4.2. Albert osztrák herceggel és az országnagyokkal közösen lovászmesterként 1424. május 25-én kiadott oklevélen pergamenszalagról függő pecsét. DL 39 284. (Gipszmásolata: BTM 65.1102.; Műanyagmásolata: MTA MKCs V. 8. 528. d.)

Példány 4.3. Lovászmesterként 1426. február 25-én kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsét. SOPRON DL 685. (DF 202 319.)

Nem közölt példányok: 1426. július 7: SOPRON DL 701. (DF 202 335.); 1428. május 27: DL 39 287.

Állapot: 4.1.: Zöld viaszba nyomot épen maradt kör alakú pecsét kissé elmosódva. 4.2.: Épen marad kör alakú pecsét. 4.3.: Zöld viaszba nyomot épen maradt kör alakú. 4.4–5.: Zöld viaszba nyomott papírfelzetes ép állapotú kör alakú pecsét.

Leírás: Kör alakú pecsétmező, melyben a család jobbra néző címeralakja áll jobbra néző sisakon, mely alól sisaktakaró foszlányai indulnak ki. A sasszárnyak felül megtörik a köriratot. Mindkét oldalról folytonos vonallal szegélyezett körirata minuszkuálás, feloldása: s

nicolai de peren. (Bodor Imre nyomán) Véleményünk szerint apja, (I.) Miklós pecsétjének mintájára készülhetett.

Irodalom: MŰVÉSZET ZSIGMOND 1987. 466. Másolatának képe közölve: Uo. D. 2. h.

XI/7. 5. (II.) István sírköve (5)

Feltehetően apjához hasonlóan eredetileg a felsőnyárádi kolostorban helyezték el. Alsó része a körirattal hiányzik. Enyhén kopott, anyaga vörösmárvány, kidolgozása magas színvonalú.

Hossza 169 cm, szélessége 91 cm, a keret szélessége 11,5 cm, a betűk mérete 6,5/9 cm, a betűk típusa minuszcula (három nagy kezdőbetűvel)

Leírását Lövei Pál és Varga Livia adta meg: „A sírkő homorlattal enyhén mélyülő mezőjében domborúan faragott dísz található. A jobbra dőlő címerpajzsban a Perényiek címerábrája kapott helyet: ötágú, lilomos koronán két, karmos madárlábon álló, jobb-profilban ábrázolt sasszárnypár, amelyből jobbra néző, szakállas férfiprofil bontakozik ki. Az ábra hátából egyenes hajfonat nyúlik ki. A pajzs bal felső sarkán jobbra néző, csőrös sisak, tetején a címerábra ismétlődik. A pajzs és a sisak mellett mindkét oldalon a szabadon levő részeket eres, nyelves levelekből álló takaró tölti ki. A sisak mögött, a bal oldalon kétfülű kanna három szál virággal, feltehetően az aragóniai kannarend jelvénye. A sisakdísztól jobbra a Sárkányrend jelvénye, farkát a nyaka köré tekerő sárkány, fölötte sokágú, görögkereszt alakú csillaggal.”

Köriratának kiegészítése és feloldása: Hic obiit magnificus dominus Stephanus filius Emerici de Peren serenissimi principis domini Sig[ismundi (...) reg]is dapiferorum magister. Anno domini MCCCC XXXVII (Lövei–Varga nyomán)

Eredetije: A sírkő a rudabányai református templom belső, keleti falában található ma.

Irodalom: ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983. 36–37. Képe közölve Uo. 55.; SIGISMUNDUS 348–9. (4.53 kat.); LÖVEI 2009B. 70. 232. jegyz. és 340.

XI/7. 6.A (II.) János első pecsétje (6.1)

Méret: kb. 22 mm

Példány: Magánszemélyként 1424. január 31-én kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsétje. DL 11 470.

Állapot: Ép, kör alakú papírfelzetes pecsét.

Leírás: Kör alakú pecsétmezejében jobbra néző sisakon álló családi címeralak, a sisak alól a sisaktakaró foszlányai indulnak ki. A sas szárnyai felül beleérnek a körirat sávjába. A körirat külső szélét vastag, határozot perem szegélyezi, a pecsétmezőtől is folytonos vonal választja

el. Két oldalt növényi ornamentika tölti ki a körirat sávját alul minuszkulás körirat. Olvasata számunkra bizonytalan, az MNL OL V 20-ban található pecsétkarton leírása szerint: iohannes de peren.

XI/7. 6.B (II.) János második pecsétje (6.2; 6.3)

Méret: kb. 24 mm

Közölt példány 6.2. Asztalnokmesterként 1436. július 18-án kiadott oklevél szövege alá nyomott pecsétje. DL 12 937.

Közölt példány 6.3. Az országnagyokkal közösen tárnokmesterként 1440. március 9-én kiadott oklevélen függő pecsét. AGAD 5572. (DF 289 004.)

Nem közölt példányok: 1440. március 9: AGAD 5575. (DF 289 006.); 1440. június 29: AGAD 5581. (DF 289 009.); 1442. március 27: BARTFA Nr. 388. (DF 213 069.); 1443. február 2: DL 13 705.

Állapot: 6.2.: Zöld viaszba nyomot kör alakú pecsét, melynek jobb alsó ötöde elveszett és több helyen is kitört. 6.3.: Zöld viaszba nyomott kör alakú pecsét, ép, a pecsétvészek viaszának színe helyenként átüt.

Leírás: Négykaréjos mezőben, mely felől és alul megtöri a köriratot középen sisak, rajta a címeralak jobbra néz. A mezőt növényzet, vagy sisaktakaró tölti ki. A karéjokat folytonos vonal határolja a hajlatokban csillagdíszítésekkel. A minuszkulás köriratot kívülről folytonos vonal szegélyezni: • johannis • de pe[ren] •.

XI/7. 6.C (II.) János harmadik pecsétje (6.4)

Méret: kb. 30 mm

Közölt példány: Tárnokmesterként 1439. március 15-én kiadott oklevélen függő pecsétje. AHMB Nr. 1610. (DF 239 718.)

Nem közölt példányok: 1446. december 30: EPERJES Nr. 231. (DF 228 693.); 1447. június 16: EPERJES Nr. 237. (DF 228 699.); 1448. február 13: DL 66 917.; 1448. április 24: EPERJES Nr. 245. (DF 228 708.); 1448. május 5: BARTFA Nr. 570. (DF 213 190.); 1448. szeptember 1: DL 31 575.; 1450. február 24: AHMB Nr. 2517. (DF 240 052.); 1451. április 20: DL 70 241.; 1456. március 19: NAZ Loci Cred. II. Fasc. III. Nr. 105–107. (DF 255 752.); 1456. március 21: AHMB Nr. 3079. (DF 240 353.); 1456. július 15: AMK CS. Nr. 279. (DF 270 319.); 1456. szeptember 18: EPERJES Nr. 296. (DF 228 777.); 1456. október 26: BARTFA Nr. 918. (DF 213 611.); 1457. január 28: ŠAB PT Nr. 96. (DF 279 657.); 1457. augusztus 7: EPERJES Nr.

305. (DF 228 788.); 1457. szeptember 30: DL 107 792.; 1457. december 1: AMK CS. 294. (DF 270 334.); 1458. február 28: DL 44 858.

Állapot: Sötétzöld vagy fekete viaszba nyomott kör alakú pecsét, ép állapotban, csupán a felső széle sérült.

Leírás: Kör alakú mezőben külön folytonos vonallal elválasztott háromkaréjos pecsétmező. Közepén jobbra néző lovagsisak, rajta a jobbra néző családi címeralak. A pecsétmezőt a sisaktakaró foszlányai töltik ki. A karéjok hajlataiban csillagdísztés. A két oldalról folytonos vonallal határolt körirata minuszkulás: + [s] • io[ha]nnis • de • peren • magistri • tauarnico[rum] • .

XI/7. 6.D (II.) János negyedik pecsétje (6.5)

Méret: kb. 30 mm

Közölt példány: Tárnokmesterként 1452. szeptember 20-án kiadott oklevélen függő pecsétje. DL 70 900.

Nem közölt példányok: 1452. március 5: HHSTA AUR 1452.III. 5. (DF 287 198.) Képét közli: LÖVEI 2009A 112.; 1452. április 13: AHMB Nr. 2731. (DF 240 148.); 1452. szeptember 14: AHMB Nr. 2774. (DF 240 179.); 1452. szeptember 14: AHMB Nr. 2775. (DF 242 414.); 1454. január 30: DL 14 784.; 1454. szeptember 24.: ŠAB PT Nr. 90. (DF 279 651.)

Állapot: Sötétzöld vagy fekete viaszba nyomott kör alakú pecsét, ép állapotban, csupán a jobb alsó széle sérült.

Leírás: Kör alakú mezőben külön folytonos vonallal sisak és címerpajzs nélkül háromágú koronából kinövő jobbra néző címeralak. A pecsétmezőt damasztózás tölti ki. elválasztott háromkaréjos pecsétmező. Közepén jobbra néző lovagsisak, rajta a jobbra néző családi címeralak. A pecsétmezőt a sisaktakaró foszlányai töltik ki. A minuszkulás köriratot mindkét oldalon folytonos vonal határolja: • (.) iohannis • de • peren • magis[tri] tauarn[icorum].

XI/7. 7. (II.) János 1438–39-ben készült sírköve (7)

Anyaga vörösmárvány, hossza 234,5 cm, szélessége kb. 125 cm, a keret szélessége 13,5 cm, a betűk mérete 7,5/9, illetve 5/6 cm és a betűtűk típusa zömmel minuszcula (11 db nagy majuszkulával). Érdemes megjegyeznünk, hogy feltételezhetően (II.) István sírkövével együtt készült el, nem pedig János halála utánra datált.

Leírása: „A homorlattal mélyülő mezőben dombormívű ábrázolás. A mező alsó részében jobbra dőlő címer-pajzs, benne a Perényiek ötágú, liliomos koronából kinövő, jobbra néző, karmos madárlábú sasszár-nyakból kitekintő, szakállas férfiprofilja látható, hátranyúló

hajfonattal. A címerpajzs bal felső sarkán takaróval leborított, jobbra néző csőrös sisak. A sisakdíszben nagyobb méretben a címerábra ismétlődik. Felette, nagyjából már a keretben, sugárkoszorúban IHS (Krisztus-) monogram, Sienai Bernardin illetve az obszerváns ferencesek jelvénye. A sisak előtt jobb oldalon a nyakát farkával körültekerő sárkány, sugárkoszorú övezte, a keretbe nyúló görögkereszttel: a Sárkányrend jelvénye. A sisakdísz mögött, baloldalt nagyobb, 8-as alakban tekeredő, üres szalag előtt kétfülvű kanna három szál virággal, feltehetően az aragóniai kannarend jelvénye. A szalag felső hajlatában kisebb írásszalag, rajta mélyített sávban domborúan faragott felirat: maia • ora • pnob („Maria ora pro nobis”). (...) A rendelkezésre álló szabad felületet a sisaktakaró foszlányai teljesen kitöltik. A kereten 7,5 cm széles, mélyített sávban domborúan faragott, belülről olvasható, a jobb felső sarokban András-kereszttel kezdődő körirat. A jobb hosszoldal első felén a szöveg két, 5–5 cm széles, egymás alatti sávban fut, majd egy rövid szakaszon visszatér a nagyobb betűkből álló felirat, az oldal végén ismét két egymás alatti sor olvasható:” (ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 37–38.) Korábban a pajzsot körülölelő „S” tagokból kialakított láncot és medálját feltételeken a ciprusi rend jelvényével azonosították. Bárány Attila mutatott rá, hogy valójában az a Lancaster-ház devizája az ún. SS lánc vagy gallér. (BÁRÁNY 2014. 16–19.)

Köriratának feloldása: Hec est sepultura magnifici domini Johannis filii Emerici de Peren illustrissimi principis domini Sigismundi dei gratia Romanorum imperatoris Hungarieque et Bohemie etc. regis dapiferorum ac serenissimi principis domini Alberti eadem gratia Romanorum ac Hungarie regis tavarnicorum regaliū magistri. Anno domini M° CCCC° L VIII obiit in die Johannis baptiste. (ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 37–38. nyomán)

Eredetije: A sírkő jelenleg a terebesi (Tóketerebes/Trebišov) római katolikus templom belsejében, az északi szentélyfalba falazva áll.

Irodalom: ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983. 37–38. Vö. BÁRÁNY 2014. 16–19. Képe közölve: JÉKELY 2014. 370.; SIGISMUNDUS 348. (4.52 kat.); LŐVEI 2009B. 83.

XI/7. 8. Miklós fia (II.) Miklós, János fia (III.) Miklós és Imre fia (II.) János címerei a Livro de Arautos tekercsen. (8)

Egy névtelen portugál herold által elkezdett, de be nem fejezett kódexben szerepelnek más, a konstanzi zsinaton megjelent magyar és külföldi előkelők között. A kézirat 1416–17-re datálható. Mai ismereteink szerint ez a legkorábbi színes ábrázolása a Perényi család címerének. (A főlión a rihnói ágból való Pál fia Miklós lovászmester is szerepel az első helyen, egyedüli balra tájolt címerrel)

Miklós fia (II.) Miklóst lovászmesternek címzi a címerfestő, a sorban másodikként. A kerek talpú enyhén jobbra dőlő címerpajzsban jobbra lépő címeralak, sasszárnyai közé aranytollak keverednek. A pajzs bal felső sarkén lovagsisak rajta a címerábra ismétlődik. Vele szemben lángot okádó, saját farkába harapó sárkány, hátán kereszttel, a Sárkányrend jelvénye. A sisakból kék és vörös árnyalatú sisaktakaró indul ki. Bár kissé elmosódott, de a sisak nyakában kivehető az „S” tagokból kialakított lánc a Lancaster-ház devizája az ún. SS lánc vagy gallér.

János fia (III.) Miklóst a sorban harmadikként találjuk. Eltérés, hogy címerpajzsa jobban dől, sisaktakarója fekete és kék színezetű, és a Sárkány rend jelvényének ábrázolása hiányzik.

Imre fia (II.) Jánost a negyedikként találjuk a sorban és címerének ábrázolása tökéletesen megegyezik János fia (III.) Miklósével.

Eredetije: Manchester, The John Rylands Library, Latin MS 28. 43. fol.

Irodalom: JÉKELY 2014. 359–366. Képe közölve: uo. 370.

XI/7. 1. 1.

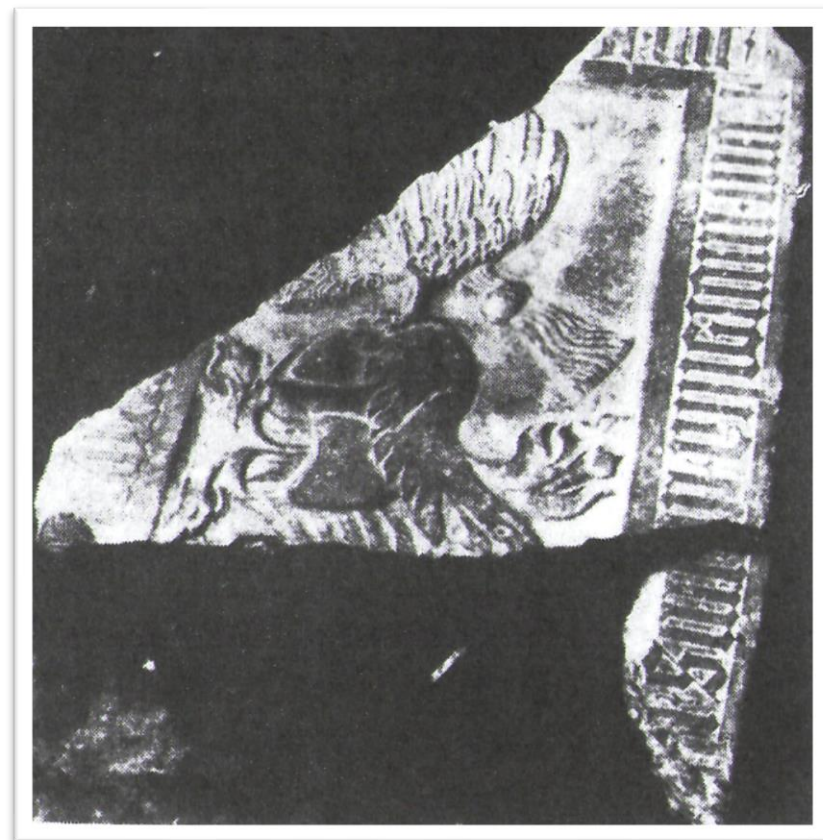
XI/7. 1. 2.

XI/7. 2.

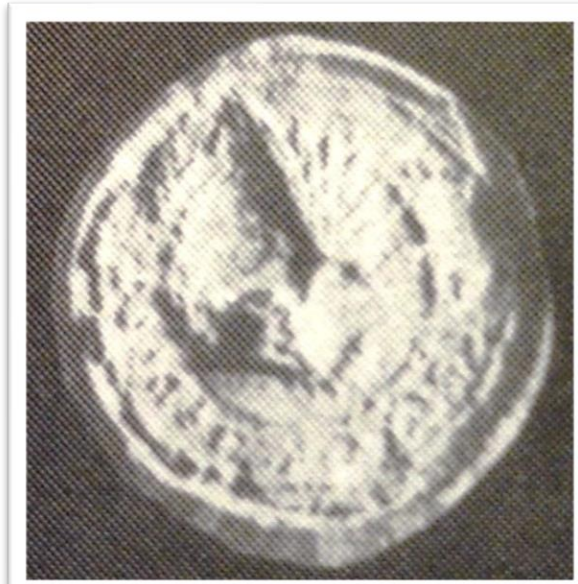
XI/7. 3.

XI/7. 4. 1.

XI/7. 4. 2.

X/7. 4. 3.

XI/7. 5.

Kép forrása: www.sulinet.tudasbazis.hu

http://cms.sulinet.hu/get/d/9ad81030-d319-5ddf-744e-27bcb3ff0a47/1/4/b/Large/1766_nagy.jpg

(Letöltés ideje 2017. április 1.)

XI/7. 6. 1

XI/7. 6. 2

XI/7. 6. 3

XI/7. 6. 4.

XI/7. 6. 5.

XI/7. 7.

A szerző fotója

XI/7. 8.

A kép Jékely Zsombor szíves közléséből, amiért ezúton is köszönet illeti.

XI/8. Perényi János által kiadott vagy megerősített oklevelek és levelek jegyzéke

Sorszám	Keltezés	Regeszta	Pecsét	MNL OL DL–DF jelzet	Eredeti jelzet	Megjegyzés
1.	1424. jan. 31. Terebes (f. II. a. Purif.)	Perényi Imre fia János nyugtája Feledi vajda fia Leusták részére háromezer forint zálogösszege ¹ .	1.	DL 11470.	MNL OL NRA Fasc. 59. Nr.28.	
2.	1432. ápr. 1. Terebes (f. III. p. dom. Laetare)	Perényi János nyugtája a Jászói konvent részére kétezer forintról Rozgonyi Hedvig ügyében.	-	DF 232 913.	SNA Jászó Fasc. 10. Nr. 145.	
3.	1436. júl. 18. Terebes (f. IV. p. Alexii)	Perényi János nyugtája Somosi György és János részére a Sáros megyei Szentimre birtok utáni tizenkét és fél forintról.	2.	DL 12 937.	MNL OL NRA Fasc. 1552. Nr.10.	
4.	1439. márc. 15. Buda (seq. d. sab. a. dom. Leatare)	Perényi János tárnokmester ítéletlevele Miklós fia Balázs és Kassai István polgárok közti tárnoki széken tartott perében. ²	3.	DF 239 718.	AHMB Nr. 1610.	
5.	1440. febr. 17. Kassa (f. IV. p. Invocavit)	János zengi püspök, Tallóci Matkó dalmát és szlavón bán, Perényi János tárnokmester, Pálóci László volt udvarmester és Marcali Imre somogyi ispán követek levele. ³	-	DF 228 660.	EPERJES Nr. 203/A	Korabeli egyszerű másolatban maradt fenn.
6.	1440. febr. 17. Eperjes (f. IV. a. dom. Reminiscere)	Perényi János tárnokmester levele az egri káptalanhoz, melyben figyelmezteti tárnokmesterként ő ítélik a szabad királyi városok felett, így Bártfa ügyében is. ⁴	-	DF 213 043.	BÁRTFA Nr. 361.	
7.	1440. márc. 9. Krakkó (nona d. mensis Martii)	János zengi püspök, Tallóci Matkó dalmát és szlavón bán, Perényi János tárnokmester, Pálóci	2.	DF 289 004.	AGAD Nr. 5572.	

¹ Regeszta: ZSO XI. 82. sz.

² Teljes szöveg: BTOE 1216. és 1220.

³ Regeszta: IVÁNYI EPERJES 272. sz.

⁴ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 354. sz.

		László volt udvarmester és Marcali Imre somogyi ispán követek levele. ⁵				
8.	1440. jún. 29. Buda (d. Petri et Pauli ap.)	Az ország rendjei, nyolc főpap, ötvenöt főúr – köztük Perényi János – és a megyei követek eskü alatt erősítik meg I. Ulászló királlyá választását és érvénytelenítik V. László megkoronázását. ⁶	2.	DF 289 006.	AGAD Nr. 5575.	Csak pecsétjével erősítette meg.
9.	1440. júl. 17. Székesfehérvár (XVII d. mensis Julii, d. dom. p. div. Apostolorum)	Az ország rendjei, hat főpap, huszonöt főúr – köztük Perényi János – és a megyei követek I. Ulászló királyt koronázása alkalmából megerősítik jogaiban. ⁷	2.	DF 289 009.	AGAD Nr. 5581.	Csak pecsétjével erősítette meg.
10.	1442. febr. 22. Füzér (d. kathedre beati Petri ap.)	Perényi János tárnokmester nyugtája Besenyő Lászlónak arról a kétszáz forintról, melyet Perényi Péter fia János kiszabadítása érdekében adott. ⁸	-	DL 84 454.	MNL OL DL Lónyay család Fasc. 20. Nr. 1.	Az eredeti oklevél Pálóci László és a leleszi konvent és átiratában is fennmaradt l. DF 222 359. és DL 84 491.
11.	1442. márc. 27. Terebes (f. III. a. Parasceve)	Perényi János tárnokmester levele Bártfa városához birtokai védelmének érdekében. ⁹	2.	DF 213 069.	BÁRTFA Nr. 388.	
12.	1443. febr. 2. Terebes (d. Purificatio Mariae)	Perényi János tárnokmester nyugtája Pálóci László részére háromezer forint zálogösszeg lefizetéséről a korábban zálogba vett zempléni birtokok fejében.	2.	DL 13 705.	MNL OL NRA Fasc. 751. Nr. 5.	
13.	1444. ápr. 18. Buda	Az országgyűlés rendjei – köztük Perényi János	-	DL 13 827.;	MNL OL DL Archivum	A megerősítők között

⁵ Teljes szöveg: KATONA Ordine XIII. 37–40.

⁶ Teljes szöveg: DOGIEL I. 54–56.Vö. MÁLYUSZ 1957. I. 128. jegyz.; ENGEL 2003A Főrendek 1440C.

⁷ Teljes szöveg: KOVACHICH 235–243. Vö. MÁLYUSZ 131. jegyz.; ENGEL 2003A Főrendek 1440D.

⁸ Regeszta: LÓNYAI 628.

⁹ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 380. sz.

	(XVIII. die mensis Aprilis, d. sab. p. Pasee)	(senior) – megerősítik I. Ulászló dekrétumát. ¹⁰		DL 61 566; DF 207 864.	regni H 8.; MNL OL DL Kisfaludy család Nr. 464.; BFL PANNONHALMA 1044. és 38 AA.	név szerint felsorolva.
14.	1444. nov. 30. Kassa (d. beati Andree ap.)	Jan Giskra és társai – köztük Perényi János tárnokmester – békét kötnek a lengyel követekkel két évre. ¹¹	-	-	-	Az oklevél eredetije egyelőre nem ismert
15.	1445. júl. 8. Szina (f. V. a. Margarethae virg.)	A felső-magyarországi rendek, három főkapitány, tizennégy főúr – köztük Perényi János tárnokmester –, öt egyházi és kilenc világi előkelő, valamint hét megye követeként tizenhárom nemes határozatokat hoznak a rend helyreállítására. ¹²	-	DF 270 275.	AMK CS. Nr. 235.	Csak pecsétjével erősítette meg.
16.	1446. dec. 30. Terebes (f. VI. a. Cicumcisionis D.)	Perényi János tárnokmester a Bártfa és Eperjes városok közt a vászonfehérítés miatt folyó pert elhalasztja. ¹³	3.	DF 228 693.	EPERJES Nr. 231.	
17.	1447. ápr. 2. Buda (sec. d. sab. a. dom. Ramis palmarum)	Perényi János tárnokmester előtt Péter budai polgár és a Szent Lőrincről elnevezett budai pálos kolostor képviselői peres ügyükben békét kötnek.	-	DL 14 074.	MNL OL Acta Paulinorum Örményes Fasc. 3. Nr. 13.	A kapornoki konvent átiratában maradt fenn.
18.	1447. ápr. 2. Buda (d. dom. Ramis palmarum)	Perényi János tárnokmester átírja Hebenstreith János kassai bíró levelét.	-	DF 263 717.	SNA SZEPES Fasc. K2. Nr. 3.	A szepesi káptalan átiratában maradt fenn.
19.	1447. jún. 16. Pest (f. VI. p. oct. Corpus	Perényi János tárnokmester a Bártfa és Eperjes közötti vászonfehérítési pert elhalasztja. ¹⁴	3.	DF 228 699.	EPERJES Nr. 237.	

¹⁰ Teljes szöveg. DRH 334–337. Vö. ENGEL 2003A Főrendek 1444A.

¹¹ Teljes szöveg: MON. POL. II. Pars altera nr. 2. (1–4). Vö. TÓTH-SZABÓ 1917. 204–205.

¹² Teljes szöveg. TELEKI X. 164–169. Vö. ENGEL 2003A Főrendek 1445B.

¹³ Teljes szöveg. IVÁNYI EPERJES 309. sz.

¹⁴ Teljes szöveg. IVÁNYI EPERJES 315. sz.

	Christi)					
20.	1447. szept. 13. Buda (f. IV. a. exaltationis sancte crucis)	Az ország rendjei (Hunyadi kormányzó, tíz főpap, tizennyolc főúr – köztük Perényi János tárnokmester –, tizenhét előkelő és százhuszonhárom megyei követ) elismerik, hogy Buda várát átvették Hédervári Imrétől. ¹⁵	-	-	MNL OL DL Khuen- Héderváry levéltár, Héderváry-rész, fasc. 1. Nr. 5.	Az oklevél elpusztult
21.	1447. szept. 15. Buda	Perényi János tárnokmester parancsa Sáros és Szeben városok tanácsainak, hogy tartsanak vizsgálatot Miklós eperjesi bíró ellen, aki a bártfaiak ügyvédjén hatalmaskodott. ¹⁶	-	-	BÁRTFA 505.	Fennmaradt Sáros és Szeben városok válaszlevelében teljes szöveggel átírva.
22.	1447. szept. 17. Buda (d. dom. p. Exaltatio Crucis)	Perényi János tárnokmester parancsa Sáros és Szeben városok tanácsainak, hogy tartsanak vizsgálatot Miklós eperjesi bíró ellen, aki a bártfaiak ügyvédjén hatalmaskodott. ¹⁷	-	-	EPERJES Nr. 241.	Fennmaradt Sáros és Szeben városok válaszlevelében teljes szöveggel átírva.
23.	1448. febr. 13. Terebes (f. III. p. dom. Invocavit)	Perényi János tárnokmester megengedi Butkai András jobbágynak Kozma fia Györgynek, hogy Terebes mezővárosba költözési feltételének eleget tegyen. ¹⁸	3.	DL 66 917.	MNL OL DL margonyai Dessewffy család Nr. 145.	
24.	1448. ápr. 24. Füzér (d. Georgii mart.)	Perényi János tárnokmester levele Eperjeshez melyben a vászonfehérítési ügy végéig békességre inti a várost. ¹⁹	3.	DF 228 708.	EPERJES Nr. 245.	
25.	1448. máj. 5. Terebes (d. dom. p. Ascensio Domini)	Perényi János tárnokmester levele Bártfa városhoz, melyben Újvár visszafoglalásához segítséget kér. ²⁰	3.	DF 213 190.	BÁRTFA Nr. 570.	
26.	1448. szept. 1. Terebes	Perényi János tárnokmester nyugtája Ung	3.	DL 31 575.	MNL OL DL Csicsery	

¹⁵ Teljes szöveg: SZENTPÉTERY 1902.155–156.

¹⁶ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 498. sz.

¹⁷ Regeszta: IVÁNYI EPERJES 318. sz. vö. 321. sz.

¹⁸ Bándi Zsuzsanna regesztája alapján.

¹⁹ Teljes szöveg: IVÁNYI EPERJES 326. sz.

²⁰ Teljes szöveg: WAGNER DIPLOMATARIUM 64–65. Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 504. sz.

	(d. Egidii)	vármegye nemesei részére kétszáznegyven forint adó felvételéről. ²¹			család Nr. 1086.	
27.	1448. szept. 10. Terebes (f. III. p. Nativitas Márieae virg.)	Perényi János tárnokmester nyugtája Csicseri Zsigmond részére, százötven és nyolcvan forint adó beszedeléséről. ²²	-	DL 31 576.	MNL OL DL Csicsery család Nr. 783.	
28.	1449. ápr. 22. Terebes (f. III. a. Georgii mart.)	Perényi János tárnokmester levele Hunyadi János kormányzóhoz Miklós bártfai polgár ügyében. ²³	-	DF 213 215.	BÁRTFA Nr. 535.	
29.	1441–1449. castro nostro...	Perényi János tárnokmester parancslevele.	-	DF 234 287.	SNA LELESZ AS Fasc. 1400. Nr. 224.	Pontos dátuma kiszakadt.
30.	1450. febr. 24. Buda (d. Mathii ap.)	Perényi János tárnokmester levele Pozsony városához, melyben meghívja két képviselőjét a következő tárnoki székre.	3.	DF 240 052.	AHMB Nr. 2517.	
31.	1450. márc. 28. Mezőkövesd	Hunyadi János és az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – fegyverszünetet kötnek Jiskrával. ²⁴	-	DF 252 476. folio 8r-9v.	OSZK Kézirattár Codices 323. 21. 28.	Egyszerű átírásban maradt fenn.
32.	1450. márc. 28. Mezőkövesd (sab. a. dom. Ramis palmarum)	Hunyadi János és az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – utasítják Nógrád megyét a rendkívüli adó behajtására. ²⁵	-	DL 73 005.	MNL OL DL Darvas család Nr. 33.	
33.	1450. máj. 20. Terebes (f. IV. a. Pentecoste)	Perényi János tárnokmester levele Bártfa városához, melyben meghívja képviselőit a legközelebbi tárnoki székre és az országgyűlésre. ²⁶	-	DF 213 247.	BÁRTFA Nr. 567.	

²¹ Regeszta: CSICSERI 67.

²² Regeszta: U. o.

²³ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 528. sz.

²⁴ Regeszta: ENGEL 2003A. Főrendek 1450A. Dátumra l. uo.

²⁵ Teljes szöveg: JÁSZAY 127–130. Magyar fordítása: SCHNEIDER 1976. 18–19.

²⁶ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 560. sz. Vö. MÁLYUSZ 1957. II. 553. 407. jegyz.

34.	1450. máj. 28. Terebes (f. V. p. Pentecoste)	Perényi János tárnokmester levele valaki(k)hez.	-	DF 285 007.	LELESZ AB Fasc. 35. Nr. 31.	A levelet később a konvent pizskozatként használta.
35.	1451. márc. 20. Buda (sab. a. dom. Reminiscere)	Perényi János tárnokmester előtt Perényi Péter fia János és Farkas budai zsidó lakos megegyezést kötnek. ²⁷	-	DL 70 900.	MNL OL DL Perényi család Fasc. XIII. fr. 8.	Perényi János tárnokmester 1452. szept. 20-i oklevelében maradt fenn.
36.	1451. ápr. 20. Terebes (f. III. p. dom. Ramis palmarum)	Perényi János tárnokmester nyugtája Vámosi Bebek Imre és felesége, Pálóci Veronika részére százötvennyolc forint tartozásról. ²⁸	3.	DL 70 241.	MNL OL DL Szinyei Merse család Nr. 203.	
37.	1451.szept.10. Terebes (f. VI. ...)	Perényi János tárnokmester levele többek között Bártfa városához, melyben V. László hűségére szólítja fel. ²⁹	-	DF 213 344.	BÁRTFA Nr. 658.	
38.	1452. márc. 5. Bécs (V. d. mensis Martii)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – és a rendek szövetsége az osztrák rendekkel V. László kiszabadítására. ³⁰	4.	DF 287 198.	HHSTA AUR 1452.III. 5.	
39.	1452. ápr. 13. Buda (f. V. p. Pascha)	Perényi János tárnokmester levele Pozsony városához, melyben meghívja küldötteit György nap nyolcadára a tárnoki székre.	4.	DF 240 148.	AHMB Nr. 2731.	
40.	1452. aug. 24. Körmöcbánya (d. Bartholomaei ap.)	Hunyadi János és eskütársai – köztük Perényi János tárnokmester – békét kötnek Jiskrával. ³¹	-	DF 235 587.	SELMECBÁNYA fasc. 2. Nr. 959.	A megerősítők között név szerint felsorolva.
41.	1452. szept. 14. Buda (seq. d. f. IV. p. Nativitatis Virginis)	Perényi János tárnokmester ítéletlevele.	4.	DF 240 179.	AHMB Nr. 2774.	
42.	1452. szept. 14. Buda	Perényi János tárnokmester ítéletlevele.	4.	DF 242 414.	AHMB Nr. 2775.	

²⁷ Teljes szöveg: MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 50–51. Regeszta: PERÉNYI 480. sz.

²⁸ Bándi Zsuzsanna regesztája alapján.

²⁹ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA 650. sz. Dátumra l. uo.

³⁰ Teljes szöveg: KATONA XIII. 819–826. Vö. ENGEL 2003A Főrendek 1452.; LŐVEI 2009A 112.

³¹ Teljes szöveg és magyar fordítás: SZITNYAI 1884, passim. Vö. TÓTH-SZABÓ 262–263.

	(seq. d. f. IV. p. Nativitatis Virginis)					
43.	1452. szept. 20. Buda (d. tertio f. II. p. Exaltationis Sancte Crucis)	Perényi János tárnokmester ítéletlevele Perényi Péter fia János és Farkas budai zsidó lakos perében. ³²	4.	DL 70 900.	MNL OL DL Perényi család Fasc. XIII. fr. 8.	
44.	1452. dec. 14. Pozsony (f. V. p. Luciae)	Perényi János tárnokmester nyugtája Csenkei János részére.	-	DF 242 420.	AHMB Nr. 2781.	
45.	1454. jan. 16. Buda (d. sexto f. IV. a. Antonii conf. abbatis)	Perényi János tárnokmester ítéletlevelében a budai káptalannak ítéli a budai hajóvám harmadát. ³³	-	DL 106 096.	MNL OL DL Capsa Bud. 1. a. Fasc. 3. Nr. 7.	Az eredeti oklevél V. László király 1454. jún. 14-i oklevelében is fennmaradt átírva (DL 106 097.) és egy 1720-as egyszerű másolatban (DL 67.) is.
46.	1454. jan. 30. Buda (d. septimo f. IV. p. Antonii conf. abbatis)	Perényi János tárnokmester az örményesi pálos kolostornak ítéli Panchel Péter fia Miklóssal szemben a köztük per tárgyát képező budai házat, és parancsot ad annak iktatására. ³⁴	4	DL 14 784.	MNL OL DL Acta Paulinorum Örményes Fasc. 3. Nr. 16.	
47.	1454. szept. 24. Buda (f. III. p. Matthaei ap.)	Perényi János, László király tárnokmesterének parancsa Nagyszombat városának.	4.	DF 279 651.	ŠAB PT Nr. 90.	
48.	1454. nov. 22. Terebes (f. VI. a. Beati Clementis Pape)	A felső-magyarországi országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester –, és rendek intézkedéseket hoznak az országrész védelmére. ³⁵	-	DL 31 664.	MNL OL DL Csicsery család Nr. 966.	
49.	1455. júl. 21. Buda (XXI. d. Julii)	Az országnagyok, négy főpap és tizenkét főúr – köztük Perényi János tárnokmester – levele V. Miklós pápához. ³⁶	-	-	-	

³² Teljes szöveg: MAGYAR-ZSIDÓ OKLT. I. 52–54. Regeszta: PERÉNYI 483. sz.

³³ Regeszta: KNAUZ 1862. 21. Teljes szöveg: Uo.: 119–123. 1454. jún. 17. dátummal. Vö. KUBINYI 1964. 106. 1454. jan. 21. dátummal.

³⁴ Bándi Zsuzsanna regesztája alapján.

³⁵ Teljes szöveg: HO VII. 470–475. Magyar fordítás: ADALÉKOK 4. 8–9. Vö. ENGEL 2003. Főrendek 1454A.

50.	1456. márc. 9. Buda ³⁷ (f. III. a. Sancti Gregory pape)	A hét szabad királyi város elfogadja az első tárnoki statútumokat. ³⁸	-	DL 44 815.	MNL OL DL Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag	Feltehetően a tárnokmester jelenlétében fogadták el.
51.	1456. márc. 15. Buda (d. tertio sab. p. dom. Laetare)	Perényi János, László király tárnokmesterének ítéletlevele.	-	DF 257 022.	NAZ Acta antiqua Fasc. 196. Nr. 61.	Fennmaradt átírásban V. László 1457-ben kelt oklevelében.
52.	1456. márc. 19. Buda (d. f. VI. p. dom. Iudica)	Perényi János, László király tárnokmesterének ítéletlevele.	3.	DF 255 752.	NAZ Loci Cred. II. Fasc. III. Nr. 105–107.	
53.	1456. márc. 19. u. Buda (d. f. VI. p. dom. Iudica)	Perényi János tárnokmester ítéletlevele.	-	DF 257 022.	NAZ Acta antiqua Fasc. 196. Nr. 61.	Tartalmilag átírta V. László király 1457-ben.
54.	1456. márc. 21. Buda (d. dom. Ramis palmarum)	Perényi János, László király tárnokmesterének nyugtája Pozsony városának a lefizetett tizenkét forint tárnoki díjról.	3.	DF 240 353.	AHMB Nr. 3079.	
55.	1456. júl. 15. Zemplén (d. Divisio apostolorum)	A felső-magyarországi országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – tanúsítják, Kassa városa és Talafusz János közötti egyességet Jászó átadásáról és védelméről. ³⁹	3.	DF 270 319.	AMK CS. Nr. 279.	
56.	1456. aug. 8. Terebes (d. dom. a. Laurentii mart.)	Pálóci László országbíró és Perényi János tárnokmester meghívja Bártfa város küldötteit Jiskrával és Komorovskival történő tárgyalásra, Kassára augusztus 16-ra. ⁴⁰	-	DF 213 596.	BÁRTFA Nr. 904.	

³⁶ Teljes szöveg: FEJÉR GENUS 212–216. Az eredeti oklevél lappang. Regeszta: ENGEL 2003. Főrendek 1455B.

³⁷ FELHŐ 1972. 156.

³⁸ Teljes szöveg: SZENTPÉTERY IFJ. 1934. 587–589.

³⁹ Teljes szöveg: TELEKI X. 528–529. Regeszta: HORVÁTH 1861. 159. Vö. SPILKA 1943. 20–21.

⁴⁰ Regeszta: IVÁNYI BÁRTFA. 896. sz.

57.	1456. szept. 4. Terebes (sab. p. Egidii)	Perényi János, László király tárnokmesterének levele Bártfa városához, melyben Sztropkóra fél hordó márciusi sört kér. ⁴¹	-	DF 213 600.	BÁRTFA Nr. 907.	
58.	1456. szept. 18. Terebes (sab. p. Exaltatio Crucis)	Perényi János tárnokmester kérvénye V. László királyhoz, hogy engedélyezze Eperjes számára a vászonfehérítést. ⁴²	3.	DF 228 777.	EPERJES Nr. 296.	
59.	1456. okt. 26. Terebes (f. III. a. Simonis et Judae ap.)	Perényi János, László király tárnokmesterének levele Bártfa városához, melyben az tarkői és palocsai várakban lévő bratrik ellen segítséget kér. ⁴³	3.	DF 213 611.	BÁRTFA Nr. 918.	
60.	1457. jan. 28. Buda (f. VI. p. Conversio Pauli ap.)	Perényi János tárnokmester nyugtája Nagyszombat városának részére a lefizetett tárnoki díjról.	3.	DF 279 657.	ŠAB PT Nr. 96.	
61.	1457. febr. 25.–márc. 16. Buda ⁴⁴	A király által kiküldött országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – Budán ítélik meg. ⁴⁵	-	-	-	Bírótárs, az eredeti oklevél nem maradt fenn.
62.	1457. márc. 29. Terebes (f. III. p. Letare)	Perényi János tárnokmester levele Bártfa városának, melyben arra kéri a város polgárait, hogy járjanak közbe a Kucsinra kivetett különadó elengedése ügyében. ⁴⁶	-	DF 213 649.	BÁRTFA Nr. 955.	
63.	1457. márc. 30. Terebes (f. IV. a. dom. Iudica)	Perényi János, László király tárnokmesterének levele Bártfa városához, melyben kimentí magát Talafusz emberének megölése alól. ⁴⁷	-	DF 213 651.	BÁRTFA Nr. 957.	

⁴¹ Regesza: IVÁNYI BÁRTFA. 899. sz.

⁴² Teljes szöveg: IVÁNYI EPERJES. 391. sz. szept. 15. kelettel.

⁴³ Teljes szöveg: WAGNER DIPLOMATARIUM 65–66. Regesza: IVÁNYI BÁRTFA. 911. sz.

⁴⁴ A Dátumra vö. KATONA Ordine XIII. 1176–1177.

⁴⁵ Teljes szöveg: KATONA Ordine XIII. 1175–1176. Vö. MÁLYUSZ 1957. II. 589. 578. jegyz.

⁴⁶ Regesza: IVÁNYI BÁRTFA 950. sz. Vö. MÁLYUSZ 1957. I. 123. 324. jegyz.

⁴⁷ Regesza: IVÁNYI BÁRTFA 951. sz.

64.	1457. ápr. 13. Terebes (f. IV. p. dom. Ramis palmarum)	Perényi János, László király tárnokmesterének levele Bártfa városához, melyben Terbesre tanácskozásra hívja küldötteit. ⁴⁸	-	DF 213 654.	BÁRTFA Nr. 960.	
65.	1457. aug. 7. Kassa (d. dom. a. Laurencii mar.)	Perényi János tárnokmester és a Felső Részek kapitányának perhalasztó levele. ⁴⁹	3.	DF 228 788.	EPERJES Nr. 305.	
66.	1457. szept. 8. Kassa (d. Nativitas Mariae virg.)	Perényi János tárnokmester és a Felső Részek kapitánya valamint Jan Jiskra szintén a felső részek kapitánya V. László király nevében békét köt Szilágyi Mihály nándorfehérvári kapitánnyal. ⁵⁰	-	DF 213 674.	BÁRTFA Nr. 981.	Fennmaradt egykorú egyszerű másolatban.
67.	1457. szept. 30. Szikszó (p. d. Michaelis archangeli)	Perényi János tárnokmester és a felső részek kapitányának ítéletlevele Papi Miklós és Belzei Pál közötti perben a mérai jobbágyság ügyében.	3.	DL 107 792.	MNL OL DL Bristow gyűjtemény 1982. 1421.	
68.	1457. nov. 29. Buda (in vigilia Andree ap.)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – értesítik Eperjes városát V. László haláláról. ⁵¹	-	DF 228 791.	EPERJES Nr. 308.	
69.	1457. nov. 29. Buda (in vigilia Andree ap.)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – értesítik Bártfa városát V. László haláláról. ⁵²	-	DF 213 680.	BÁRTFA Nr. 987.	
70.	1457. dec. 1. Buda (d. Andree ap.)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – értesítik Kassa városát V. László haláláról, és meghívják a következő országgyűlésre. ⁵³	3.	DF 270 334.	AMK CS. 294.	

⁴⁸ Regesza: IVÁNYI BÁRTFA 954. sz.

⁴⁹ Teljes szöveg: IVÁNYI EPERJES 402. sz.

⁵⁰ Teljes szöveg: TÓTH-SZABÓ 416–418. Regesza: IVÁNYI 1910. 975. sz.

⁵¹ Teljes szöveg: IVÁNYI 1931. 405. sz.

⁵² Regesza: IVÁNYI BÁRTFA. 981. sz. Nov. 23. kelettel

⁵³ Teljes szöveg: KOVACHICH 290–291.

71.	1457. dec. 1. Buda (d. Andree ap.)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – értesítik Sopron városát V. László haláláról, és meghívják a következő országgyűlésre. ⁵⁴	-	DF 203 229.	SOPRON Sopron város Diplomatarium DL 1593.	Egykorú, egyszerű másolatban maradt fenn.
72.	1457. dec. 6. Buda (d. Nicolai ep.)	Az országnagyok – köztük Perényi János tárnokmester – levele a Bazini grófokhoz.	-	DF 250 482.	ELTE Levéltára Történeti intézet iratgyűjtemény Nr. 71.	Fennmaradt átírásban a pozsonyi káptalan 1457. dec. 9-i oklevelében.
73.	1457. dec. 22. Terebes (p. d. Thomae ap.)	Perényi János tárnokmester és a felső részek kapitányának levele Bártfa városához, melyben István napra tanácskozásra hívja küldötteit Terebesre. ⁵⁵	-	DF 213 682.	BÁRTFA Nr. 989.	
74.	1458. febr. 28. Buda (f. III. p. dom. Reminisacere)	Perényi János tárnokmester nyugtája Pozsony városának a neki járó nyolc forint tárnoki díj lefizetéséről.	3.	DL 44 858.	MNL OL DL Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag, Nagy István.	

⁵⁴ Teljes szöveg: HÁZI I. 4. 240–241.

⁵⁵ IVÁNYI 1910. 983. sz.